

**RUS HALK MASALLARINDAKİ DEYİM VE
ATASÖZLERİ
(TÜRK ÖĞRENCİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)**

Ayşe MERCAN

**Doktora Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Ayşe MERCAN

RUS HALK MASALLARINDAKİ DEYİM VE ATASÖZLERİ
(TÜRK ÖĞRENCİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ

ERZURUM – 2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " RUS HALK MASALLARINDAKİ DEYİM VE ATASÖZLERİ (Türk Öğrencinin Bakış Açısıyla) adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

Ayşe **MERCAN**

Aslı Islak İmzalıdır

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ danışmanlığında, Ayşe MERCAN tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 08 / 2024 tarihinde savunulmuş ve Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Prof.Dr.Svetlana AIUPOVA	İmza: .	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	:Doç.Dr.Yasemin YAYLALI	İmza: .	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Doç.Dr.Nuray DÖNMEZ	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	:Dr.Öğr.Üyesi Sevdâ POLAT	İmza: .	Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü
Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE İÇERİĞİ	2
II. YARARLANILAN MATERYALLER	3
III. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
IV. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
V. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	6
VI. RUS MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	7

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. MASAL NEDİR?	9
1.1.1. Halk Masallarının Genel Özellikleri	13
1.1.2. Masalın Diğer Anlatım Türleriyle İlişkisi	16
1.1.3. Halk Anlatımlarının İçinde Masalın Yeri ve Önemi	19
1.1.4. Halk Masallarının İşlevleri ve Anlatılış Sebepleri	21
1.1.5. Masal Anlatıcısının Özellikleri	22
1.2. MASALLARIN KAYNAKLARI.....	23
1.3. MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE ÇEŞİTLERİ.....	26
1.3.1 Rus Halk Masallarının Sınıflandırılması.....	27
1.3.2. Türk Halk Masallarının Sınıflandırılması	30
1.4. MASALLAR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	33
1.4.1. Motif.....	34
1.4.2. Motif İndeks	35
1.4.3. Tip	36
1.4.4. Urform.....	37
1.4.5. Ekotip (Oikotype).....	37
1.4.6. Varyant ve Versiyon.....	37

1.4.7. Arketip.....	38
1.4.8. Fonksiyon	39
1.4.9. Eylem (Aksiyon)	39
1.4.10. Tem.....	40
1.4.11. Aktif-Pasif Geleneksel Taşıyıcılar	40
1.4.12. Binbir Gece ve Gündüz Masalları	41
1.4.13. Rigveda.....	41
1.4.14. Pañcatantra	42
1.4.15. Hikâye	42
1.4.16. Fıkra	42
1.4.17. Mit	43
1.4.18. Bilmece.....	43
1.5. RUS VE TÜRK HALK MASALLARINDA GÖRÜLEN GENEL	
ÖZELLİKLER.....	44
1.5.1. Rus Halk Masallarında Görülen Genel Özellikler	44
1.5.2. Türk Halk Masallarında Görülen Genel Özellikler.....	46
1.5.3. Rus ve Türk Halk Masallarında Görülen Anlatım Özellikleri	47
1.6. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN SİHİRLİ NESNELER.....	51
1.7. MASALLARIN FORMELLERİ / KALIP YAPISI.....	56
1.7.1. Başlangıç (Giriş) Formelleri.....	56
1.7.1.2. Tekerlemeli Başlangıç (Giriş) Formelleri.....	59
1.7.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri	63
1.7.3. Bitiş Formelleri	66
1.7.3.1. Çıplak Bitiş.....	67
1.7.3.2. Özetleyen Bitiş	68
1.7.3.3. Devam Eden Bitiş.....	68
1.7.3.4. Ani Bitiş.....	69
1.7.3.5. Şahsi Bitiş.....	69
1.8. MASAL ARAŞTIRMALARI TARİHİ.....	75
1.8.1. Dünya’da Masal Bilimi Araştırmaları.....	75
1.8.2. Rusya’da Masal Bilimi Araştırmaları	78
1.8.3. Türkiye’de Masal Bilimi Araştırmaları.....	80

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİM VE DEYİMBİLİME GENEL BAKIŞ

2.1. DEYİM KAVRAMI VE TANIMLAMALARI	84
2.1.1. Rus ve Türk Deyimlerinin Genel Özellikleri	88
2.1.2. Deyim ve Atasözü Arasındaki Farklar	90
2.2. DEYİMLERİN SINIFLANDIRILMASI	92
2.2.1. Deyimlerin İçerik Bakımından Sınıflandırılması	93
2.2.2. Deyimlerin Yapı Bakımından Sınıflandırılması	94
2.2.3. Deyimlerin Anlatım Bakımından Sınıflandırılması	98
2.3. DEYİMBİLİMİN KAYNAĞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	100
2.3.1. Rus Deyim Bilimi ve Tarihsel Gelişimi	102
2.3.2. Türk Deyim Bilimi ve Tarihsel Gelişimi	106
2.4. DEYİMLERDE EŞDEĞERLİK.....	108
2.4.1. Tam ve Kısmi Eşdeğerliği Olan Deyimler	111
2.4.2. Tam ve Kısmi Benzerliği Olan Deyimler	112
2.4.3. Eşdeğerliği Olmayan Deyimler	113
2.5. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN DEYİMLER.....	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATASÖZLERİNE GENEL BAKIŞ

3.1. ATASÖZÜ KAVRAMI VE TANIMLAMALARI.....	185
3.2. ATASÖZLERİNİN KAYNAKLARI	188
3.2.1. Rus Atasözlerinin İlk Kaynakları	190
3.2.2. Türk Atasözlerinin ilk Kaynakları.....	191
3.3. ATASÖZLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	192
3.3.1. Atasözlerinin Biçim Özellikleri.....	192
3.3.2. Atasözlerinin Kavram Özellikleri	194
3.3.3. Atasözlerinin Anlam Özellikleri	194
3.3.4. Atasözlerinin İşlevsel Özellikleri	197
3.4. ATASÖZLERİNİN KONULARI	198
3.5. RUS VE TÜRK ATASÖZLERİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	199
3.6. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN ATASÖZLERİ.....	202

SONUÇ	222
KAYNAKÇA	227
EKLER	232
EK 1. Rus Halk Masalları Listesi	232
EK 2. Halk Masallarında Yer Alan Eski Kelimeler Sözlüğü	241
ÖZGEÇMİŞ	245

ÖZET**DOKTORA TEZİ****RUS HALK MASALLARINDAKİ DEYİM VE ATASÖZLERİ
(TÜRK ÖĞRENCİNİN BAKIŞ AÇISIYLA)****Ayşe MERCAN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ****2024, 245 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ****Prof. Dr. Svetlana AYUPOVA****Doç. Dr. Yasemin YAYLALI****Doç. Dr. Nuray DÖNMEZ****Dr. Öğr. Üyesi Sevda POLAT**

V.V. Vinogradov'un ortaya koyduğu çalışmalar neticesinde başlı başına dilbilimin bir dalı olarak kabul görülen deyim bilim, Rusya'da ve Türkiye'de henüz yeni bir araştırma alanı olan görülmektedir. Dilin ve kültürün taşıyıcısı konumundaki deyim ve atasözlerinin, diller arası karşılaştırmalı olarak farklı başlıklar altında analizlerinin yapılması, dilbilime ayrı bir önem katmaktadır. Farklı iki dil ve kültür arasındaki benzer veya farklı yönlerin ortaya konabilmesi ancak karşılaştırmalı bir incelemeyle mümkün olmaktadır. Bu minvalde çalışmamızın temelinde Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözleri incelenmiş olup; ilk olarak kavramsal, yapısal ve anlamsal olarak Rus ve Türk halk masallarının özelliklerine, formel/kalıp yapılarına, halk masallarında yer alan giriş, sonuç ve tekerleme yapılarına karşılaştırmalı olarak değinilmiştir. Akabinde ise kavramsal olarak deyim ve atasözleri, deyim bilim, karşılaştırmalı deyim bilim, deyim ve atasözlerinin yapısal, anlamsal ve dilbilgisi özellikleriyle birlikte diller arası eşdeğerlik başlıklarına değinilmiştir. Çalışmamızın çıkış noktası ve temelini oluşturan Rus Halk Masallarında yer alan deyim ve atasözleri alfabetik sıraya göre sınıflandırılmış olup, Türk dilinde karşılığı olup olmadığı, karşılığı varsa eşdeğer ya da benzerlikleri tespit edilerek eşdeğerlik türleri sembollerle belirtilmiştir. Temelinde karşılaştırmalı inceleme yönteminin kullanıldığı çalışmamızda diller arası çeviri, kültürel analiz ve sınıflandırma yardımıyla elde edilen bilgi ve veriler sonuç bölümünde sayısal olarak belirtilmiştir. Ortaya koyduğumuz çalışmamızın uygulama kısmında ise daha sonraki aşamada oluşturabileceğimiz "Rus Halk Masallarında Yer Alan Deyim ve Atasözleri Sözlüğü" nün yanı sıra alana katkı sağlamasını umduğumuz deyim ve atasözleri bakımından genel bir sözlük derlemesine de önemli katkı sağlayacağı kanısındayız.

Anahtar Kelimeler: Rus Halk Masalları, Deyim bilim, Atasözü, Eşdeğerlik, Rus dili, Türk dili.

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****PHRASEOLOGICAL UNITS AND PROVERBS OF RUSSIAN FOLK TALES
(IN THE VIEW OF TURKISH STUDENTS)****Ayşe MERCAN****Advisor: Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ****2024, Page: 245****Jury: Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ****Prof. Dr. Svetlana AYUPOVA****Assoc. Prof. Dr. Yasemin YAYLALI****Assoc. Prof. Dr. Nuray DÖNMEZ****Asst. Prof. Dr. Sevda POLAT**

Phraseology, which is recognized as a branch of linguistics as a result of the works of V. V. Vinogradov, is still a new field of research in Russia and Turkey. Analyzing idioms and proverbs, which are the carriers of language and culture, comparatively between languages are particular importance in linguistics. The similarities and differences between two different languages and cultures can only be revealed through a comparative analysis. In this respect, the idioms and proverbs in Russian folk tales were analyzed on the basis of our study. Firstly, the characteristics of Russian and Turkish folk tales and their conceptually, structurally and semantically forms, their formal / pattern structures, folk tales's introduction, conclusion and rhyme structures comparatively have been discussed in our study. Subsequently; phrases, phraseology, comparative phraseology, proverbs, equivalence in phrases in addition to their structural, grammatical and semantic characteristics have been discussed in our study. The idioms and proverbs in Russian Folk Tales, which constitute the starting point and basis of our study, are classified in alphabetical order. The equivalence types of idioms are indicated with symbols by determining whether they have equivalents in Turkish language or not, and if they have equivalents, then we have been analyzed their equivalents or similarities in detail. In the study in which translation, analysis, description, classification, simultaneous comparison, comparative analysis methods have been utilized, the data obtained have been presented numerically. We believe that the application part of our study, it will make an important contribution to the compilation of a general dictionary in terms of idioms and proverbs, which we hope to contribute to the field, as well as the "Dictionary of Idioms and Proverbs in Russian Folk Tales" that we can create at a later stage.

Keywords: Russian Folk Tales, Phraseology, Proverb, Equivalence, Russian language, Turkish language.

KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.y : Adı Geçen Yapıt

Bkz. : Bakınız

Ç. : Çeviri

Mad. : Madde

Mec. : Mecazi

K.B : Kısmi Benzer

K.E : Kısmi Eşdeğer

T.B : Tam Benzer

T.E : Tam Eşdeğer

Ö.A.A. : Ömer Asım Aksoy

Tdk : Türk Dil Kurumu

Yy. : Yüzyıl

Vs. : Vesaire

ÖNSÖZ

Kendine özgü kuralları olan dil; günden güne gelişen canlı bir varlıktır ve en temel fonksiyonu toplum içerisinde anlaşmayı sağlamaktır. Her toplum kendi dünya görüşünü, geleneklerini, inançlarını kısaca tüm kültürel mirasını dil aracılığıyla bir sonraki nesle aktarmaktadır. Bu bakımdan dil ve kültür birbirinden ayrı düşünölemeyecek iki milli olgudur. Bir dilin söz varlığına dahil olan ve anlatım özellikleri bakımından en zengin yapıya sahip olan deyim ve atasözleri ise dilin kültür aktarımını en güzel ve en kısa şekilde sağlayan kültür unsurlarıdır.

Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin, Türk dilinde mevcut olan karşılıklarının anlambilim bakımından incelendiğı ve eşdeğerlik türlerinin sembol ile belirlendiğı çalışmamız, giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde araştırdığımız konunun tanımı, amacı, alandaki önemi, problem durumu, kullanılan yöntem ve metotlar ile bu alanda yapılmış çalışmalar yer almaktadır. Çalışmamızın temeli niteliğinde olan; birinci bölümde ‘masallar’, ikinci bölümde ‘deyimler’ ve üçüncü bölümde ise ‘atasözleri’ ile ilgili tanımlamalara ve detaylı teorik bilgilere yer verilmiştir. Son bölüm olan sonuç kısmında ise çalışmamız sonucunda elde edilen veriler sayısal olarak ifade edilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya konmasında kaynak olarak eserlerinden yararlandığım kıymetli tüm araştırmacılara teşekkür eder, şükranlarımı sunarım. Tez çalışmam boyunca değerli bilgilerini ve moral desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ’e değerli tez izleme komitesi üyelerinden Prof. Dr. Svetlana AYUPOVA’ya, Doç. Dr. Yasemin YAYLALI’ya ve desteklerini esirgemeyen değerli bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca koşulsuz arkamda duran ve bana manevi güç veren annem Biricik MERCAN’a, verdiği fikirler ve yaptığı düzeltmeler için babam Enver MERCAN’a; moral ve desteğini her an hissettiğim sevgili kardeşim M. Şevval MERCAN’a gönölden sonsuz teşekkür ederim.

GİRİŞ

Rusya’da 20.yy’ın başlarında başlayan folklor çalışmalarının Avrupa’daki geçmişi çok daha öncesine dayanmaktadır. ‘Folklor’ terimi ilk defa 1846 yılında William John Thoms tarafından edebiyat ve sanat dergisinde kaleme alınmış ve akabinde bilimsel bir terim olarak ‘folklor’ ün kullanım alanı günden güne yaygınlaşmıştır. Folklor kavramı oldukça geniş araştırma alanına sahip olup, özünde halkın kültürü ve sözlü mirasını işlemektedir. Toplumun dilini, kültürünü ve dünya görüşünü en iyi şekilde anlamlandırmamıza olanak sağlayan folklor öğelerinden başlıca akla gelen; masal, efsane, destan, mit, hikâye, şiir, türkü, atasözü, deyim, özlü sözler, bilmece, tekerleme ve çocuk oyunlarının yanı sıra toplumun örf, adet, gelenek ve görenekleri, batıl inanışları, doğum, düğün ve yaşayan diğer ritüellerdir. Her biri başlı başına muazzam derinlikte araştırma alanına sahip olan folklor öğeleri, diğer bir deyişle halkbilim ürünlerinin aynı zamanda edebiyat, dilbilim, tarih ve sanat biliminin araştırma alanları ile kesişiminin mümkün olması sebebiyle oldukça kıymetli bir araştırma alanıdır.

Tez çalışmamızda yer alan Rusça deyim ve atasözleri, Rus folklorist Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev’in 1855 ile 1863 yılları arasında derlediği ‘Rus Halk Masalları’ (Народные Русские Сказки / Narodnie Russkie Skazki) adlı eserinden elde edilmiştir. 3 ciltten oluşan temel kaynağımızda, toplamda 583 adet halk masalı mevcuttur; ilk ciltte 178 adet, ikinci ciltte 139 adet, üçüncü ciltte ise 266 adet Rus halk masalı bulunmaktadır. A. N. Afanasyev masal koleksiyonunun ikinci baskısında sırasıyla; hayvan masalları, sihirli/peri masalları, günlük hayatı konu edinen masallara yer vermiştir. Ukrayna ve Belarus dillinde kaleme alınan masalların da yer aldığı koleksiyonda, dil ve kültürel orijinalliği korumak adına değişikliğe başvurmeyen A.N. Afanasyev, Rus halk masallarını katalog haline getirerek bilimsel olarak incelenmesi ve dünya masallarıyla karşılaştırılması bakımından eşsiz ve mühim bir çalışma ortaya koymuştur. Bu değerli kaynak, Rus halkının zihniyeti ve özgünlüğünü yansıtarak, aynı zamanda inanç ve gelenekleri hakkında geçmişten geleceğe bilgi aktarma görevi görmektedir. Bu masallardan elde ettiğimiz deyim ve atasözlerinin yer aldığı tez çalışmamız bize, kalıplaşmış söz varlıkları üzerinden Rus kültürünü, halk motiflerini, anlayış ve inançlarını daha iyi anlamamıza olanak sağlamaktadır.

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE İÇERİĞİ

“Rus Halk Masallarındaki Deyim ve Atasözleri” isimli çalışmamız özet, önsöz, kısaltmalar, giriş, üç ana bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Ayrıca çalışmanın sonunda faydalandığımız Rus halk masalları listesi ve ilgili halk masallarında yer alan eski kelimeler sözlüğü, tablo halinde ek olarak verilmiştir.

Tez çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde masalın farklı kaynaklardan derlenen tanımı, halk anlatımları içinde masalın yeri ve önemi, halk masallarının genel özellikleri, masalın işlevi ve anlatılış sebepleri, Rus ve Türk halk masallarının özellikleri, Rus ve Türk halk masallarının sınıflandırılması konusu işlenmiştir. İlaveten masallarla ilgili temel kavramlar, masal formelleri ve her iki ülkede masal üzerine yapılan başlıca araştırmalara da bu bölümde yer verilmiştir. Ayrıca 583 adet Rus halk masalı üzerinden masal formelleri başlığı altında, Rus ve Türk halk masallarında yer alan giriş, bağlayış, bitiş formelleri ve tekerlemelerini farklı parametrelere göre tasnif ederek detaylıca inceleme imkânı bulduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise deyim ana başlığı yer almaktadır. Kuramsal bilgilerin yanı sıra bölüm sonu tablo içerisinde verilen deyimler de bulunmaktadır. Deyim kavramının farklı kaynaklardan derlenen tanımı, Rus ve Türk deyimlerinin genel özellikleri, birbirine sıklıkla karıştırılan deyim ve atasözü arasındaki farklar, deyimlerin içerik, yapı ve anlatım özelliklerine göre sınıflandırılmasına değindik. Rus ve Türk deyim bilimi ve tarihsel gelişim süreci hakkında bilgi verdiğimiz bölümün akabinde deyimlerde eşdeğerlik başlığına yer verdik. Çalışmamızın uygulama kısmında faydalanacağımız eşdeğerlik kavramını özele indirgediğimizde; tam ve kısmi eşdeğerliği olan deyimler, tam ve kısmi benzerliği olan deyimler ve eşdeğerliği olmayan deyimler olarak üç ana başlığa ayrıldığını görmekteyiz. Böylelikle halk masallarından elde ettiğimiz deyimleri bu parametrelere göre sınıflandırma imkânı bulduk. Bu yaklaşım tasnif ettiğimiz Rusça deyimleri daha iyi kavrayabilme ve doğru kullanmamıza olanak sağlayacaktır. Ayrıca alfabetik sıraya göre sıralanan 457 adet Rusça deyimın karşılığı gelen Türkçe deyimler de tabloya eklenmiştir.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde ise atasözleri ana başlığı yer almaktadır. Kadim geçmişimizin sözlü mirası konumundaki atasözleri ile ilgili kuramsal bilgilerin yanı sıra bölüm sonu tablo içerisinde verilen atasözleri alfabetik sıraya göre

listelenmiştir. Her iki dilde yer alan atasözlerinin farklı kaynaklardan derlenen tanımı, atasözlerinin işlediği konular, Rus ve Türk atasözlerinin ilk kaynakları, Rus ve Türk atasözlerinin sınıflandırılması, Rus ve Türk atasözlerinin genel özellikleriyle birlikte biçim, kavram, anlam ve işlevsel özelliklerine detaylıca yer verdik. Deyimlerde ele aldığımız eşdeğerlik parametrelerini elde ettiğimiz 145 adet Rus atasözüne de uygulayarak, karşılık gelen Türk atasözlerini tabloda belirtip, sınıflandırılmasına olanak sağladık.

Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözleri, anlaşılır olması bakımından alfabetik sıraya göre tablo halinde verilmiştir. Tabloda soldan sağa doğru sırasıyla; deyim/atasözünün alındığı masal numarası, Rusça deyim/atasözü ve eşdeğerlik türünü belirten sembol, sözlükte verilen Rusça açıklaması ve hemen altında Türkçe çevirisi, varsa deyim/atasözünün Türkçe Karşılığı ve son sütunda ise deyim/atasözünün konusu verilmiştir.

II. YARARLANILAN MATERYALLER

Çalışmamızda Rusça deyim ve atasözlerini tespit etme ve anlam açıklamaları hususunda destek aldığımız başlıca kaynak ve sözlükler; V. I. Dal'ın kaleme aldığı Rus Halkının Atasözleri (Пословицы Русского Народа / Poslovitsy russkogo naroda), Yaşayan Büyük Rus Dili Açıklamalı Sözlüğü (Толковый Словарь Живого Великорусского Языка / Tolkoviy slovar jivovo velikorusskogo yazıka) ve S.I. Ojegov'a ait Açıklamalı Rus Dili Sözlüğü (Толковый Словарь Русского Языка / Tolkoviy slovar russkogo yazıka), A. İ. Molotkov'un editörlüğünde hazırlanan Rus Dili Deyimler Sözlüğü (Фразеологический Словарь Русского Языка / Frazеologičeskiy slovar russkogo yazıka), G.L. Permyakov'un baş yazar olduğu Doğu Halklarının Atasözleri ve Deyimleri (Пословицы и Поговорки Народов Востока / Poslovitsy i Pogovorki Naroda Vostoka), N. M. Şanskiy tarafından hazırlanan Çağdaş Rus Dilinin Deyim bilimi (Фразеология Современного Русского Языка / Frazеologiya Sovremennogo Russkogo Yazıka), V. M. Mokienko - T. G. Nikitina'nın birlikte derlediği Büyük Rusça Deyimler Sözlüğü (Большой Словарь Русских Поговорок / Bolşoy Slovar Russkih Pogovorok), A.N Martinova ve V.V Mitrofanova'nın Atasözleri, Deyimler, Bilmeceleler (Пословицы, Поговорки, Загадки / Poslovitsyi, Pogovorki, Zagadki) ve değerli Rus folklorist Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev'in derlediği üç

ciltten oluşan Rus Halk Masalları (Народные Русские Сказки / Narodnie Russkie Skazki) dir.

Rusça deyim ve atasözlerinin Türkçedeki eşdeğer karşılıklarının belirlenmesi hususunda faydalandığımız başlıca sözlük ve kaynaklar; Saim Sakaoğlu'nun 'Masal araştırmaları 1 ve 2'. Şükrü Elçin'in kaleme aldığı 'Halk Edebiyatına Giriş' eseri, R.R. Yusipova'nın 80.000 kelime ve deyim içeren 'Rusça-Türkçe ve Türkçe-Rusça sözlüğü', TDK 'Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü', Ömer Asım Aksoy'un 'Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü', Ali Püsküllüoğlu Türkçe Deyimler Sözlüğü, Yusuf Çotuksöken'in 'Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'dür. Ayrıca, Rusça deyim ve atasözleri için; https://dic.academic.ru/contents.nsf/dahl_proverbs/, Türkçe deyim ve atasözleri için <https://tdk.gov.tr/> internet sitelerinden de faydalanılmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN AMACI

Dilbilim başlığı altında yapılan çalışmalar arasında, bilhassa deyim ve atasözü üzerine yapılan çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Az kelime ile yüklü anlam ve düşünce aktarımı sağladığımız deyim ve atasözlerini inceleyerek hedef dile ait çıkarımlar yapar ve kültürlerini yakından tanıma fırsatı bulabiliriz. Ayrıca dilde mevcut olan kelimelerin gücü ve kabiliyetini gözler önüne sunan en somut örneklerden deyim ve atasözlerini inceleyerek; dilin zenginliği, rengi, gelişmişliği, gelişim süreci ve dil üzerinden toplumun kavrayış biçimini anlamlandırabiliriz.

Deyim ve atasözleri üzerine yapılan çalışmaların sayıca az ve henüz yakın bir geçmişe sahip olması, Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin daha önce incelenmemiş ya da derlenmemiş olması, bu çalışma konusuna yönelmemizi sağladı. Çalışmamızın amacı; Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerini tespit etmek, Türkçedeki karşılıklarını belirlemek, eğer karşılığı yoksa deyim ya da atasözünün açıklamasını vererek Rus ve Türk dillerinde oluşturacağımız karşılaştırmalı sözlük çalışmasını ortaya koymaktır.

A.N. Afanasyev'in derlediği Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin Türkçedeki karşılık ve eşdeğerliklerinin oluşturulacağı bu çalışmamızda sırasıyla aşağıdaki maddeler amaçlanmaktadır:

- A.N. Afanasyev'in derlediği Rus halk masallarında yer alan ve Türk halk masallarında mevcut olan Başlangıç (giriş) formelleri, Bağlayış (geçiş) formelleri, Bitiş formelleri ve masal ortası tekerlemelerinin tespit edilmesi.
- Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin Türkçedeki eşdeğerliklerinin belirtilmesi ve farklı yönlerinin tespit etmek.
- Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin Türk dilindeki karşılıklarıyla birlikte eşdeğerlik türlerinin semboller yardımıyla belirlemek.
- Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin Türk dilinde karşılığının bulunmaması durumunda Türk dilinde en yakın olarak nasıl ifade edilebileceğinin anlamsal açıdan belirtmek.
- Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin çoğunluğunun bire bir Türkçeye çevrilemediği fakat genel ve yaklaşık anlamda ifade edilebildiklerini ortaya koymak.
- Tespit edilen deyimlerin ve atasözlerinin anlamlarının açıklandığı, Türk dilindeki eşdeğerliğinin, benzerlik veya anlamsal karşılıklarının verildiği 'Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerini içeren deyim ve atasözleri sözlüğü' nü oluşturmak.

IV. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dilbilim çatısı altında yapılan çalışmalardan en güncel ve önem taşıyan araştırmaların, farklı diller ve kültürlerarası yapılan karşılaştırmalı analizlerden oluştuğunu görmekteyiz. Kültürlerarası yapılan karşılaştırmalı analizler bize farklı kültürleri yakından tanıma, benzerliklerini tespit etme ve en önemlisi farklı yönlerini öngörülen sebepleriyle birlikte sunduğu için kültürü kavramamız açısından oldukça kıymetlidir. Diller arası yapılan karşılaştırmalı analiz ise; iki farklı dilin kökeni, yapısı, dilbilgisi, sesbilgisi, sözcük ve anlam bilim bakımından incelenerek, ortak ve farklı yönlerini sebepleriyle açıklamamız açısından önem taşımaktadır. Bu bakımdan dil ve kültürlerarası yapılan karşılaştırmalı analizlerde, deyim ve atasözlerinin incelendiği deyim bilim alanına sıklıkla başvurulduğu gözlemlenmiştir, çünkü deyim ve atasözleri hem diller arası hem de kültürler arası karşılaştırma için en uygun konumda olan ve çok yönlü araştırmayı mümkün kılan materyal konumundadır. Kuramsal anlam bakımından tezimizin önemi; iki farklı kültüre ait halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin

içeriği, kapsamı, çevirisi, Türk dilindeki karşılığının işlenişi ve eşdeğerliğini vermektir, bununla birlikte iki ülkenin dil ve kültürel analizini birleştirerek deyim ve atasözleri aracılığıyla kültürel alanda, dillerarası kuramsal ve uygulama oluşumlarının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Uygulama bakımından tezimizin önemini belirtecek olursak; tez çalışmamız ve sonucunda oluşturduğumuz deyim ve atasözleri sözlüğümüzün; okullarda Rus dili, edebiyat, tarih, dünya edebiyatı, kültür derslerinde ek materyal olarak kullanılabileceği gibi yükseköğretim kurumları ve üniversitelerde ise çağdaş Rus dili, diller tarihi, karşılaştırmalı dil bilim, deyim bilim, sosyodilbilim, etnodilbilim, sözcükbilim, dil-kültür bilimi derslerinde faydalanmak üzere yararlı bir kaynak olacağı inancındayız. Ayrıca Rusça öğrenen çocuklar/ yetişkinler için masalların renkli ve sihirli dünyası üzerinden Rus dili derslerini sevdirmek ve ilgi uyandırmak adına çalışmamızda yer verdiğimiz ünlü masal kahramanları, sihirli nesneler, masallarda yer alan tekerleme ve kalıp ifadelerden faydalanılabilir. Böylelikle, elde edilen sonuçların yabancı dil öğrenimine dâhil edilmesi, her iki topluma ait milli / kültürel değer ve imgeleri daha iyi tanıma imkânı sunacaktır. Çünkü yabancı dil öğreniminin daha etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi, bu süreçte edinilmesi zorunlu olan dört dil becerisinin (okuma, yazma, dinleme, konuşma) kazanılmasının yanında, o ulusa ait kültürel değerlerin öğrenilmesiyle mümkündür.

V. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Rus ve Türk dilinde kaleme alınmış sözlük ve çeşitli kaynaklardan faydalandığımız tez çalışmamızın sonucunda alanda etkin kullanılabilecek somut ve faydalı bilgiler elde ettik. Tez çalışmamızda yöntem olarak; Rus ve Türk dilindeki deyim ve atasözlerini incelerken, eş zamanlı senkronik analiz ve karşılaştırmalı araştırma yöntemlerine başvurduk. Karşılaştırmalı yaklaşım yöntemiyle, Rus ve Türk masallarında yer alan deyim ve atasözlerinin sınıflandırması üzerinden ortak ve farklı yönlerini kıyasladık. Anlam açıklaması yaptığımız semantik analizle, çalışmamızda yer alan deyim ve atasözlerini yakından tanıyarak, ardındaki gerçek anlam ve verilmek istenen düşünce arasında karşılıklı bağlantı kurabilme imkânı bulduk. Bunun yanı sıra, araştırmamızın uygulama kısmında diller arası çeviri, sonuçları analiz etme ve sınıflandırma yöntemlerine de yer verilmiştir. Dilbilimci Ye. F. Arsentyeva'nın belirlemiş olduğu

ölçütler dahilinde sınıflandırmasını yaptığımız Rusça deyim ve atasözlerinin karşılıklarının belirlenmesi sonucu elde ettiğimiz veriler sayısal olarak ortaya konmuştur.

VI. RUS MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Rus masallarının materyal olarak kullanıldığı, bugüne kadar yapılmış olan başlıca tez çalışmaları çok çeşitli olup; dil bilim, kültür bilim, folklor, edebiyat ve eğitim bilimleri alanlarında araştırmalar mevcuttur.

-Çoy A. ENG (2003) '*Русская волшебная сказка как этнографический источник*' (*Etnografik bir kaynak olarak sihirli Rus peri masalı*) başlıklı doktora çalışmasında; doğa motifleri, aile ve aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, halk inanışları ve kültürel öğeleri Rus peri masalları üzerinden inceleme imkânı bulmuştur.¹

-Munira KHERİBİŞ (2007)'in '*Лексикографическое описание русских народных сказок в учебных целях*' (*Rus halk masallarının eğitim amaçlı sözlük açıklaması*) başlıklı doktora çalışmasında; Rus halk masallarında yer alan kültürel işaretleri dil-kültür bağlamında değerlendirerek, eğitim materyallerinde kullanılabilirliğini amaçlamıştır.²

-Yulia Yurievna MARİNİÇEVA (2012)'nın '*Русские сказки о животных: историография, сюжеты и персонажи*' (*Rus hayvan masalları: tarih yazımı, olay örgüsü ve karakterleri*) başlıklı doktora çalışmasında; temel olarak hayvan masallarının fiziksel/karakter özellikleri, hayvanların birbiriyle kurduğu diyalog düzeyi, olay örgüsü ve olayların işlenişine detaylıca değinilmiştir.³

- Irina SMOLIK (2013) '*Тürk ve Rus halk masallarında kadın imgesi*' başlıklı yüksek lisans çalışmasında; sayıca belirlemiş olduğu Rus ve Türk halk masallarında yer

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Çoy A. Eng, '*Русская волшебная сказка как этнографический источник*' (*Etnografik bir kaynak olarak sihirli Rus peri masalı*) (Doktora Tezi), Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova 2003.

² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Munira Kheribish, '*Лексикографическое описание русских народных сказок в учебных целях*' (*Rus Halk Masallarının Eğitim Amaçlı Sözlük Açıklaması*) (Doktora Tezi), Puşkin Devlet Rus Dili Enstitüsü, Moskova 2007.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yulia Yurievna Marinicheva, '*Русские сказки о животных: историография, сюжеты и персонажи*' (*Rus Hayvan Masalları: Tarih Yazımı, Olay Örgüsü ve Karakterleri*), (Doktora Tezi), Petersburg Avrupa Üniversitesi, Sankt Peterburg 2012.

alan kadın karakterleri fiziksel ve karakter özellikleri bakımından detaylıca karşılaştırmalı olarak incelemiştir.⁴

- Mariya TALİANOVA (2015) '*Türk ve Rus halk masallarında kadın arketipinin karşılaştırılması*' başlıklı yüksek lisans çalışmasında; sayıca belirlemiş olduğu Rus ve Türk halk masallarında yer alan kadın karakterleri, Carl Gustav Jung'un ele aldığı psikolojik sınıflandırmanın temel arketiplerine dayanarak, Türk ve Rus folklorunda da yükselen kadın arketipini her iki kültürde karşılaştırarak tespit etmiştir.⁵

- Merve YILMAZ (2019)'ın '*Türk, Alman, Balkan ve Rus masallarının değerler eğitimi açısından mukayesesi*' başlıklı yüksek lisans çalışmasında; 2018 öğretim programında yer verilen kök değerler, dört farklı millete ait eşit sayıda olağanüstü motifli masal incelenerek, benzer ve farklı yönleri istatistiksel veriler ile değerlendirilmiştir.⁶

- Yan SU (2020) '*Rus halk masallarında yer alan kelimelerin ulusal karakterleri ve özellikleri*' başlıklı yüksek lisans çalışmasında; Rus halk masallarında yer alan deyim, atasözleri, kanatlı kelimeler, tekerlemeler ve özdeyişlerin anlamını vererek ulusal motif, görüş, inanış ve davranış özelliklerine değinmektedir.⁷

- Fatima EKİZ (2023) '*Sihirli Rus masallarındaki karakterlerin niteliksel özelliklerinin incelenmesi*' başlıklı doktora çalışmasında; Vladimir Propp'un biçimbilimsel yöntemini kullanarak Rus kültüründe önemli çalışmaları ile bilinen Aleksandr Afanasyev'in derlediği 20 sihirli masalda yer alan karakterlerin niteliksel özelliklerini incelemektedir.⁸

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Irina Smolik, *Türk ve Rus Halk Masallarında Kadın İmgesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2013.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mariia Talianova, *Türk ve Rus Halk Masallarında Kadın Arketipinin Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara 2015.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Merve Yılmaz, *Türk, Alman, Balkan ve Rus Masallarının Değerler Eğitimi Açısından mukayesesi* (Yüksek Lisans Tezi), Giresun Üniversitesi, Giresun 2019.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yan Su, *Rus Halk Masallarında Yer Alan Kelimelerin Ulusal Karakterleri ve Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ural Federal Üniversitesi, Ekaterinburg 2020.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Fatma Ekiz, *Sihirli Rus Masallarındaki Karakterlerin Niteliksel Özelliklerinin İncelenmesi* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2023.

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Yüzyıllardır dilden dile, ülkeden ülkeye dolaşarak, içerisinde kültürel zenginliği karma bir şekilde barındıran, günümüze kadar ulaşan en değerli sözlü edebiyat türlerimizden olan masallar, çok sonraki dönemlerde yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Böylelikle, sözlü edebi mirasımızın zamanla unutulup yok olmasının önüne geçilmiştir. Masallar her ne kadar evrensellik özelliği taşısa da, kendi içinde özel ve halka ait milli dokunuşlar da barındırmaktadır. İlaveten, bir halka ait olan masalları derinden inceleyerek; o halka ait dünya görüşü, toplum kuralları, kültürel değerler, gelenek ve görenekleri; hatta dilin inceliklerini, tekerlemeleri, deyim ve atasözlerini keşfetme imkânı bulabiliriz. Halk masalları her ne kadar çocuk edebiyatı içerisinde yer alsa da masal içerisinde kullanılan anlatım dili, zaman ve mekân gizemiyle harmanlandığında, yetişkinleri de hemen etkisi altına alabilmektedir. Çalışmamızı daha iyi kavrayabilmek adına öncelikle Rus ve Türk dilinde yer alan masal sözcüğünün kökeni, anlamı ve genel özelliklerine yer vererek başlayabiliriz.

1.1. MASAL NEDİR?

Çağdaş Rus dilinde masal için *skazka* kelimesi sıklıkla kullanılırken, diğer “*басня, байка, миф, легенда, небылица, побасенка, домысел*” gibi eş anlamlı sözcükler de kullanılmaktadır. Masal terimi eski Rus dilinde “konuşmak, anlatmak” anlamına gelen “*казать*” fiili kökenli “*сказка*” sözcüğüyken, günümüzde “*сказка*” (*skazka*) olarak dile kazandırılmıştır. V.Ya. Propp’a göre *skazka* sözcüğü 18.yy’dan sonra kullanılmaya başlanan nispeten yeni bir terimdir. Daha önceki dönemde ise yine anlatmak anlamına gelen «*баснь*» («*баснь- баять*» – *сказывать, рассказывать*) terimi masal için karşılık bulmaktadır.⁹

Rus dilinde yer alan *skazka* sözcüğünü Türk diline çevirdiğimizde, karşımıza “masal” terimi çıkmaktadır. Öncelikle masal sözcüğünün köken ve tarihsel gelişimine değinelim. Türk dilinde yer alan masal kelimesi Arapça kökenli olup, özlü söz, öğretici hikâye anlamına gelen “mesel” kelimesinden türemiştir. Türk tarihine göz attığımızda

⁹ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya Skazka*, Labirint, Moskva 2000, 18-20.

“masal” yerine “mesel”, “hekat”, “hikâye” gibi terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Türkiye’de masal sözcüğünün ilk defa ne zaman, nerede ya da kim tarafından kullanıldığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır, fakat bu terimin kullanımı daha çok 19.yy’da yaygınlık kazanmaktadır. Naki Tezel’e göre “mesel” halk dilinde meşhur olan, adap ve örgütleri anlatan söz ve atalardan kalma hikmetler ve ibretli sözler anlamını taşımaktadır.¹⁰

Masal üzerine yıllardır çalışma yapan dil bilimciler, edebiyatçılar ve folklor araştırmacıları; masalların tanımı ve sınıflandırılması için çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Evrensel kabul görülmüş tek ve ortak bir tanım bulunmaması sebebiyle, masalın tanımı için çeşitli görüşler karşımıza çıkmaktadır. Rus ve Türk dilindeki kaynaklardan elde edilen görüşler, sırasıyla aşağıda yer almaktadır.

Açıklamalı Büyük Sovyet Ansiklopedisi’ni incelediğimizde masal için: *karakterlerin ve olayların bütününde büyü, macera ya da günlük hayatı konu olarak işleyen, şiirsellikten daha çok düz yazı biçiminde olan, folklorun ana türlerinden biridir.*¹¹

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde ise masal için geniş kapsamlı tanım yapılmıştır: “Masal kelimesi halk arasında uzun yıllardan bu yana anlatılmakta olup içerisinde olağanüstü olayların olağanüstü kişilerce yaşanıldığı, ”bir varmış bir yokmuş“ gibi alışlagelmiş klişelerle başlayıp belirli bir uzunluğu olmakla birlikte sonunda “onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine, yedi içti, gökten üç elma düştü, biri anlatana, “biri dinleyene, biri de bana” gibi sözlerle son bulup zaman ve mekân terimleriyle sınırlandırılmayıp, sözlü anlatım özelliği taşıdığı vurgulanmıştır”.¹² Türk Dil Kurumu ise “masal” terimini şöyle tanımlamakta; “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür”¹³dür.

T.F. Yefremova’nın açıklamalı sözlüğünde: “*Kurgusal insanlar ve olaylar hakkında sözlü halk folklorunun anlatı çalışması niteliğindeki edebi eserler.*”¹⁴tanımı yer

¹⁰ Naki Tezel, “Türk Halk Edebiyatında Masal”, *Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ankara 2009, 7.

¹¹ Aleksandr Mihailoviç Prohorov, *Bolshaya Sovetskaya Entsiklopediya* (3-e izd): v 30 t., Moskva 1976, 267.

¹² *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul 1986, 149-153.

¹³ <http://tdk.gov.tr>; Erişim tarihi: 21.04. 2020

¹⁴ Tatyana Feodorovna Efremova, *Sovremennyy Tolkovnyy Slovar Russkogo Yazıka*. Tom 1. A-L : v 3 t., Moskva 2004, 241.

alırken diğer tarafta S.İ. Ojegov'un sözlüğünde ise “*Masal, genellikle kurgusal insanlar ve olayları konu edinen, sihir ve fantastik güçlerin de katılımıyla oluşan halk eseridir.*”¹⁵ tanımlaması yapılmaktadır. Açıklamalı Türkçe Sözlük'te ise masal kavramı için birden çok tanım olduğu görülmektedir. “1. Genellikle halkın yarattığı ağızdan ağıza kuşaktan kuşağa dolaşan çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları konu alan hikâyelerdir. 2. Öğüt ve ahlak verici alegorik eserlerdir. 3. Boş yalan söz. 4. Değersiz önemsiz şey”¹⁶

Halkbilimci ve folklor araştırmacısı Pertev Naili Boratav “100 Soruda Halk Edebiyatı” adlı yapıtında masalı “*nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır*” olarak tanımlamış ve belirsiz bir zamanda; kahramanlarını belirli kişi veya zümre adları vermeden genelleştiren (iyilerin dünya güzeli olması, kötülerin kambur veya köse olması), olağanüstü varlıkların olduğu, kendi içinde bir mantık sistemi olan nesirle söylenmiş, kendine has konusu ve sistematigi olan bir anlatı türü olduğunun altını çizmiştir.¹⁷

Rusça Edebi Terimler Sözlüğü'nde ise masal “farklı milletlerin folklorundan oluşan kurgusal olaylar ve karakterler hakkındaki nesir biçiminde sözlü halk edebiyat türüdür.” tanımı bulunmaktadır.¹⁸

Folklor ve Mitoloji Sözlüğü'nde masal tanımı için: “*Genellikle kıssadan hisse çıkarılan cadılar, hayaletler ve şeytanlarla dolu, mucize ile gerçeğin sınırlarının kalktığı, bitki ve hayvanların insan karakterine bürünebildiği olağanüstü seriüvenlerin adıdır. Masallar gerçek olaylardan yola çıksalar bile cansız doğa canlandırılarak, bitki ve hayvan konuşturularak, devler, cinler, periler anlatıma eklenerek süslenmektedir*” ifadesi bulunmaktadır¹⁹

A. İ. Nikiforov, masalın tanımını şu şekilde ele almaktadır: “*Masallar, halk arasında eğlence amacıyla yer alan, gündelik hayat için olağan dışı (fantastik, büyü)*

¹⁵ Sergey İvanoviç Ojegov, *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka, Rossiyskaya Akademiya Nauk-İnstitut Ruskogo Yazıka im. V. V. Vinogradova*, Moskva 2008, 968.

¹⁶ Türk Dil Kurumu, *Açıklamalı Türkçe Sözlük*, Ankara 2009, 1349.

¹⁷ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Halk Edebiyatı*, (1.Baskı), Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969, 80.

¹⁸ Svetlana Pavlovna Belokurova, *Skazka Folklorına: Edebi Terimler Sözlüğü*: <http://grammar.ru/LIT/?id=3.0&page=1&wrd=%D1%CA%C0%C7%CA%C0%20%D4%CE%CB%DC%CA%CB%CE%D0%CD%C0%DF&bukv=%D1> (21.04.2020)

¹⁹ Özhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara 2009, 678.

olayları içeren, bileşimsel ve üslupbilim yapı bakımından farklı olan, sözlü halk hikâyeleridir”.²⁰ V. Ya. Propp’a göre masal “diğer tüm anlatı türlerinden, şiirsel belirliliğinden dolayı, farklı olan bir hikâyedir”.²¹ T.G. Leonov’un görüşüne göre “masal kurgu ortamına sahip destansı, hatta çoğunlukla düz yazı biçiminde olan, karakterler, imgeler ve olaylar fantastik bir temel üzerine kurulu olan sözlü halk edebiyat ürünüdür.”²² Rus halkbilimci Vladimir Nikolayeviç Morohin’in tanımına göre; zaman içerisinde gelişen fantastik, kurgusal ve epik içerikten oluşan sözlü halk edebiyata ait bir anlatım türüdür.²³

Türkiye’de ise masal konusunda oldukça kapsamlı ve yol gösterici nitelikte eserleri bulunan Saim Sakaoğlu’nun masal için tanımı “Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde, dinleyicileri inandırabilen, bir sözlü anlatım türü” olarak yer almaktadır.²⁴ Rıza Filizok, Ziya Gökalp’in düşüncesini benimseyerek “perileri ve devleri muhtevi olsun olmasın, zamanı ve mekânı muayyen olmayan, esrarengiz bir muhitte cereyan eden hikâyelerdir” tanımını bir milli edebiyat bilincinde, masallar adına atılmış büyük adım olarak kabul etmektedir.²⁵

Dolayısıyla Rusya’da ve Türkiye’de masal kavramının içeriği şu şekildedir:

1. Sözlü halk edebiyatının parçası olan halk masallarının oluşumu yüzyıllara dayanmaktadır.
2. Halk masallarında geçen olaylar bazen gerçek hayatta, bazense dünya dışı yani kurgusal mekânlarda geçmektedir.
3. Halk masallarının ana kahramanları; insanlar ve hayvanlardır, fakat sihirli nesneler, sihirli bitkiler, olağan dışı varlıklar da kahraman olarak işlenmektedir.
4. Halk masallarının kendine has, akıcı ve merak uyandırıcı dili olup, yalın anlatıma sahiptir. Kendine özgü masala giriş tekerlemelerinden oluşan ve düz yazı biçiminde anlatılan edebi bir türdür.

²⁰ Aleksandr Leonidoviç Nikiforov, A.İ., *Skazka, eye bitovaniye i nositeli*, Moskova 1930, 7.

²¹ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya skazka*, LGU, Leningrad 1984, 35.

²² Tatyana Leonova, Janr Skazki. *Folkloraya i Literaturnaya Skazka* / Erişim zamanı: <http://www.litexplorer.ru/litexps-720-4.html>. (17.06.2020)

²³ Vladimir Nikolayeviç Morohin, *Prozaicheskie janrı russkogo naroda*, Vışşaya şkola, Moskva 1983, 6.

²⁴ Saim Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, 12.

²⁵ Rıza Filizok, *Ziya Gökalp’in Edebî Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesiri Üzerine Bir Araştırma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, 94.

5. Halk masallarının dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası bulunmayıp, aynı zamanda dolaylı yünden düşündürmeyi amaç edinen kültür unsurlarıdır.
6. Halk masalları genellikle çocukları eğlendirirken; onlara öğüt, ders vermek amacıyla anlatılan hikâyelerdir.

Masalların evrensel olduğu tartışılmaz bir gerçektir, fakat mutlaka farklı din ve milli motifler masalları kendine has şekillendirmektedir. Bu bağlamda karakterlerin hal ve hareketleri, tavırları, kullanılan tekerlemeler, deyim ve atasözleri, hatta iklim farklılıkları bile masala özgünlük kazandırmaktadır.

1. Böylelikle Rus ve Türk dilinde yapılan masal tanımlamalarına istinaden;
2. Rus ve Türk halk masalları, sözlü halk edebiyatı içerisinde değerlendirilmektedir. Oluşumu uzun yılların deneyimi sonucunda oluşan hikâye türüdür.
3. Rus ve Türk halk masallarında geçen olaylar gerçek hayattan olduğu kadar kurgusal konu ve kurgusal mekânları da konu edinmektedir.
4. Rus ve Türk halk masallarının ana kahramanları çoğu zaman insanlar ve hayvanlar olmakla birlikte, fantastik sihirli nesneler, bitkiler, iyi veya kötü karakterli olağan dışı varlıklar da kahraman olarak işlenmektedir.
5. Rus ve Türk halk masalları; eğlence amacı güden, akıcı ve merak uyandırıcı anlatımıyla şiirsellikten daha çok düz yazı (nesir) biçiminde olan ve içeriğinde çok çeşitli tekerlemeler içeren hikâyelerdir.

Netice itibarıyla Rus ve Türk halk masalları birçok yünden örtüşmektedir. Hem Rus hem de Türk halk masallarına konu olan kahramanlar, mekân ve olaylar ortak olup, temel gayesi dinleyiciye hoş vakit geçirme, eğitme ve öğüt vermedir. Hem Rus hem de Türk halk masalları, halkın öz ürünü olup; dili akıcı, sade ve anlaşılırdır.

1.1.1. Halk Masallarının Genel Özellikleri

Hem Rus hem de Türk halk masallarının genel özelliklerini şekil bakımından sıralayacak olursak;

- Rus ve Türk halk masalları yazılı edebiyat türünden daha çok sözlü edebiyat kültürüne aittir.
- Rus ve Türk halk masalları düz yazı (nesir) biçimindedir.

- Rus ve Türk halk masallarının orijinalinde olmayan bir olay veya kişi, anlatıcının bilgi birikimi ya da tercihine göre değişebilir.
- Rus ve Türk halk masallarında kullanılan dil-üslup sade, yalın ve anlaşılırdır.
- Rus ve Türk halk masallarında sembolik sayılar göze çarpmaktadır (3, 7, 9, 40, 100, 1000 gibi).
- Rus ve Türk halk masalları içerisinde halk edebiyatına ait (mâni, deyim, atasözü, efsane, türkü, bilmece) örneklere rastlanabilmektedir.
- Rus ve Türk halk masallarının başlığı, bulunulan yöre ya da bölgeye göre değişkenlik gösterebilmektedir.
- Rus ve Türk halk masalları; masalın başı (giriş), masalın kendisi (gelişme), masalın sonu (sonuç) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Masal giriş ve sonuçlarında uyak ve kafiyeli tekerlemeler kullanılmaktadır.

Yukarda belirtilen maddeler hem Rus hem de Türk halk masallarında ortak kabul edilirken, birbirinden ayrılan, farklı özellik gösteren maddeler de bulunmaktadır. Bunlar ise;

- Rus halk masallarının giriş ve sonuçlarında bulunan uyak ya da kafiyeli tekerlemelerin, Türk halk masallarına göre sayıca fazla ve çeşitli olduğu görülmektedir. Buna göre Rus dilinin sözcük bakımından daha zengin yapıda olduğu çıkarımında bulunabiliriz.
- Rus halk masallarında masallar “geçmiş zaman” dâhilinde kaleme alınıp anlatılırken, Türk halk masallarında ise genellikle “öğrenilen geçmiş zaman” görülmektedir.

Hem Rus hem Türk halk masallarını içerik özellikleri bakımından sıralayacak olursak;

- Hem Rus hem Türk halk masallarında zaman kavramı belirsizdir, mekân olaraksa hayalî, gerçek üstü mekânlar olduğu kadar günümüzün sıradan mekânları (ev, bahçe, orman, deniz vb.) da konu edilebilmektedir.
- Hem Rus hem Türk halk masallarında olaylar günlük hayattan olduğu kadar; öldükten sonra dirilme, sihir yapma, olduğundan farklı bir şekle girme gibi olağan dışı olaylar da işlenebilmektedir.

- Hem Rus hem Türk halk masallarında, halka ait batıl ve dini inanışların izlerine rastlanılırken, aynı zamanda milli motiflere de yer verilmektedir.
- Hem Rus hem Türk halk masallarında başkahramanlar insanlar ve hayvanlardır, fakat devler, periler, cadılar, efsanevi yaratıklar da yer alabilmektedir.
- Hem Rus hem Türk halk masallarının ana fikri, dinleyicisine vermek istediği mesajlardır. Bunlar; iyilik ve kötülük, cimrilik ve cömertlik, çalışkanlık ve tembellik, güzellik ve çirkinlik, zenginlik ve yoksulluk konuları olabilir. Genellikle masallar hayırlı ve olumlu sonuçlanmaktadır.

Böylelikle yukarıda verdiğimiz maddelere dayanarak her iki halkın masallarının özellikleri bakımından birbiriyle tamamen örtüştüğünü görmekteyiz.

İlaveten her iki halkın masallarını anlatım özellikleri bakımından ele alacak olursak;

- Rus ve Türk halk masalları çok uzak yıllardan bu yana yenilenerek ve gelişerek kuşaktan kuşağa aktarılan, anonim, sözlü halk edebiyat türüdür. Halk masalları birçok kültürün harmanlanması sebebiyle evrenseldir.
- Rus ve Türk halk masalı anlatıcısı, masala başlamadan önce giriş tekerlemesini söyleyerek masala başlayacağını haberini verir ve dinleyicileri tatlı bir şekilde uyarak sessizliği sağlamaktadır.
- Masal anlatıcısı ana fikri bozmamak koşuluyla, kendine göre masala ekleme veya çıkarımlar yapabilir, örf ve adetlerine göre masalı şekillendirebilmektedir.
- Rus ve Türk halk masalları ilgiyle, sevgiyle her yaştan dinleyici/okur kitlesine hitap etmektedir.

Ayrıca belirtilen maddelere istinaden farklılık gösterip, örtüşmeyen bir madde de mevcuttur.

- Halk masalları, genelde belirli bir yaşa gelmiş kadın ve erkekler tarafından anlatılmaktadırlar. Bu kişiler Rus dilinde сказочник (skazoçnik), Türk dilinde “masalcı”, “masal ninesi/anası/dedesı” olarak adlandırılmaktadır. Masal anlatıcısı her iki kültürde de ortak olup, Rusya’da masallar daha çok kadın anlatıcı tarafından dile getirilirken, Türkiye’de kadın masal anlatıcısına pek rastlanmamaktadır.

1.1.2. Masalın Diğer Anlatım Türleriyle İlişkisi

Avrupa’da modern bir kavram olarak masalın ortaya çıkışından önce; masallar, gerçek dışı olay, olağanüstü mekân ve fantastik öğeler barındırması nedeniyle efsane, mit, destan, menkıbe, fabl, fıkra, atasözü gibi anlatım türleriyle birlikte değerlendirilmekteydi. Avrupa halk masallarının efsane (sage), menkıbe (legend), mit (mythus), fabl, fıkra (schwank) gibi türlerle birlikte değerlendirilmesi, batıdaki masal teriminin sınırlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Bu durum, masalların yüzyıllar içerisinde farklı coğrafyalar ve kültürler arası geçişinde ister istemez pek çok anlatım türüyle harmanlanmasına sebep olmaktadır. Masal, yukarıda belirtilen türlerle benzer özellikler gösterse de aralarında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır.²⁶

Biz de Bascom gibi masalların sadece çocuklar için değil, aynı zamanda yetişkinlere de hitap ettiğini, ayrıca anlatıcının masalın zamanını ve mekânını kurgulayabileceğini düşünmekteyiz. Birçok toplumda masallar “peri masalı” olarak bilinmesine rağmen Bascom’a göre bu tanımlama doğru değildir, çünkü masalların çoğunda doğaüstü varlıklar ve periler yer almaz, genellikle hayvan veya insan karakterlerinin maceraları da anlatılmaktadır.²⁷ Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere tür olarak masalın sınıflandırılması kolay olmamıştır. Bu bağlamda araştırmacı mit, masal ve efsane türlerini kıyaslayarak, masalların türsel özelliklerini belirlemeye çalışmaktadır.²⁸ Bu özellikleri tabloda inceleyelim:

Tablo 1. Nesir Anlatıların Üç Türü (2006: 117).

	İnanma	Zaman	Yer	Kabul Ediş Tavrı	Temel Karakter
Mit Миф	Gerçek	Uzak geçmiş	Farklı bir dünya: erken veya diğer	Kutsal	İnsan dışı varlık
Efsane Легенда	Gerçek	Yakın geçmiş	Günümüz dünyası	Kutsal veya değil	İnsan
Masal Сказка	Kurmaca	Herhangi bir zaman dilimi	Herhangi bir yer	Kutsal değil	İnsan veya diğer

²⁶ Richard Bauman, “Tür, Performans ve Metinlerarasılığın Üretimi”, Çev. I. Altun, Red. Y. Özay, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*, İstanbul 2013, 250.

²⁷ William Richard Bascom, “Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar”, Çev. R. N. Aktaş vd., *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006, 115.

²⁸ William Richard Bascom, “Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar”, Çev. R. N. Aktaş vd., *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006, 117.

Böylelikle araştırmacının belirli madde ve başlıklara göre türleri kıyasladığı görülmektedir. Bu maddeler; adı geçen türe inanılıp inanılmadığı, konu edinilen yer ve zaman durumu, toplum tarafından kabul ediliş tavrı ve ilgili tür içerisinde yer alan temel karakterlerdir. Türler arası en belirleyici özelliklerden ilki; masalın kurmaca olması ve dinleyeni inandırma kaygısı taşımamasıdır. Fark edilen bir diğer özellik ise türler arasındaki zaman kavramıdır. Mitler farklı bir dünyada uzak geçmişi kendine konu edinirken, efsaneler yakın geçmişte günümüz dünyasını anlatmaktadır, fakat masal türü bilinmeyen, tahmin edilmesi güç bir dönem ve mekâna aittir. İçeriği ve kabul ediliş tavrı açısından masallar, toplum tarafından kutsal kabul edilmez, dinleyicisine hoş vakit geçirme ve öğüt verme amacı güder, karakterleri çoğunlukla insan, hayvan ya da diğer varlıklardan oluşabilmektedir. Efsanelerin temeli mitolojik öykü ve hikâyelerdir ve ana karakter her zaman insandır. Toplum tarafından kutsal kabul edilen örneklerinin yanı sıra, kutsal görülmediği örnekler de mevcuttur. Mitler ise toplum tarafından her zaman kutsal kabul edilmiştir ve insan dışı (olağanüstü) varlıkları kendine karakter edinir. Mitler konu olarak; kadim kültürü, kâinatın yaratılış ve doğasını, geleneklere has inanç ve uygulamaları işlemektedir. Bir diğer belirleyici özellik ise; mit ve efsanelerde kalıplaşmış giriş ifadesi bulunmazken, masal anlatımları çoğunlukla geleneksel kalıplaşmış ifadelerle başlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak masallar, halk edebiyatının diğer türleriyle de yakından ilgilidir. Bunlardan ilk akla geleni ise bilmecelelerdir. Bilmece şekil olarak hem manzum hem de mensur örnekleri olan bir tür olduğu için diğer sözlü edebiyat ve temaşa türlerinin arasında kendine kolaylıkla yer bulabilen bir türdür.²⁹ Bilmece her ne kadar çocuk edebiyatına ait olsa da masallarla da iç içe geçmiştir ve masalda yer alan sihir, gizem izlerinin tasvirini güçlendirmektedir. Buna ek olarak; ülkemizde bilmece içeren masallara ilk değinenler Nasih Güngör ve İhsan Ozanoğlu’ dur. “Kastamonu Bilmeceleri” adlı kitapta aslında bilmeceleri kendi içerisinde sınıflandırırken, bilmece içeren masalları da ayrı bir başlık altında toplayarak manzum örnek vermişlerdir. Buna örnek olarak; “Padişahın evlenme çağına gelmiş olan alımlı, akıllı ve güzel kızı hiçbir damat adayını beğenmez ve ötedeki subaşında bulunan serviye kim üç vuruşla devirirse onunla evleneceğinin sözünü verir. Deneyip yıkamayanların boynu vurulur, yıkabilen Kel Ağa

²⁹ Dilek Türkylmaz, *Türk Dünyasında Bilmece*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 109-151.

(Keloğlan) bu mühim sınavı geçer ve kızla birbirlerine manzum bilmeceler sorarlar”.³⁰ İlâveten masal araştırmaları konusunda değerli çalışmaları bulunan Esmâ Şimşek ise; bazı masallarda yöneltile soru ya da bilmeceyi, kahraman doğru bildiği takdirde maddi-manevi ödüllendirildiği, ölümden kurtulduğu yahut sevdiğine kavuşmasıyla sonuçlanan masalların bulunduğunu belirtmektedir.³¹

Rus araştırmacılarından İ. M. Kolesnitskaya, ‘Masaldaki Bilmece’ başlıklı makalesinde, bilmecelerin eski çağlardan beri sözlü aktarım yoluyla günümüze ulaştığını ve bir peri masalındaki gizem dolu dilin modern bir halk bilmecesiyle pek çok ortak noktası olduğunu kaydetmektedir. “*Kökeni çok eski olan peri masalında, bilmecenin ömründen daha eski bir aşamada, belki de bu formun henüz kristalize bir tür olmadığı, ancak biçimsel olarak modern bilmecedan farklı örneklerinin bulunduğunu belirtmektedir*”³² E.N. Yeleonskaya ise bilmeceyi yalnızca peri masalının olay örgüsünü birleştiren bir unsur yani yardımcı bir araç olarak değerlendirmektedir, bazen tek bir bilmecenin bir peri masalını oluşturabileceğini belirtirken; bilmecenin peri masalındaki rolünü, bu türün ritüel ve büyü işlevinin en eski kanıtı olduğuna değinmektedir.³³

Toplumdaki gündelik yaşamın yansıması olan masallar, kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla işlevsellik kazanır. Bu işlevsellik masalın; atasözü, deyim, alkış ve kargış, fıkra ve ninnilerle yani diğer sözlü anlatım türleriyle iç içe geçerek bir bütün oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Eski Türk dilinde “alka- (övmek, methetmek)³⁴; karga- (beddua etmek)³⁵ fiil köklerinden türetilen alkış ve kargışlar, çok eski dönemlerden beri sözlü anlatımın bir türü olarak ele alınmaktadır. Kısacası insanların belirli durumlar karşısında gösterdiği sevinç, mutluluk, neşe, öfke, çaresizlik ve düşmanlık duygularının sözlü olarak yansıtılması diyebiliriz. Alkış ve kargışlar da masallarla yakından ilgilidir. Masal kahramanlarının birbirine ettiği hayır içeren dualar (*Tâlih kuşu başına kona, Ömrün uzun kısmetin gür olsun, Hayırlı – uğurlu olsun vb.*) ve halk arasında sıklıkla

³⁰ Nasıh Güngör, İhsan Ozanoğlu, *Kastamonu Bilmeceleri*, Kastamonu Halkevi Yayınından Sayı: 6. İzmir 1939, 151-157.

³¹ Esmâ Şimşek, “Bilmeceler”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı. Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2003, 240.

³² İnnâ Kolesnitskaya, *Zagadka v skazke*, Leningradskogo gos Vış. 12, № 18 Leningrad:1941, 99.

³³ Elena Nikolayevna Eleonskaya, *Skazka, zagovor i koldovstvo v Rossii*. Moskva 1994, 12.

³⁴ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çeviren Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları: 532, 260.

³⁵ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 219, Ankara 1997, 171.

işittiğimiz ilenme içeren beddualar (*Ağzın-dilin kurusun, Gözünü toprak doyursun, Huyun – suyun batsın vb.*) benzeri kalıplaşmış ifadeler masallar ile özleşmektedir. Bu kalıp ifadeler anonim olup, Türk Dil Kurumu’nun Açıklamalı Güncel Türkçe sözlüğü’nde anlam karşılıkları bulunmaktadır.

Masal anlatıcısı bazen dinleyicinin ders çıkarması amacıyla, onu eğlendirirken düşündürmeye teşvik eden çeşitli fıkralar ile eğlenceli bir halde masalın bitişini sağlayabilmektedir. Ayrıca içerisinde çocuk kahramanların fazlaca yer aldığı çocuk masallarında, halkın aşına olduğu ninnilere de yer verilmektedir. Bu bağlamda özellikle kültür aktarımının en küçük yapı taşı olan atasözü ve deyimler halk edebiyatında, masallarda ve hatta günlük ifadelerimizde sıklıkla yer almaktadırlar. Günümüzde birçok masal kahramanı deyimlerde yaşamaya devam etmektedir. Ömer Asım Aksoy’un deyimler sözlüğünde yer alan; kendini beğenmiş kibirli kimseler için “*Burnu Kaf dağında*”³⁶ yaşanan olumsuz durumlar sonucunda tekrardan hayata tutunabilen kimselere “*Anka (Zümrüdüanka) kuşu gibi küllerinden doğdu*”³⁷ habersiz gelen misafir için “*Tanrı misafiri*”³⁸ ve ıssız mekânların betimlemesi yapılırken “*kuş uçmaz kervan geçmez*”³⁹ ifadeleri masallara yansımış olan ve günümüzde halen kullanılan başlıca deyimlerdendir.

1.1.3. Halk Anlatımlarının İçinde Masalın Yeri ve Önemi

Masalın halk kültüründeki yeri ve önemini açıklayabilmek için öncelikle “Halk anlatımı ya da anlatması nedir?” sorusuna cevap verilmelidir. Bu soruya verilebilecek yanıtlar, küçük farklılıklar içeren fakat birbirine çok benzer cümlelerden oluşacaktır. Sosyoloji, psikoloji, siyaset gibi alanlarda farklı tanımları bulunan “halk” terimi, bizlerin araştırma alanında ise; geleneksel yaşama biçimini sürdüren ve büyüklerinden, dinleme ya da yaşama yoluyla kazandığı kültür ürünlerinin sahipleri olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰ İnsanlarımızdan oluşan halkımızın anlatma yoluyla toplumumuzun bir kesimine seslenmesi, anlatımların temelini oluşturmaktadır. Toplumca bilinen, kabul edilen ve sevilen kimseler uygun ortamlarda yeteneklerini ortaya koyarak kültürün taşıyıcısı rolünü üstlenmektedirler. Bu aktarılan halk anlatımlarını şöyle sıralayabiliriz:

³⁶ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 2.cilt, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1988, 45.

³⁷ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 676

³⁸ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 588.

³⁹ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 127.

⁴⁰ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları 2*, Akçağ Yayınları Ankara 2018, 43.

- **Fıkralar (anekdotlar, nükteler):** Halk anlatımlarının en kısa olanıdır. Süsten uzak, yalın bir ifade ile dile getirilmektedir. İçeriğinde karşı tarafa verilmek istenen gizli mesaj barındırabilir. Hoşça vakit geçirme özelliğinin yanı sıra ders verme yönü de bulunmaktadır.
- **Efsaneler (menkıbeler, rivayetler, söylentiler):** Genel kanıya göre, bir olayın etrafında gelişen türlü hikâyelerdir. Anlatıların inandırıcılık derecesi zayıf olsa bile, halk tarafından inanılır ve ağızdan ağıza aktarılmaktadır.
- **Halk Hikâyeleri:** Halk anlatımları arasında farklı özelliği olan türlerden biridir. Genellikle yaşamış kişilerin hayatlarını, bazen de hayali kahramanların hayatlarını konu edinebilir. Nazım-nesir karışımı ya da nesir olarak anlatılmaktadır.⁴¹
- **Destanlar:** İlkel ve popüler bir anlatı çevresinin içinde doğan, gerçek veya kurmaca, olağanüstü veya mitolojik kahramanların maceralarını şiir ya da şarkı diliyle, ayrıca çoğu zaman bir müzik aleti eşliğinde anlatan, anonim olan fakat anlatıcının içinde duygu ya da eylem olarak yer almadığı halk anlatısıdır.⁴²
- **Masallar (Hekatlar, Nağıllar):** Genellikle halkın yarattığı, kuşaktan kuşağa aktarılan, olağanüstü durumları yine olağanüstü kahramanlara bağlayan halk hikâyeleridir. Her yaş grubuna hitap eder ve dinleyeni iyiliğe, güzelliğe, doğruya yöneltme hedefi vardır.

Bugün dünya çapında hemen hemen her ülkede geniş bir araştırma alanına sahip olan masalın, çocuk edebiyatındaki yeri ve önemi tartışılmazdır. Masal, küçük yaşlardan itibaren çocukların başta zihinsel olmak üzere dil ve anlatım becerilerini destekleyip, hayal ve düşünce gücünü son derece geliştirmektedir. Eğlenceli masal dinletisi üzerinden çocuğa iyi-kötü, doğru- yanlış, milli değerler ve güzel ahlak tatlı bir üslupla anlatılmaktadır. Böylece çocuklar masal yardımıyla; halk bilinci, halk kültürü, gelenek ve görenekler hatta özdeyişlerle çok erken yaşta tanışma fırsatı bulabilmektedirler.

Yetişkin kimseler, merakla ve severek hayatlarında masala yer verirler, bu da çocuk dünyası penceresinden hayatı gözlemleyebilme imkânı sunmaktadır. Bu bağlamda; V.Y.Propp ‘Rus Halk Masalı’ eserinde masalın önemine, yaş gözetmeksizin tüm dünya çapında öğrenilmesi ve incelenmesi gerektiğini vurgulayarak şu satırlara yer vermektedir:

⁴¹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları 2*, 44.

⁴² Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları 2*, 46.

“Her milletin kendine özgü halk masalları ve konuları vardır. Fakat aynı zamanda uluslararası, ya da en azından belirli halk grupları arasında bilinen masal konuları da vardır. İlgi çekici olan masalın sadece geniş kapsamı değil, tüm dünya halk masallarının birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Masal halk birliğinin sembolüdür. Masalları yakından tanıyarak, toplumlar birbirini daha iyi anlarlar. Devlet sınırlarına rağmen masallar bir halktan diğer halka kolayca geçmektedir”⁴³Bu tanıma göre masallar bir halkı, milleti yakından tanıma, anlama ve kıyaslama imkânı sunmaktadır.

1.1.4. Halk Masallarının İşlevleri ve Anlatılış Sebepleri

Söz konusu masal olduğunda, ilk akla gelen çocuğa hitap etmesi ya da yalnızca çocuk edebiyatında yer alması gerektiği gibi düşünülse de aslında masal, çocukların sadece akla gelen ilk anlamını kavrayabildiği, yetişkinlerin ise daha detaylı bir pencereden bakarak, olayların ve verilmek istenen düşüncenin ifadesiyle ortaya çıkan öğretilerin, hoş ve akıcı bir dille düz yazı formunda aktarıldığı bir anlatım türüdür. Masal teriminin anlam açıklamalarına göz gezdirdiğimizde ilk fark edilen masalın yetişkin ya da çocuk gözetmeksizin kişileri *eğlendirmesi ve hoş vakit geçirtme* amacının olmasıdır. Aynı iddiayı ünlü halkbilimci William Bascom, 1954 yılında ‘The Journal of American Folklore’ dergisinde yayımladığı makalesinde detaylıca ele almaktadır. Masallar gülüp eğlenirken yani hoş vakit geçirmemizi sağlarken aynı zamanda düşündüren, altında derin manalar bulunduran nesirlerdir. Milletler kendi gelenek ve göreneklerini, deyim ve atasözlerini, kültürlerini mutlaka anlattıkları masallara yansıtırlar, bu da masalın ikinci işlevi olan; *toplum kuralları ve değerlerine destek vermesidir*.⁴⁴ Dolayısıyla, insanlar her yaş grubundan bir araya gelerek sözlü iletişim kurmaktadır. Bu sayede masallar, anlatılıp dinlenirken kuşaklar arasındaki fark kapanmaktadır ve *milli motifler ile ahlaki öğeler masallar aracılığıyla genç kuşaklara aktarılmaktadır*. Bunun yanı sıra, sözlü geleneğin bir parçası olan masallar, *toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevini* de yerine getirmektedir. Ayrıca bu işlev, toplumda yasaklanan veya hoş karşılanmayan düşüncelerin, sözlerin ve davranışların masal aracılığıyla ifade edilmesini sağlamaktadır.

⁴³ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya Skazka*, Labirint, Moskva 2000, 7.

⁴⁴ William Richard Bascom, *The Journal of American Folklore*, Vol. 67, No. 266 (Oct. – Dec), NY:1954, 345-349.

Böylece halk kültürü ve folklor üzerinden sözlü olarak fark edilmeden sosyal baskı ve kontrol uygulanmaktadır.⁴⁵

1.1.5. Masal Anlatıcısının Özellikleri

Günümüzde halen köklü ve zengin yapısının esrarengizliğini koruyan masal anlatma geleneği, Rus kültüründe çok eski dönemlerden beri varlığını sürdürmektedir. Halkın her kesimine hitap eden masallar, hem saraydaki soylular arasında hem de köy evlerinde kendine özel bir yer edinmiştir. 18 yy. öncesinde Eski Rusya’da masal anlatıcısı için; söylemek, anlatmak anlamındaki “*баять*” (bayat) fiilinden türemiş “*бахарь*” (bahar) sözcüğü kullanılırdı, fakat günümüzde “konuşmak, anlatmak” anlamına gelen “*сказать*” (skazat) fiili kökenli “*сказочник*” (skazoçnik) sözcüğü masal anlatıcısı olarak Rus diline kazandırılmıştır. Anadolu’da ise çok eski zamanlardan beri masallar, evlerde ve kapalı mekânlarda oturan, merakla masal anlatımını dinleyen küçük dinleyici topluluklarına anlatılmıştır. Anadolu’nun çeşitli yörelerinde, masalı anlatan kişiye “*masal anası*”, “*masalcı*”, “*masal ebesi/ninesi*”, “*masal dedesi/atası*” gibi farklı isimler verilmektedir. Masal anlatan kişi kadın ya da erkek olabilir fakat bu görev genellikle yaşça olgun kimselerdedir. Masal anlatıcısı ortamdaki sessizliği sağlayabilme adına mutlaka kalıplaşmış tekerlemeyle masalını başlatır ve benzer kalıplaşmış cümlelerle masalın sonunun geldiğini dinleyiciye hissettirir. Masal anlatıcısı, temelinde yatan mesajı bozmayacak şekilde masalın ana konusuna, karakterlerine ve olay örgüsüne ekleme çıkarmalar yaparak, belli başlı değişikliklerle masala yeniden can verebilmektedir. Dikkat çekmek ve ilgiyi taze tutmak adına, masal ortasında belirli kalıplaşmış ifadeler ya da tekerlemeler kullanarak, dinleyicilere durumla ilgili sorular yöneltebilmektedir. Masal anlatıcısı; beden dili, jest ve mimiklerin yanı sıra mendil, şapka, baston, kukla gibi yardımcı objelerin yardımına da başvurabilmektedir.

Geleneksel olarak anlatılagelen masallar; radyo, televizyon ve internet aracılığıyla günümüzde daha çok dinlenir, izlenir ve okunur hale gelmektedir, fakat bu durum elbette kültürümüze olumsuz yansımamaktadır. Masal anlatıcılığı, Türkiye’de meslek olarak pek tercih edilmese de son yıllarda özellikle Avrupa ve Amerika’da fazlasıyla rağbet görmektedir. 2000’li yılların başı itibarıyla uluslararası şirketlerin, reklam ve pazarlama

⁴⁵ Bascom, *The Journal of American Folklore*, 345-349.

sektöründe masal konu ve kahramanlarından faydalanarak büyüdüğü izlenmektedir. Türkiye’de ise UNESCO’nun desteğiyle Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamında birçok müzede masal odası ya da kütüphanesi oluşturulmuş, masal anlatımı ya da canlandırma yardımıyla gelecek nesillere sözlü kültürel mirasımızı koruyup geliştirmeleri için güzel bir adım atıldığı görülmektedir.

1.2. MASALLARIN KAYNAKLARI

‘Masalların kaynakları’ başlı başına engin bir araştırma alanı olsa da tez çalışmamızın ana materyalinin halk masalları olması sebebiyle, bizler de çalışmamızda masalların kaynaklarına değinmekteyiz. İlk masalın hangisi olduğu, nerede ve nasıl ortaya çıktığı, hangi amaç için tasarlandığı halen araştırmacıların merak konusu olup, en eski yazılı kaynaklar mercek altına alınmaktadır çünkü ortaya çıkacak olan her yeni bulgu ya da görüşe göre tanımlar, sınıflandırmalar ya da sonuçlar yeniden yorumlanabilmektedir.

Dünyada kabul görülen masalın içeriği, biçimi ve oluşumu ile ilgili teorilerin öncüsü Alman dil bilimci Wilhelm Grimm’dir. 1856 yılında yazdığı ‘Kinder und Hausmarehen (Çocuk ve Ev Masalları)’ adlı eserde masalın kökeniyle ilgili iki teori öne sürmektedir.

İlk teori; Eski Yunan, Eski Mısır, Latin ve Hindistan kaynaklarına dayanmakta fakat genel mitolojik görüş, masalları ve mitleri, Hint- Avrupa mitolojisinin devamı olarak kabul etmektedir. Masallarda yer alan olayları, güneşin doğuşu, batışı, yağmur, fırtına, kar gibi doğa olaylarıyla bağdaştırıp açıklaması sebebiyle “Güneş mitolojisti” lakabıyla da bilinmektedir.⁴⁶ İkinci teori ise; Hindoloji görüşüdür. Bu görüşe göre; masalların ilk çıkış kaynağı Hindistan olup, çeşitli yollarla masalların batıya taşındığını ileri sürmektedir. Alman dil bilimci Wilhelm Grimm’e göre;

1. “Masalların bir kısmı X. yüzyıldan önce sözlü gelenekle batıya gelmiştir,
2. Masalların diğer bir bölümü X. yüzyıldan sonra İslami tesirle Bizans, İtalya ve İspanya yoluyla Avrupa’ya taşınmıştır.

⁴⁶ Umay Günay, "Masal", *Türk Dünyası El Kitabı*, c.III, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara 1992, 321.

3. *Budist materyaller ise Moğollar vasıtasıyla Çin ve Tibet 'ten Avrupa'ya taşınmıştır”*⁴⁷

Masalların batıya taşınması ile ilgili anlatılagelen şöyle bir öykü vardır: Yolculuk imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde, günlerce sürecektir olan uzun yolculuklar, genellikle deniz yoluyla yapılmaktaydı. Günlerce, hatta bazen aylarca süren bu yolculuklarda, yolcuların sıkılmasını önlemek ve onlara hoş zaman geçirtmek amacıyla Hindistan'dan her yolcu gemisine özel birer "masalcı" alınır ve masal anlatması istenirdi, bu sayede yolcular hem hoş vakit geçirir hem de masalcılardan duydukları masalları batıya taşıyarak, orada birbirlerine anlatırlardı.⁴⁸ Anlatıcısı 'halkın kendisi' olan anonim Hindistan masallarının Avrupa'ya bu şekilde taşındığı düşünülmektedir. Ancak bu düşünce, masalların tek bir kaynağa dayalı olmadığını belirten antropolojik görüş ile tamamen çelişmektedir. Türk Halk bilimci Saim Sakaoğlu 'Masal araştırmaları' eserinde, masal incelemelerinin kökenini üç ana başlık içerisinde ele almaktadır:

- **“Kablettarih Nazariyesi** (*Tarih Öncesi Görüş, Mitoloji Okulu, Mitolojik Görüş*)
- **Tarihi Nazariye** (*Tarihî Görüş, Hindoloji Okulu, Hindoloji Görüşü*)
- **Etnografik Nazariye** (*Etnografik Görüş, Antropoloji Okulu, Antropolojik Görüş*)”⁴⁹

Araştırmacı ve Türk Halk Bilimci Saim Sakaoğlu, aynı sayfada verdiği ek bilgiye göre; “*Madde başı terimlerin aslı Fransızca olup Pertev Naili Boratav tarafından dilimize çevrilmiştir. Parantez içerisinde yer alan ilki bizim terimlerimiz, öbürleri Bilge Seyidoğlu'nun ve Umay Günay'ın terimleridir*” hatırlatmasını yapmaktadır.⁵⁰

Kablettarih Nazariyesi (Tarih Öncesi ya da Mitolojik Görüş)'ün temsilcileri: G. Grimm, Max Müller, George Cox'tur. Bu görüşe göre; masalların kaynağının mitolojiye dayandığını savunulmakta ve Hint-Avrupa dillerinin Sanskritçe ile olan akrabalığının belirlenmesinin sonucunda ortaya atılmış olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Max Müller, Hint-Avrupa uluslarının mitolojisini incelemiş ve kaynak olarak da Hindistan'ı

⁴⁷ Günay, "Masal", 321-322.

⁴⁸ Günay, "Masal", 322.

⁴⁹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 14.

⁵⁰ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 14.

göstermesinden ötürü mitolojik görüş temsilcileri masal ve mitolojinin benzer olduğunu ve masalın mitolojiden türemiş olduğunu ileri sürmektedirler.⁵¹

Tarihi Nazariye (Tarihî ya da Hindoloji Görüş) diğer bir deyişle “İndiyanist Görüş” olarak da bilinmektedir. Görüşün savunucuları: Sylvestre Sacy, Henry Gaidoz, Theodor Benfey’dir. Masalların çıkış kaynağını Hindistan olarak görmektedirler. Bu görüşe göre, masalların kaynağı Pançatantra’dır. Temelde Ezop fablları dışındaki tüm masalların çıkış noktası Pançatantra’ya bağlanmaktadır.⁵²

Hindistan kaynaklı masallar batıya üç yolla göç etmektedir: “Masalların bir kısmı onuncu yüzyıldan önce sözlü gelenekle batıya gelmektedir, onuncu yüzyıl sonrasında İslamiyet’in etkisiyle masallar; Bizans, İtalya ve İspanya yoluyla Avrupa’ya taşınmış ve son olarak; Budist materyaller ise Çin ve Tibet’ten Moğollar aracılığıyla sözlü olarak Avrupa’ya aktarılmıştır. İranlıların Tutiname’si, Arap ve Yahudilerin yazmaları bu yol ile batıya yayılmaktadır”.⁵³

Etnografik Nazariye (Etnografik ya da Antropolojik Görüş)’ün temsilcileri; A.Lang, Edward Tyler, M. Lennan’dır. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz iki görüşü kabul etmemektedirler ve masalların doğrudan doğruya gerçek hayatın artıkları olduğunu kabul etmektedirler.⁵⁴ *"Mitolojik ve Hindolojik görüşe tepki olarak ortaya çıkan antropolojik görüş, masalların kaynağı olarak Hindistan'a tanınan önceliği reddederek yeni bir teori ileri sürmektedir. Masalların tek kaynağı yoktur. Aynı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve adetlere sahip olmalarından hareketle, masalların farklı yerlerde birbirine benzer olarak ayrı ayrı meydana geldiklerini benimsemektedir"*.⁵⁵ Saim Sakaoğlu’nun *"Masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır"*.⁵⁶ görüşüyle kültür alışverişinin din, dil, milli sınır tanımadan hızla yaygınlaşabildiğini vurgulamaktadır.

⁵¹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 46.

⁵² Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 47.

⁵³ Umay Günay, *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1975, 18.

⁵⁴ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 47.

⁵⁵ Günay, "Masal", 322.

⁵⁶ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, 9.

Böylelikle, tüm görüşleri inceleyip kıyasladığımızda; masalların tek bir kaynağının olduğunu söylemek bizce de yanlış olur, çünkü masalların motif ve kahramanlarına baktığımızda Anadolu’da anlatılan bir masal Hindistan’da veya Avrupa’da anlatılan bir masal Mısır’da benzer kültürün yol açtığı küçük farklarla anlatıldığı görülmektedir. Buna örnek olarak; Anadolu’da yüzyıllardır bilinen ve efsaneleşen ‘şahmeran’ masalını ele alabiliriz. Şahmeran masalının konusu, olay örgüsü, mekân ve ana karakterin fiziksel-ruhsal özelliklerini Ural Halk masallarında önemli bir yere sahip olan Bakır Dağın Sahibesi (*Хозяйка Медной Горы*) masalında birebir görmekteyiz.⁵⁷ Masalların kültürel ortak miras konumunda olmasına verilecek diğer bir örnek ise; Eski Mısır ve Batı mitolojisinde efsaneleşmiş olan ateş kuşu *Feniks*’tir. Küllerinden doğan bu mistik kuş; İran mitolojisinde *Simurg*, İslam’ın kabulü sonrasında Türk mitolojisinde karşımıza *Zümrüdü Anka* olarak çıkarken, Slav kültüründe ateşin, ışığın ve güneşin sembolü olarak yer edinen Ateş kuşu (*Жар-птица*) motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sözlü anlatım türlerinde, birbirinin benzeri karakterler ve müşterek olay örgüsü varlığı, kültürlerarası geçişte sıklıkla rastlanılan bir durumdur, bu bağlamda; birçok kültürde anonim olan halk masallarının, milletlerin ortak ürünü olduğu düşünülmektedir. Görüldüğü üzere, dünyada kültür bir bütündür. Her millet folklor ‘ünde kendi payına düşeni karşılamakta ve ortak paydada varlıklarını sürdürmektedirler.

1.3. MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE ÇEŞİTLERİ

Masal sınıflandırma çalışmalarının yakın bir geçmişi olduğunu, ilaveten masal araştırmalarının, geçen yüzyılın başından itibaren başladığını söyleyebiliriz. Daha önce yapılan sınıflandırma çalışmaları ise amacına ulaşamamıştır. Alman J. G. Von Hahn 1864, H.F. Fielber 1864 ve J. Jakobs 1891 yıllarında birer kez sınıflandırma çalışması yapmışlardır.

"Geneli kapsayan ve tip sistemi oluşturularak yapılan ilk sınıflandırma çalışması Finli masal araştırmacısı Antti Aarne tarafından 1910 yılında yapılmıştır. Aarne bu sınıflandırmayı, Fin, Danimarka ve Alman masallarında kullanmıştır. İkinci olarak 1928 yılında İngiliz dilinde yazılan masallar üzerinde Stith Thompson tarafından kullanılmış

⁵⁷ Shalala Ramazanova, Erdoğan Altınkaynak, Ayşe Mercan, "Bir Halk Anlatısı Karşılaştırması: Şahmeran ile Хозяйка Медной Горы- (Bakır Dağının Sahibesi)", *Milli Folklor*, 134 (Yaz 2022): 17-26

ve geliştirilmiştir.”⁵⁸ Bu sınıflandırma, Avrupa’da büyük oranda kabul edilmekte ve *Uluslararası Masal Kataloğu*’nda yer almaktadır. Avrupa’da genel geçer kabul edilen sınıflandırma şu şekildedir:

- **“Hayvan Masalları (1-299)**
  - Vahşi Hayvanlar (1-99)
  - Vahşi Olup Evcilleşebilen Hayvanlar (100-149)
  - Ormanda Yaşayan Hayvanlar (150-199)
  - Ev Hayvanları (200-219)
  - Kuşlar (220-249)
  - Balıklar (250-274)
  - Diğer hayvanlar (275-299)
- **Asıl Masallar (300-1199)**
  - Peri Masalları (300-749)
  - Destan Tarzındaki Masallar (750-849)
  - Hikâye Tarzındaki Masallar (850-999)
  - Şeytan Masalları (1000-1199)
- **Fıkralar (1200-1999)**
  - Karı- koca fıkraları (1200-1674)
  - Budala fıkraları (1675-1999)”.⁵⁹

Genel tabloya göz gezdirdiğimizde 1900'lü yıllar masal üzerine yapılan araştırmaların artış gösterdiği bir dönem olmaktadır. Başta hayvan ve peri (sihirli) masalları yer alırken, sınıflandırmaya fıkraların da dahil olduğunu görmekteyiz.

1.3.1 Rus Halk Masallarının Sınıflandırılması

Rusya’da masalın oldukça derin ve zengin bir geçmişi bulunmaktadır. Masala verilen önem Çarlık Rusya döneminde başlamasına rağmen, masalların yazıya geçmesi ve araştırılması, yazı dilinin din adamlarının elinde olması sebebiyle, ancak 19.yy’ın başlarında somut çalışmaların başladığı görülmektedir. İlk çalışmalar Rus halk bilimci

⁵⁸ Max Luthi, "Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri", (Çev.: Sevgül Sönmez.), *Milli Folklor Dergisi*, S. 36, 1997, 70.

⁵⁹ Luthi, "Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri", 71.

Fyodor İvanoviç Buslayev tarafından yapılmış olup, böylelikle sözlü edebiyatı yazılı edebiyatın olgularıyla harmanlama ve farklı eserleri karşılaştırma imkânı bulunmuştur. Devamında ise bu alana çalışmalarıyla büyük katkılar sağlamış olanlar; Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev, Nikolay Petroviç Andreyev, Yuriy Matveyeviç Sokolov ve en kapsamlı araştırmayı ortaya koyan Rus edebiyatçısı Vladimir Yakovleviç Propp'tur. Eski Rusya'da masalın geçmişinin XII. yy'a dayandığını belirten kaynaklar bulunurken, aynı zamanda 'basnya' (kurgu, uydurma) teriminin de XVII. yy'a kadar kullanıldığı belirtilmektedir.⁶⁰ Rus halkbilimci V. Propp, Русская Сказка / *Russkaya Skazka* (Rus Masalı) isimli çalışmasında, Rus masalının geçmişine, kökenine değinmektedir. Bu derlemesinde Propp, masalın köklerinin mitlere dayandığını savunmaktadır. İlkel insanların yaşadığı olaylar, eski yaşama özgü detaylar ve motifleri içeren bilgilerin ancak mitlerde yer aldığını belirtmektedir.⁶¹ Toplumun mitlere olan inancı, geleneklerine bağlı olup, ona kutsallık atfedilmesinin bir göstergesi olarak sembol ve izlerine masallarda rastlanmaktadır. Bu görüşü destekleyen bir diğer halk bilimci ise Eleazar Meletinskiy'dir. Meletinskiy'e göre; Rus halk masallarında insani özelliklerin hayvanlara aktarılması, antropomorfizme rastlanılması, akabinde masallarda Baba-Yaga, Üç başlı Yılan gibi olağan dışı karakterlerin yer alması ve ölüyü diriltme, ağaç ve yaprakların konuşması gibi doğaüstü güç motiflerine rastlanması, masalların gizemli geçmişinin mitlere dayandığının aşikâr kanıtıdır.⁶²

Rus halk Masallarını gruplandırma çalışmalarıyla ön plana çıkmış isimlerden V. Y. Propp, zahmetli araştırmalarının sonucunda masalları altı gruba ayırmaktadır:

- “*Peri masalları*
- *Toplama masallar*
- *Hayvanlar, bitkiler, cansız doğa (su, dağ vb.) ve eşyalar hakkında masallar*
- *Günlük hayatı anlatan masallar*
- *Uydurmalar*
- *Tekerlemeli masallar”*.⁶³

⁶⁰ Yelezar Meletinski, *Geroy volşebnoy skazki*, Traditsiya, Moskva 2005, 5.

⁶¹ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya Skazka*, Labirint, Moskva 2000, 7.

⁶² Meletinski, *Geroy volşebnoy skazki*, 7-8.

⁶³ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya skazka*, LGU, Leningrad:1984,35.

Ayrıca V. Y. Propp’a göre hayvan masalları ne kadar olağan ve günlük hayattan çıkmışsa, peri masalları da o kadar fantastik, olağan dışı ve harikuladeler, çünkü ana teması büyücülük ve sihir üzerinedir. Ek olarak, peri masalları değişmez, kesinlik göstermektedir.⁶⁴

V. Y. Propp’un sınıflandırmasından yola çıkarak, E. V. Pomerantseva kendi sınıflandırmasını şu şekilde yapmaktadır:

- “*Hayvan masalları*
- *Peri masalları*
- *Macera masalları*
- *Günlük hayat masalları*”.⁶⁵

Dolayısıyla; yukarıdaki sınıflandırmaları incelediğimizde her iki Rus dil bilimcinin ortak olarak; peri masalları, hayvan masalları ve günlük hayat masallarını işlediğini, V.Ya Propp’tan farklı olarak E. V. Pomerantseva’nın çalışmalarında macera masallarına yer verdiğini görmekteyiz.

Günümüzde ise her iki araştırmacının oluşturduğu sınıflandırmalar sadeleştirilerek aşağıdaki gibi kabul edilmektedir:

- “*Hayvan masalları*
- *Peri masalları*
- *Realist masallar (günlük hayat konulu masallar)*”.⁶⁶

Ayrıca; anonim halk masalları derlemesi dışında çocuklar için sonradan kaleme alınmış birçok masal derlemesi ve edebi çalışmalar bulunmaktadır. Öncü yazarlar arasında: A. S. Puşkin, S. Aksakov, M. Gorkiy, S. Kozlov, F. V. Odoyevskiy, S. Prokofyeva, A. Tolstoy, L. Tolstoy, K. Çukovskiy, İ. Krılov’a ait çeşitli masallar da yer almaktadır.

⁶⁴ Vladimir Yakovleviç Propp, *Russkaya skazka*, 36.

⁶⁵ Ekaterina Pomerantseva, *Russkaya narodnaya skazka*. Moskova: İzd. AN, SSSR:2013,6.

⁶⁶ Irina Smolik, *Türk ve Rus Halk Masallarında Kadın İmgesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya:2013,6.

1.3.2. Türk Halk Masallarının Sınıflandırılması

Türk halk masalları ile ilgili birçok yerli ve yabancı dil bilimci, folklorist ya da akademisyenin mevcutta yaptığı çalışma bulunmaktadır. İlk olarak 1900 öncesi Vasiliy Vasilyeviç Radlov, hemen sonrasında Macar dil bilimci Ignác Kúnos'un Türk masallarını derlediği bilinmektedir. Türk sözlü edebiyatına batılı araştırmacıların duydukları bu ilgiye karşılık, Türk yazarlar öz eserlerine daha geç ilgi göstermektedirler.⁶⁷

Böylelikle, 1912 yılı itibarıyla Türk halk edebiyatına karşı büyük ilgi duyan Ziya Gökalp'le ilk çalışmalar başlamış olup, özellikle Cumhuriyet döneminde, Halk edebiyatı üzerine kapsamlı çalışmalar yapmış olan kişilerin en başında Pertev Naili Boratav gelmektedir. Boratav toplamda 113 masal derlemiş olup, eserlerinde aynı zamanda masalların çeşitleri ve sınıflandırılmaları konusunda bilgi paylaşımı yapmaktadır.⁶⁸ Dolayısıyla, daha sonraki dönemde yeni nesil masal araştırmacıları olarak tanıdığımız; Saim Sakaoğlu, Naki Tezel, Bilge Seyidoğlu ve Umay Günay'ın araştırmaları yer almaktadır.

Almanya'da Pertev Naili Boratav ile Wolfram Eberhard'ın 1953 yılında yayınlamış olduğu 378 Türk masal tipi 23 başlık altında toplanmaktadır.⁶⁹ Türk masalını yakından inceleyerek, masal sınıflandırmasına yer veren 'Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Halk Masalı Tipleri)' adlı eserde sınıflandırma aşağıdaki şekildedir. İşlenen konuya göre gruplandırılan ve *Motif kataloğu taslağı* diyebileceğimiz bu listenin harf esasına dayalı olduğu belirtilmektedir.⁷⁰

- “Hayvan masalları (22 tip),
- Hayvan ve insanın beraber rol aldıkları masallar (11 tip),
- Masal kahramanına bir ruhun veya bir hayvanın yardım ettiği masallar (49 tip),
- Tabiatüstü bir ruh veya bir hayvanla evlenme konusunu işleyen masallar (27 tip),
- İyi bir ruhla veya evliyalarla birlikte yaşamayı konu alan masallar (13 tip),
- İnsanların kaderinin önceden yazıldığını ve değişmeyeceği konusunu işleyen masallar (20 tip),

⁶⁷ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 1999, 16.

⁶⁸ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 1999, 16.

⁶⁹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 1999, 15.

⁷⁰ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 1999, 16.

- *Rüyaları konu alan masallar (3 tip),*
- *Kötü ruhlarla birlikte yaşamayı işleyen masallar (23 tip),*
- *Sihirbazları konu alan masallar (16 tip),*
- *Genç kızın sevgili bulmasını konu edinen masallar (12 tip),*
- *Erkek kahramanın sevgili bulmasını konu alan masallar (25 tip),*
- *Fakir kızın zengin bir erkekle evlenmesini konu alan masallar (16 tip),*
- *Kıskançlık ve iftira konusunu işleyen masallar (17 tip),*
- *Hor görülen kocaların kahraman olduğu masallar (3 tip),*
- *Zina ve baştan çıkarmayı konu alan masallar (22 tip),*
- *Acayip olaylar ve acayip icraatı konu alan masallar (8 tip),*
- *Acayip davaları konu alan masallar (13 tip),*
- *Realist masallar (9 tip),*
- *Acayip tesadüfleri konu olarak işleyen masallar (6 tip),*
- *Komik olayları konu alan masallar (6 tip),*
- *Aptal ve tembel kadın veya erkekleri konu alan masallar (16 tip),*
- *Hırsızlık ve dedektiflik konularını işleyen masallar (11 tip),*
- *Akıllı, hilekâr veya cimri kahramanları konu alan masallar (29 tip)”.⁷¹*

Böylece, günümüzde de geçerliliğini koruyan bu sınıflandırmanın hayvan masallarında; ana kahraman olan hayvanlara insan özellikleri yüklenerek, kıssadan hisseye ders çıkarma görülürken, asıl masallarda olağandışı kahraman ve olaylara yer verilir, içerik olarak gerçeklikten uzak, uzun biçimli nesirlerdir. Türk masallarının 1946 yılında, Pertev Naili Boratav liderliğinde 378 tip ile sınıflandırılarak Dünya Masal Kataloğuna başarıyla girdiği görülmektedir.

Halkbilim çalışmalarına Türkiye’de öncülük etmiş araştırmacılardan Boratav’ın da masalları üslup, yapı ve konu bakımından sınıflandırmasının ilk üç maddesinin Miller’ın sınıflandırmasına benzer olduğu görülmektedir. Boratav’a göre temel başlık altında masallar beş gruba ayrılmaktadır. Sırasıyla bunlar;

- *“Hayvan masalları,*
- *Olağanüstü masallar,*
- *Gerçekçi masallar,*

⁷¹ Günay, *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, 21.

- *Yalanlamalar ve zincirleme masallar,*
- *Fıkra ve latifeler*".⁷²

Hayvan masallarında genellikle tekerleme kullanılmamaktadır ve diğer masal türleriyle kıyasladığımızda daha kısa ve anlam doludurlar. Masalın ana kahramanı insan kılığına girmiş olan hayvanlardır, kahramanın sözleri ve davranışları, okuyana ders niteliğinde olup, örnek teşkil etmektedir.⁷³

Olağanüstü masallar daha uzun ve olay silsilesi karmaşık masallardır. Olağanüstü masalların ana kahramanı ise; cinler, devler, periler gibi doğaüstü güce sahip olan varlıklardır. Bu masalların konu edindiği mekânlar ise genellikle gerçek dışı ülkeler, adalar, kıtalar, buzdan ya da değerli taşlardan yapılan saraylardır. Propp, "Miller"ın sınıflandırmasının, hayvanları konu alan masallarda olağanüstü unsurların ön planda olabileceği; ya da olağanüstü masallarda hayvanların önemli roller oynayabileceği için kesinlik sunmadığını belirtmektedir".⁷⁴ Boratav ise, "olağanüstü masallarda kimi zaman hayvan tiplerine rastlandığını ancak, olağanüstü masallardaki tiplerin işlev bakımından oldukça farklı olduğunu belirterek bu konuya açıklık getirmektedir. 'İşlev' ya da Propp'un deyiimiyle 'fonksiyon' Türk masallarında da ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Propp metodu Türkiye'de ilk defa Umay Günay'ın 'Elâzığ Masalları' çalışmasında tatbik edilmektedir".⁷⁵

Böylelikle, gerçekçi masalların kahramanlarının gündelik hayattan, olağan kimselerden oluştuğunu görmekteyiz, ayrıca, masal konusunun gündelik hayattan esinlenildiği görülmektedir. Öte yandan masalda işlenen ana fikir ise kötülükle iyiliğin savaşı olup, iyiliğin her zaman galip gelmesi ve sonucunun mükâfatlandırılmasıdır.

Hulusi Geçgel ve Çakmak Güleç eserlerinde; Boratav'ın tek başlık altına topladığı 'yalanlamalar ve zincirleme masalları' içerisinde ilk olarak zincirleme masallarına değinmektedirler. Hayvan masallarına çok benzeyen zincirleme masallarının ana kahramanının yine hayvanlardan oluştuğunu belirtmektedirler.⁷⁶ Ayrıca, zincirleme masallar verme amacı gütmeyen, özellikle küçük çocukların ilgisini çeken ve dinlerken

⁷² Pertev Naili Boratav, "Türk Masalları", *Türk Folkloru*, Türk Folkloru Yayınları, İstanbul 1982, 3.

⁷³ Çakmak Güleç, Hulusi Geçgel, *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara 2006, 41.

⁷⁴ Günay, *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, 19.

⁷⁵ Günay, *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, 19.

⁷⁶ Güleç ve Geçgel, *Çocuk Edebiyatı*, 30.

hoş vakit geçirmelerini sağlayan masallardır. Mantık çerçevesinde kalmak suretiyle ardı ardına anlatılan küçük hadiselerin sayısına göre masalı kısaltıp uzatmak mümkündür. Yalanlamalar diğer bir deyişle tekerlemeler ise masal türlerinden bağımsız bir başlık altında incelenebilmektedir. Yalanlamalar kimi zaman masalın giriş formeli olarak kullanılabildiği gibi, kimi zaman da bağımsız bir anlatı olarak icra edilebilirler. Kısacası yalanlamalar; masalların başında ses ve söz uyumunu esas alan bir anlatımla; hayal, yalan, mizah unsurlarından faydalanarak türetilen serbest yaratıcılık ürünleridir. Bu anlatım ürünlerinde, anlatıcının hayal gücü ve söz ustalığı önemli rol oynamaktadır.⁷⁷

Fıkra ve latifeler ise masal türüne göre oldukça kısa fakat yoğun anlatıma sahiptirler. Sohbet ortamını diri tutarak dinlenilebilirliğini arttırma ve hoş vakit geçirmeyi amaçlayan latife ve fıkralara; aktarılmak istenen düşüncüyü örneklerle kuvvetlendirmek ya da karşı tarafa benimsetmek için başvurulmaktadır. Halkın her yaşta ve her kesiminin başvurduğu fıkralar kendi içerisinde ‘Sıradan insanların güldürücü serüvenlerini konu alan fıkralar’ ve ‘Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁷⁸

Netice itibarıyla hem Rus hem de Türk halk masallarının sınıflandırmasında yer alan Hayvan masalları, Olağanüstü ve Gerçekçi masalların ortak olduğu gözlemlenirken, ek olarak, Türk halk masalları sınıflandırmasında ayrıca yalanlamalar, fıkra ve latifelere de yer verildiğini gözlemlemekteyiz.

1.4. MASALLAR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde; farklı kaynaklarca yapılan “masal” tanımı, içerik, anlam ve şekil özelliklerine, ayrıca masalın kökeni ve sınıflandırılması başlığına detaylıca değinme fırsatı bulduk. Masal üzerine yapılan araştırma ve çalışmaları takip edebilmek adına, masal çalışmalarıyla ilgili temel kavramlara hâkim olmak önem taşımaktadır. Ele alacağımız bu temel kavramlar, bir bakıma ana araştırma konusu olan folklor bilimine ait temel bilgilerdir. Masal araştırmalarında sıklıkla başvuru ve halen tartışılan *motif*, *tip*, *formel* kavramları en önemli kavramlardan olup, masal ana başlığının gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Özellikle; masallarda yer alan *formel* ve *kalıp*

⁷⁷ Güleç ve Geçgel, *Çocuk Edebiyatı*, 30.

⁷⁸ Güleç ve Geçgel, *Çocuk Edebiyatı*, 32.

sözler daha sonra ayrı bir başlık altında detaylıca incelenecektir. Aşağıda masallarda yer alan temel kavramlara kısaca değinilecektir.

1.4.1. Motif

Sözcük kökeni Latin dilindeki “motivium” dan gelmektedir. Motif kavramının sözlük anlamı ise; “*kendi başına konuya özellik katan öğelerden her biri*” olarak tanımlanmaktadır.⁷⁹ Kısaca, masalın en küçük yapıtaşı diyebiliriz. Her masalda en azından bir motif bulunurken, anlatım türlerinden olan mit, destan, hikâye ve efsanelerde de motife rastlanabilmektedir. Kıymetli bir kaynak olan ‘Motif-Index of Folk-Literature’ın yazarı Amerikalı folklor bilimci Stith Thompson motif için; sürekli varoluş gücüne sahip olan masalın en küçük parçası olduğunun altını çizmekte olup, eserinde motifleri üç grupta incelemektedir. Bu anlamda “*Birinci grupta yer alanlar tanrılar; olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleridir. İkinci grupta ise bir hareketin arkasındaki büyümlü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar yer alır. Üçüncü grupta da tek tek olaylar yer almaktadır*”.⁸⁰ Motif; basit ve kısa yapıli bir anlatımdan oluşabileceği gibi, daha karmaşık yapılardan oluşup geleneksel anlatımda da yer alabilirler. Temelinde; kötü kalpli üvey anneler, periler, cadılar, devler, ejderhalar, fantastik canlılar vb. gibi yaratıklar bulunmaktadır. Mekân olarak ise; farklı devlet ve krallıklar ya da olağan dışı tasarlanmış alanlar karşımıza çıkmaktadır. Stith Thompson’ın eserinde verdiği açıklayıcı örneğe araştırmasında ayrıca yer veren Prof. Dr. Metin Ekici; “*Masalda bir anne olmak motif değildir. Hain üvey anne ise bir motif olabilir, çünkü o en azından görülmemiş bir şey olarak düşünülmüştür. Hayatın gelişigüzel olayları motif değildir. ‘John giyindi ve kasabaya doğru yürüdü.’ demek, hatırlamaya değer bir motif bile ihtiva etmez, fakat ‘Kahraman kendisini görünmez yapan şapkasını giydi; büyümlü, uçan halısına oturdu ve güneşin doğusundaki, ayın batısındaki ülkeye gitti.’ demek en azından dört motif; şapkayı, halıyı, şahane ülkeyi ve büyümlü hava*

⁷⁹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Motif Maddesi, İnternet Erişim tarihi:13.03.2022, <https://sozluk.gov.tr/>

⁸⁰ Metin Ekici, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, Yıl: 10, Sayı 39, Güz, 1998, 30-31.

yolculuğundan oluşan motifleri, ihtiva eder".⁸¹ Açıklamalardan sonuç çıkaracak olursak; motifin, masal tipinden bağımsız, masalı oluşturan en küçük yapı olduğunu söyleyebiliriz ve her masal içerisinde en az bir ya da daha fazla motif barındırmaktadır. Türk halk masallarında motiflerin günlük hayat örneklerinden olup, daha olağan ve sade düşünce ürünü olduğu gözlemlenmektedir. Fakat Rus halk masal motiflerinde ağırlıklı olarak soyut, olağan dışı ve mitolojik düşüncenin hâkim olduğu tarafımızca tespit edilmiştir.

1.4.2. Motif İndeks

İlk baskısı 1932 yılında yapılan ve altı ciltten oluşan 'Motif Index of Folk Literature' adlı çalışma, Stith Thompson tarafından motifler üzerine yapılmış olan en kapsamlı çalışmadır. Stith Thompson, ilgili eserinde motifleri 23 ana başlık altında derlemiş ve her ana başlık kendi içerisinde alt başlıklar içermektedir. Söz konusu ana başlıklar Prof. Dr. Metin Ekici'nin çalışması başta olmak üzere birçok araştırmacının çalışmasında da yer almaktadır ve aşağıdaki şekildedir:

- *"Mitolojik Motifler*
- *Hayvanlar*
- *Yasak (Tabu)*
- *Sihir (Büyü)*
- *Ölüm*
- *Olağanüstülükler (Harikuladelikler)*
- *Devler*
- *Denemeler (Sınama, İmtihan Etme)*
- *Akıllılar ve Aptallar*
- *Aldatmalar*
- *Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi*
- *Geleceği Belirleme*
- *Şans ve Kader/Talih*
- *Toplum*
- *Ödüller ve Cezalar*

---

⁸¹ Ekici, "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi", 31.

- *Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar*
- *Anormal Zulümler*
- *Cinsiyet*
- *Hayatın Tabiatı*
- *Din*
- *Karakter Özellikleri*
- *Mizah*
- *Çeşitli Motifler”*.⁸²

1.4.3.Tip

Tip sözcüğü sadece dil biliminde ya da masalda değil, aynı zamanda sinema, edebiyat, hayvanbilim ve psikoloji bilim dallarında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Sözcük kökeni Latin dilindeki “typus”tan gelmektedir. Sözcüğün günümüzdeki sözlük anlamı ise; “*aynı cinsteki bütün nesnelerin temel özelliklerini genel olarak kendinde barındıran/toplayan örnek nesne/varlıktır.*”⁸³ Prof. Dr. Metin Ekici de Stith Thompson gibi masal geleneğini devam ettiren en minimal parçanın tip olduğunu düşünmektedir. Anlatılagelen hikâye ve masallar, temelde ne denli basit yahut ne denli karmaşık olursa olsun, tip olarak kabul edilmektedir.⁸⁴ Bu açıdan tip, masaldan bağımsızdır. Genellikle kısa içerikten oluşan fıkra ve hayvan masalları tek motif içermekteyken, Grimm masalları gibi uzun içerikten oluşan masallar ise fazlaca motif içerebilmektedir. Bunun yanı sıra masal tipini ayırt etmeyi zorlaştıran etkenler de bulunmaktadır. Buna ilk örnek; anlatıcı tarafından içeriği değiştirilen veya farklı masalları birbirine karıştırarak yeni oluşturulan masalın tek bir masal gibi anlatılmasıdır. İkinci bir örnek ise; bilinen bir masalın farklı bölgelerde ve hatta farklı ülkelerde değişikliğe uğrayarak anlatılma durumudur.⁸⁵

Günümüze kadar masallarda yer alan motif ve tip kavramları üzerine yapılan tartışmalar sonucunda birçok görüş ileri sürülmüş, benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur. İlk etapta masal tipi ve motif birbirine benzer olarak gözükse de özünde farklı

⁸² Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, 71.

⁸³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük: Tip Maddesi*, İnternet Erişim tarihi:13.03.2022, <https://sozluk.gov.tr/>

⁸⁴ Metin Ekici, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, THBMER Yayınları, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006,10.

⁸⁵ Ekici, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, 10.

kavramlardır. En önemli fark ise; masal tipinin tüm versiyonları arasında bir bağlantı mevcuttur ve kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmaktadır. Böylece masal tiplerinin ortak kökten geldiğini düşünebiliriz fakat aynı durum masal motifleri için geçerli olmamaktadır.

1.4.4. Urform

Urform terimi ilk olarak, 19 ve 20.yy. halk biliminin temeli sayılan Tarihî Coğrafi Fin Kuramı temsilcileri Julius Krohn ve Kaarle Krohn tarafından kök biçim olarak tanımlanmış ve *temel yapı* (urform, asıl yapı, ilk örnek) ile *örnek yapı* arasındaki bağlantıya bakarak söz konusu geleneğin yayılma ve gelişme rotasının keşfedilebildiğini belirtmektedirler.⁸⁶Günümüz halk bilimcileri tarafından rağbet görmemesine rağmen halen bu kuramın çalışmalarına devam eden araştırmacılar bulunmaktadır.

1.4.5. Ekotip (Oikotype)

Ekotip; köken itibarıyla eski Yunan toplumunun temeli olan oïkoç (oïkos) sözcüğünden gelmekte olup, Yunan dilinde “ev” anlamına gelmektedir ve özgünlüğü, mahremiyeti kastetmektedir. Kavram olarak ‘Ekotip’in ilk defa, 1927 yılında C. Von Sydow tarafından Urform terimi yerine kullanıldığı görülmektedir.⁸⁷Mantıksal bir yaklaşım sonucunda ortaya çıkan Ekotip kavramına göre; herhangi bir halk masalının yerli versiyonunun, dünyanın diğer bölgelerindeki versiyonlarıyla mukayese edilmeden, eşsiz ya da değiştirilmiş olup olmadığının kestirilemeyeceğini öne sürmektedir.⁸⁸

1.4.6. Varyant ve Versiyon

Özellikle halk bilimi çalışmalarında, Tarihî-Coğrafi Fin kuramına göre incelemelerini yürüten araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde, “varyant” ve “versiyon” kavramlarıyla daha çok karşılaşıldığı görülmektedir. “*Halk bilgisi ürünlerinin ilk metinleri ister sözlü ister yazılı ortamda yaratılsınlar, işitsel, görsel veya materyal*

⁸⁶ Julius Krohn, Kaarle Krohn, *Halk Bilimi Yöntemi*. Çev.: G. İçöz, Yay. Haz.: F. Türkmen. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2024, 37.

⁸⁷ Ekici, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, 11.

⁸⁸ Ekici, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, 11.

olarak oluşturulsunlar, daha sonra genellikle sözlü olarak ve kısmen de yazılı ve de maddî alanda yaratılanlar görsel olarak nakledilirler. Sözlü, yazılı veya görsel olarak nakletme sırasında, ki bu metnin yeniden yaratılmasıdır, belli oranda değiştirme olur. Bu değişiklikler aynı yaratmanın farklı şekillerinin ortaya çıkmasına sebep olur ki bu farklı şekiller “Eş Metin” (Varyant), “Benzer Metin” (Versiyon) olarak adlandırılır”.⁸⁹ Öcal Oğuz ise, ‘Türk Halk Bilimi Çalışmalarında “Eş Metin” (Varyant) ve “Benzer Metin” (Versiyon) Sorunu’ adlı makalesinde “Varyant ile versiyon terimleri birbirinin aynısı değildir. ‘Varyant’ için ‘eş metin’; ‘versiyon’ için ise ‘benzer metin’ kavramları kullanılmalıdır” görüşünü sunmaktadır.⁹⁰

Dolayısıyla; versiyon yani benzer metin, birbirine çok benzeyen, neredeyse aynı olanı karşılarken; varyant yani eş metin ise, yan yana geldiğinde uyumsuzluk göstermeyen, birlikte harmanlanabilen metinleri ifade etmektedir.

1.4.7. Arketip

‘Arketip’ sözcüğü, “eski Yunan dilinde ‘başlangıç, kaynak, sebep, çıkış noktası, temel ‘ilke’ anlamına geldiği gibi, bir önderin, egemen bir iktidarın durumunu anlatır. ‘Tip’ sözcüğü ise, ‘darbe, darbenin etkisi, sikke üzerine basılmış figür, biçim, imge, suret, örnek, prototip, model, düzen, standart’ anlamına geldiği gibi, çağdaş anlamıyla ‘kalıp, biçim, ilk örnek’ anlamını da taşır; yani henüz biçim almamış bir unsurun biçimlenmiş bir unsur üzerindeki etkisidir söz konusu olan: bu etki ise türlü kademelerde yer almaktadır”⁹¹

Arketip kavramı evrensel olup, günümüzde felsefe, dil ve kültür bilim, psikoloji, sosyoloji ve edebiyat gibi birçok bilim dalında yaygın olarak kullanılmaktadır. ‘İlk örnek’ (prototip) anlamına da gelen arketip kavramı, hayat boyunca insanın üstlenebileceği anne, baba, kardeş, kadın, erkek, karı, koca, evlat gibi rollerin tamamı “arketip” olarak adlandırılan şablonların oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle masallarda önemli bir yere sahip olan arketipler, kuşaklar boyunca belirli kalıpların topluma aktarılmasını sağlayarak kültür birikimine katkı sağlamaktadır. Analitik psikolojinin kurucusu Carl

⁸⁹ Ekici, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, 12.

⁹⁰ Oğuz Öcal, “Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 42, 1999, 4.

⁹¹ Ender Gürol, “Arketip”, *Türk Dili*, 2(500), 1993s197.

Gustav Jung, çalışmalarında arketip kavramını ilk kullanan araştırmacı olarak; *“arketiplerin aslında tüm insanlığın ortak değerleri olduğunu, onların geçmişten bugüne kuşaktan kuşağa aktarılan imgeler olduğunu söyleyerek onun bireyin günlük yaşamından çeşitli edebî ürünlere kadar çok değişik alanları etkilediğini belirtmektedir”*⁹²

1.4.8. Fonksiyon

Sovyet folklorist Vladimir Propp, 1928 yılında yayımladığı ‘Morfolojiya Skazki’ ‘Masalın Biçimbilimi’ adlı yapıtında masalları yapısal bir yöntemle analiz etmiştir. Bu çalışmanın temelini A. N. Afanasyev’in derlediği Rus Halk Masallarındaki 50-150 numaralar arasında yer alan yüz masal türü oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda Propp, halk masallarında yer alan sabit ve değişken (işlevsel) unsurları belirlemektedir.⁹³ Buna göre; değişken (işlevsel) unsurlar adlar ve özel niteliklerken, sabit unsurlar ise kişilerin eylemleridir. Antti Aarne sınıflandırmasında peri masalı grubuna giren bu masallar için Propp toplamda 31 farklı fonksiyon tespit etmektedir. Propp’a göre masaldaki yardımcı unsurlar ise; masal kahramanlarının ortaya çıkışı ve vasıfları, eylemlerin nedenleri ve sebepleri, olaylar arasındaki irtibatı sağlayan bağlayıcı unsurlardır.⁹⁴

1.4.9. Eylem (Aksiyon)

Fonksiyonların birbirlerini daima doğru sırayla takip etmediğini belirten Propp, aynı zamanda masalların aslî unsurları olduğunu belirterek, eylem (aksiyon)’in seyrinin bu unsurlar üzerine kurulu olduğunun altını çizmektedir. Masalların genelinde, konu itibarıyla yer alan karakterler, aksiyonun seyrine göre masalın ortasında belirlenmektedir. *“Bir masalın birden fazla eylemden meydana gelebileceğini, bir metni tahlil ederken önce eylem sayısının tespit edilmesi gerektiğini ve eylemin doğrudan doğruya bir diğerini takip edebileceği gibi birbirine de karışabileceğini ifade etmektedir”*⁹⁵

⁹² Gürol, “Arketip”, 199.

⁹³ Umay Günay, *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, 11.

⁹⁴ Günay, *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*, 11-12.

⁹⁵ Günay, *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*, 43-44.

1.4.10. Tem

Tem, kelime anlamı olarak “konu” anlamına gelmektedir. Vladimir Propp masal sınıflandırmalarının, tem yani konularına göre de gruplandırılması gerektiğini savunmaktadır. Mevcut gruplandırma yapılırken neyin kıstas alındığı belirsiz olmakla birlikte, bazı masalların bünyesinde iki ya da daha fazla tem bulundurması olağan görülmektedir. Propp masalları mercek altına aldığı eserinde, örnek teşkil etmesi adına aşağıdaki gruplandırmaya değinmektedir:

- “*Haksız yere eza edilenler hakkında*
- *Aptal kahraman hakkında*
- *Üç erkek kahraman hakkında*
- *Ejderle savaş hakkında*
- *Ele geçirilen kızlar hakkında*
- *Akıllı genç kız hakkında*
- *Sihir ve büyü yapılanlar hakkında*
- *Tılsım sahibi hakkında*
- *Sihirli nesnelerin sahibi hakkında*
- *Sadakatsiz kadınlar hakkında”*.⁹⁶

1.4.11. Aktif-Pasif Geleneksel Taşıyıcılar

Masal ekotipleri konusuna çalışmalarında yer vermiş olan Carl Wilhelm Von Sydow, folklorun aktarımının bireyler üzerinden sağlandığını savunmaktadır. İnsanlar aracılığıyla taşınan gelenek ve folkloru “aktif geleneksel taşıyıcılar” ve “pasif geleneksel taşıyıcılar” olmak üzere ikiye ayıran Sydow, toplumda aktif anlatıcı rolündeki kimseler için “aktif geleneksel taşıyıcılar”, kulak verip dinleyenler içinse “pasif geleneksel taşıyıcılar” tanımlamasını yapmaktadır.⁹⁷ Zaman içerisinde türlü sebeplerle, aktif geleneksel taşıyıcılar rolünü pasif geleneksel taşıyıcılara bırakması olağan görülmektedir.

⁹⁶ Günay, *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*, 23.

⁹⁷ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 16.

1.4.12. Binbir Gece ve Gündüz Masalları

Orta çağda anonim olarak kaleme alınmış, Arap edebiyatının eşsiz güzellikte ve yegane eserlerinden olan Binbir Gece Masalları; Şehrazad'ın dilinden, hükümdar eşine anlattığı masallardan oluşmaktadır. Temelinde kadın sadakatsizliğini konu edinmektedir. Dünyada pek çok dile çevirisi yapılmış olan eser; Arap, Hint ve Fars masallarının zengin bir harmanı olarak görülmektedir. Masal araştırmaları üzerine kapsamlı çalışmalar yapan Saim Sakaoğlu, Arap masalları içerisinde incelediği Binbir Gece Masallarının, 1429 yılında ilk defa Türk diline çevirisinin yapıldığını belirtmektedir.⁹⁸

Daha sonraki dönemde Binbir Gece Masalları'na karşılık olarak kaleme alınan Binbir Gündüz Masalları ise günler boyu anlatılan erkek sadakatsizliğini konu edinmektedir. Saim Sakaoğlu çalışmasında, İran masalları içerisinde incelediği Binbir Gündüz Masalları'nın, 1867-1871 yılları arasında Ahmed Raşid tarafından ilk defa Türk diline çevirisinin yapıldığını belirtmektedir.⁹⁹

1.4.13. Rigveda

Yeryüzünün en eski kutsal metinlerinden Rigveda, Hinduizm'e ait kutsal bilgiler içeren ve lirik anlatımın hâkim olduğu 10 ciltten oluşan bir eserdir. İçerisinde 1028 dini ilahi bulunan Rigveda, konu bakımından Tanrı sevgisi, övgü ve şükranı işlemektedir.¹⁰⁰ Sanskrit dilinde kaleme alınmış olan vedaların; 250'den fazlası savaşçı ve doğa Tanrısı İndra'ya, 200 tanesi ateş Tanrısı olan Agni'ye, 120'si ise ay Tanrısı Soma'ya ithaf edilmektedir. Ayrıca, yağmur, fırtına, rüzgâr ve güneş Tanrılarına da gönderim yapan pek çok ilahi bulunmaktadır.¹⁰¹ Saim Sakaoğlu 'Masal Araştırmaları' eserinde vedalara yer vermiş ve masalların kökeninin Hint mitolojisinde (vedalarda) aranmasının doğru olduğuna değinmektedir.¹⁰² Masal ve mitolojinin doğuşu ve kökenini incelediğimizde aslında iç içe kavramlar olduğunu açıkça görebiliyoruz. Bu açıdan

⁹⁸ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 17.

⁹⁹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 18.

¹⁰⁰ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 4-5.

¹⁰¹ Joseph Campbell, *Doğu Mitolojisi Tanrının Maskeleri*, (Çev.: Kudret Emiroğlu), İmge Kitabevi, Ankara 2003, 176.

¹⁰² Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 5.

Rigvedalar, Hint inancı ve mitolojisini harmanlayan önemli bir araştırma kaynağı olup, birçok masal için esin kaynağı olmaktadır.

1.4.14. Pañçatantra

Hindistan’da ilk ortaya çıkışı kesin bilinmemekle birlikte, M.Ö. 200 yıllarında kaleme alınan ve bilgin Vishnu Sharman tarafından anlatılan masallardır. Kelime anlamı olarak “beş kitap” anlamına gelmektedir. Hayvanların insan gibi konuşup, topluma ders verdiği fabl türündeki pañçatantra masalları, ahlaki ve siyasi konularda bilinçlendirme gayesiyle derlenmiş olup, eserin Batı’ya taşınması; Arap, Fars ve Türk dillerinden yapılan çeviriler yardımıyla sağlanmıştır. Hint masalları üzerine engin çalışmalar yapan Theodor Benfey, Avrupa masal araştırmalarının temeline indiğimizde, Pañçatantra masalları önderliğiyle incelenmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁰³

1.4.15. Hikâye

Hikâye; günlük olağan ya da gerçeğe yakın olayları konu edinip, karakterleri belirli bir olay örgüsü içinde aktaran özlü, düz yazı formundaki anlatılardır. Ali Berat Alptekin ‘Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı’ adlı eserinde halk hikâyesini “göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olan aşk, dostluk, zafer, kahramanlık gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar, meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatımlar” olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁴ Arapça kökenli bir sözcük olan *hikâye* kelimesi yerine günümüzde aynı zamanda *öykü* kelimesi de kullanılmaktadır.

1.4.16. Fıkra

Günlük hayatımızda karşılaşılan çarpıklıkları, kusurları, gülünç vaziyet ve tezatlıkları ince bir mizahi dokunuşla buluşturan kısa hikayelerdir. Fıkralar genellikle nesir türünde kaleme alınmaktadır. Türk halk edebiyatı bilhassa folklor üzerine değerli araştırmalar yapmış olan Boratav, fıkranın en önemli özelliği için “*Kısa ve yoğun bir anlatıma sahip olan fıkralar bitişte veciz (az kelimeyle çok anlam) içeren sözlü*

¹⁰³ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 4-5.

¹⁰⁴ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Akçağ Yayınları, Ankara 1997,7.

yaratmalar” açıklamasına dikkat çekmektedir.¹⁰⁵ Fıkralar; geleneksel ve modern fıkralar olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Yüzyıllardır anlatılagelen geleneksel fıkraların öncelikli amacı anlatılan kişi ya da kişileri güldürmedir, düşündürme ve eğiticilik özelliği azınlıktadır, fakat günümüzde yaygın olarak anlatılan modern fıkralarda ise düşündürme oranın daha yüksek olduğu ve bazı modern fıkraların karşı tarafın düşünüp, algılayabilmesi için kısa bir zaman diliminin geçmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu açıdan geleneksel fıkralar, dinleyicileri aynı anda güldürebildiğini ancak modern fıkraların bazılarında, açık olmayan nüktesinin dinleyicilerle kısa zaman aralıklarıyla algılanmakta olduğunu, gülme olayının dışa vurulmasının da aralıklarla gerçekleştiğini belirtmektedir.¹⁰⁶ Temelinde halkın yaratım gücünü yansıtan fıkralar, o halkın kültürüne, dünya görüşüne, toplumu yorumlamasına, edebi ve estetik zevklerine ışık tutmaktadır.

1.4.17. Mit

Eski zamanlarda Tanrıların, doğaüstü varlıkların, perilerin ya da kahramanların hayatını ve başarılarını konu edinen, bazen de kutsallık içeren hikayelerdir. Mitler toplumun aynasıdır ve her toplumun kendine has mitleri bulunmaktadır. Mitler özünde yaratılış ve varoluş öyküsü taşımaktadır, ilk olarak bir şeyin nasıl, nerede ve ne zaman ortaya çıkışının ele alındığı anlatılardır.¹⁰⁷ Mitleri detaylıca inceleyen bilim dalına ise *mitoloji* denmektedir. Din, edebiyat ve felsefe gibi bilim dallarında sıklıkla mitolojik öğelere rastlanmaktadır.

1.4.18. Bilmece

Tanım olarak incelediğimizde, en kapsamlı haliyle “*bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev’inden mücerret kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir*”.¹⁰⁸ Sorulan bilmecenin cevabı günlük hayatta

¹⁰⁵ Pertev Nailli Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilge Su Yayınları, İstanbul 2014, 94-95.

¹⁰⁶ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 74.

¹⁰⁷ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, 605.

¹⁰⁸ Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, 607.

geçen her konudan olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse; eşya, hayvan, bitki, doğa, yiyecek-içecek ve inanışlar hakkında sorulması mümkündür. Çok eski zamanlarda olduğu gibi, günümüzde de özellikle çocuklar arasında bilmece sorma geleneği halen devam etmektedir.

1.5. RUS VE TÜRK HALK MASALLARINDA GÖRÜLEN GENEL ÖZELLİKLER

1.5.1. Rus Halk Masallarında Görülen Genel Özellikler

Rus masallarının karakteristik özelliklerine yan başlıklar halinde değinecek olursak;

- Tüm milletlerde olduğu gibi, ataların deneyimleri sonucunda oluşmuştur.
- Rus halk masallarında işlenen ana konu; sözlü ve sözsüz iletişimde *evrensel değerlerin* baki olmasıdır.
- Masal içeriği doğaçlama yapmaya elverişlidir, farklı konu ve kahramanların masala dahil edilebileceği gibi, çıkarılması da olağandır.
- Temelinde adalet ilkesi yer almaktadır. Bu bağlamda iyiler ödüllendirilir ve kötüler cezalandırılır.
- Kahramanların başına gelen olaylar üzerinden okuyucuya ders verme ya da nasihat etme amacı gütmesiyle didaktik yaklaşım gözlenmektedir.
- Rus halk masalları incelendiğinde; her masalın temelinde yatan fikri açıkça yansıtan bir atasözü ya da bir takım deyim mevcuttur. Bu durumda masallarda en sık rastlanan, insan kusur ve acizliklerini ifade eden atasözleridir.
- Rus halk masallarında kahramanlar her zaman bir seçim yapar. Bu bazen nesne, yol, kişi, hayvan veya farklı durumlar arasından yapılan seçim olabilir.
- Rus halk masallarında kahraman, aşamalı olarak zorlaşan görevlerin bulunduğu bir dizi teste tabi tutulmaktadır, bu şekilde kahramanın gücü, aklı ve dürüstlüğü tahlil edilmektedir.
- Rus halk masallarında duygu aktarımı ya da dinleyiciye öğüt verme melodik ve duygusal bir şekilde ifade edilir. Tekrarlayan kelimeler, son eki benzerlik gösteren isim ve sıfat kombinasyonlarının masallarda yer almasının yanı sıra insan, hayvan veya mekân isimlerinin sonlarına sevgi ve sıcaklık katan küçültme eki ekseriyetle

bulunmaktadır. Bu durum masalın akılda kalıcılığını ve ezberlenişini kolaylaştırmaktadır.

- Masallarda karşılaşılan zorlukları aşarken izlenen belirli yollar vardır.
  - Düşmana karşı yapılan açık çatışma, dövüş ya da savaş
  - Sihirli özel eşyaların kullanılması
  - Sihirle tekrarlanan sözler
- Avrupa masallarında karşılaşılan cüceler ya da periler yerine Rus halk masallarında Baba-Yaga, Ölümsüz Koşey, İvan Tsareviç, Marya Morevna, Ateş Kuşu gibi sihirli karakterlerin, sihirli nesnelerin fazlaca olduğu, mekân olarak ise çeşitli saraylara, ormana, doğaya ve bozkırlara yer verilmektedir.
- Rus halk masallarında, toplumun inançları ve kültürü doğrultusunda cadılara, pravda-krivda¹⁰⁹ ve ölümlere yer verilmektedir. Bu durum, Rus halkının geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olduğu ve kadim geleneklerini yaşattıklarının kanıtı niteliğindedir.
- Açıkça formüle edilmiş mutlu bir son yoktur, ancak adalet sağlanır ve masal tatlı sona bağlanır. Masal sona erdiğinde; “Siz dünyaya ve insanlara karşı nasıl davranırsanız, dünya ve insanlar da size öyle davranır” fikri ışığında iyilik ve güzelliği dinleyiciye öğütlemektedir.
- Rus halk masalları, dinleyicinin hayata olumlu bakması ve motivasyonunu yüksek tutmasını öğütleyen, “hayatta her zaman bir mucize ve çıkış yolu vardır” ana fikrini içermektedir.
- İnsan hayatının inceliklerine ışık tutarak; yaşam ve ölüm, kayıplara karşı olan tutum, hayatın akışında karşılaşılabileceğimiz durumlar ve sonuçları hakkında öngörü niteliği taşımaktadır.
- Rus halk masalları türüne göre kendi içinde dörde ayrılmaktadır:
  - Kutsal ve arketip öğeler içeren masallar
  - İnsani niteliklerinin genellikle hayvanlara yüklendiği antropomorfik masallar
  - Sihir, büyü ya da olağanüstü varlık ve durumları konu edinen peri masalları
  - Günlük hayatın olağan akışını konu edinen masallar

¹⁰⁹ “Pravda-Krivda”: Slav mitolojisinde ve Rus halk kültüründe yer alan iki kavramdır. Doğruluk, adalet anlamına gelen Pravda terimi; Slav mitolojisinde tanrıların ve insanların dünyasında düzeni sağlayan bir güç olarak kabul edilir. Yalan, sahtekarlık anlamına gelen Krivda; Pravda'nın tam tersi, düzensizlik ve kaosun baş kahramanıdır.

- Rus halk masalları sınıflandırılırken başvurulan birkaç yöntem mevcuttur:
  - Konu bakımından sınıflandırma (kahramanlık, macera, mucizevi olaylar)
  - Kahramanlar bakımından sınıflandırma (olağanüstü düşmana ya da nesneye karşı savaşıma)
  - Elde edilen sonuç/problem bakımından sınıflandırma

1.5.2. Türk Halk Masallarında Görülen Genel Özellikler

Türk halk masallarının karakteristik özelliklerine kısaca değinecek olursak;

- Kökeni ve zamanı tam olarak bilinmeyen, atalarımızın deneyimleri sonucunda oluşmuş Türk halk masallarının temelinde de öğreticilik ilkesi barınmaktadır.
- Türk masalları düz yazı formunda olup, kısa ve yoğun anlatım özellikleri taşıyan hayal mahsulleridir.
- Türk masallarında ortak tip, epizot, formel olaylar ve motifler görülebilir.
- Türk masallarında dini inanış ve milli motif örneklerine rastlanmaz.
- Türk halk masallarının anlatımında genellikle miş'li geçmiş zaman ya da geniş zamana başvurulur.
- Türk halk masalları sırasıyla “masalın girişi, ana fikrin verildiği masalın kendisi ve masalın bitişi” sıralamasıyla anlatılmaktadır ve bu üç kısımda da tekerleme örneklerine rastlanabilir.
- Türk halk masallarında üçlü bakışım kuralı yer almaktadır. “*Olaylar önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçerler; kişiler yine önemlerine göre, üç bölüğe ayrılırlar: örneğin padişahın üç oğlu, her biri bir başka yerde oturan üç kardeş dev vb. ...*”¹¹⁰
- Cadılar, devler ve vezirler kötü karakterli kahramanları temsil ederken; padişah, hükümdar, derviş, prens, prenses ise iyi karakter timsalidir. Hayvan masallarında iyi ve kötü özelliklerin atfedildiği hayvanların yanı sıra, doğaüstü varlıkların da konu edildiği masallar yer almaktadır.
- İyi-kötü ya da doğru-yanlış arasındaki mücadele işlenen ana konu olup, anlatımın sonunda iyi ve doğru olanlar mutluluk ve refaha kavuşurken; kötüler ise acımasızca cezalandırılırlar.

¹¹⁰ Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, 76.

- Türk halk masallarının topluma iletmek istediği belli başlı öğretiler bulunmaktadır. Bunlar:
  - İyiye kötünden ayırma, doğruluk, dürüstlük ve namus gibi topluma kazandırılması gereken etik öğretiler,
  - Aile, insan ilişkileri, hukuk ve adalet gibi topluma kazandırılması gereken sosyolojik öğretiler,
  - Dostluk, fedakârlık, ümit, sabır, kararlılık, paylaşma ve bağışlama gibi toplumda var olması gereken psikolojik öğretiler,
  - Para kazanma hırsı, aile geçimi, miras bölüşümü ve ekonomik dayanışma gibi iktisat unsurlarının kuşaktan kuşağa masallar tarafından aktarımı sağlanmaktadır.

Sözlü kültürel mirasımız olan masallar, yüzyıllardır kuşaktan kuşağa bilgi aktarımının önemli bir ayağı olması sebebiyle korunup, yaşatılması gereken anlatım türlerindendir. Bu bağlamda sözlü edebiyat ve kültürümüzü yaşatmak için 17 Ekim 2003 tarihinde, UNESCO önderliğinde yapılan 32. genel konferansta imzalanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” gereğince başta halk masallarımız, sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller ve yerel el sanatlarımız koruma kapsamına alınmıştır. Böylelikle ileriki dönemlerde genç kuşaklarımızın, hatta farklı milletlerden kimselerin dahi kültürümüzle tanışıp beslenmesi mümkün olacaktır.

1.5.3. Rus ve Türk Halk Masallarında Görülen Anlatım Özellikleri

Halk masallarının genelinde görülen belli başlı şekil unsurları mevcuttur. Bunların en başında ise daha sonra detaylıca inceleyeceğimiz masal formelleri gelmektedir. Masallara mutlaka giriş niteliğinde olan başlangıç formeliyle başlanır ve kalıplaşmış bitiş formelleriyle sonlanır. Uzun masalarda ise durumlar arası geçişi sağlayan kalıplaşmış bağlayış formelleri bulunmaktadır. Halk masalları, insanlara hoş vakit geçirme gayesinin yanında didaktik (öğretici) bir nitelik taşır, dili yalın ve anlaşılırdır. Masalın evrensellik ilkesi kaynaklı, dini ve milli motiflere rastlanmamaktadır. Dünya masallarında olduğu gibi, Rus ve Türk hayvan masallarında da insana ait olan (cimri, kurnaz, korkak, cesur, iyi yürekli...vb.) özellikler hayvanlara bahşedilmiştir ve genellikle günlük hayatta karşılaştığımız olay ve mekânlar konu edilmektedir. Bu durumu A.N. Afanasyev şu

şekilde detaylandırmaktadır: “Halk masallarında tilki kurnazlığın ve entrikanın sembolüdür, kurt ve ayıdan daha zekidir. Kurt kötülük ve açgözlülüğün sembolüdür, koyunları korkutup, kuzuları yer. Rusların en sevdiği hayvan olarak ayılar karşımıza çıkar. Ayılar karakteristik olarak fazlasıyla güçlü ama beceriksizdirler. Tavşanlar, kurbağalar ve fareler masallarda her zaman güçsüz ve zayıf karakterlidirler. Bazı masallarda kedi ve horozların cesur olduğunu görebiliriz. "Kedi ve Horoz " masalında kediler üç kez canlarını vererek horozları kurtarır ve akabinde horozlar her zaman güçsüzleri savunmaya hazır olur”.¹¹¹ Rus halk masallarında yer alan hayvan masallarında avcılık teması ve hayvanların, insanlar ile olan mücadelesine sıklıkla yer verilmektedir. Rus ve Türk halk masallarında hayvanlar tamamıyla antropomorfik olup, insanlar gibi düşünür, konuşur ve davranış sergilerler. İnsanoğluna özgü çeşitli sıfat ve niteliklerle donatılmışlardır. Gündelik masallar söz konusu olduğunda gerçek hayata daha yakın konuların işlendiği görülmektedir. Bu masallar aracılığıyla halkın geleneklerini ve yaşam koşullarını daha iyi anlamlandırabiliriz. Konu olarak; aile üyeleri ve çiftçiler arasında geçen ilişkileri, toplumsal sınıflar arasındaki çelişkileri ve toplumsal yaşamın adaletsizliğini işlemektedir. Her iki ülkenin gündelik masalında görülen ortak son; her zaman zayıfların, güçsüzlerin, yoksulların ve işçi sınıfının kazanması ve başarıya ermesidir.

Diğerlerinden farklı olarak peri masallarında mekân ve olay örgüsü olağanüstü öğeler içermektedir. Kahramanların farklı doğa üstü yetenekleri bulunabilir. Rus halk masallarında karşılaşılan iyilik timsali, olumlu karakterlere örnek olarak; Vasilisa Premudraya ‘Василиса Премудрая’, Vasilisa Prekrasnaya ‘Василиса Прекрасная’, Morozko ‘Морозко’, İvan Tsareviç ‘Иван Царевич’ ve İlya Muromets ‘Илья Муромец’ verilebilir. Bununla birlikte, kötülük düşünen olumsuz karakterler de bulunmaktadır. En bilinen örnekleriyse; Baba Yaga ‘Баба-Яга’, KoşeyBessmertny ‘КощейБессмертный’, Zmey-Goriniç ‘Змей-Горыныч’, Vodyanoy ‘Водяной’ ve Leşiy ‘Леший’dir. Rus halk masallarında “bilgelik” kavramı büyük önem taşımaktadır ve bu kavram diğer milletlerin masallarından farklı olarak kadına layık görülen üstün bir meziyettir. Masal isimlendirmeleri de bu durumu desteklemektedir. Örnek olarak: “Deniz Çarı ve Bilge Vasilisa/ Морской царь и Василиса Премудрая” , “Bilge Elena/ Елена Премудрая,

¹¹¹ Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev, *Narodnie russkie skazki: Seriya: Biblioteka vseirnnoy literaturı*, İzdatelstvo: Eksmo, Moskva 2008, 87.

“Su Kralı ve Bilge Vasilisa/ Водяной царь и Василиса Премудрая” verilebilir. İlâveten aynı karakterlere bahşedilen bir başka dikkat çeken özellik ise fiziksel güzellikleridir. Rus halk masallarından “Güzel Elena, Güzel Vasilisa, Güzel Anastasia” bu duruma verilebilecek örneklerdendir.

Türk halk masallarında ülke ya da toprak yönetiminden sorumlu masal karakterlerinin padişah, paşa, toprak sahibi ağa, tüccar, muhtar gibi unvanlara sahip olduğu görülürken, Rus halk masallarında buna karşılık “çar, çariçe, kral, kraliçe veya zengin güçlü Bahadırlar¹¹²” yer almaktadır. Bu karakterler Türk kültüründe bulunmadığı için masalarda kullanılmamaktadır.

Türk halk masallarında örneğine pek rastlanmayan fakat Rus halk masallarında dikkatimizi çeken ve defalarca tekrar eden bazı kalıplaşmış sihirli söz dizeleri bulunmaktadır. Bu sözcükler tek cümleden oluşabileceği gibi uyaklı şiir formunda da olabilir. Akılda kalıcı bu kalıplaşmış sözcüklerin asıl görevi masalı uzatmak ve dinleyicinin dikkatini uyanık tutmaktır. En belirgin örnekleri: “Морозко/ Marozka/ Ayaz dede” masalında bolca tekrarlanan sihirli cümle; “*Избушка-избушка, повернись ко мне передом, к лесу-задом!* / Kulübe-kulübe, önünü bana, arkanı ormana döndür!”. “Сивка-Бурка/ Sivka-Burka” halk masalında İvan atına; “*Сивка-бурка, вещь каурка, встань передо мной, как лист перед травой!* / Sivka-Burka, veşaya kaurka, otların önündeki yaprak gibi önümde dur!” diye seslenir. “По щучьему велению/ Po şuçemu veleniyu/ Turna balığın emriyle” masalında kahramanımız Emelya’nın, balık tarafından bir isteğinin karşılanması istediğinde; “*По щучьему велению, по моему хотению!* / Turna balığın emriyle, benim isteğimle” sihirli cümlesini tekrarladığı görülmektedir.

Rus ve Türk masallarında mutlaka genel epik kurallara uyulmaktadır: İlk olarak dikkatimizi çeken üçlü bakışım kuralıdır. “3 oğul, 3 kız, 3 kahramanlık, 3 vazife, 3 düşman, isteneni elde etmek için kahramanı 3 aşamalı denemeye tabi tutmak bu duruma verilebilecek örneklerdendir. Her düşman öncekisinden daha güçlüdür: 3 başlı ejderha, sonrasında 6 başlı ejderha, son görevde 12 başlı ejderha gibi. Her vazife ise öncekinden daha zordur, her çarlık veya saray diğerinden daha değerlidir. Örneğin; bakır çarlık,

¹¹² Bahadır (Богатырь): Slav mitolojisinin en önemli figürlerinden biri olup, fiziksel güçleri, cesaretleri, sadakatleri ve ahlaki değerleriyle tanınmaktadırlar. Rus kültüründe cesaretin ve kahramanlığın sembolü haline gelmişlerdir.

*ondan sonra gümüş, en son altın çarlık vb.”*¹¹³ Özellikle halk masallarında özel isim, sayı, renk gibi tekrarlayan semboller yer almaktadır. Bu sembollerin, masala akıcılık katarak, dinamik kıldığını belirten araştırmacılar, masalın temel parçalarından birinin sembolizm olduğuna işaret etmektedirler. Bu sembollere örnek verecek olursak; Rus halk masallarından «Семь Симеонов/ Sem Simeonov/ Yedi Simeon» adlı masalda 7 sayısı dikkat çekmektedir. Askerler 7 farklı kaleden geçmiştir; 7 yaşındaki kız çocuğu aklıyla kralı yenmiştir; askerler 77 zincire vurulmuş; cadı tarafından 7 farklı otun karışımıyla hazırlanmış ilacın günde 7 kez askerler tarafından içilmesi gerekmiştir.¹¹⁴ Sembol olarak 3, 7, 9, 12, 24, 40, 70, 100 sayıları, renk olarak sıklıkla; siyah, beyaz, yeşil, mavi, kırmızı renkleri ve bakır, tunç, gümüş, altın gibi madenler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra cam, billûr, gümüş, altın benzeri değerli eşyalar ise ahiret dünyasından getirilmiş olarak algılanmaktadır.¹¹⁵

Türk halk masallarında olduğu gibi Rus halk masallarında da totoloji (retorik) söz kullanımları görülmektedir. Bu sözcükler için; herhangi ek bilgi içermeyen, anlamı pekiştirmeye yarayan ikilemler diyebiliriz. Baba Yaga masalında yer alan: “... *пека-широкая-преширокая, глубокая преглубокая*/... geniş mi geniş, derin mi derin nehir”, “...видела *большую-пребольшую* серую кошку/... büyük mü büyük gri kediye gördü.”, “...в *старом-престаром* доме /...eski mi eski bir evde”.¹¹⁶ Ayrıca anlamları farklı olsa da benzer ses bitişlerine sahip olan ve kulağa hoş gelen kelimelerin uyak dahilinde kullanımı da yaygındır. «Марья Моревна/ Marya Morevna» masalında yer alan “Дни идут за *днями*, часы бегут за *часами*/ Günler günleri kovalar, saatler saatleri kovalar”, “Прежде я ходил *гостем*, а теперь пришел *сватом*/ Önceden misafir olarak gelirdim, şimdi ise dünürücü olarak geldim.” Diğer bir örnek ise «Терешечка/ Tereşec̣ka» masalında; “Вот сделали они *колодочку*, клали её на *пеленочку*, положили в *люлочку* / İşte bir beşik yaptılar, ona bir kundak yerleştirdiler, içine de bebek koydular” örnekleri göze çarpmaktadır.¹¹⁷

¹¹³ Mark Azadovski, *Sibirya'dan Bir Masal Anası*, Çev. İlhan Başgöz, Kültür Bakanlığı, Ankara 2002, 25.

¹¹⁴ Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev, *Narodnye russkie skazki: Seriya: Biblioteka vseмирной литературы*, İzdatelstvo: Eksmo, Moskva 2008, 176-177.

¹¹⁵ Marianna Lanovik ve Zoryana Lanovik, *Ukrainskoe Ustnoe Narodnoe Tvorchestvo*, Znaniya-Press, Kiev:2006, 440.

¹¹⁶ Afanasyev, *Narodnye russkie skazki: Seriya: Biblioteka vseмирной литературы*, 103-104.

¹¹⁷ Afanasyev, *Narodnye russkie skazki: Seriya: Biblioteka vseмирной литературы*, 111-216.

Masalların yapısını incelerken en dikkatimizi çeken yapı formelleridir. Rus ve Türk halk masallarında yer alan formeller çok çeşitli olup, giriş, bağlayış ve sonuç başlıkları altında incelenmektedir. Çalışmamızın devamında detaylıca inceleyeceğimiz masal formellerinde, Rus halk masalları başlangıcında mekân tasviri yapan formeller ağırlıktayken, Türk halk masallarında ise daha çok zaman formelleri ön plandadır. Çok çeşitli bitiş formelleri bulunmasına rağmen Rus halk masallarında sıklıkla karşılaştığımız; “Ben de oradaydım, bal bira içtim, sakalımdan akıyordu fakat bir türlü ağzıma girmiyordu” formeline karşılık Türk halk masallarında “Gökten üç elma düştü...” şeklinde başlayan ve dinleyiciler için iyi dilek dilerken, kötülere ceza tayini belirten kalıp ifadeler yer almaktadır. Bağlayış formelleri her iki halkın masallarında aynı amaca hizmet ederek, konular ya da karakterler arası geçişi sağlamaktadır.

Evlilik, doğum, ölüm veya savaşı kazanma, kralın tahta geçmesi gibi masalın akışını etkileyen önemli olguların içeriği ve sonuçlarında gerçekleşen ritüel ve kutlamalar, Rus ve Türk masallarında birçok açıdan benzerlik göstermektedir.

Rus ve Türk masallarında görülen bir başka ortak kavram ise, ödüllendirme ve cezalandırmadır. Genellikle masallar; iyilerin kazanması ve onların kavuşması, evlenmeleri ve bir ömür mutlulukla/zenginlikle yaşamaları ile son bulur. Böylelikle ana kahramanlar en iyi şekilde mükâfatlandırılır. Diğer taraftan, Rus ve Türk halk masallarında kötülük eden kahramanlar ise en ağır şekilde cezalandırılır. Bu bağlamda Rus halk masallarının bir kısmında, kahramanı ağaca, taşa ya da cansız nesneye dönüştüren beddua formüllerine rastlanmaktadır.¹¹⁸Türk halk masallarında bu durum, insan ya da hayvanın taşa dönüşmesi veya taş kesilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İki farklı şekilde gözlemlenen dönüşümün temel sebebi cezalandırmadır.

1.6. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN SİHİRLİ NESNELER

Edebi bir tür olan masalllar içerik bakımından çok zengin olup farklı açılardan incelenebilir. Rus halk masallarının büyük bir çoğunluğunu hayvan masalları ve peri masalları oluşturmaktadır. Tilki, kurt, tavşan, horoz, kedi, köpek ve koyun vb. hayvan masallarında ana kahraman olan hayvanlardan sadece bir kaçadır. Hayvan masallarında

¹¹⁸ Marianna Lanovik ve Zoryana Lanovik, *Ukrainskoe Ustnoe Narodnoe Tvorçestvo*, Znaniya-Press, Kiev 2006, 440.

günlük olağan olaylar konu edinirken, fantastik öge ya da durumlar gözlenmemektedir. Fakat peri masalları söz konusu olduğunda, neredeyse tüm nesneler sihirlidir ve anlık sürprizlerle doludur. Bu sihirli nesneler bazen çok basit bir iğne ya da yüzük olabilirken, bazen de uçan bir gemi olabilir. Bu sihirli nesnelerin masaldaki görevi, ana karakterlerle birlikte, her zaman zorlukların ve engellerin üstesinden gelerek, ana kahramanın sıradan bir insanın yenemeyeceği olağanüstü güce karşı savaşıp galip gelmesine yardımcı olmaktır.

Rus halk masallarını daha iyi anlayıp özümseyebilmek adına, masallarda en sık görülen fantastik ve sihirli öğeleri yakından inceleyelim:

Живая и Мертвая Вода (*Jivaya i mertvaya voda*) Türk diline çevirisini ‘diriltlen ve öldüren su’ olarak yapabiliriz. Bu sihirli suyu konu edinen masallardan bazıları: “Bakır,Gümüş ve Altın Krallığı / Медное, Серебряное и Золотое Царство”, “İvan-Tsarevich ve Gri kurt / Иван-Царевич и Серый Волк”, “Marya Morevna / Марья Моревна” dır. Pagan inancının yansıması olarak, başta su olmak üzere doğaya ait olan tarım, orman, ateş ve güneş gibi sembollerin masallarda sıklıkla görüldüğü aşikârdır. Rus halk masallarında su güzellik kazandırır, ölüyü diriltir, hastayı tedavi eder, yaşlıları gençleştirir, güçsüzü güçlendirir, kötü niyetli düşmanı ise güçten düşürüp yolundan döndürmektedir. Rus halk masalları dışında, hiçbir yerde diriltlen ve öldüren su ögesi görülmemektedir.¹¹⁹ Kâinat var olduğundan beri su hayat kaynağıdır, her zaman yaşam ile ilişkilendirilir. Bu nedenle kahramanları hayata döndürme söz konusu olduğunda bu sihirli sulardan faydalanılır. *Öldüren su* aslen şifa dağıtmaktadır. Masal ana kahramanının açılan yaralarını iyileştirir veya ölü bedenini dağılmış parçalarını birleştirir fakat ana kahramanın yaşama dönmesi için yeterli olmaz. *Diriltlen su* ana kahramanın bedenine serpiştirildiğinde ise onu mucizevi bir şekilde sağlıkla hayata döndürür.

Шапка-невидимка (*Şapka-nevidimka*) Halk masallarında karşılaştığımız sihirli nesnelerden bir diğeri ise ‘görünmezlik şapkası’ dır. Şapkayı giyen, ana kahramanı görünmez yaparak kötülere karşı savaşmasını kolaylaştırır. Görünmezlik şapkasını işleyen masallara örnek olarak; "Kurbağa Prenses / Царевна-Лягушка", "Haberci (kehanet) Rüya / Вещий Сон", "Büyülü Prenses / Заколдованная Оролевна" verebiliriz.

¹¹⁹ Zuyeva,T.V., Kirdan, B.P. *Russkiy Foklor*, Moskva Flinta 1998, 151.

Ступа Бабы Яги (*Stupa Babı Yagi*) Türk diline çevirisini ‘Baba Yaganın kazanı’ olarak yapabiliriz, fakat öncesinde Slav mitolojisi ve halk masallarının kadın baş karakterlerinden Baba Yaga’yı yakından inceleyelim. Kelime anlamı olarak Rus dilinde; yaşlı kadın, karı, nine, büyükanne, ebe kavramlarını ifade eden ‘baba’ sözcüğü ve cadı anlamındaki ‘yaga’ sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Baba Yaga, ormanın derinliklerinde, tavuk ayakları üzerinde kurulu olan ahşap kulübede yaşayan bir cadıdır. Kulübesinin çevresini saran ölü insan kemikleri, Baba Yaga’yı masallarda korkulan, acımasız bir karakter olarak göstermektedir. Bununla birlikte olumlu karakter olarak yer aldığı halk masalları da mevcuttur. Baba Yaga, Rus halk masallarında yaşlı ve yalnız (kocasız ve çocuksuz) bir kahramandır, fakat aynı zamanda orman ve orman canlılarının da yegâne sahibidir. Geçtiği yerden iz bırakmamak ve avının ardından hızlı yol almak için demir değneğinden yardım alıp, büyük bir kazanda uçarak ulaşımını sağlar. Bu kazan sihirli bir eşya olup, masallarda Baba Yaga karakteriyle özleşmiştir.

Rus halk masallarında Baba Yaga, mekânda insan olup olmadığını daha görmeden, hemen kokusundan anlar. Bu durumu; “Фуу, русским духом пахнет / İğrenç, insanoğlu kokusu var” tekrarlayan kalıp ifadelerle vurgular. "Kemik Bacaklı Baba Yaga / Баба-Яга Костяная Нога", "Baba Yaga ve Zamoryşek / Баба-Яга и Заморышек", "Güzel Vasilisa/ Василиса Прекрасная" halk masallarında örneği görülmektedir.

Русская печь (*Russkaya peç*) Günümüzde halen Rus köylerinde yaygın olarak kullanılan ‘Rus fırını/sobası’dır. Rus kültürünün ve köy yaşamının önemli bir sembolü olan peç; soğuk kış akşamlarında tüm aileyi bir araya getiren evin kalbidir. Aile bireylerini bir araya getirme özelliği taşır. Yuvanın ısınmasını sağlar, ayrıca yemekleri ısıtma ve hatta üzerine döşek yapıldığı zaman çocuk ve yaşlıların uyumalarına imkân sağlamaktadır. Rus halk masallarının çoğunda halk kültürünün sembolü konumundaki Rus fırını/sobasına yer verilmektedir. En belirgin örneklerinde; “По щучьему веленью” masalında ana kahraman Emelya’nın, tüm gün tembellikle hiçbir şey yapmayıp, sıcak soba üzerinde uzandığından bahsedilmiştir. " Kazlar-Kuğular / Гуси-Лебеди" masalında ise tamamen olumlu yönü vurgulanan sobanın, Baba Yaga’nın kaçırmak istediği küçük kızı ve erkek kardeşini sakladığı görülmektedir.

Ковёр-самолёт (*Kavyor-samalyot*) Dünya masallarında da karşılaştığımız ‘uçan halı/sihirli halı’ anlamına gelerek, masaldaki ana kahramanın tehlikelerle karşılaşmadan,

daha hızlı hareket etmesini sağlar. En bilinen örneği ise; Kraliçeyi aramak için arkadaşlarıyla birlikte uçan halıya binen kahraman İvan, “Köylü Oğlu İvan / Иван Крестьянский Сын” halk masalıdır.

Скатерть-самобранка (*Skatert-samabranka*) Türk diline ‘kendi kendine yemek yapan masa örtüsü’ olarak çevirebiliriz. Bu sihirli masa örtüsüne; “İki İvan / Два Ивана”, “Kral ve Amcası / Королевич и Его Дядька”, “Akıllı Eşyalar / Умные Вещи” halk masallarında rastlanmaktadır. Kendi kendine yemek yapan masa örtüsünün özelliği; sihirli sözler söylendikten sonra açılarak, eksiksiz sofrayı kendisinin kurması ve sahibini zaman-mekân fark etmeksizin yedirip içirip doyurabilmesidir.

Гусли-самогуды (*Gusli-samogudy*) Aynı adı taşıyan Rus halk masalında yer alan sihirli müzik aletidir. İnsan müdahalesi olmadan kendi kendine müzik çalan harika bir enstrümandır. Eşsiz tınısıyla evcil hayvanları dans ettirmekle kalmaz, aynı zamanda masadaki ana karakterin güzeller güzeli prensesle evlenmesine de yardımcı olur.

Клубок ниток (*Klubok nitok*) Türlü renkleri bulunan sihirli ip yumağıdır. En büyük özelliği masadaki karaktere, yuvarlanarak doğru yolu göstermesidir. Böylelikle masal kahramanı ip yumağını takip ederek en zorlu görevlerin üstesinden gelerek mutlu sona kavuşur. Sihirli ip yumağı örneğine; "Kurbağa Prens / Царевна-Лягушка", "Üç Krallık- Bakır, Gümüş ve Altın / Три Царства - Медное, Серебряное и Золотое", "Hayvan sütü / Звериное Молоко", "Bilinmeyen yere git, bilinmeyen şeyi getir / Пойди туда - не знаю куда, принеси то - не знаю что" masallarında rastlanmaktadır.

Летучий корабль (*Letuchiy karabl*) Rus halk masallarında karşılaştığımız ‘uçan gemi’dir. “Haberci (kehanet) Rüyası / Вещий Сон”, “Uçan Gemi / Летучий Корабль” halk masallarında yer almaktadır. Bu masallarda, evin küçük oğlu İvan inşa ettiği sihirli gemi yardımıyla, verilen tüm görevleri başarıyla tamamlamış ve kralın kızıyla evlenmeye layık görülmüştür.

Волшебный гребень (*Volşebny greben*) Rus halk masallarında yer alan; ‘sihirli tarak’ tır. Slav geleneğinde *гребень* yani tarak; büyü, nazar ve hastalıklara karşı koruyan bir tılsım olarak görülmesi, Baba-Yaga masallarında ise, cadının elinden kahramanın kaçabilmesi için en güçlü sihirli nesne konumundadır. Rus halk masallarında yer alan diğer sihirli nesnelere gelecek olursak; **Волшебное зеркальце** (*Volşebnoe zerkaltse*) ‘sihirli ayna’ komşu krallık ve devletlerde anlık olarak neler olup bittiğini göstermeye

yardımcı olurken, ‘sihirli yüzük’ anlamına gelen **Волшебное кольцо** (*Volşebnoe koltso*), ‘sihirli gömlek’ anlamına gelen **Чудесная рубашка** (*Çudesnaya rubaşka*), ve ‘sihirli değnek’ anlamına gelen **Волшебная дубинка** (*Volşebnaya dubinka*) ise kötülüğe karşı mücadele gösteren masal kahramanına yardım ederek zafer kazanmasına vesile olan tılsımlı nesnelerdendir.

Сапоги-скороходы (*Sapagi-skorohodı*) İyi yürekli masal kahramanının kötülerle mücadelesinde başvurmuş olduğu, kahramanın zamana karşı hızlı hareket etmesini sağlayan yürüyüş çizimleridir. Bu efsunlu çizimlerle; “Haberci (kehanet) Rüya / Вещий сон”, “Büyülü Prenses / Заколдованная Королевна” halk masallarında karşılaşmaktayız.

Меч-кладенец (*Meç-kladenets*) Rus halk masallarında sıklıkla sözü geçen çelikten yapılmış ‘sihirli bir kılıç’ tır. Detaylandırarak olursak masalarda tespit ettiğimiz bu efsanevi kılıç, aynı zamanda geleneksel Rus epik şiiri olarak bilinen “БЫЛИНА” (*bılina*)’larda da görülmektedir. 20.yy başlarında araştırılıp derlenmeye başlayan bılınalar, sözlü anlatımın en önemli türlerinden olup, tarihi kahramanlık destanı olarak kabul edilmektedir. Bılınaların başkahramanı ise “Богатырь” (*Bagatır*) olarak adlandırılan cesur, fiziksel olarak çok güçlü ve savaşçı kahramanlardır. Bagatır¹²⁰ sözcüğünü etimolojik açıdan inceleyen M.Vasmer, sözcüğün cesur anlamına gelen ‘bayatur’ olduğu ve kökeninin eski Türk dillerine dayandığını savunmaktadır. Moğol, Buryat ve İran dillerinde de mevcut olan ‘Bagatır’ sözcüğünün eş anlamlısı olarak “Bahadır, Bahadur, Batur, Bator, Baatır, Bagatur” sözcükleri de yer almaktadır.¹²¹ Sihirli kılıç anlamına gelen Meç-kladenets, Bagatır’ı düşmana karşı yenilmez yapan en bilindik silahtır. Bogatır’ın bu sihirli silahı elde etmesinin üç yolu vardır: başarısı sonucu kendisine hediye edilmesi, ölümler diyarına ait olan mezardan çıkarmak ya da tüm tuzakları başarıyla geçerek, kılıcın gizlendiği yere erişmek. Yenilmezlik kılıcını konu edinen Rus halk masallarına örnek olarak; “İvan Tsareviç ve Sihirli Kılıç Hakkında Masal / Сказка о Иване Царевиче и Мече-Кладенце”, “İvan Tsareviç ve Beyaz Polyanın / Иван Царевич и Белый

¹²⁰ M.Vasmer, *Etimologičeskiy Slovar' Russkogo Yazıka*, izdaniye vtoroye, stereotipnoye, v 4-h tomah, tom I (A-D), Đzd. “Progress”, M., 1986, 183.

¹²¹ Margarita Nikolayevna Sviridova, *Etimologičeskiy Slovar Sovremennogo Russkogo Yazıka*, İzd Adelant, Moskva 2014, 43.

Полянин", "Aziz Kılıç ve Sihirli Yüzük / Заветный Меч-Кладенец и Волшебное Кольцо" verilebilir.

1.7. MASALLARIN FORMELLERİ / KALIP YAPISI

Değerli çalışmalarıyla bilime katkı sağlamış olan Saim Sakaoğlu'nun masal üzerine yaptığı çalışmalarda formel ve kalıp yapılar başlığına ayrıca önem verdiği görülmektedir. Masallarda yer alan formel ya da kalıp söz ifadelerinin tanımları için kısaca; "Masalların belirli yerlerinde kullanılan, hemen her usta anlatıcı tarafından kullanılmak istenen, asıl olayların başlamasından önce kullanılan ve yine asıl olayın bitmesinden sonra da devam eden, unutma ve yanlışlık gibi sebeplerle biraz bozulmuş görülse bile aslında bir kalıptan çıkmış gibi görünen sözlere "*formel*" yani "*kalıp söz*" adının verildiğini ifade etmektedir".¹²² Rus halk masallarının temel yapı unsurlarını analiz eden, halk bilimi duayeni Vladimir Yakovleviç Propp ise, morfolojik açıdan incelemelerde bulunduğu «Морфологии волшебной сказки» (sihirli masalların morfolojisi) eserinde masal formelleri için; сказочные формулы (masal formülleri) başlığını vermektedir.¹²³ Halk bilimi terimi olan formel için Batı dillerinde ise; "*formul, formula, formulae, formule, formelle*" tabirleriyle karşılaşılmaktadır. Formellerin en önemli görevi; masalı zenginleştirerek anlatımı zevkli hale getirmek ve dinleyiciyi masalın hiçbir evresinde sıkımayarak dikkatini uyanık tutmaktır. Olay ve zaman geçişlerini sağlayarak, bazen de masaldaki olay örgüsünü sonuca bağlarken kullanılan kalıplaşmış ifadelerdir.

Söz konusu kalıp sözler olduğunda, masal içerisinde her birinin belirli görev ve şekli vardır, çünkü yerinde kullanılmayan her kalıp söz, masalın akışını ve genel bütünlüğünü bozmaktadır. Rus ve Türk masallarında da benzer hatta eş değer formel yani kalıp sözler mevcuttur. Bunlar sırasıyla; Başlangıç (giriş) formelleri, Bağlayış (geçiş) formelleri, Bitiş formelleridir.

1.7.1. Başlangıç (Giriş) Formelleri

Masal anlatımına başlamadan önce, dinleyiciyi masala hazırlama ve merak duygusunu uyandırmak için söylenen kalıp sözlerdir. Farklı yapı ve uzunlukta olan

¹²² Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 57.

¹²³ Vladimir Yakovleviç Propp, *Morfologiya Volşebnoy Skazki*, Moskva 2005, 5.

formeller, masalı adeta renklendirip zenginleştiren unsurlardır. Rus halk masalının giriş formeli yani başlangıç kısmı geleneksel bir dizi kelimedenden oluşmakta ve Rus dilinde bu kısma ‘*зачин*’ denmektedir. Başlangıç formeli; masal anlatısıyla bağlantılı olup, masal karakterleri, eylemin zamanı ve yeri hakkında bilgi vermektedir bu nedenle masalın anlam ve içerik bütünlüğü açısından önem taşımaktadır.

1.7.1.1. Sade Giriş Formelleri: Herkes tarafından bilinen ve en yaygın kullanılan giriş formelleridir. Türk Halk masallarında yer alan giriş formellerinde ağırlıklı olarak *geçmiş zamana* ithaf edilerek masal başlamaktadır, zaman ve mekân belirsizdir. Sıklıkla karşılaşılan formeller aşağıdaki gibidir:

“Bir varmış, bir yokmuş, bir... varmış.”

“Bir varmış, bir yokmuş, bir... ile ... varmış.”

“Bir varmış bir yokmuş, Allah’tan başka kimse yokmuş, bir... varmış.”

“Evvel zaman içinde bir ... varmış.”

“Eski zamanlarda bir ... ile bir... varmış.”

“Vakti zamanında bir ... varmış.”

“Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde bir ... varmış.”

“Bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanın birinde bir ... varmış.”

“Bir varmış, bir yokmuş, eski zamanlarda bir ... varmış.”¹²⁴

Rus Halk Masallarında görülen giriş formelleri çok çeşitli olup kişiye, zamana, özellikle de mekâna olan vurgusuyla ön plana çıkmaktadır.

- **Rus Halk Masallarında mekân (yer) tasviri yapan giriş formelleri:** Halk masallarının nerede geçtiğine dikkat çekmektedir.

«В некотором царстве, в некотором государстве жил -был...»	“Bir krallıkta, bir ülkede bir ... yaşarmış”
«В некоем царстве, в некоем государстве жил был...»	“Bir krallıkta, bir ülkede bir ... yaşarmış”
«В некотором царстве, далеко государстве жил-был...»	“Bir krallıkta, uzak bir ülkede bir... yaşarmış”

¹²⁴ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 55.

«В некотором царстве, не в нашем государстве, жил...»	“Bizim ülkemizde değil, bir krallıkta, ... yaşarmış”
«В некотором царстве жил...»	“Bir krallıkta ... yaşarmış”
«В некотором государстве жил...»	“Bir ülkede ... yaşarmış”
«В некотором деревне / селе жил-был...»	“Bir köyde / kasabada ... yaşarmış”
«В одной деревне / селе жили-были...»	“Köyün birinde / kasabada ... yaşarmış”
«В славном городе...»	“Tanınmış bir şehirde ...”
«За тридевять земель, в тридесятом государстве жил-был...»	“Uzak diyarlarda, uzak ülkede, ... yaşarmış”
«“За горами, за лесами, не зная в каком государстве, жил-был...»	“Dağların, ormanların ardında, bilinmeyen bir ülkede, ... yaşarmış”
«За ледяными горами, за синими морями жил...»	“Buz dağların arkasında, masmavi denizlerin ardında... yaşarmış”
«На море –на океане, на острове – на Буяне...»	“Denizde, okyanusta, Buyan ¹²⁵ adasında ...”
«На море –на океане, на острове – на Буяне стояла небольшая ветхая избушка; в той избушке жил...».	“Denizde, okyanusta, Buyan adasında küçük eski bir kulübe varmış; bu kulübenin içinde ... yaşarmış”

- **Rus Halk Masallarında zaman tasviri yapan giriş formelleri:** Halk masallarının kesinlik ifade etmeyerek, olayların geçmiş zamanda meydana geldiğini vurgulamaktadır.

«В старые годы...»	“Eski zamanlarda...”
«В старые-стародавние времена / годы...»	“Eski, çok eski zamanlarda / yıllarda ...”
«В далекие времена жили-были...»	“Çok eski, uzak zamanlarda ... yaşarlarmış”
«Некогда давно жили себе...»	“Vaktiyle yaşamışlar...”

¹²⁵ ‘Buyan’ - Okyanusta gelgitte birlikte bir anda ortaya çıkıp kaybolabilen ve Rus folklorunda sıklıkla yer alan gizemli bir adadır.

«Однажды в далекой древности жил себе...»	“Eski zaman içinde bir ...yaşardı”

Bu giriş formellerinin dışında, Rus halk masallarında yaygın görülen ve masaldaki olay örgüsünün çok eski zamanlarda geçtiğini vurgulayıp, hemen masal başkahramanlarını tanıtmaya başlayan diğer kalıp ifadeler de bulunmaktadır. Kısa, yalın ve basit yapılu bu giriş cümleleri Türk masallarında yer alan “bir varmış bir yokmuş” kalıp ifadesine eş düşmektedir ve sonrasında hemen masal başkahramanlarının isimleri okuyucuya sunulmaktadır.

«Жил себе...» / «Жили себе...»	“Bir ...yaşamış/lar”
«Жил-был...» / «Жила-была...» «Жили-были...» / «Жили...»	“Bir varmış bir yokmuş... yaşamış/lar”
«Жил-проживал...» / «Жил - был, поживал...» «Бывал – Живал ...» / «Жил да был...» «Бывало да Живало ...»	“Bir varmış bir yokmuş... yaşamış”

1.7.1.2. Tekerlemeli Başlangıç (Giriş) Formelleri

Ağırlıkla çocuk folkloruna dahil olan tekerlemeler için birbirinden farklı pek çok tanım mevcuttur. Çocukların oyun oynarken ya da masal anlatmaya başlarken daha aktif kullandığı tekerlemeler; kafiyeli, ölçülü, gerçek dışı anlamda ve abartı içeren kalıplaşmış sözlerdir. Rus dilinde karşılığı ‘*приказки*’ olan tekerlemeler halk edebiyatının anonim ürünü olup, masala başlarken hazırlık mahiyetinde, anlatılacak olan olağanüstü olaylara karşı bizleri meraklandırma ve dinleyicinin ilgisini toplama amacı gütmektedir.

Türk halk masallarında yer alan tekerlemeler daha uzun olup, masalın başında ve sonunda görülebilir:

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal iken, pireler berber iken; ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir ... varmış.”¹²⁶

¹²⁶ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 56.

“Evvel zamanda, kalbur samanda, devler ormanda, devler şehirde tellal iken, pireler berber iken, köpekler bayramda, kediler hamamda, kurtlar kuşlar seyranda iken vardım gittim pazara, değmedim hiç nazara. Hop hop hoplayan bir pire satın aldım. Palan vurduğum sırtına, gem taktım ağzına, çektim binek taşına, atlayıp bindim. Tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi, geçerek, kanatlanıp uçarak İstanbul’a indim. İnsanlar kol kola, kimi sağa koşturuyor, kimi sola. İnsanlar derya deniz, efendim bendeniz, kimseye sezdirmeden Ayasofya’nın minaresini çaldım borudur diye. Önüme çıkan şaşkınlara seslendim geri dur diye. Baktım açıkta olmayacak, minareyi sarıp sarmaladım kilime, bağladım belime. Aman nazar değmesin benim tatlı dilime”.¹²⁷

“Var varanın sür sürenin, destursuz bağa girenin hali budur padişahım! Yollar saçak pürçek, kimi yalan kimi gerçek; hikâyedir bunun adı, söylemeyle çıkar tadı. Eski zamanenin devrinde bir ... varmış.”.¹²⁸

“Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Deve tellal iken, eşek mühürdar iken. Ben bey babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, önüme geldi bir fiske taşı. Dereye düştüm cumbadan. Dereden çıktım ıkınırım, dört yanıma bakınırım. Derede sen, tepeden ben. Günde sen, gölgede ben. Yükseklerden yel gibi, alçaklardan sel gibi. Günde kurban olan sen, yılda kurban olan ben. Deniz kenarı burçak, bu sözlerin kimi yalan, kimi gerçek. Karıncaya vurduğum bir palan, bu sözlerin cümlesi yalan, bir varmış bir yokmuş... evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... Vay varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin hali budur, heyyyy...” (Boratav, 2009:136).

Rus halk masallarında *priskazki* yani tekerleme içeren giriş formelleri incelendiğinde temel amaç; türlü kalıplaşmış kelimelerle, dinleyiciyi masalın sihirli atmosferine hazırlayıp, merak uyandırmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu kısım fazla uzun olmamakla birlikte her masalda görülmeyebilir.

«Это пока не сказка, а прискказка; ведь прискказка перед сказкой, что	“Bu henüz masal değil, masal öncesi hikâyedir:

¹²⁷ Hikmet Türkmen Sarıyüce, *Anadolu Masalları*, C.1.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, İstanbul 1993,171.

¹²⁸ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 56.

верста торчит в дороге полосатая; без нее не узнаешь далеко ли прошел и длинен ли еще путь остается.»	Masal öncesi hikâye ise, çizgili yolda bir verst bulunur: onsuz, ne kadar uzağa gittiğinizi ya da yolunuzun daha ne kadar kaldığını bilemezsiniz.”
«Эту сказку рассказала баба деду, а дед- соседу, сосед- куме на выгоне, кума - вороне и сороке. Сорока жить не могла, пока всем не разнесла. От нее и я знаю, и вам рассказываю. Жил на свете...»	“Bu masalı nine dedeye, dede-komşusuna, komşu-çocuğunun vaftiz annesine, vaftiz anne ise kargaya ve saksığana anlattı. Saksığan bunu herkese anlatmadan duramazdı. Ben de ondan öğrendim ve size anlatıyorum. Bir varmış, bir yokmuş...”
«На море, на океане, на острове на Буяне, стоит Бык печеный: в задучеснок толченый, с одного боку-то режь, а с другого — макай да ешь.»	“Denizde, okyanusta, Buyan adasında, pişmiş bir boğa durur, boğanın arkasında dövülmüş(ezilmiş) sarımsak, bir tarafından kes, diğer tarafından ye”
«Вот диво—так диво! На море, на океане, на острове Буяне стоит древо — золотые маковки.По этому древу ходит кот Баюн: вверх идет—песню заводит, вниз идет—сказки сказывает »	“Ne harika- çok harika! Denizde, okyanusta, Buyan adasında altın kubbeleri olan bir ağaç durur. Bu ağaç üzerinde Bayun kedisi yürür: yukarı çıkar- şarkıyı başlatır, aşağı iner-masal anlatır”
«В некотором царстве, в некотором государстве, именно в том, где и мы живем, жил царь на царстве, король на королевстве, да на ровном месте, как соха на бороне. Это не сказка, а присказка, а сказка будет после обеда, поевши мягкого хлеба, еще поедим пирога, да потянем быка за	“Bir memlekette, bir ülkede, tam da yaşadığımız yerde, tırmıkta kara saban gibi, çar çarlığında, kral da krallığında yaşamış. Bu bir masal değil, masal öncesi hikâyedir; masal ise öğleden sonra, taze ekmek ve börek yedikten sonra, bir boğayı boynuzlarından çekelim, işte o zaman masal anlatılacak.

рога. Далеко отсюда, не в нашем царстве, в неведомом государстве, жил - был ... »	Buradan çok uzak bir yerde, çarlığımızda değil, bilinmeyen bir ülkede bir ... yaşarmış”
«Не сизый орел, не ясный сокол подымается... не лебедь белая (серая) выплывала... не белы снега в чистом поле забелелись... не черны леса дремучие чернеются... что не пыль в поле подымается... не туман сизый с раздолу подымается...»	“Göğe yükselen ne gri kartal ne de şahin... beyaz (gri) kuğu yüzmedi...yeryüzünü beyazlatan kar değildi...ormanı karartan mürekkep değildi...toz yerden kalkmadıkça... vadiden yükselen gri sis değil...”
«Начинается сказка, начинается побаска — сказка добрая, повесть долгая, не от сивки, не от бурки, не от вещего каурки, не от молодецкого посвисту, не от бабьего покрику.»	“Masal başlıyor, hikâye başlıyor – güzel bir masal, uzun bir hikâye ne sivkadan, ne burkadan, ne de sizin atınızdan¹²⁹, ne genç adamın ıslığından, ne de ihtiyar kadının çığlığından”
«Засказывается сказка, разливается по печи кашка; сквозь печь капнуло, в горшок ляпнуло; течи, потечи, идет добрый молодец из-за печи на свинье в седле, топором подпоясался, ноги за поясом: квашня старуху месит. Я ей сказал: спорынья в старуху! — она как схватит из-за лопаты печь, меня печью хлесь; я побежал, через портки приступок и изорвал. »	“Masal anlatılır, sobanın üzerine yulaf lapası saçılır; lapa fırından damlayıp, saksıya düştü: sızdı ve sızdı. Domuzun üzerinde oturarak sobadan çıkış yapan genç adam geldi, baltasını kuşandı, bacakları kemerinin ardında: tahtadan yapılmış kazan, yaşlı kadını karıştırıyordu. Ben ona dedim ki: Karıştır yaşlı kadını! Sobanın arkasından küreği alır almaz beni kırbaçladı; Koştum, kaçarken pantolonum takıldı ve pantolonumu yırttım.”

¹²⁹ ‘сивка-бурка вещая каурка’ - Rus halk masallarında sahibine öğütler vererek yardımcı olan ve uçma yeteneği bulunan sihirli at.

1.7.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri

Özellikle halk masallarında mühim rolde olan geçiş formellerinin amacı bir olay örgüsünü diğerine bağlamakta köprü görevi görürken, aynı zamanda dinleyici üzerindeki etki ve merakı kaybetmemektir. Türk halk masallarında yer alan bazı geçiş formelleri:

Masalda yeni bir şahıs ortaya çıktığında kullanılan geçiş formelleri:

“Biz haberi verelim... dan.”

“Gel haberi... dan verelim.”

“Size haberi nereden verelim? Padişahın üç kızı var ...”

“Haberi kimden verelim? Tembel Ahmet’ten ...”¹³⁰

Beklenmeyen bir olayı vurgulayıp, gündeme getirmek için kullanılan geçiş formelleri:

“Bir de ne görsün, o pişirmedeği balık canlandı.”

“Eve gelince ne görsün, ev silinmiş süpürülmüş.”

“Hemen sandığı sökerler; bakarlar ki içinde Rus kralı”¹³¹

Masalda konu edinilen uzun süreyi kısaltmak için kullanılan geçiş formelleri:

“Uzatmayalım kameti, koparırız kıyameti.”

“Hikâyeler geç kavuşur, üstatlar tez kavuşur.”

“Çok işlerde hikâyeler uzun gider, ustalar kısa bağlarlar.”¹³²

Türk Halk masallarının ortasında geçişi sağlayan diğer formel ve tekerlemeler:

“Az gittik, uz gittik...” / “Az giderler, uz giderler...” / “Az gitmişler, uz gitmişler.”

“Az gelir, uz gelir...” / “Az gelirler, uz gelirler...”

“Aradan az zaman, zor zaman geçer.”

“Az günde, çok günde ...nın yanına gelirler/varırlar.”¹³³

¹³⁰ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 56.

¹³¹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 56.

¹³² Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 56-57.

¹³³ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 58.

Rus halk masallarında da aynı şekilde, bir olay ya da konudan farklı bir konu ya da olaya geçilirken, cümleleri birbirine bağlama özelliği taşıyan belirli kalıp ifadeler mevcuttur. Adeta bağlaç görevinde olan bu geçiş formellerine; ayrıca masalın bütünlüğünü bozmamak kaydıyla geçen zaman ve mevcut hadiseleri kısaltmak için de başvurulmaktadır:

«Скоро сказка сказывается, да не скоро дело делается»	“Masal hızlı anlatılır, iş ise hızlı yapılmaz”.
«Это оставим, а другое начнем»	“Bunu kenara bırakalım, diğerine başlayalım”.
«Из сказки (из песни) слово не выкидывается.»	“Masaldan (şarkıdan) kelime atılmaz / çıkarılmaz”.
«Всякое дело в мире творится, про всякое в сказке говорится»	“Dünyada çok olay olur, masallara da bunlar konu olur”.
«Сказка ложь, да в ней намек.»	“Masal bir hayal ürünü olsa da içinde ima vardır”.
«Сказка от начала начинается, до конца читается, в середине не перебивается.»	“Masal baştan başlar, sonuna kadar okunur, yarıda kesilmez”.

Rus halk masallarında, yukarıda belirtilen genel kalıpların dışında, masal ortası formeli olarak sıklıkla karşılaştığımız abartılı tasvirler göze çarpmaktadır. Bu tasvirlerin ilki, kahramanların dış görünüşünü vurgulayan kalıp ifadelerdir. Rus masallarında iyilik ve güzellik timsali olan olumlu kahramanlar söz konusu olduğunda, kadın kahramanlar için dış güzellik vurgulanırken; onların beyaz tenli, güzel gözlü, al yanaklı ve uzun örülmüş saçlara sahip oldukları belirtilmektedir, fakat masalarda hepsinden önemlisi karakter özellikleridir. Kadın kahramanların çalışkanlığı, becerikli olmaları, iyi kalpli ve güzel ahlaka sahip olmaları ön plandadır. Erkek masal kahramanları da benzer özelliklere sahip olup, yakışıklı, güçlü, cesur, çalışkan ve yardımsever olması ilk fark edilen karakter özelliklerindendir. Rus halk masallarında yer alan güçlü ve cesur erkek kahramanlardan genellikle ‘*добрый молодец*’ olarak bahsedilirken; güzel, iyi yürekli, becerikli ve bekâr genç kızlar içinse ‘*красна девица*’ hitabı yaygın kullanılmaktadır.

«Такая красивая/красавица, что ни в сказке сказать, ни пером описать»	“Kız o kadar güzel ki ne masalda anlatılır ne kalemle çizilir”.
«Такая красивая/красавица, что ни словами сказать, ни пером описать»	“Kız o kadar güzel ki ne kelimelerle anlatılır ne kalemle çizilir”.
«Такая красавица, что ни вздумать, ни взгадать, ни в сказке сказать»	“Kız o kadar güzel ki; güzelliğini ne aklınız alır ne de masalda anlatılabilir”.
«Такая красавица, что и вообразить лучшей нельзя»	“Kız o kadar güzel ki; daha güzelini tahmin etmek imkânsız”.
«Красна девица / Девица красавица»	“Güzel kız/ Güzeller güzeli kız”.
«Добрый молодец был такой...»	“İyi yürekli genç erkek öyle bir...”
«Такого молодца и в свете нет!»	“Böyle bir genç erkek dünyada/hayatta yoktur!”
«А добрый молодец был такой красивый, что царевна, как увидела, так и влюбилась сразу»	“Genç erkek o kadar yakışıklıydı ki çariçe onu görür görmez hemen âşık oluverdi”.

Yukarıda belirtilen kalıp ifadelerle, genellikle başkahramanların dış görünüşlerini tasvir ederken başvurulmuştur, fakat bazen masallarda yer alan hayvan, bitki ya da nesne gibi yardımcı öğelerin de geçiş formeli olarak vurgulandığını görmekteyiz:

«Не простой, а волшебный...»	“Sıradan değil, sihirlidir...”
«Такой, что никто никогда не видел»	“Daha önce kimsenin görmediği... (bir şey)”
«Стал такой конь, что аж страшно»	“Öyle bir at olmuş ki, korkunç”
«Не видно не слышно»	“Görülmemiş duyulmamış”
«Растет не по дням, а по часам»	“Her geçen gün daha hızlı büyüyor.”

Rus Halk masalları içerisinde yer alan hayvan masalları, mekân olarak daha çok orman ve yeşil alanları ele almaktadır, buna bağlı olarak mekân tasvirini de bu yönde vurgulamaktadır.

«Дремучий лес»	“Koyu/Sık orman”
«Темно-темный лес»	“Koyu mu koyu orman”

«Такой лес густой, что ни пройти, ни продвинуться»	“Orman o kadar sık ki ne geçilir ne yürünür”

Rus halk masallarında kötü/şeytani ruh anlamına gelen ‘**нечистый дух**’ yani masalın kötü kahramanı, iyilik timsali karaktere zarar vermek için peşine düştüğünde **Русский дух** (Rus ruhu), **Русью пахнет** (Rus kokusu geliyor) kalıp cümleleri masal içerisinde birçok kez tekrarlanmaktadır. ‘Rus ruhu’ tabiri; masalda yer alan cesur, güçlü, dürüst, yardımsever ve iyi kalpli kahramana ithaf edilmektedir. Örneklerine; Baba-Yaga / Баба-Яга, Ölümsüz Koşey / Кощей Бессмертный ve Kalın Çar / Калин Царь halk masallarında rastlanmaktadır.

Rus halk masallarında geçiş formeli olarak en yaygın kullanılan kelimelerden biri de “*вот*” yani “*işte*” sözcüğüdür. Masal içerisinde yeni bir paragrafa başlarken, sıklıkla benzer geçiş cümlelerini görmekteyiz. «Вот он/она и говорит, (– işte o da söylüyor) », «Вот мать пришла, (– işte anne geldi) », «Вот они посоветовались и решили, (– işte onlar düşünüp karar vermişler) », «Вот они себе идут и видят, (– işte onlar gidiyor ve görüyorlar ki)».¹³⁴

Rus halk Masallarında bir bakıma geçiş formeli görevinde yer alan ve masal içerisinde sıklıkla tekrar eden sorular bulunmaktadır. Bu tekrar eden sorular masalın akışını hızlandırırken, aynı zamanda dinleyicinin merak duygusunu canlı tutma vazifesi görmektedir.

«Что за нами и что перед нами, что над нами и что под нами?»	“Arkamızda ve önümüzde ne var, altımızda ve üstümüzde ne var?”
«Дело пытаешь или от дела лытаешь?»	“İşi yapmaya mı çalışıyorsun yoksa işten mi kaçırıyorsun?”

1.7.3. Bitiş Formelleri

Masal anlatıcısı masalın sonuna geldiğinde, olay örgüsünü toparlama ve dinleyiciye masalın sonuna gelindiğini hissettirmek için kısa veya uzun sözler ya da tekerlemelerle masalı sonlandırmaktadır. Bu kalıp sözlere ise “bitiş formeli”, “bitiş kalıpları” ya da “final

¹³⁴ Marianna Lanovik ve Zoryana Lanovik, *Ukrainskoe Ustnoe Narodnoe Tvorçestvo*, Znaniya-Press, Kiev:2006,439.

formeli” adı verilmektedir. Rus halk masalarında ise adı geçen bölüme, son (bitiş) anlamına gelen ‘*концовка*’ denmektedir. Ünlü folklor araştırmacısı Pertev Naili Boratav’ın bitiş formelleriyle ilgili tanımı ise; “Masalın sonuna yarıda kalmış hikâyeyi bağlamaya yarayan bir düğüm işlevi görür. Kahramanların, daha çok uzun süre yaşayacakları ve masalın artık onların kaderleriyle ilgilenmeyeceği durumlarda anlatıcı, bir tür sonuç oluşturan kalıp sözlerle ya da kısa bir hikâyeyle yer değiştirir onlara; böylelikle, genellikle tekerlemeye özgü gülünç unsurlar ve fantezilerle olağanüstü geçmişi, gerçek ve şimdiye bağlamaktır”¹³⁵

Masalın içeriği ve masal anlatıcısının tarzına göre uygun bitiş formeli kullanılmalıdır. Masalın başlangıç ve sonu arasında denge sağlayan bitiş formelleri genellikle mutlu son içermektedir. İyi kahramanlar ödüllendirilir, kötüler ise cezalandırılmaktadır. Dinleyicinin kendine ders çıkardığı ve nasihat aldığı masal sonu formelinde, fantastik dünya artık sona ermiş ve âdeta dinleyicinin gerçek dünyaya dönüşü tamamlanmıştır. Elbette, masal anlatıcısı herhangi bir formel kullanmadan ‘çıplak bitiş’ de yapabilmektedir. Türk halk masalarında geçen belli başlı bitiş formelleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

1.7.3.1. Çıplak Bitiş

Masalın en kısa yoldan sona ulaşmasıdır. Masal sona ulaştığında kötüler cezalandırılır, iyi karakterler ise doğru, dürüst ve çalışkan olmanın mükafatını almaktadır.

Sakaoğlu’nun belirttiği en yaygın kullanılan çıplak bitiş formelleri aşağıdaki gibidir:

“Yeme-içme ile ilgili;

“Yiyip içip yaşarlar.” / “Yiyip içip keyiflerine bakarlar.”

“Onlar yiyip içip yer altına göçtüler; onlar orada cefada, biz burada safada.”

Murada ermek ile ilgili;

“Muratlarına ererler/erdiler.”

“Muratlarına nail olurlar.”

¹³⁵ Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, (2. Baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2009, 9.

“Yiyip içip muratlarına ererler.”

“Orada beraber yiyip içip muratlarına ermişler.”

Safa sürmek ile ilgili;

“Onlar orada cefada biz burada safada.”

“Safasında, aleminde yaşar, Allah size de safanızı versin.”

Selamete ermek ile ilgili;

“Sizlere sağlık, bizlere selamet.”

“Onlar orada selamete ererler, biz de burada selamete erelim.”

Kötüyü cezalandırmak için sorulan katır-satır seçimiyle ilgili;

“Başın kırk satır mı, yoksa kırk katır mı ister?”

“Deli katırla mı gidersin, eğri saplı bıçakla mı?”

“Eğri saplı bıçak gerdanına uğrasın, deli katırla giderim.”¹³⁶

1.7.3.2. Özetleyen Bitiş

İçerisinde nasihat içeren bitiş formelidir, yapısında ağırlıklı olarak atasözü ve deyimlerden faydalanılmaktadır.

“Büyüklerden kalma bir söz vardır: Eden bir gün muhakkak bulur.”

“Eskiler derler ki, iyiliğe iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı.”

“İyilik yap, denize at, balık bilmezse Halik bilir.”¹³⁷

1.7.3.3. Devam Eden Bitiş

Ana kahraman ve diğer kahramanların yakın geleceklerinde mutlu yuvaya sahip olup, neşe ve mutluluk içinde yaşayacaklarını vurgulayan formellerdir.

¹³⁶ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 62.

¹³⁷ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 63.

“Onlar orada selamete ererler, çoluk çocuğa karışır; ben bıraktım geldim, daha ne ettiler, bilmiyorum.”.¹³⁸

1.7.3.4. Ani Bitiş

Masal devam ederken, dinleyicilerin beklemediği anda kısa bir cümleyle ya da farklı bir sonuçla masal aniden bitirilmektedir.

“Bu hikâye burada bitti/oldu/tamam.”, “...nın hikayesi de bitti.”.¹³⁹

1.7.3.5. Şahsi Bitiş

Başta belirttiğimiz çıplak bitiş formellerine çeşitli eklemeler yapılarak, anlatıcının da masaldaki olay akışına dahil olduğunu tasdikleyen bitiş formelleridir.

Gökten elma düşmesi;

“Gökten düştü üç elma: Biri söyleyene, biri dinleyene, biri de bana.”

“Gökten düştü üç elma: İki dinleyenlere, biri de söyleyen boşboğaza.”

“Gökten düştü üç elma: Biri bana, biri hikâyeyi söyleyene, biri de Abdullah çavuşun oğlu İsmail çavuşa.”

Anlatıcının kendisine ya da dinleyicilere iyi dileklerde bulunması;

“Yiyip içip muratlarına geçerler, darısı hepimizin başına.”

“Bunlar burada kavuşurlar, murat alıp murat verirler; Allah cümlemizin muradını vere.”

“Onlar orada selamete/muratlarına ererler, biz de burada selamete/muradımıza erelim.”

Olay yerinden gelmek;

“Onlar orada safa sürsünler, ben de bıraktım geldim.”

“Ben onları bırakıp geldim, daha gerisini bilmiyorum.”

¹³⁸ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 63.

¹³⁹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 63.

“Ben orada bir zaman daha kaldım, sonra bıraktım geldim. Daha ne ettiler bilmiyorum.”

“Onlar orada yaşamakta olsunlar; ben o vakit onları bıraktım geldim. Onlara mesel, size sağlık; yedi içti, dünyadan göçtü, siz de yiyin için, dünyada safa sürün. Allah muradınızı versin.”¹⁴⁰

Rus halk masallarında yer alan bitiş formelleri, giriş formellerine göre daha zengin içeriktedir. Tek cümleden oluşan ani bitiş formellerinin yanı sıra tekerleme formunda olan bitiş formelleri de mevcuttur.

- Rus Halk Masallarında yer alan ani bitiş formelleri: Anlatılacak masalın tek cümle ile sona erdiğini belirten formellerdir. Masal sona ererken, masal anlatıcısının övülerek ödüllendirildiği görülmektedir.

«Тут и сказке конец»	“Masal burada biter”
«Тем сказка и кончилась»	“Böylelikle masal bitti”
«...И сказка миновала»	“... ve masal bitti”
«Тут и сказке конец, а кто слушал – молодец»	“Masal burada biter, dinleyenlere aferin”
«Тут сказке конец, а мне меду корец»	“Masal burada biter, bana ise bir kap bal”
«Мне вина корец, вот моей сказке конец»	“Bana bir kap şarap, işte masalımın sonu”
«Вот сказка вся, больше сказывать нельзя»	“İşte masal bitti, daha da anlatılacak bir şey kalmadı”
«Вот вам сказка, а мне бубликов связка»	“İşte size masal, bana ise bir simit destesi”
«Вот вам и сказка, а мне - связка баранок»	“İşte size masal, bana ise bir sürü simit”
«Вот (тебе) вам сказка, а мне кринка масла»	“İşte (sana) size masal, bana ise bir testi tereyağı”

¹⁴⁰ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, 2010, 64-65.

- Rus Halk Masallarında masal kahramanlarının mutlu, zengin ve güzel bir hayat sürdürdüklerini belirten bitiş formelleri:

«...и жили они богато и счастливо»	“...zengin ve mutlu bir hayat yaşadılar”
«...и жили они долго и счастливо»	“...uzun ve mutlu bir hayat yaşadılar”
«...и жили долго и счастливо до глубокой старости»	“...ihtiyarlayana kadar uzun ve mutlu bir hayat yaşadılar”

- Bazı Rus Halk Masallarında ise; masal anlatıcısının masal içerisinde bizzat bulunarak, mutlu sona tanık olduğunu belirten bitiş formelleri de mevcuttur. Bu masallarda ağırlıklı olarak evlenip, yuva kuran ve mutluluğa eren kahramanların yeni hayatlarına başlarken, dost ve misafirleriyle bir araya geldikleri büyük kutlama yemeğiyle masal sona ermektedir. Rus dilinde *пир* ya da *застолье* adı verilen bu kutlama sofraları, dans ve müzik eşliğinde adeta bir şölen havasına bürünerek, Slav kültürünün önemli bir motifi haline gelmiştir.

«...и Я там был, мед-вино пил, по усам текло, а в рот не попало»	“...Ben de oradaydım, bal, şarap içtim, bıyığımın üzerine aktı ama ağzıma girmedi”
«...и Я на том пиру был, мед-пиво пил, по усам текло, а в рот не попало»	“...Ben de o sofradaydım, bal, bira içtim, bıyığımın üzerine aktı ama ağzıma girmedi”
«...и Я там был, вместе уху ¹⁴¹ хлебал, по усу текло, а в рот не попало»	“...Ben de oradaydım, birlikte çorba içtik, bıyığımın üzerine aktı ama ağzıma girmedi”
«Я там обедал, мед пил, а уж какая у них капуста-ино теперь в роте пусто»	“...Ben de orada öğle yemeği yedim, bal içtim, ne güzel bir lahanaları vardı ama şimdi ağzım bomboş”

¹⁴¹ Уха(Uha):Rus mutfağına ait balık ve çeşitli sebzelerin haşlanmasıyla hazırlanan geleneksel bir çorbadır.

«...и Я на свадьбе был, мед-пиво пил, по усу текло, а в рот не попало»	“...Ben de o düğündeydim, bal, bira içtim, bıyığımın üzerine aktı ama ağzıma girmedі”
«...и Я там был, мед пил, по бороде текло, да в рот не попало»	“...Ben de oradaydım, bal içtim, sakalımın üzerine aktı ama ağzıma girmedі”
«...и Я тут был – поминал, кутью большой ложкой хлебал, по бороде текло, да в рот не попало»	“...ve ben de buradaydım – hatırladım, büyük bir kaşıkla kutya ¹⁴² yedim, sakalımın üzerine aktı, ama ağzıma girmedі”
«...и стали жить да поживать, добра наживать. Я сама там была, пиво-мед пила, по усам текло, да в рот не попало»	“...tadını çıkartarak beraber güzelce yaşamaya başlamışlar. Ben kendim de oradaydım, bira-bal içtim, bıyığımın üzerine aktı, ama ağzıma girmedі”

- Rus halk masallarında bitiş formeli olarak gördüğümüz bir başka örnek ise masalın içerisinde anlatılan olaylarla ilintilidir, genellikle mutlu son görülürken, masal kahramanlarının ne durumda ve nerede yaşam sürdürdüklerini belirtmektedir.

«... и стали жить да поживать»	“...ve yaşamaya başladılar”
«... и стали жить да быть.»	“...ve yaşamaya başladılar”
«... и с тех пор стали жить да быть, да и теперь живут»	“...ve o zamandan beri halen yaşıyorlar”
«...и стали они жить-вкушать и добро наживать...»	“...Onlar tadını çıkararak, beraber yaşamaya başlamışlar”
«...и стали они жить да поживать да добро наживать»	“...varlık içinde beraber yaşamaya başlamışlar”

¹⁴² Кутья (Kutya): Ortodoks Slavların kutlama sofralarında ve ritüellerde ikram ettiği, tatlı soslu geleneksel tahıl yemeğidir.

«...и стали жить-поживать да добра наживать, лиха избывать»	“...dertsiz tasasız varlık içinde beraber yaşamaya başlamışlar”
«...и стали жить да поживать, ума наживать, а лиха избывать»	“...hayatın her yönünü gördüler ve dertsiz tasasız yaşamışlar”
«...и стали жить да поживать да денежки наживать»	“...birlikte yaşamış ve para biriktirmişler”
«...и стали себе жить-поживать, добра наживать да медок попивать»	“...varlık içinde beraber yaşamaya başlamışlar ve bal içmişler”
«...и стали они жить да поживать да горя не знать»	“...dert tasa nedir bilmeden beraber yaşamışlar”
«... и стали они жить-поживать по - прежнему»	“...eskisi gibi birlikte yaşamışlar”
«...и стали себе жить да поживать в лубяной избышке.	“...ahşap evde birlikte yaşamışlar”
«...и стали себе жить да поживать, и теперь живут, хлеб жуют»	“...halen varlık içinde beraber yaşıyorlar ve ekmek yiyorlar”

Böylelikle, Rus halk masalı formellerinde bir sonuca varacak olursak;

- Hem Rus hem de Türk halk masallarında; masala başlangıç niteliğinde olan *giriş*, devam niteliğinde *bağlama* ve sona varış niteliğinde *bitiş* formellerinin yer aldığı görülmektedir.
- Masala giriş formelleri sade ya da tekerleme içeren giriş formellerinden oluşabilir. Sade giriş formelleri, masalın geçeceği zaman ve mekân tasvirine yer verirken, tekerlemeli giriş formelleri, masala giriş niteliğinde olan ‘priskazka’ adı verilen kısa tekerlemeden oluşmaktadır. Her iki türün de amacı ortaktır, masala giriş yapma ve dinleyicide merak uyandırma gayesi taşımaktadır. İncelediğimiz Rus halk masalları içerisinde 29 farklı sade giriş formeli tespit ederken, 8 adet tekerleme içeren giriş formeli örneğine rastladık. Türk halk masallarında daha çok geçmiş zamana, eskiye vurgu yapılırken, Rus halk

masallarında ise masalın geçeceği mekânı vurgulayan formeller bulunmaktadır. Rus halk masallarında zengin tekerleme örneklerine rastlansa da halk masallarında daha çok sade giriş formeli kullanımı yer almaktadır. Türk halk masallarının ise çoğunlukla tekerleme içeren giriş formeliyle başladığı görülmektedir.

- Rus ve Türk halk masallarında yer alan bağlayış diğer bir adıyla geçiş formellerinin temel amacı masalda akıcılığı sağlamak, bir konudan diğer bir konuya geçiş yapmak, dinleyicinin dikkat, ilgi ve merakını uyanık tutmak, bazen de masal kahramanın dış görünüşüne ya da nadir rastlanılan bir nesneye dikkat çekmektir. Rus halk masallarında bağlayış formellerine sıklıkla yer verilmektedir. İncelediğimiz Rus halk masalları içerisinde toplamda 24 farklı geçiş formeli olduğu tespit edilmiştir. Bu formellerin 8 adeti masal kahramanının göz alıcı güzelliği / yakışıklılığına vurgu yaparken, 2 adeti ise dinleyicinin merakını uyanık tutma amacıyla soru formundaki geçiş formelidir. İlaveten, bir konudan farklı bir konuya geçiş yapmak amacıyla kullanılan 6 adet geçiş formelinin olduğu görülürken, belirli bir nesne, hayvan ya da mekânın sihirli oluşuna dikkat çeken 8 adet abartılı geçiş formelinin mevcut olduğu da tespit edilmiştir.
- Hem Rus hem de Türk halk masallarında yer alan bitiş formelleri geleneksel anlamda masala son verme, sonuçlandırma gayesi taşımaktadır. Türk halk masallarında genellikle “...gökten düştü üç elma” motifi görülürken, Rus halk masallarında anlatıcının bizzat orada bulunduğunu doğrulamak mahiyetinde “*Ben de oradaydım, bal/bira içtim, bıyığımдан/sakalımdan aktı da bir türlü ağzıma girmedi*” bitiş motifinin epey yaygın olduğu görülmektedir. Bitiş formelleri anlatıcıyı yücelten, aynı zamanda dinleyiciye nasihat veren, düşündüren ve anlatılardan ders çıkarmasını sağlayan masalın en önemli kısmıdır. İncelediğimiz Rus halk masallarında toplam 34 bitiş formeli tespit edilmiştir. Bunlardan 8 adetinin düğün, ziyafet, eğlence ile sonlanan masal bitiş formeli olduğu görülürken, 10 adet formelin ise masalı sona erdiren ani masal bitiş formunda olduğu görülmektedir. İlaveten, mutlu son mahiyetinde 3 adet masal formelinde zengin ve mutlu bir hayat sürülmesi ile ilgili bitiş görülürken,

13 adet masal formelinde ise masal kahramanlarının birbirine kavuştuğu, dertsiz tasasız, rahat bir hayat sürdüklerini vurgulayan bitiş formeli tespit edilmiştir. Özellikle bitiş formelleri söz konusu olduğunda Rus ve Türk halk masallarında; masal kahramanlarının kavuşması, evlilik, düğün, ziyafet verme, mutlu ve rahat yaşama kavuşması gibi birçok ortak noktanın bulunduğu görülmektedir.

1.8. MASAL ARAŞTIRMALARI TARİHİ

1.8.1. Dünya’da Masal Bilimi Araştırmaları

Asırlardır toplumların dikkatini çeken ve sözlü edebiyatın önemli miraslarından olan masalların sistematik ve akademik olarak araştırılmaya başlanmasına dair yapılan ilk çalışmalar 19.yy. da başlamıştır. Fakat çok daha önceki dönemlerde “Demetrius, Aisopos, Homer, Kaşgarlı Mahmut gibi araştırmacılar sözlü edebi mirasımıza ait olan çeşitli fabl, masal, atasözü ve destanları derleyerek yazıya aktarmışlardır”.¹⁴³ Özellikle, “Aisopos’un (Ezop) fablları defalarca kez kaleme alınmış ve üzerinde çalışılmıştır. Fablları nazma çekenlerden bir diğeri ve en başarılısı ise Babrius (M.Ö. 11. yy.)’ dur”¹⁴⁴ Milattan sonraki dönemde ise masalların doğuşuna ilişkin bulgulara Hint kaynaklarında rastlanmaktadır. Zengin ve köklü masal kaynaklarına sahip olan Hindistan üzerinden masallar; Arap, İran, Türk dili ve kültürüyle harmanlanarak zamanla farklı ve eşsiz formlara bürünmüştür. Buna en belirgin örnek ise; hemen hemen herkes tarafından bilinen ve pek çok dilde çevirisi bulunan Arap kültüründeki (*Тысяча и одна ночь*) 1001 Gece masallarıdır. Masal içinde masal anlatılarak tek bir konuya ‘sadakatsizliğe’ bağlanan ve zincirleme anlatım örgüsüne sahip olan 1001 Gece Masalları anonim derleme olup yazarı bilinmemektedir. Bu esere karşılık olarak yazılıp derlenen (*Тысяча и один день*) 1001 Gündüz Masalları ise İran toplumuna aittir. Konu bakımından 1001 Gece Masallarının aksine, erkek sadakatsizliğini kendine konu edinmiştir. Hint masal kaynaklarından en önemlisi ise “beş kitap” anlamına gelen Pançatantra (*Панчатантра*)’dır. Pançatantra politika ve devlet yönetimini konu edinmiştir. Eser, Purnabhadra adlı Çinli bir rahip tarafından toplanarak 1199 yılında yazılmış ve eserin

¹⁴³ Günay, *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, 4-5.

¹⁴⁴ Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*,18.

bazı bölümleri Türkçe'ye çevrilmiştir.¹⁴⁵ Doğu kültürüne ait olan *Pançatantra Masalları*, *Bin bir gece* ve *Bin bir gündüz Masalları*, aynı zamanda batı kültürünün günümüzde bilinen fabl masallarına esin kaynağı olan ölümsüz masallara örnek görülmektedir.

Orta Çağ'da Avrupa'da görülen romantizm akımı etkileriyle beraber "İskoçya'da James McPherson (1736-96), İngiltere'de Thomas Percy (1729-1811), Almanya'da Jacob (1785-1863) ve Wilhelm (1786-1859) Grimm Kardeşler, ABD'de Francis James Child'dan masalları yeniden değerlendirip derleyerek sözlü edebiyatı zenginleştirmişlerdir".¹⁴⁶ Modern masal bilimi araştırmacıları, Almanya'dan Grimm Kardeşler'in 1812 yılında yayımlanan "Kinder und Hausmärchen" (Çocuklara ve Ev Halkına Masallar) masal kitabını kaynak kabul etmektedirler. Bu çalışmada Grimm Kardeşler'in Alman masallarını dilbilimsel ve mitolojik açıdan derleyerek, masallarla ilgili ilk sistematik çalışmayı bilime kazandırmalarının akabinde masallar, Avrupa'da büyük ilgi uyandırmıştır. Avrupa masal tarihine yön veren Grimm Kardeşler, köy köy dolaşarak halkın aktardığı masalları sade bir dille kaleme almıştır. Bu kıymetli masallar ışığında aristokrat sınıfı, köylüye ve halka derin ilgi duymaya başlamıştır. Bu kıymetli başlangıcın devamında ise Danimarka'dan Andersen Masalları ile çocuk edebiyatına yenilik katarak önemli bir yer edinen Hans Christian Andersen 1835'te "Kibritçi Kız," "Küçük Claus ve Büyük Claus," ve "Güzel Prenses ve Bezelye" gibi masalların bulunduğu "Fairy Tales Told for Children" adlı eseri yer almaktadır. "Avrupa'da, bilhassa Almanya'da masalların çıkış noktası ve kökenini araştıran Jacob Grimm, Max Müller ve Teodor Benfey'in yanı sıra motif ve yapı bakımından masalları inceleyen isimler arasında Achim von Armin, Clemens Brentano, Bettina Brentano, Reinhold Köhler, Johannes Bolte ve George Polivka da vardır".¹⁴⁷ Almanya'da karşılaştırmalı edebiyat ve kültürel çalışmalarla yakından ilgilenmiş olan Jack Zipes, masalların tarihi ve kökenlerine eleştirel teorilerle yaklaşan ve geleneksel bulgulara nazaran akılcı yorumlarıyla bilgiyi yoğuran bir araştırmacıdır. Bu bağlamda Dünya masalları üzerine yapmış olduğu çalışma, yorum ve değerlendirmeler alana ışık tutmaktadır.

¹⁴⁵ Kamuran Çağdaş, *Pançatantra Masalları*, Doğu Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Enstitüsü. No:137/1. A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1962,6.

¹⁴⁶ İbrahim Gümüş, *Türk Masallarının Max Luthi Yaklaşımıyla Çözümlemesi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, 37.

¹⁴⁷ Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, 20.

“Fransa’da kaydedilen ilk masal çalışmaları arasında 1697 yılında Marie Catherine D'Aulnoy’un kaleme aldığı masal çevirileri bulunmaktadır, yine dönemin çocuk masalları bakımından en ünlü ismi Charles Perrault ise günümüzde herkes tarafından sevilen ve bilinen ‘Parmak Çocuk, Kırmızı Şapkalı Kız, Çizmeli Kedi, Kül Kedisi’ masallarını yeniden yorumlayıp derleyerek bulunduğu döneme değerli katkılar sunmuştur. 1893 yılında Fransız masal araştırmacısı Joseph Bédier, fablların çıkış kaynağının komik Fransız masalları olduğunu iddia etmesi sonucunda, ülkedeki folklor çalışmaları ülke sınırları içinde kısıtlı kalmıştır. İleriki dönemde Fransız yazar Jean de La Fontaine, fabl türündeki masal yazma geleneğini sürdürmüştür”.¹⁴⁸

İngilterede 1878 yılında, geleneksel yerel kültürü araştırmak için kurulan, Folklore Society sonrası pek çok masal çevirisi yapıp yayımlanmıştır. Değerli emeklerini esirgemeyen araştırmacılar arasında; Joseph Campbell, Jeremiah Curtin, Joseph Jacobs, Oscar Wilde bulunmaktadır. Ayrıca masal ve mitler üzerine çalışmalar yapan İngiliz halk bilimci Andrew Lang ve E. Tylor’la birlikte tanınmış Fransız halk bilimci Arnold Van Gennep ve Paul Saintyves etnografik kuram çerçevesinde masal araştırmalarına yön vermişlerdir.

Dünyada ve Avrupa’da ilk olarak derleme ve çeviri bakımından değerlendirilen masalların daha sonraki yıllarda tip, formel, motif ve kaynakları bakımından geniş başlıklar altında araştırıldığı görülmektedir. Dünyada kabul görülen masal sınıflandırılmalarından en bilineni, 1910 yılında Finlandiyalı halkbilimi araştırmacısı Antti Aarne tarafından yapılan sınıflandırmadır. Birçok yabancı dil bilim uzmanı ve araştırmacı bu sınıflandırmayı baz alarak tasnif çalışmalarını yürütmüş olmasına rağmen süre gelen bu çalışmalar daha çok lokal olup, bölgesel olarak sınırlanması nedeniyle 1928 yılında Stith Thompson, söz konusu sınıflandırmayı temel alıp, birtakım değişiklikler yaparak yeni ve daha kapsamlı tip ve motif sınıflandırma kataloğunu alana kazandırmıştır.

¹⁴⁸ Evrim Ölçer Özünel, “Trying to Track the Footprints of Fairy Tale: A New Look to the History of Folktale”, *Milli Folklor Dergisi*, no.91, 2011, 67.

1.8.2. Rusya’da Masal Bilimi Araştırmaları

Rusya’da geleneksel sözlü anlatımın ürünü olan masala verilen önem ve değer çok eski olup, çarlık dönemine uzanmaktadır, fakat o dönemde yazının ruhban sınıfının tekelinde olması sebebiyle, masallar çok sonraki dönemde ancak yazıya geçirilebilmiştir. Dünya edebiyatını etkisi altına alan romantizm akımıyla birlikte, sözlü kültür ve edebiyat çalışmaları hızla değer kazanmıştır. Rusya’da folklor derleme ve yayınlarına olan ilgi; ünlü Alman folklorcu Grimm kardeşlerin ve romantizm edebiyat akımının etkisiyle ancak 19.yy başında başlamıştır. Bu alanda ciddi bilimsel araştırmaların yapılabilmesi adına, Rusya’da açılan Mitoloji Okulu, Rus folklorunun gelişimi için atılan ilk somut adım olmuştur. Mitoloji Okulunun ilk öğrencilerinden olup, gerçek anlamda ilk kez Rus folkloruyla yakından ilgilenen kişi **Fyodor İvanoviç Buslayev** (1818-1897) kabul edilmektedir. İlk bilimsel çalışmasıyla Grimm’in takipçisi niteliğinde olan Buslayev, aynı zamanda ulusal edebiyat araştırmacısı olarak halk şiiriyle de ilgilenen ünlü bir dil bilimciydi. Fyodor İvanoviç Buslayev, eserlerini daha çok folklor, sözlü halk edebiyatı ve sanat tarihi alanlarında vermiştir. Ayrıca, 1830-1840’lı yıllarda **Vladimir İvanoviç Dal** (1801-1872) da deyim ve atasözleriyle ilgilenmenin yanı sıra halk masallarını sınıflandırıp derlemiştir, 1855’te I. Nikolay’ın ölümü sonrası çalışmalarının gecikmeli olarak yayımlanmasına başlamıştır.

Tez çalışmamızın temelini oluşturan halk masallarını derleyen ünlü Rus folklorist **Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev** (1826-1871), “Русские Народные Сказки” (Rus Halk Masalları) adlı yapıtıyla Rusya’da masal çalışmalarına geniş kapsamlı olarak yön vererek ardında paha biçilmez zenginlikte toplum adına kültürel birikim bırakmıştır. 1855-1864 yıllarında yayımlanan sekiz ciltten oluşan yapıtı, Almanya’da hazırlanan Grimm derlemesiyle kıyaslanabilecek düzeyde olan en büyük Rus masal koleksiyonudur. Aslen hukuk adamı olan Afanasyev, ilk Rus halk masalları derleyicisi olarak kabul görülmektedir. Ünlü folkloristi önemli kılan unsur “onun Rus masallarının derlenmesi çalışmalarında öncü bir ad olmasının yanı sıra Rusya’da masal dışında da halk edebiyatının diğer türlerini sistemli bir şekilde incelemesi ve yayınlamasıdır”.¹⁴⁹ Ayrıca 1860 yılına kadar mitoloji üzerine yazdığı çok sayıdaki makalesini derleyerek üç ciltlik

¹⁴⁹ Muvaffak Duranlı, “Rusya’da Masal Araştırmalarında Öncü Bir İsim: Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV(1), 2014, 10.

“Поэтические воззрения славян на природу” (Slavların şiir sanatındaki doğa anlayışı) adlı eserini de topluma kazandırmıştır. A. Afanasyev, derleme ve araştırmalarını çok kapsamlı ele alan ve bu alana radikal yön veren isimlerdendir. Bu bağlamda Rusya’da yapılan masal derleme çalışmalarını kendi içerisinde üç bölüme ayırabiliriz. İlk dönem; A. Afanasyev öncesi bilimsellikten yoksun olup, masalların sözlü edebiyat çatısı altında yüzeysel incelendiği dönemdir. İkinci dönem ise A. Afanasyev tarafından yapılan bilimsel çalışmaların dönemidir. Üçüncü dönem ise masalların daha sistematik ve alt başlıklar altında incelendiği yakın dönemdir.

Bir diğer kıymetli Rus dilbilimci **Vladimir Yakovleviç Propp** (1895-1970) ise 1928 yılında yayımlanan “Морфология сказки” (Masal Morfolojisi) isimli çalışmasıyla ülke sınırlarının dışına çıkarak, dünya masal çalışmalarına adını yazdırmıştır. Adı geçen eserde Vladimir Propp, masalların daha önce ele alınmayan tarafı yani morfolojik yapısını inceleyerek, yeni yöntemler geliştirmiş ve mühim bir bakış açısı kazandırmıştır. Propp’un masal başlığı altında gerçekleştirdiği diğer mühim çalışma ise; “Исторические корни волшебной сказки” (Peri Masalının Tarihi Kökenleri) adlı yapıtıdır. Adı geçen eserde Propp, totemizmden henüz vazgeçmemiş veya vazgeçme aşamasındaki (ve masallara henüz sahip olmayan) etnik gruplar ile ‘kültürlü’ halkların masallarını inceleyerek, peri masallarının tek bir temel ve geçmişe sahip olduğu sonucuna varmaktadır.¹⁵⁰

Vladimir Propp’un çalışmalarının devamı niteliğinde olan ve özellikle peri masalları ve destanlar üzerine kaleme aldığı çok sayıda makale ve araştırmaları bulunan filolog ve folklorist **Eleazar Moiseeviç Meletinskiy**, (1918-2005) yaklaşım ve yorumlarıyla Rus masal çalışmalarına büyük katkı sağlamıştır.

Rus masalının yeniden oluşturulmasında, şekillenmesinde, ağızdan ağıza yayılmasında ilk defa “anlatıcı”, “dinleyici” ve “icra ortamı” unsurlarının önemine değinen Rus halk bilimci **Mark Konstantinoviç Azadovski** (1888-1954), 1925 yılında yayımlanan “Сказки Верхнеленского Края” (Yukarı Lena Bölgesinden Masallar) adlı çalışmasıyla dikkat toplamıştır.

Sovyet döneminde halk masalları, hikâyeler, gelenekler ve efsaneler üzerine birçok çalışma derlemiş olan **Pavel Petroviç Bajov** (1879-1950), daha çok madenci folklorüne dâhil olan masal kahramanlarına, gerçek hayat unsurlarına harmanlayarak, 1939 yılında

¹⁵⁰ Vladimir Yakovleviç Propp, *İstoričeskiye korni volšebnoy skazki*, İzd.Labirint, Moskva:2009,120.

“Малахитовая шкатулка” (Malakit Kutusu) adını verdiği, Ural halk masalları derleme çalışmasıyla döneme damga vurmuştur.

Dini, ahlak ve perspektif bakış çerçevesinde yorumlayarak, ilk kez İncil ve Ortodoks inancının masal metinleri üzerinde psikolojik çıkarımını yapan **Aleksandr Nikolaeviç Ujankov** (1955- ∞) tarafından incelenmiştir.

Yakın geçmişte Rus folkloru, halk masalları, destanlar ve efsaneler üzerine çok çeşitli makale ve bilimsel çalışmayı derleyip, yöneten dil bilimci **Vladimir Prokopyeviç Anikin** (1924-2018), ömrünün sonuna kadar iletişim halinde olduğu, birçok yeni nesil Rus ve yabancı dil bilimcinin genel yol göstericisi konumundadır.

Adı geçen dil bilimciler ve eserlerine ek olarak mevcutta yaşayan veya vefat etmiş Rus folklor çalışmaları alanında tanınmış diğer araştırmacılara örnek olarak; D. K. Zelenin “Великорусские сказки Пермской губернии” (Perm Bölgesinin Büyük Rus Masalları), V. İ. Çiçerov “Русские народные сказки” (Rus Halk Masalları), İ. V. Karnauhova “Северные сказки” (Kuzey masalları). A. N. Neçayev “Беломорские сказки рассказанные М. М. Коргуевым” (M. M. Korguyev tarafından anlatılan Belomorsk masalları) verilebilir.

Halk masallarının yanı sıra çocuk ve yetişkinlere yönelik masal yazarları da Rus edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Rus masal yazarları arasında A. S. Puşkin, S. Aksakov, M. Gorkiy, P. Yeršov, S. Kozlov, İ. Krilov, F. V. Odoyevskiy, A. Tolstoy, L. Tolstoy, K. Çukovskiy ve daha birçok yazar örnek verilebilir. Ayrıca, geçmişten günümüze masal araştırmaları üzerine yapılmış olan sayısız derleme, bildiri, makale ve tez çalışmasının mevcudiyetinin akademik açıdan alana sağladığı katkı da azımsanamayacak değerdedir.

1.8.3. Türkiye’de Masal Bilimi Araştırmaları

Türk halkı ezelden beri topraklarında yayılım politikasını sürdürmesi sebebiyle geniş coğrafyalarda yaşamıştır. Zamanla ülkeler arası yapılan savaş ve ticari anlaşmalar kaynaklı, farklı kültürlerle alışveriş halinde olmuşlardır. Elbette bu durum, sözlü edebiyatta masallarımızın çok yönlü kültürden beslenip zenginleşmesini sağlamaktadır. Türk masalları üzerine yapılan ilk incelemeler, Batılı araştırmacıların öncülüğünde ve

Avrupa'dan çok daha sonra başlatılmıştır. Somut anlamda bilinen, içerisinde üç Türk masalı bulunan en eski derleme çalışması Fransız **M. Digeon**'a aittir. Batılı araştırmacıların ilk çalışmalarından olan, F. Wilhelm Radloff'un kaleme aldığı Türk halk edebiyatı ürünlerinden oluşan "Proben der Volksliteratur der Türkischen Stämme" eseri Orta Asya Türk boylarının sözlü edebiyatından oluşan kapsamlı derleme çalışmasını içermektedir.

İlk defa Alman asıllı Rus Türkolog **Vasiliy Vasilyeviç Radlov** (1837-1918), Orta Asya Türklerine ait 1866-1907 yılları arasında farklı Türk lehçelerine ait örneklerinde yer aldığı halk masalları derlemesini yaparak, Türk dünyasının henüz çalışılmamış yönlerini gün ışığına çıkarıp Türkoloji tarihinde yeni bir çağ başlatmıştır.

Vasiliy Vasilyeviç Radlov'un akabinde ise Macar Türkolog **Ignác Kúnos** (1860-1945), özellikle İstanbul ve Anadolu'nun farklı şehirlerini gezerek, halk edebiyatı için zengin bilgi birikimi toplayıp, ülkesinde İstanbul Türk Halk Masalları, Osmanlı-Türk Halk Masalları derlemesi, Türk lehçeleri, ninniler ve maniler üzerine yayınlar vermiştir. Avrupalı öncülerin başlattığı Türkoloji çalışmalarını devam ettiren, halk bilimcilere ek olarak; **Gyula Nemeth, Friedrich Giese, Warren Walker, Otto Spies, Georg Jacob, Albert Wesselski, Theodor Menzel**'i ekleyebiliriz.

Avrupalı dil bilimcilerin Türk halk edebiyatına gösterdiği bu denli ilgi karşısında, Türk dil bilimcilerin bu alandaki çalışmaları çok geç başlamıştır. Tanzimat dönemi sonrası sözlü edebiyata duyulan ilk somut ilgi, **Şinasi**'nin La Fontaine'den hayvan masallarını tercüme etmesiyle başlamıştır. Devamında ise; Türk halk edebiyatına karşı büyük ilgi duyan ve "Türk milliyetçiliğinin babası" olarak anılan **Ziya Gökalp** (1875-1924) Türk halk masallarının bir kısmını derleyerek, onları manzum ve mensur olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca Hamit Zübeyr Koşay, Ahmet Mithat, Yusuf Ziya, Suat Salih Asral, Naki Tezel, ağırlıklı derleme ve çeviri yaparak alandaki çalışmalara katkı sağlamıştır. Fakat gerçek anlamda, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte alandaki detaylı çalışmalar **Pertev Naili Boratav** (1907-1998) önderliğinde başlamıştır. Boratav, Türk halk edebiyatı ve folkloru üzerine değerli araştırmalar yapmış, Köroğlu destanını incelemiş, sayısız halk öyküsü ve masal derlemiş bir Türkolog'dur. Ankara Üniversitesi Halkbilimi kürsüsünde masal üzerine yaptığı çalışmalarla akademik ve bilimsel açıdan sağlam bir temel oluşturmuştur. 1958'de yayımladığı "Zaman Zaman İçinde" adlı masal

kitabında yirmi iki masal ve yirmi bir tekerleme bulunmaktadır. 1969 yılında kaleme aldığı “Az Gittik Uz Gittik” isimli masal derleme çalışmasında ise kırk sekiz masal ve on dokuz Karatepeli hikâyesi bulunmaktadır. Yine aynı yılda edebiyata kazandırdığı “100 soruda Türk Halk Edebiyatı” eseri içerisinde masalları inceleyerek, masal çeşitleri ve sınıflandırılmaları konusunda bilgi vermiştir.

Cumhuriyet devrinde masallarla yakından ilgilenen bir başka folklor araştırmacısı ise **Eflatun Cem Güney** (1896- 1981) dir. Belli başlı eserleri arasında “Bu Toprağın Masalları” (1953), “En Güzel Türk Masalları” (1957) ve “Dede Korkut Masalları” (1958) bulunmaktadır. Güney, masalların konularını halktan almış fakat bunlara kendisinden çıkarım ve üslup katarak maharetli bir şekilde yeniden düzenleyerek harmanlamıştır.

Özellikle 1970 yılından itibaren Türk masal bilimi, kıymetli bilimsel çalışmalar eşliğinde, akademik açıdan da gelişme göstermeye başlamıştır. Günümüz Türkiye’inde ilk kuşak akademik masal araştırmacıları olarak **Saim Sakaoğlu (1939-∞)**, **Bilge Seyidoğlu (1941-2014)**, **Mehmet Tuğrul (1905-1985)** ve **Umay Günay (1943-i ∞)** isimleri verilebilir. Bu değerli araştırmacılar üniversitede görev yaptıkları yıllarda, doktora çalışması olarak masal ana başlığını seçmişlerdir. Saim Sakaoğlu, 2002 yılında doktora çalışması olarak bir bölgenin masallarını incelemiştir. “İlk baskısı Gümüşhane Masalları olarak çıkan eserin ikinci baskısı Bayburt’un il olmasıyla birlikte Gümüşhane ve Bayburt Masalları adıyla yayımlanmıştır. Eserde 70 adet masal, motif ve tip yapılarına göre incelenmiştir. Umay Günay 1975 yılında yazmış olduğu doktora tezinde Elâzığ bölgesinden derlediği 70 adet masalı Propp yöntemine göre incelemiştir. Aynı dönem araştırmacılarından Bilge Seyidoğlu ise aynı yıl Erzurum ve çevresinden derlediği 72 adet masalı tip ve motif yapısına göre incelemiştir”.¹⁵¹

Naki Tezel (1915-1980)’in kaleme aldığı Türk Masalları, 1971 yılında iki cilt halinde yayımlanmıştır. Tezel, “eserin birinci cildinin önsözünde, masal, masalın kaynakları, şekilleri, kahramanları gibi konular üzerinde durmuştur. Müteakip kısımda 10, ikinci ciltte ise 13 masal meti yer almaktadır. Adı geçen eser, 1985 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı (şimdi Kültür Bakanlığı) tarafından yeniden yayımlanmıştır”.¹⁵²

¹⁵¹ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 20-21.

¹⁵² https://web.archive.org/web/20170421003235/http://turkcleronline.net/turkler/masallar/yukari_cukurova_masallari/bolum1_sayfa1.htm (İnternet Sayfası Erişimi: 28.11.2020).

Türkiye’de masal araştırmacılığının yeni nesil 2. kuşağı ise yukarıda adı geçen pek değerli hocaların yetiştirdiği doktora öğrencileri ve tez çalışmalarından oluşmaktadır. “Ali Berat Alptekin, Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması (Ankara 2002). Esmâ Şimşek, Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (Ankara 2001). Namık Aslan, Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (Kayseri 1994). Behiye Köksel, Gaziantep masalları Üzerinde Bir İnceleme (Konya 1995). Nedim Bakırcı, Niğde Masalları (Niğde 2006). Muhsine Helimoğlu Yavuz, Metin Ergun, Ahmet Ali Arslan, İnci Akidil-Kraus ve daha nice değerli araştırmacı bu alana incelemeleriyle katkı sağlamıştır”.¹⁵³ Türk masalları ya da farklı ülke masallarıyla olan kıyaslama çalışmaları söz konusu olduğunda yapılan makale ve tez çalışması gibi akademik çalışmaların payının büyük olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde Türk halk edebiyatı ve çocuk edebiyatı çerçevesinde pek çok çağdaş masal yazarı mevcuttur ve değerli eserlerini edebiyata kazandırarak, kültür birikimine sürekli katkı sağlamaktadırlar.

---

¹⁵³ Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* 2, 22.

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİM VE DEYİMBİLİME GENEL BAKIŞ

2.1. DEYİM KAVRAMI VE TANIMLAMALARI

Deyim kavramının anlam ve özelliklerine değinmeden önce; kültürün ve milletin taşıyıcısı konumunda olan “dil” kavramını yakından tanımamız gerekir. Zihnin, duygu ve düşüncelerin aktarıcısı olan dilin tanımı için Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “*İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan*”¹⁵⁴ tanımı yapılmaktadır. En kapsamlı tanımı ise Muharrem Ergin yapmaktadır. Muharrem Ergin’e göre dil; “*insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır. Kendisine özgü kuralları olan ve ancak bu kurallar içerisinde gelişen canlı bir varlıktır. Temeli tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış, gizli anlaşmalar düzeni olup, seslerden örülmüş toplumsal bir kurumdur.*”¹⁵⁵ Geçmişten günümüze kadar pek çok kaynakta dilin tanımına, önemine ve işlevine değinilmiştir, fakat bu tanımlar birbirine yakın olup, dilin daha somut tarafını ifade etmektedir. Bu tanımlardan çok daha ötede anlam barındıran ‘dil’ aslında geniş kapsamlı bir terimdir. İnsan; öncelikle kendini, sonrasında ise çevresini ve dış dünyasını düşünce yoluyla anlamlandırıp, dil aracılığıyla ifade etmektedir. Diğer bir deyişle; İnsan denilen varlığın dünyası, ancak dilinin sınırları kadardır. Bu görüşü destekler nitelikte Nermin Uygur’un eserinde şu cümlelere yer vermektedir: “*Bir dilin dünya görüşü, o dilin dünya yorumudur. Dünyanın o dille, o dildeki kuruluşu, düzenlenişi ve dünyanın o dili konuşanlarca büründüğü biçimidir.*”¹⁵⁶

Dil, düşünce ve kültür; iç içe geçen kavramlardır ve toplumun varoluşu ya da yaşaması bu üç kavramın birlikte bir bütün olabilmesiyle mümkündür. Dil aracılığıyla düşüncelerimize hayat verir, boyut kazandırırız. Kuşaktan kuşağa süregelen milli değerler üzerinde gerçekleşen her yenilik veya değişim, belirli bir başlangıç noktasından yavaş yavaş genişleyerek ilerleyen daireler şeklinde, dilin yapısı üzerine yerleşerek onun yeni formunu oluşturmaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁴ www.tdk.gov.tr (Erişim.Tarihi. 17.11.2022)

¹⁵⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul 2008, 3.

¹⁵⁶ Nermin Uygur, *Dilin Gücü*, 127.

¹⁵⁷ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 3.

Dil; sürekli değişen, gelişip, kendini yenileyen bir varlıktır. İnsanlar dünyayı kendi dil süzgecinden geçirerek, kendilerine has bir miras oluşturmaktadırlar. Hayat deneyimleri sonucunda edindikleri mutluluk, şaşırma, keder gibi duygu durumlarını bu resim üzerinden aksettirmektedirler. Aksi bir olay yahut durum ortaya çıktığında ise, dilin anlam dünyasına uymayan sözcükler karşılık bulamayabilir. Dilin bu doğal varoluş sürecinde binlerce kelime, kavram ve sözcük dile kazandırılırken, birçok kelime ve kavram ise zamanla dilden silinebilmektedir. Bu durumun örneklerine sözlü edebi mirasımız olan vecize, özdeyiş, atasözleri ve deyimlerde rastlanmaktadır. Bu sözlü mirasın her biri kendi içinde önem taşıyan ve ayrıca incelenmesi gereken kalıplaşmış ifadelerdir. Bizler çalışmamızın bu bölümünde deyimlere detaylıca yer vereceğiz.

Deyim kavramı için batı dillerinden İngilizcede —idiom, expression, Almancada —Ausdruck, Redensart, Fransızcada —locution, Rusçada ise фразеологизм (frazelogizm) ya da фразеологические единицы (frazelogicheskie edinitı) sözcükleri kullanılmaktadır. Kelime kökeni bakımından “Yunancada yer alan “deyiş, tabir, söyleyiş” (*phrâseos*) ve “bilim” (*logia*) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmakta ve genel olarak uluslararası literatürde *phraseology* terimiyle ifade edilen deyim birlikleri, idiomlar, kalıplaşmış kelimeleri inceleyen bir bilim dalıdır”¹⁵⁸ Rus dilinde yer alan frazeologizm kavramı ana başlık olup *deyim bilim* anlamına gelmektedir. Bu ana başlık altında söz konusu deyim ifadeleri için ‘поговорка’ (pogovorka), atasözleri içinse ‘пословица’ (poslovitsa) tabirleri kullanılmaktadır. Rus dilinde deyim bilim başlıca değinilmesi gereken konu olup, çalışmanın devamında detaylıca yer vereceğiz.

Türk dilinde ise günümüze kadar deyimler için çok sayıda terimin kullanıldığı görülmektedir. “Deyim sözcüğü yerine önceleri *darbimesel*, *ta'bir*, *ıstılah* sözcükleri kullanılmıştır. Fakat cumhuriyetten sonra uzun bir süre ta'bir sözcüğü kullanılmış ve Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından 1935 yılında İstanbul'da bastırılarak dağıtılan Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu'nda tabir = terme, expression karşılığı olarak “deyim” sözcüğü önerilmiş ve sonrasında kullanılmaya başlanmıştır”.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Viktor Vladimiroviç Vinogradov, *Problemy Literaturnıy Yazıkov i Zakonomernostey ih Obrazovaniye i Razvitiya*, İzd.Nauka, Moskva:1967,47.

¹⁵⁹ A. T. Sinan, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), Elâzığ 2008, 92.

İlk olarak farklı kaynaklarda yer alan deyim tanımlamalarını incelediğimizde, Türk Dil Kurumu sözlüğü; “*genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” olarak tanımlamaktadır¹⁶⁰ Ömer Asım Aksoy’un deyim için; “*bir kavramı ya da bir durumu çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirterek, çoğunun gerçek anlamlarında ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir*”¹⁶¹ tanımını yapıp, ayrıca özelliklerine de değinmektedir; “*deyimler biçim ve kavram özellikleri bakımından incelenebilir. Biçim özelliklerinden kimisi, atasözleriyle deyimler arasında ortaktır. Kavram özelliklerinde böyle bir ortaklık yoktur. Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atasözünden ayıran en önemli özellik budur*”.¹⁶²

Ali Püsküllüoğlu’na göre, “*deyimler özgün anlatım özelliği bulunan, kavramları özgün bir biçimde anlatmada kullanılan, kalıplaşmış söz değerleridir. Dilde, anlatıma kıvraklık katan önemli bir öğedirler*.”¹⁶³

Nurettin Albayrak ise deyim için; “*En az iki kelimeden oluşan, bu kelimelerin büyük ölçüde mecazlı bir anlatımla kullanıldığı ve bir kavramı ifade etmek için kurulmuş özel bir anlatım kalıbı, tabir*”¹⁶⁴ açıklamasını getirmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalara bakarak deyimler için gerçek anlamından uzaklaşarak yeni anlama bürünen kalıplaşmış özgün, söz öbekleri diyebiliriz. Deyimler ve atasözleri hayata bakışımızın, değerlerimizin, inançlarımızın ve milli kültürümüzün yansımasının söze dökülmüş halidir. Türk dilinde olduğu kadar Rus dilinde de atasözleri ve deyimler bakımından zengin bir altyapı mevcuttur. Rusya’da deyimlerle ilgili çok fazla açıdan araştırma ve derleme yapılmış olup, benzer deyim tanımlamalarının var olduğunu Rusça kaynaklarda da görmekteyiz.

Rus dil bilimciler ve değerli araştırmacıların yapmış olduğu deyim tanımlamalarına değinecek olursak; deyimler üzerine sayısız çalışmaları bulunan V.V. Vinogradov ilk akla gelen kişi olacaktır. Vinogradov’a göre; “*deyimler iç içe geçen sözcüklerden oluşur ve kendi içinde anlam kazanmış dil birimleri olarak kabul edilir. Anlamsal bütünlük ve*

¹⁶⁰ TDK, *Türkçe Sözlük*, (11. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 651.

¹⁶¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Deyimler Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1971, 23.

¹⁶² Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü 1*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1988, 38-40.

¹⁶³ A. Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, (3. Baskı), Arkadaş Yayınevi, Ankara 2006.

¹⁶⁴ Nurettin Albayrak, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2009.

*istikrara sahip olan, mecazi anlam içeren, duyguların görselleşip somutlaştığı sözcük öbekleridir.”*¹⁶⁵ Ayrıca, deyim bilim üzerine yaptığı çalışmalarla alana hatırı sayılır emek veren V.V. Vinogradov, çalışmalarıyla alanın önünü açıp büyük gelişme sağlamasına rağmen, deyim bilim kavramına detaylıca değinmemesi sebebiyle deyim çalışmalarını sözcükbilim başlığı altında incelenmeye devam etmiştir. Akabinde Ye. D. Polivanov ve B. A. Larin, incelenen sözcük ya da sözcük öbeğine ‘deyim’, deyimincin incelendiğı alana ise frazeolojiya yani deyim bilim olarak belirtmişlerdir. Bu yaklaşım ve tanımlama; 20.yy. yarısından itibaren deyim bilimi başlı başına bir dil bilim dalı olarak görmüş ve çalışmaların bu derinlik çerçevesinde devam etmesine sebebiyet vermiştir.

N.M. Şanskiy’e göre ise; *“Deyim, iki veya daha fazla sözcükten oluşan, anlam dolu ve konuşma içerisinde kullanıma hazır, bütünsel içeriğı ile yapı bakımından sabit olan dile ait bir birimdir. Tüm deyimlerin tek bir başlık altında toplanması deyim bilim (fazeoloji) in çalışma alanı olarak kabul edilmektedir.”*¹⁶⁶

V.A. Maslova ise deyimi; *“tarihi ve ulusal değerlerin yanı sıra mitlerin de yer aldığı; tarih, kültür, toplum psikolojisi ve halk yaratıcılığı gibi bilgileri içinde barındıran adeta yaşayan tarih olarak tanımlarken aynı zamanda deyimlerin eski kültürlerle ait gelenek ve göreneklere öğreten bir öğretmen olduğuna değinmektedir”.*¹⁶⁷

A.İ. Molotkov’a göre deyimler dilin ifade birimlerinden olup, dildeki bu tür birimlerin toplamını inceleyen bilimsel bir dalı olarak tanımlar ve sözdiziminin yapısı ve bileşenin sabit olduğu, tam bir anlam bütünlüğü sağlayan en az iki ya da daha fazla kelimeden oluşan kalıp ifadeler¹⁶⁸ olduğunu vurgulamaktadır.

Deyim ve Atasözleri her millette, toplumun kültürel bakımdan şekillenmesini sağlayan ortak oluşumlardır ve toplum için taşıdıkları derin mana şu şekilde özetlenebilir: *“Deyimler ve atasözleri halkımızın değer biçilemez miraslarıdır. Yazı ortaya çıkana kadar binlerce yıllık birikimin sonucu oluşan bu özlü sözler, sözlü olarak kuşaktan kuşağı aktarılmışlardır. Konuşmayı zenginleştirir. İçerisinde halkın bilgeliğı, yaşam deneyimi ve birçok kuşağın birikimini barındırmaktadır. Öğretirler, tavsiyede bulunurlar ve ikaz*

¹⁶⁵ V. V. Vinogradov *Russkiy Yazık*, Moskva 1986, 28.

¹⁶⁶ N.M. Şanskiy, *Fazeolojiya sovremennogo russkogo yazık*, Moskva Vıssşaya şkola, 1969, 27.

¹⁶⁷ V.A. Маслова, Лингвокультуроология. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений 3-е издание, исправленное, Москва, Издательский центр «Академия» 2007, s. 87

¹⁶⁸ Aleksandr Ivanoviç Molotkov, *Osnovi Fazeologii Russkovo Yazık*, Nauka, Leningrad 1977, 7.

ederler; çalışkanlığı, dürüstlüğü, cesurluğu ve iyiliği överler; aynı zamanda kıskançlık, aç gözlülük, korkaklık ve tembellikle alay ederler; egoistliği, kötülüğü yargılayarak; çalışkanlığa ve verimliliğe teşvik etmektedirler.”¹⁶⁹

Yapılan tüm tanımlamalara bakarak, özellik ve işlevleri bakımından deyimlerin evrensel oldukları rahatlıkla anlaşılmaktadır, ağırlıklı olarak **gerçek anlamlarından ayrı kullanıldıkları, anlatıma renk ve çekicilik katma rolü** olduğu ve **kalıp ifade** oldukları her iki dildeki tanımlarda ortak olarak vurgulanırken, deyimlerin geleneksel kültürün dil aracılığıyla aktarımı rolündeki konumunun ise başlı başına çalışılması gereken engin bir araştırma alanı olduğu görülmektedir.

2.1.1. Rus ve Türk Deyimlerinin Genel Özellikleri

- Rus ve Türk deyimleri en az iki kelimededen oluşan kalıplaşmış ifadelerdir.
- Rus ve Türk deyimlerinin büyük bir kısmı mastar halde ifade edilmektedir. İlaveten; emir, tümce ya da sözcük öbeği hallerine de rastlanabilmektedir.

-Rusçada **Держать в руках** (Derjat v rukah) ifadesinin Türkçedeki karşılığı **elde tutmak** / **ele almaktır**. **Зашибать копейку** (Zaşıbat kopeyku) Türkçedeki karşılığı **Para basmak** / **Para kırmaktır**. Bu deyimlerde geçen fiiller mastar halde kullanılmaktadır.

- Rus ve Türk deyimlerinde olumsuz kurulmuş olan kalıp ifadeler bulunmaktadır.

-Rusçada **Не смыкать глаз** (Ne smıkāt glaz) ifadesinin Türkçedeki karşılığı **gözünü kırpmamaktır**. **Не шевелить пальцем** (Ne şevelit paltsem) Türkçedeki karşılığı **elini sürmemek** / **kılına dokunmamaktır**. Bu deyimlerde olumsuz kurulan kalıp ifadeler yer almaktadır.

- Rus ve Türk deyimlerinde aynı kelimenin tekrarı ile oluşan kalıp ifadeler mevcuttur.

- Rusçada **Точка в точку** (Toçka v toçku) ifadesinin Türkçedeki karşılığı **bire bir** dir. **Шаг за шагом** (Şag za şagom) Türkçedeki karşılığı **adım adım** ilerlemektir. Bu deyimler aynı kelimenin tekrarıyla oluşan kalıp ifadelerdir.

¹⁶⁹ V.D. Sisoyev, *Poslovitsı i pogovorki*, izd.: AST, 2007, 2.

- Rus ve Türk deyimlerinde benzer sesli fakat farklı sözcüklerin birlikte kullanılmasıyla oluşan kalıp ifadeler de mevcuttur.

-Rusçada *dikkatsiz bir şekilde, üstünlük* anlamında kullanılan ‘**Тяп да ляп**’ (Tyap da lyap) ve *bir şekilde, zorla* anlamına gelen; ‘**Так да сяк**’ (Tak da syak) Türkçede ise; ‘**Çoluk çocuk**’, ‘**Konu komşu**’ bu duruma örnek olarak verilebilir.

- Rus ve Türk deyimlerinde kafiyeli kullanım ile oluşan kalıp ifadeler de mevcuttur. İlaveten, aliterasyon ve asonans gibi ritim öğelerine de rastlanabilmektedir.

-Rusçada *ne az ne çok, kararında* anlamında kullanılan ‘**Ни много ни мало, Ни больше ни меньше**’ (Ni mnogo ni malo, ni bolşe ni menşe) ve *misafirperver olmayan* kimse için ‘**Ни хлеба мягкого, ни слова гладкого**’ (Ni hleba myahkogo, ni slova gladkogo) bu duruma örnek verilirken, Türkçede ise; ‘**Akdeniz’e kaptan, Mısır’a sultan**’ ve ‘**Havada bulut, sen onu unut**’ kalıp ifadeleri bu duruma uygun düşmektedir.

- Rus ve Türk deyimlerinde farklı anlamlara gelen kelimelerin yan yana gelmesiyle yeni anlam kazanan deyimler bulunmaktadır.

-Rusçada *susmak, sessiz kalmak* anlamına gelen ‘**Взять хвост в зубы**’ (Vzyat hvost v zuby) ve Türkçede *çok mutlu, neşeli olmak* anlamına gelen ‘**Etekleri zil çalmak**’ ve ‘**Ayakları yerden kesilmek**’ deyimlerinde yer alan sözcükler, kendi anlamlarından uzaklaşarak yeni anlam kazanmaktadır.

- Rus ve Türk deyimlerinde yer alan sözcükler, eş anlamlılarıyla değiştirilmez.

-Rusçada *çok uzun yaşayan insanlar* için ‘**Земля не принимает**’ (zemlya ne prinimaet) deyiminin sonunu eş anlamlısıyla değiştirip ‘**Земля не получает**’ (zemlya ne poluchaet) olarak ifade etmek yanlış ve anlamsız olacaktır. Aynı durum Türk deyimleri için de geçerlidir.

- Rus ve Türk deyimlerine yeni sözcük ilave edilmez ve deyimlerden sözcük eksiltilmez.
- Rus dilinde fiillerin tamamlanmış/tamamlanmamış hali bulunmasından dolayı deyimlerde her iki türünün de anlamı değiştirmeden kullanıldığı görülmektedir. Türk dilinde böyle bir dilbilgisi kuralı bulunmadığı için Türk deyimlerinde görülmemektedir.

-Rusçada *eline/avcuna düşmek* anlamına gelen ‘**Попадать/попасть под руку**’ (popadat/popast podruku) ve *fırsatı elden kaçırmak* anlamına gelen ‘**Выпускать/выпустить с рук**’ (vıpuskat/vıpusstit s ruk) deyimleri her iki fiil ile anlam kaybı yaşamadan kullanılabilmektedir.

- Türk deyimlerinde sözcüklerin sırası/yerleri değiştirilmezken, Rus deyimleri daha esnek olup, değiştirilebilen kalıp ifadelerde bulunmaktadır.

-Rusçada *gözlerini belirtmek* anlamına gelen ‘**Глаза выкалываются**’ (Glaza vıkalıvayutsa) ve *özlem/üzüntüden kalbin sıkışması* anlamına gelen ‘**Сердце выноило**’ (Serditse vınoilo) deyiminin öğeleri birbiriyle yer değiştirdiğinde verilmek istenen anlam bozulmaz, fakat Türkçede yer alan deyimlerde bu tür öge değişiminde deyim anlamını kaybetmektedir.

- Rus ve Türk deyimleri yargı içeren, içeriğinde gelenek, görenek ve inanışları yansıtan mecaz anlamlı ifadelerdir. Deyimlerin bu işlevsel özelliğine Ömer Asım Aksoy da “*Deyimler, ulusal damgayı taşıyan dil varlıklarıdır*”¹⁷⁰ tümcesiyle deyimlerin, kültürün

temeli ve milli ruhun taşıyıcısı konumunda olduğuna değinmektedir.

- Rus ve Türk deyimlerin temeli bir öyküye ya da halkın tecrübe edindiği olaylara dayanmakta ve ulusun örf, âdet, töre ve geleneklerini destekler niteliktedir. Bu minvalde milli değerleri koruma ve kültürü yansıtmaya işlevi üstlenmektedirler.
- Hem Rus hem de Türk deyimlerinin temel işlevi; konuşmada iletişimi güzelleştirerek, anlamı zenginleştirip güçlü kılmaktır.

2.1.2. Deyim ve Atasözü Arasındaki Farklar

Deyimler ve Atasözleri dilde iç içe geçen kavramlar olması sebebiyle, çoğu zaman birbiriyle karıştırılmaktadır fakat ayırt etmemizi sağlayan belli başlı özellikler mevcuttur. Bu belirleyici özellikler ortak olup, Rus deyim ve atasözlerinde de görülmektedir. Benzerliklerini ayırt edebilmek adına Ömer Asım Aksoy da deyim ve atasözünün farklılıklarına değinerek, şu kıyaslamayı yapmaktadır: “*Deyim, bir kavramı belirtmek için*

¹⁷⁰ Aksoy Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 – Atasözleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi Yayını, İstanbul 1995, 47.

bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atasözünden ayıran en önemli özellik budur. Atasözleri ise kural niteliği taşırlar, denenmiştir. Diğer bir önemli farkları ise amaç hususunda ortaya çıkmaktadır. Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir, çok fazla bilgi ve tecrübe aktarılmaktadır, çünkü atasözleri geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuştur.”¹⁷¹ Diğer taraftan Rus atasözleri üzerine sayısız araştırması bulunan M.A. Rıbnikova “Atasözleri, fikir bütünlüğü ifade eden ve öğeleri bakımından tam cümleden oluşurken, deyimler ise fikri ifade eden imgesel bir öge konumundadır.”¹⁷² ifadesinde yapmış olduğu kısa ve net tanımlamayla deyim ve atasözü arasındaki ince sınırı belirlemektedir.

Bu bağlamda benzer tanımlamalar ve farklılıkları tespit eden birçok araştırmacı bulunmaktadır. Genel hatlarıyla belirtecek olursak, atasözleri tam bir cümleden oluşur ve tek başına anlam ifade ettiği halde, deyimler kısa tamlamalardır ve sadece cümle içinde kullanıldığı durumda anlam kazanırlar. Atasözleri cümlelerin bir unsuru olarak kullanıldığında morfolojik ve sentaktik bakımdan değişikliğe uğramazlar, sabit ve kurallıdır. Fakat deyimler cümle unsuru olma konumundayken diğer kalıp ifadelerle bağlandığında zaman, şahıs eki gibi morfolojik bakımdan değişikliğe uğrayarak cümle içine kaynaşarak entegre olmaktadır. Atasözlerinin hükmü kesindir ve genel kural niteliği taşımaktadır. “Deyimler atasözlerinde olduğu şekilde bir hüküm taşımadıkları gibi çok defa kendi başlarına bir cümle yapısı göstermezler”.¹⁷³ Bu nedenle “deyimler genel kural niteliği taşımayıp sadece özel durum karşısında doğrudur. Örnek vermek gerekirse; “Bir iptе oynamak” ifadesi bir deyimdir, fakat: “iki cambaz bir iptе oynamaz” ifadesi atasözüdür. Çünkü anlamlı ve genel bir kural meydana getirmiştir”.¹⁷⁴ Atasözleri anonimdir, fakat deyimlerin ortaya çıkış kökeni çoğunlukla öykü ya da efsaneye dayanmaktadır. Bazı atasözleri deyim yerine kullanılabilirken, deyimler atasözlerinin yerine kullanılamazlar. Deyimlerde mecazi anlatım sıklıkla görülürken, atasözlerinde

¹⁷¹ Aksoy Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1971, 39.

¹⁷² M.A. Rıbnikova, *İzbrannie trudi*, Moskva:1958, 515.

¹⁷³ Aydın Oy, “Atasözü”, *DİA*, IV, 44.

¹⁷⁴ İsmail Hilmi Soykut, *Türk Atalar sözü Hazinesi*, Ülker Yayınları, İstanbul 1974, 58.

mecaz anlam koşulu yoktur. Atasözleri ve deyimler arasındaki en önemli fark ise, atasözlerinin amacı topluma yaşanmışlıklardan yola çıkarak yol göstermek ve nasihat etmektir fakat deyimlerin böyle bir amacı yoktur, sadece mevcut durumu belirtmektedir. Deyim ve atasözleri söz konusu olduğunda mutlaka vecize yani özdeyişlere değinmemiz gerekir. Deyim ve atasözlerine çok benzeyen özdeyişler; derin anlam içeren, uzun uzun açıklanabilen, genellikle söyleyeni belli olan kısa ve özlü sözlerdir.¹⁷⁵ Deyim ve atasözlerinin anonim olması, vecizelerin ise söyleyeninin belli olması aralarındaki en büyük farktır. Günlük konuşma dilinde ise atasözlerine nazaran deyimlerin daha sık kullanıldığı görülmektedir.

2.2. DEYİMLERİN SINIFLANDIRILMASI

Deyim üzerine yapılan çalışmalarda günümüze kadar, farklı konu başlıkları altında birçok çalışma gerçekleştirilmiştir, fakat deyimlerde sınıflandırma söz konusu olduğunda araştırmacılar arasında tam bir fikir uzlaşması sağlanamamıştır. Deyimlerin ilk kez anlam bakımından bitişiklik sınıflandırılmasını kaleme alan ise İsveçli dilbilimci Ş. Balli'dir. Bu değerli adım, alandaki çalışmalara başlangıç niteliğinde olup, daimî yol gösterici konumda rol almıştır. Deyimlerin sınıflandırması söz konusu olduğunda Türk araştırmacılara nazaran Rus dil bilim araştırmacılarının alanda daha etkin olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak; V. V. Vinogradov, N. M. Şanskiy, A. İ. Efimov'un özellikle köken, anlam ve üslup bakımından deyimleri sınıflandırdığı bilinmektedir. Türk araştırmacılardan Ömer Asım Aksoy, Aydın Oy, Sabahat Emir ve Saim Sakaoğlu gibi değerli isimler, deyimleri anlatım ve dilbilgisi özelliklerine göre sınıflandırma çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Şüphesiz, yapılan her bir çalışma alana büyük hizmet sağlayarak, daha sonraki dönemlerde yapılacak olan araştırmalara temel olmaktadır.

¹⁷⁵ Aksoy Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 – Atasözleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi Yayını, İstanbul 1995, 40.

2.2.1. Deyimlerin İçerik Bakımından Sınıflandırılması

Deyimler içerik bakımından incelendiğinde ilk fark edilen özelliği değişmez olup, içeriğinin sabit olmasıdır. N.M Şanskiy, Rus dilinde mevcut olan deyimleri, içerik bakımından iki gruba toplamaktadır.

-Rus dilinde aktif olarak yer alan ve serbest kullanım olanağı veren deyimler: Bu deyimlerde yer alan kelimeler tek başına bir anlam ifade ederken aynı zamanda deyim içerisinde de anlam taşımaktadırlar. Örnek olarak; “bakış atmak” anlamına gelen ‘бро́сить взгляд’ ya da “gırtlığını sıkmak” anlamına gelen ‘да́вить глотку/ горлу’ deyimleri belirttiğimiz üzere kendine has bir mana bulundurunca, aslında deyim oluşturulan her bir sözcük tek başına Rus dilinde bir anlam taşımaktadır.¹⁷⁶

-Bir araya geldiğinde anlam kazanan deyimler: Bu deyimleri oluşturan kelimelerden biri eksik olduğunda deyim anlamsızlaşmakta ve genellikle içeriğinde günümüzde kullanımı olmayan, eski sözcük barındıran deyimlerdir.¹⁷⁷ Örnek olarak; “çok sevmek” anlamına gelen ‘души не ча́ют’ ya da “bir iş üstünde suçüstü yakalanmak” anlamına gelen ‘как кур во щи’ deyimlerinde altı çizili kelimeler tek başına bir anlam ifade etmezler.

Rus dilinde yer alan deyimler içerik bakımından incelendiğinde tek başına bir anlam ifade edip etmemek ya da serbest kullanım olanağı verip vermemesiyle ilişkili gruplandırılırken, Türk dilinde yer alan deyimlerde içerik başlığı altında toplanan deyimler daha çok ele alınan konu ile ilgili olan gruplandırmadır. Bu hususta Sabahat Emir kaleme aldığı deyimler sözlüğünde, ülkemizde deyimlerin daha çok etimolojik bakımdan çalışma ve sınıflandırmasının yapıldığı, fakat konu ve içerik bakımından alanda eksikliklerin var olması nedeniyle içerik bakımından gruplandırma yaparken aynı zamanda genel konu başlıklarına göre sınıflandırma yapılmasının önemini vurgulamaktadır.¹⁷⁸ Deyimlerin temel görevinin konuşmayı ilgi çekici kılmak, güçlendirmek olduğundan daha önce çok kez bahsetmiştik, aynı zamanda deyimler; tasvir, abartma, alay etme ve üzüntüyü ifade etmenin yanı sıra dua, hayır, dilek ve teselli

¹⁷⁶ N. M. Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, Moskva 1985, 7.

¹⁷⁷ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 7.

¹⁷⁸ Sabahat Emir, *Deyimler Sözlüğü*, İstanbul 1992, 3.

de ifade etmemize olanak vermektedir. Sabahat Emir'in tematik sınıflandırması aşağıdaki gibidir:

- a) *“Alay ve eğlenme maksadıyla yapılan deyimler: Ayran budalası, Atı alan Üsküdar'ı geçti.*
- b) *Hikâye deyimleri: Âdet yerini bulsun, Bereket versin.*
- c) *Sedayı takliden meydana gelen deyimler: Bıcı bıcı yapmak, Şarıl şarıl akmak.*
- d) *Tasvir deyimleri: Kuyu anası, Alçak gönüllü olmak.*
- e) *Mübalâğa deyimleri: Ağzı açık kalmak, Dananın kuyruğunu koparmak.*
- f) *İltifat, dalkavukluk, yaltaklanma ve sevgi deyimleri: Canımın içi ciğerimin köşesi, Bağışlayınız af buyurunuz, Hokka gibi ağızlı kiraz gibi dudaklı.*
- g) *Dua deyimleri: Allah akıl fikir versin, Allah bir yastıkta kocatsın.*
- h) *Beddualar: Adı batsın, Elleri kırılsın, Çenesi çekilsin.*
- i) *İhtar mahiyetinde deyimler: Yıkıl karşımdan, Haddini bildirmek.*
- j) *Küfür ve hakaret deyimleri: Düz taban, Çenesi düşmek, Zıbarmak.*”¹⁷⁹

2.2.2. Deyimlerin Yapı Bakımından Sınıflandırılması

N.M. Şanskiy, Rus dilinde mevcut olan deyimleri morfolojik açıdan iki grupta değerlendirmektedir. Bunlar sırasıyla;

-*Cümle formundaki deyimler:* Rus dilinde deyim olarak nitelendirilen fakat yapı bakımından tam bir cümle görünümünde olan deyimlerdir. İzini kaybettirmek anlamında ‘след простыл’, Çok paraya sahip olmak anlamında ‘куры не клюют’ ya da dili dönememek, söylemeye dili varmamak anlamına gelen ‘язык не поворачивается’ deyimleri bu duruma örnek verilebilir.¹⁸⁰

- *Sözcüklerin birleşimiyle oluşan tamlama formundaki deyimler:* Rus dilinde tamlama yoluyla oluşan deyimlerde farklı morfolojik yapıların bir araya gelerek oluşturduğu tamlamalar da görülmektedir.¹⁸¹ Deyim yapısında sıklıkla görülen tamlama çeşitleri;

¹⁷⁹ Emir, *Deyimler Sözlüğü*, 5.

¹⁸⁰ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 8.

¹⁸¹ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 9-10.

“Sıfat + İsim tamlamaları: Kendisini nitelemek amacıyla ismin, sıfatla bir araya gelmesi sonucu oluşan deyimlerdir. Cesur, pervasız kimse için kullanılan ‘буйная головушка’, bolluk bereket, mutluluk anlamında kullanılan ‘полная чаша’, boş kafa, kafası basmayan kimseler için ‘голова садовая’ deyimleri bu başlığa uygun örneklerdendir.

İsim + İsim tamlamaları: İsimlerin yine bir isimle bir araya gelerek oluşturduğu deyimlerdir. Örnek olarak; görüş noktası, görüş alanı anlamında kullanılan ‘точка зрения’ ve Allah’ın emri anlamında kullanılan ‘божья воля’ deyimleridir.

İsim + Edatlı İsim tamlamaları: İsimden sonra gelen diğer isim edat ile bir araya gelerek tamlama oluşturan deyimlerdir. Deyimlerde ise; у, до, о, с, по, за, для, без sıklıkla kullanılan edatlardır. Bu tip deyimlerde edat bir köprü görevi gördüğü için sözcüklerin yeri değiştirilemez. Örnek olarak; çok konuşan, gevezelik yapan kimseler için kullanılan ‘язык до пола’, evde kalmış, evlenmemiş kız için ‘невеста без места’ ve yaşam savaşı anlamına gelen ‘борьба за жизнь’ deyimleri örnek verilebilir.

Edat + Sıfat + İsim tamlamaları: Deyimi oluşturan kelime ve öğelerin yeri değişmemekle birlikte sırasıyla edat, sıfat ve isimlerin kombinasyonu ile oluşan deyimlerdir. Örnek olarak; son damlasına kadar anlamına gelen ‘до последней капли’, mutluluktan havaya uçmak ‘на седьмом небе’ ve son nefesine kadar anlamına gelen ‘до последнего вдоха/дыхания’ deyimleri verilebilir.

Edatlı ismin hali + İsmi tamlayan hali: Deyimi oluşturan her bir öge ismin haline göre çekimlidir ve yerleri değiştirilemez. Sırasıyla edat içeren isim, ismin haline göre çekimlenen ismin bir araya gelmesiyle oluşan deyimlerdir. Çok değerli, altından, altın gibi anlamında ‘на вес золота’, sonsuza kadar anlamında ‘по веки веков’ deyimleri buna örnek verilebilir.

Edatlı ismin hali + Edatlı ismin hali: İki edatlı ismin bir araya gelerek yeni bir anlam oluşturduğu deyimlerdir. Deyimi oluşturan her bir öge ismin haline göre çekimlidir ve sırası, yerleri değiştirilemez. Küçükten büyüğe anlamına gelen ‘от мала до велика’, ağızdan ağıza anlamında kullanılan ‘из уст в уста’ ve baştan aşağı anlamına gelen ‘с головы до ног’ deyimleri örnek verilebilir.

Fiil + İsim tamlamaları: Sırasıyla fiil ve ismin bir araya gelerek oluşturduğu tamlamadan doğan deyimlerdir. Deyimde yer alan fiil genellikle mastar halde olurken,

devamında gelen isim, ismin haline göre çekimlenmiş olabilir. Örnek vermek gerekirse; burun kıvrırmak anlamına gelen ‘воротить нос’, suskunluğunu korumak anlamında ‘хранить молчание’, gözlerini belirtmek, irice açmak anlamında ‘вытаращивать глаза’ deyimleri bu duruma örnektir.

Fiil + Zarf tamlamaları: Sırasıyla fiil ve zarf sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu tamlamadan doğan deyimlerdir. Deyimde yer alan öge ve kelimelerin yeri, sırasını değiştirmek mümkündür, anlamında değişiklik olmaz. Örneğin; Boşu boşuna yok olmak anlamında ‘пропасть даром’ ve komik duruma düşmek anlamında kullanılan ‘попасть впросак’ deyimleri verilebilir.

Ulaç + İsim tamlamaları: Sırasıyla zarf fiil anlamına gelen ulaç ve isim kökenli sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu tamlamadan doğan deyimlerdir. Bu tip deyimlerde, sözcüklerin yeri ve sırası anlam kaybı yaşanmaması adına değiştirilemez. Elini kolunu bağlayıp boş oturmamak anlamında ‘сложь руки’, özensiz, elinin ucuyla iş yapmak anlamında ‘спустя рукава’ deyimleri örnek verilebilir.

Sıralı ve bağlaç içeren deyimler: Bu tür deyimlerde ikilemeler ya da tekrar eden sözcükler bağlaç yardımıyla bir araya gelerek yeni bir anlam kazanmaktadır. Bu bağlaçlar sıklıkla kullanılan да, и, или, но, а, зато bağlaçlarıdır. Örnek olarak; şöyle böyle, zor bir şekilde anlamına gelen ‘так да сяк’, tutarsız eylemler sergileyen kimse için ‘врозь да вкось’ ve tamamıyla anlamında kullanılan ‘целиком и полностью’ deyimleri verilebilir.

Yan bağlaç içeren deyimler: Bu deyimlerin başında bağlaç bulunmakta ve gramatik açıdan zarflara benzemektedirler. Örnek olarak; her şeyiyle birbirine çok benzeyen kimseler için ‘как две капли воды’ ve sanki hiçbir şey olmamış gibi anlamında kullanılan ‘как ни в чем не бывало’ deyimleri bu gruba dahil olmaktadır.

Olumsuzluk eki içeren deyimler: Kalıp ifadenin önünde olumsuzluk ifade eden -не ön eki bulunmaktadır. Deyim, olumsuzluk eki sonrasında fiil, zarf ya da edat ile devam edebilir. Keder, dert bilmemek anlamında kullanılan ‘не знать горя’, cebine göre olmamak, pahalı olmak anlamında ‘не по карману’ ve hayal kırıklığı anlamına gelen ‘несолоно хлебавши’ deyimleri örnek verilebilmektedir.

Çağdaş Türk deyimlerinde yapı bakımından en yaygın ve kapsamlı olan sınıflandırma Ömer Asım Aksoy'a aittir. Dilbilgisi özellikleri ve yapı bakımından ele alınan bu sınıflandırma, örnekleriyle birlikte şu şekildedir:

- a) “Öğeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olanlar vardır: anasının gözü, kaçın kurası, ayak bağı, kıl payı vb.
- b) Öğeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olanlar vardır: iki büklüm, dik başlı, orta halli, bir ara vb.
- c) Tamlanan- ad yapısında olanlar vardır: kanı pahasına, ardı sıra, ucu ucuna vb.
- d) Tamlanan- önad yapısında olanlar vardır: kulağı delik, sütü bozuk, alnı açık, canı tez vb.
- e) Ekli ya da eksiz ad- önad yapısında olanlar vardır: gün görmüş, çöp atlamaz, kendi gelen vb.
- f) Biri ya da her ikisi ekli iki addan oluşanlar vardır: el ele, art arda, karşı karşıya, kim kime vb.
- g) Biri ya da her ikisi ekli iki sıfattan oluşanlar vardır: Üst üste, yarı yarıya, birdenbire, uzaktan uzağa vb.
- h) İki eylemden oluşanlar vardır: oldum bittim, inan olsun, bilir bilmez, oldu olacak vb.”¹⁸²

Ayrıca A.I. Molotkov ise eserinde, Rus dilinde mevcut olan deyim birliklerini sözcüksel ve dilbilgisel açıdan üçe ayırmaktadır. Bu bağlamda biçim ve anlam ilişkisi açısından iç içe geçen deyim birlikleri **Sesteş** (Омонимия фразеологических единиц), **Zıt anlamlı** (Антонимия фразеологических единиц) ve **Eş anlamlı** (Синонимия фразеологических единиц) olabilirler.¹⁸³

Eş sesli deyimse birimler (Омонимия фразеологических единиц); kullanım biçimleri bakımından aynı, fakat sözlük anlamları bakımından farklıdır. Eş sesli deyimse birlikler dilde nadir görülmektedir. Örnek olarak; Parmak uçlarında sessizce

¹⁸² Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Deyimler Sözlüğü 2*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1993, 19.

¹⁸³ Aleksandr Ivanoviç Molotkov, *Osnovi Frazеologii Russkovo Yazıka*, Nauka, Leningrad 1977, 155-163.

yürümek anlamına gelen ‘ходить на цыпочках’ deyimini aynı zamanda birine yaranmak, memnun etmek anlamında da kullanılmaktadır.¹⁸⁴

Zıt anlamlı deyimisel birimler (Антонимия фразеологических единиц); anlam bakımından zıt anlam taşıyan deyimlerdir. Zıt anlamlı deyimisel birlikler, eş anlamlı deyimisel birliklere göre azınlıktadır. Örneğin; kendi doğrularına göre yaşamak anlamına gelen ‘жить своим умом’ deyimine karşılık başkasının aklına fikrine göre yaşamak anlamına gelen ‘жить чужим умом’ deyimini verilebilir.¹⁸⁵

Eş anlamlı deyimisel birimler (Синонимия фразеологических единиц); Farklı yapıda olabilen fakat aynı anlamda karşılık bulan deyimlerdir. Örneğin; ‘дать дуба’ ve ‘сыграть в ящик’ deyimlerin her ikisi de ölmek anlamına gelmektedir.¹⁸⁶

2.2.3. Deyimlerin Anlatım Bakımından Sınıflandırılması

Deyimler tüm dünyada evrensel özellikte olup, az kelime ile çok mana ve derin anlam ifade etmektedirler. Yüzyılların getirdiği birikim sonucu deyimler günümüze, değişikliğe uğramadan ulaşmakta ve sabitlik özelliğini koruyarak deyim oluşturan kelime ve öğelerin yerlerinin değişmediği ya da kalıp ifade içerisinden kelime eksiltilmesinin mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu durum deyimlerin, anlam bütünlüğünün korunması açısından oldukça önemlidir. Dil ve üslup özellikleri bakımından deyimleri, günlük olağan kelimelerden ayırmak hemen hemen imkânsızdır. Fakat deyimleri ifade durumunda kişinin şefkat, gurur, kızgınlık, aşağılama, ironi duygularını dile getirirken başvurduğu jest, mimik, vurgu ve ses tonunda farklılıkların gözlemlenmesi mümkündür. Örneğin; kızgınlık ya da aşağılama anlamı taşıyan bir deyim ifade ederken kişi ne kadar baskın ve yüksek sesle vurguluyorsa, şefkat ve öğüt verme amacı güden deyim ifade ederken de o denli sevecen, sakın ve yumuşak tonda dile getirmesi deyimlerde üslup faktörünün rol aldığı en büyük kanıttır. Rus dilbilimci N. M. Şanskiy, anlatım ve üslup bakımından incelenecek deyimleri kendi içerisinde dört ana gruba ayırmaktadır. Bunlar sırasıyla; “*Günlük konuşma dilinde yer alan deyimler, Edebi anlam içeren deyimler, Üsluplar arası anlam içeren deyimler ve Arkaik deyimlerdir*”.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Molotkov, *Osnovı Frazеologii Russkovo Yazıkа*, 158.

¹⁸⁵ Molotkov, *Osnovı Frazеologii Russkovo Yazıkа*, 160.

¹⁸⁶ Molotkov, *Osnovı Frazеologii Russkovo Yazıkа*, 162.

¹⁸⁷ Nikolay Mihaikoviç Şanskiy, *Frazеologiya sovremennovo russkovo yazıkа*, Moskva 1985, 71.

-Günlük konuşma dilinde yer alan deyimler: Her kesimden insanın gündelik konuşma dilinde yer alan basit yapılı deyimlerdir ve aslında deyimlerin büyük çoğunluğu bu başlık altında toplanmaktadır.¹⁸⁸ Bu ifadeler deyim özelliği taşımanın yanı sıra aynı zamanda günlük konuşma dilinde de kendi anlamında kullanılabilmektedir. Baştan aşağı anlamında “с ног до головы”, balık gibi çırpınmak/dövünmek anlamına gelen “как рыба об лёд биться”, göze/nazara gelmek anlamında “в глаз попало” deyimleri örnek verilebilir.

-Edebi anlam içeren deyimler: Ağırlıklı olarak resmi yazışma dilinde veya edebi metinlerde görülen kalıp ifadelerdir.¹⁸⁹ Özellikle edebi yazı içerisinde anlam bütünlüğünü sağlamak, verilmek istenen düşünceyi güçlendirmek, anlatımı süslemek ve zenginleştirmek amacıyla kullanılan deyimlerdir. Genellikle somut anlam ifade eden, cümle içerisindeki kullanımlarında anlamı kuvvetlendiren bu deyimler, bazen de somut sözcüklerden oluşsa dahi soyut mana taşıyabilmektedirler. Örnek olarak; kaderin oyunu anlamına gelen “ирония судьбы”, köprüleri/gemileri yakıp geçmek anlamında “сжигать мосты”, ağızdan ağıza “из уст в уста” ve yangına körükle gitmek anlamında “подливать масло в огонь” deyimleri verilebilir.

-Üsluplar arası anlam içeren deyimler: Üsluplar arası deyimler yalın ve basit yapıda olan, konuşma ve yazı dilinde herkes tarafından kullanımına başvuru olan deyimlerdir.¹⁹⁰ Bu deyimler çoğunlukla mecaz anlam taşımayan kelimelerden oluşmaktadır. Örnek olarak; Bir köşeden diğer köşeye anlamında “Из угла в угол”, Kalpten, gönülden anlamına gelen “от всего сердца”, hemen, en yakın zamanda “с минуты на минуту” deyimleri örnek verilebilir.

-Arkaik deyimler: Güncel konuşma dilinde artık yer almayan, zamana yenik düşerek yerini yeni deyimlere bırakan ve artık aktif kullanılmayan deyimlerdir. Örnek olarak: Ne gördüm ne de duydum anlamına gelen “Видом не видать, слыхом не слыхать”, Kendine sahip çıkmak “Обладать собой” ve bahse tutuşmak anlamında “Биться об заклад” verilebilir. Arkaik deyimler, deyim bilim başlığı altında incelenen, oldukça mühim olan bir araştırma konusudur.

¹⁸⁸ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 73.

¹⁸⁹ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 74.

¹⁹⁰ Şanskiy, *Frazeologiya sovremennovo russkovo yazıka*, 72.

Çağdaş Türk dilinde deyimlerin anlatım bakımından sınıflandırmasını yapan Ömer Asım Aksoy'un sınıflandırması örneklerle birlikte şu şekildedir:

- a.) “Kavramları mecaz yoluyla anlatım güzelliği içinde belirten kalıplaşmış söz grupları veya cümlelerden oluşan deyimler: Çam devirmek, devede kulak.
- b.) Kafiye, iki unsurlu deyimler: Ele verir talkımı, kendi yutar salkımı.
- c.) Hikâye ya da konuşma biçiminde olan deyimler: Ben diyorum hadımım, o soruyor kaç çocuğun var?
- d.) Bir hikâyeye veya bir olaya dayanan deyimler: Yorgan gitti, kavga bitti. Dostlar alışverişte görsün..
- e.) Âdetleri, inanışları, gelenekleri bildiren deyimler: Tuz ekmek hakkı.
- f.) Anlatım güzelliği düşünülmeyle bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğu şeklindeki deyimler: Âdet yerini bulsun diye.
- g.) Belli dilbilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulan deyimler: aklı sıra, uzun uzadıya.
- h.) Bir ya da birkaç kelimesi söylenmemiş, eksilteli söz grubu biçiminde olanlar: Darısı başına...
- i.) İkileme türündeki deyimler: ev bark, çoluk çocuk, eski püskü.
- j.) Bir kelimenin özel bir yardımcı fiille kurulmasından oluşan deyimler: abayı yakmak”¹⁹¹.

2.3. DEYİMBİLİMİN KAYNAĞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Anlatıma canlılık ve güç katan deyimlerin, tıpkı atasözleri gibi ilk çıkışı ya da ilk kim tarafından bulunduğu bilinmemekle birlikte, deyimlerin kökeni genellikle belirli bir duruma, hikâyeye, efsane veya tarihi bir olaya dayanmaktadır. Deyimlerin kaynağına açıklık getirmek amacıyla dil, kültür ve folklor dergilerinde kaleme alınmış denemeler bulunmaktadır fakat bu kaynaklarda, deyimlerin çıkış noktasına işaret eden hikayelerin birbiriyle örtüşmediği ya da bu hikayelerin nereden ve nasıl alındığı kaynakçada belirtilmemektedir. Bu açıdan deyimlerin, ilk kim tarafından dile kazandırıldığı veya ne zaman ortaya çıktığını söylemek oldukça güçtür. Yaşayan ve gelişen dille birlikte

¹⁹¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Atasözleri Sözlüğü*, cilt 2, İnkılap Yayınları, İstanbul 1994, 498-508.

deyimlerin de çoğalıp, farklılaştığı görülmektedir. Deyimler belirli bir halka ya da kültüre özgü olabilir ve farklı dillerde konuşan, düşünen kimseler tarafından anlaşılakta güçlük çekilebilir. Deyimler üzerinden bir toplumun dünya görüşü, inancı, değerleri, gelenek ve görenekleri hakkında net fikirler elde ederek, daha iyi kavrayabiliriz. İlaveten bu kalıp ifadeler topluma ayna tutarak bizlere o toplumun komşu milletlerle ilişkisini, mizah anlayışını ve sosyoekonomik durumunu da tüm hakikatiyle yansıtmaktadır. Bu açıdan deyimlerin milli olduğu kadar evrensel niteliğe de sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bu duruma en önemli örnek; deyimlerin kaynakları araştırılırken farklı dillerden hem Rusçaya hem de Türkçeye çeviri yoluyla girmiş olan deyimlerin bulunduğu görülmektedir. Deyimlerin bir dilden başla bir dile tercüme edilmesi ise pek kolay değildir, çünkü dil yapıları, cümle kurulumu ve en önemlisi verilmek istenen düşünce tercümede örtüşmeyebilir, fakat zamanla Türk dilinde söz dağarcığımızla kaynaşmış, batı dillerinden, Arapçadan ve Farsçadan çeviri yoluyla dile yerleşmiş deyimler bulunmaktadır. Aynı durum Rus dili için de geçerlidir, Rus dilinde deyimler oluşumları bakımından kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar başka dilden (Eski Yunan dili, Latin dili vb.) alıntı yoluyla dile kazandırılan deyimler ve Rusça kökenli deyimler başlığı altında incelenmektedirler. Her dilde ve toplumda var olan ve önemli bir konuma sahip olan deyimler kişinin kendini daha rahat ifade etmesine yardımcı olur, daha az sözcükle daha karmaşık olayları renkli, canlı ve zengin bir biçimde ifade etmemize olanak sağlamaktadır.

Dünyada deyim bilimi çalışmaları, tanımlaması ve diğer başlıklardan ayrılan noktalarına değinip çalışmalar yapan isimler Charles Bally ve V. V. Vinogradov olmakla birlikte, aslında deyim bilimi (phraseology) teriminin ilk olarak 1558 yılında Alman dil bilimci Michael Neander tarafından ‘*Phraseologia Isocratis Graeco-latina*’ isimli eserinde yer verdiği görülmektedir.¹⁹² Türkiye’de ise ilk defa 1988 yılında tamamlanmış olan “Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında Prof. Dr. Gülsün Leyla Uzun tarafından bu terime yer verildiği bilinmektedir.¹⁹³ Ancak deyimlerin bilimsel açıdan ele alınarak dil

¹⁹² Samet Demirtaş, *Almanca ve Türkçede Öfke İfade Eden Deyimlerin Semantik Açıdan İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2022, 31-32.

¹⁹³ Aytül Bayar, *Çağdaş Rus Dilinde Zoonim Kavramı İçeren Deyimlerin Çağdaş Türkçe ile Karşılaştırılması*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2021,12.

bilim çatısı altında detaylı incelenmesi 19 yy.’da gerçekleşmiştir. Dilbilimcilerin, deyim biliminin tanımı ve kapsam alanı sınırları için halen tartışmaları devam etse de küçük farklardan ibaret, özünde benzer tanımlamalar yapmaktadırlar. S. T. Gries bu karışıklığın önüne geçmek ve deyim bilim tanımının ana hatlarını belirlemek için belirli maddelere dikkat edilmesi gerektiğini savunmaktadır. S. T. Gries’e göre:

- “*Deyimde yer alan öğelerin doğası*
- *Deyimde yer alan öge sayısı*
- *Bir ifadenin deyim kabul edilmeden önce, ifade için gözlemlenecek olan sayı*
- *Deyimde bulunan öğeler arasında izin verilebilir mesafe*
- *Deyimde bulunan öğelerin söz dizimsel esneklik derecesi*
- *Deyimde yer alan anlamsal bütünlüğün sağlanması ya da sağlanamamasının büründüğü rol*”¹⁹⁴

Yukarıda belirtilen tüm maddeler deyim bilimin sınırlarını keskin bir biçimde belirlemeye katkı sağlamaktadır, fakat deyim bilim çalışma alanı ve sınırları her dil ve kültürde benzer olsa da birbirinden ayrılan noktalar da bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmamızın devamında, Rus ve Türk deyim biliminin kökeni ve tarihsel gelişimlerine sırasıyla yer vereceğiz.

2.3.1. Rus Deyim Bilimi ve Tarihsel Gelişimi

Yunan dilinde yer alan “phrasis” kelimesi ve bilim anlamına gelen “logos” kelimelerinin birleşiminden meydana gelen фразеология (frazeologiya) dil bilim çatısı altında ayrı bir alan olup, deyim bilim kavramının karşılığı olmakta ve her açıdan deyimleri inceleyen engin bir araştırma alanıdır. Araştırmacılar bu alanda çeşitli dillere ait olan deyimlerin, dilbilgisi ve biçim özellikleriyle birlikte dildeki kullanım alanlarını inceleyerek, ne sıklıkta kullanıldıklarını belirlemektedirler. Günümüzde фразеология (frazeologiya), идиоматология (idiomatologiya) ve паремиялогия (paremiologiya) kavram ve tanımları birbirine karışmakta veya birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle bu kavramların tanımlarına değineceğiz. ‘Paremiologiya’

¹⁹⁴ Stefan Thomas Gries, Phraseology and linguistic theory: A brief survey. S. Granger, & F. Meunier içinde, *Phraseology: An interdisciplinary perspective*, John Benjamins Publishing Co., Amsterdam 2008, 4.

eskiden dilde yer alan tüm kalıplaşmış yapıların, dil bilim açısından özellikleri ve oluşumlarını incelerken, günümüzde çalışma alanını daraltmış ve yalnızca atasözlerinin ele alındığı çalışma alanını ifade etmek için kullanılmaktadır.¹⁹⁵ T.V. Matveeva ise sözlükte daha kapsamlı olarak ‘paremia’ için; “Folklorun en küçük parçasıdır. Kısa ve etkili ifadelerdir. Atasözü, aforizm, bilmece, tekerleme ve batıl inanışlar çalışma alanına girmektedir”¹⁹⁶ tanımını yapmaktadır. ‘Frazelogiya’, deyimlerin yanı sıra diğer deyim benzeri sözcük birleşimlerini ve kalıp ifadeleri incelerken, ‘idiomatologiya’ dolaysız bir şekilde dildeki söz varlığı içerisinde mevcut olan kalıp deyimleri incelemektedir.¹⁹⁷ Bu bağlamda; ‘Frazelogiya’ deyim bilimi inceleyen en kapsamlı başlık olup, paremiyoloji ise atasözü bilimini ele almaktadır. Fakat hangi tür sözcük birleşimlerinin deyim sayılıp sayılamayacağı hususunda halen görüş ayrılıklarının bulunması, bir hayli geniş araştırma alanına sahip olan deyim bilimi etkilemektedir.

V. V. Vinogradov’a göre frazeologiya yani deyim bilim; dilbilim başlığı altında bazen kendine yer bulamadığından, daha çok sözcükbilime dahil olduğundan deyim bilimin kapsamı, sınırları ve temelini anlaşılamadığından bahsetmektedir. İlaveten, deyim biliminin gelişmemesinin önündeki en büyük sıkıntının belli bir sınıflandırmaya sahip olmaması durumuna dikkat çekmekte ve bu durumun altını çizmektedir. Ayrıca, deyim oluşturan kelimelerin genellikle gerçek anlamı dışında, yani mecazi anlamda kullanılması sebebiyle anlaşılır olması güçleşir ve çalışma alanını sınırlamaktadır.¹⁹⁸

V. V. Vinogradov’un ‘*Dilbilimsel Bir Disiplin Olarak Rus Deyim Biliminin Temel Kavramları*’ (1946) ve ‘*Rus Dilindeki Deyimsel Birimlerin Temel Türleriyle İlgili*’ (1947) adlı çalışmaları, deyim biliminin bağımsız bir dil bilimi alanı olarak gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.¹⁹⁹ V. V. Vinogradov’un alandaki çalışmaları günden güne gelişip basamak atlatsa dahi, o dönem için deyim bilim, dilbilimin dalı olmaktan ziyade sözcükbilimin çalışma alanı konumunda değerlendirilmekteydi. Dolayısıyla, deyim bilim

¹⁹⁵ Lale Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1991, sayı 2, 29.

¹⁹⁶ Tatyana Vladimirovna Matveeva, *Polniy Slovar Lingvističeskikh Terminov*, İzdatel Feniks, Rostov 2010, 295.

¹⁹⁷ Lale Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, sayı 2, 1991s. 29.

¹⁹⁸ Viktor Vladimirovič Vinogradov, *Osnovnyye ponyatiya russkoy frazeologii kak lingvističeskoy ditsiplini*, İzbrannyye trudy, Leksikologiya i leksikografiya, İzdatelstvo Nauka, Moskva 1977, 118

¹⁹⁹ A. Bayar, *Çağdaş Rus Dilinde Zoonim Kavramı İçeren Deyimlerin Çağdaş Türkçe ile Karşılaştırılması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2021, 15.

için 40'lı yılların sonunda başlayan ve 60'lı yılların ortalarına doğru hızla gelişen yeni bir araştırma alanı diyebiliriz. İlk deyim sınıflandırması 1909 yılında C. Bally tarafından yayımlanan “Fransızca Anlatım Bilimi” ve *Traité de stylistique Française* (Fransız stilistiği denemesi) isimli eserlerde yer alarak alana büyük katkı sağlamıştır. Akabinde V. V. Vinogradov'un 1946-1947 yıllarında kaleme aldığı çalışmalar ışığında 60'lı yıllarda deyim bilimin tek başına dilbilim dalı olması netleşmiştir.

Dilbilimin bağımsız bir dalı olarak deyim bilimin ele alınması ve kabul görülmesi ilk kez Sovyet dilbilimci Ye. D. Polivanov ve akabinde B. A. Larin tarafından dile getirilip, değinilmiştir.²⁰⁰ 1956 yılında İ. İ. Çernişeva'nın *deyimlerin sistemleştirilmesi ilkeleri*, 1962 yılında S. G. Gavrin'in *deyimlerin anlambilim ve dil bilgisi açısından analizi* ve 1963 yılında N. N. Amosova'nın *deyim bilimin temelleri* üzerine yapmış olduğu çalışmalar bunlardan sadece birkaçına örnektir.²⁰¹ Böylece, Sovyet dilbilimciler yaptıkları araştırmalar sonucunda deyim bilimin tek başına bireysel bir dilbilim dalı olarak değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler.

Yapı olarak birkaç sözcüğün bir araya gelmesiyle yeni ve tek bir anlam kazanan deyimler, sonradan bölünemezler ve sabitlik (устойчивость) özelliği barındırmaktadırlar. Sabitlik özelliğine “Устойчивые сочетания слов – Sabit Sözcük Birleşimleri” isimli makalesinde yer veren S. İ. Abakumov, ilk defa Rusça deyimlerin yapı bakımından sınıflandırmasına yer vermektedir.²⁰² S. İ. Abakumov'a göre yapısı bakımından yapılan sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

- İçeriğindeki kelimelerin kendi anlamı dışında farklı bir anlama sahip olan deyimler.
- Birkaç kelimedenden oluşan deyimler.²⁰³

Yukarıda belirtilen sınıflandırmanın sınırlı düzeyde ve yüzeysel olması, aynı zamanda deyimlerin çok çeşitli olması sebebiyle bu sınıflandırma geçerliliğini koruyamamıştır. Deyimler üzerine kendi sınıflandırmasını yapan bir diğer araştırmacı ise İ. M. Vulfius'tur. 1929 yılında kaleme aldığı “К вопросу о классификации идиомов –

²⁰⁰ Aleksandr Vladimiroviç Kunin, *Angliyskaya frazeologiya*, İzd “Vısşaya şkola”, Moskva 1970, 10.

²⁰¹ Kunin, *Angliyskaya frazeologiya*, 11.

²⁰² Sergey İvanoviç Abakumov, *Ustoyçivnye soçetaniya slov*. – Rus. yazık v şcole, Moskva 1936, 1.

²⁰³ Abakumov, *Ustoyçivnye soçetaniya slov*. 1.

Deyimlerin Sınıflandırılması Konusuna İlişkin Sorular” adlı çalışmada şu sınıflandırmaya yer vermektedir.

- “İçeriğindeki kelimelerin öğeleri bakımından bölünmez olan deyimler.
- Atasözüne benzer kalıp ifadeler.
- Çağdaş Rus dilinde sözdizimi kurallarına uymayan, benzer sesli sözcük oyunları, “за, то” gibi sözcüklerle kurulan ifadeler.”²⁰⁴

Ancak bu sınıflandırma sabit sözcük birleşimlerinin farklı ve yüzeysel olması sebebiyle geçerliliğini kısa zamanda kaybetmiştir. V. V. Vinogradov’un yaptığı sınıflandırma ise en kapsamlısı olup, deyim bilimin bağımsız bir dilbilim dalı olarak yol almasının önünde önemli bir geçit olmuştur. Günümüzde halen geçerliliğini koruyan sınıflandırma, deyimleri anlam bakımından üç madde ile gruplandırmaktadır:

- *Deyimsel kaynaşmalar (Фразеологические сращения)*: V. V. Vinogradov’un eserinde “idioma” olarak da bahsi geçen deyimsel kaynaşmaların öğeleri arasında anlam açısından bir bağ bulunmamaktadır.²⁰⁵ Bu kalıp ifadelerin hem kelime olarak hem de anlam açısından bölünmezlik özelliği vardır. Örnek olarak; как ни в чем не бывало- sanki hiçbir şey olmamış gibi; не в зуб толкнуть -hiçbir şeyden anlamamak.

Ayrıca; deyimsel kaynaşmalar etimolojik açıdan incelenip, açıklanabilir, lakin halk etimolojisi oluşan bu deyimsel kaynaşmaların tarihi köklerini açıklamakta kifayetsiz kalmaktadır.²⁰⁶

- *Deyimsel birlikler (Фразеологические единства)*: Kelime öğelerinin içerdiği anlamların bir araya gelmesiyle meydana gelen deyimsel birlikler, tek başına bütünsel bir anlam taşımaktadırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bölünmez kelimelerden oluşan deyimsel kaynaşmalar eğer ki bünyesinde hem mecaz anlamda hem de doğrudan mantıklı bir anlam barındırıyorsa deyimsel birlik olarak adlandırılmaktadır. Örnek olarak; кровь с молоком – sağlıklı, al yanaklı; язык чесать – çok konuşmak, çene çalmak. V. V. Vinogradov bu deyimleri şu şekilde açıklamaktadır: “Duygu aktarımının güçlü ve zengin olduğu, mecazi ve

²⁰⁴ İlza Maksimilianovna Vulfius, *K voprosu o klassifikatsii idiomov*. – Rus. yazık v škole, 1929 6.

²⁰⁵ Viktor Vladimiroviç Vinogradov, *Osnovniye ponyatiya russkoy frazeologii kak lingvističeskoj ditsiplini*, Moskva 1977, 124.

²⁰⁶ Vinogradov, *Osnovniye ponyatiya russkoy frazeologii kak lingvističeskoj ditsiplini*, 123.

*doğrudan anlam içeren, deyim içerisinde yer alan öge ve kelimelerin yerine eş anlamlı sözcük getirilemez”*²⁰⁷

- *Deyimsel birleşimler (Фразеологические сочетания)*: Deyimlerin sözcük ögeleri birbiriyle uyumlu olsa dahi, her sözcüğün kendine has bir anlama sahip olması, kalıp ifade içerisinde bu anlamı hissedilebilir kılmaktadır.²⁰⁸ Ayrıca dilde sayıca en fazla gruba sahip olan deyimisel birleşimlerdir.

Folklorun önemli bir parçası olan deyimler tavsiye verip toplumu tavsiye iyiliğe, güzelliğe, dürüstlüğe, çalışkanlığa, cesurluğa, yardımlaşmaya çağırmaktadır. Ulusal nitelik taşıyan deyimler üzerine yapılan sözlük çalışmalarına zamanla N.M. Şanski, V.P. Jukov, V.N. Teliya, V.N. Mokienko ve A.İ. Molotkov’un büyük katkı sağlamışlardır.

2.3.2. Türk Deyim Bilimi ve Tarihsel Gelişimi

Türk deyim ve atasözleri çok uzun süre ayırım yapılmadan birlikte incelenmiş ve derlenmiştir ve bu alanda ilk ciddi çalışmayı yapan Şinasi’dir. ‘*Durub-i Emsal-i Osmaniye*’ adını verdiği 2500 sözden oluşan eserini 1861 yılında tanzim etmiş ve 1863 yılında ilk kez yayınlamıştır. Şinasi bu eserinde deyim ve atasözlerini birlikte incelemiş ve 300’den fazla deyme yer vermiştir. Şinasi’nin bu eserinde yer alan 18 deymi alıp öyküleştiren Ahmet Mithat ise 1873 yılında esere yeni bir yorum getirmiştir. 1885 yılında ise Ebüzziya Tefvik adı geçen esere eklemeler yaparak sözcük sayısını 4004’e çıkararak üçüncü baskıyı oluşturmuş ve eserin son kısmında darbimesel (atasözü) ve tabir (deyim) arasındaki farkı yorumlamaya yer vermiştir. 1939 yılında Sadi G. Kırımlı’nın yayınladığı ‘*Atalar Sözü*’ adlı derlemesinde 2742 adet atasözüyle birlikte 2140 deymi birbirinden ayrı bir şekilde kaleme almıştır²⁰⁹

Mustafa Nihat Özön, daha geniş kapsamlı incelemeyi ‘*Türkçe Tabirler*’ sözlüğünde deyimleri derleyerek yapmaktadır. 1943 yılında yayımlanan sözlükte 87 farklı eserden derlenen toplamda 14000’den fazla deyim yer almaktadır ve sözlük, deyimlerdeki anahtar kelimelerin bir araya getirilmesi temeline dayanmaktadır.²¹⁰

²⁰⁷ Vinogradov, *Osnovniye ponyatiya russkoy frazeologii kak lingvističeskoj ditsiplini*, 133.

²⁰⁸ Vinogradov, *Osnovniye ponyatiya russkoy frazeologii kak lingvističeskoj ditsiplini*, 134.

²⁰⁹ Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Tabirler Sözlüğü (Cilt 1)*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1985, 190.

²¹⁰ Özön, *Türkçe Tabirler Sözlüğü (Cilt 1)*, 57.

Mehmet Ali Ağakay ve Feridun Fazıl Tülbentçi tarafından yapılan çeşitli sözlük derleme çalışmaları da ilerleyen zamanlarda dile kazandırılmış olup, yine atasözü ve deyimleri birlikte bir bütün olarak ele almışlardır. Türkiye’de yapılan deyim bilim çalışmalarının Rusya ve Avrupa’dan çok daha geç dönemlerde başladığını söyleyebiliriz. Bu alanda en ciddi ve kapsamlı çalışma değerli araştırmacılarımızdan Ömer Asım Aksoy’a ait olup, 1965 yılında yayımladığı ‘*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’dür. Daha sonra bu eser 3 cilt haline getirilmiş; ilk cilt atasözleri sözlüğü, ikinci cilt deyimler sözlüğü, son cilt ise dizin ve kaynakça adını taşımaktadır. Bu yapıtlarda deyim, atasözü ve diğer kalıp ifadeler arasındaki farklara örneklerle değinmektedir.²¹¹ Ayrıca Anadolu’nun farklı bölgelerinde kullanılan yerel deyim ve atasözlerini derleyip, iki ciltten oluşan ‘Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler’ sözlüğünü derlemiştir. İlaveten, Ömer Asım Aksoy, 1941-1976 yılları arasında yürüttüğü derin araştırmaların sonucunda, 12 ciltten oluşan ‘Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü’ ve 8 ciltten meydana gelen ‘Tarama Sözlüğü’nü dile kazandırmıştır.

Sovyet Türkologlar da Türkçe deyimler üzerine pek çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Türk dilindeki fiil yapısına eklenen sabit kelime gruplarını inceleyen R.R. Yusipova, oluşan deyimlerin anlam ve yapı bakımından özelliklerini ve oluşum yöntemlerini belirlemiştir. Örnek olarak; isim + vermek (güven vermek) ya da isim + bilmek (dost bilmek).²¹² Diğer bir araştırmacı olan Türkolog A.A. Rojanskiy, “Türkçede deyim birlikleri içerisindeki yapı ve anlam bakımından sabit olmasının deyim içerdiği sözçüklerin değişmez olmasına bağlı olduğunu düşünmekte ve deyimleri konuşma vurgusuna göre eklemeli deyim birlikleri, ünlem deyim birlikleri ve dua, beddua içerikli deyim birlikleri olarak”²¹³ üç temel başlığa ayırmaktadır.

1975 yılında iki cilt olarak Kemal E. Eyüboğlu’nun kaleme aldığı ‘On üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler’ eserinde Türk şairlerin asırlardır yazdıkları şiir ve eserlerinden seçmece deyimler tespit etmiş ve bu deyimlerin anlam açıklamasını yapmıştır. Daha yakın geçmiş olarak değerlendirebileceğimiz deyim derleme çalışmalarından 1996 yılına ait Metin

²¹¹ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 2.cilt, 12.

²¹² R.R. Yusipova, *Ustoiçivie glagol’nie soçetaniya v turetskom yazıke* (Kand. dissertatsiya), Moskva 1962, 18.

²¹³ A. A. Rojanskiy, *Ustoiçivie slovosocetaniya s glagol’nimi sterjnyami v sovremennom turetskom yazıke* (Aftoref. diss. kand. filol. nauk), Tbilisi 1968, 23.

Yurtbaşı'nın kaleme aldığı ve iddialı bir eser olduğu düşünülen 'Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü' geniş kapsamlı içeriğinin yanında deyim olmayan söz kalıpları ve kelimeleri de içermesi kaynaklı içeriğinde hatalar yer almaktadır.

Türk dilindeki deyim dağarcığını etkileyen ve önemli faktör konumunda olan çok kültürlü, derin mazimizin tasavvuf geleneğinin dile yansıttığı etkileri göz ardı etmek olmaz. Buna göre; *“Deyimlerin uzun bir yaşama süresi olduğu söylenebilse de bunlardan bazılarının zamanla unutulduğu bilinmektedir. Bazı deyimlerin kaynağı olan tarihî olaylar, tasavvuf hayatının bazı gelenekleri zamanla unutulmuş ve deyimleşen dil yapıları ise yaşamaya devam etmiştir”*²¹⁴ Bu duruma örnek olarak verilebilecek deyimlere Abdülbaki Gölpınarlı'nın *‘Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri’* sözlüğünden örnek verilebilir. *“Tasavvuf inancında Rufâiyye topluluğu, zikir ve ibadetlerini zorlukla, kor ateşle iç içe yapardı bu nedenle kimsenin çözemediği, karışık durumlar için; ‘O işe Rüfailer karışır’ deyiminin o dönemlerden günümüze eriştiği düşünülmektedir”*.²¹⁵ Bu bağlamda dilin yaşayan ve gelişen bir varlık olması sebebiyle bazı deyimler dilden silinip, arkaizmin çalışma alanına transfer olurken, dile katılan yeni kalıp ifadelerde deyim bilimin araştırma alanını zenginleştirmektedir.

Avrupa'ya göre Türkiye'de geç başlayan deyim bilim çalışmaları, günümüzde daha çok akademik düzeyde araştırmaların yapıldığı kıymetli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Doktora ve Yüksek lisans tez çalışmalarında yer alan araştırmaların büyük bir kısmı, belirli bir yazarların edebi eserlerinde yer alan deyimlerin tespiti, karşılaştırılması yahut belirli başlıklara göre gruplandırılmasıdır. Türk araştırmacılar tarafından deyimler daha çok sözcükbilim ve kültür bilim açısından incelenmektedir. Bu konuda öncü araştırma ve çalışmalar M. Aksakal, A. H. Par, Ö. A. Aksoy, M. Yurtbaşı, E. K. Eyüboğlu, M. Yüzbaşıoğlu'na ait olup, deyimlerin başlıca sorunlarına çalışmalarında çok yönlü olarak değinmektedirler.

2.4. DEYİMLERDE EŞDEĞERLİK

Günümüzde halen çok tartışılan ve birçok çalışmanın kaynağını oluşturan dil, öncelikli bir kavram olup, aynı zamanda oldukça kapsamlı, nitelikli, sistematik ve

²¹⁴ Ahmet Turan Sinan, *Türkçenin Deyim Varlığı*, Kubbealtı Yayınları, Malatya 2001, 71.

²¹⁵ Sinan, *Türkçenin Deyim Varlığı*, 72.

yaşayan bir olgudur. “Dil” kavramının pek çok tanımı vardır ancak genel olarak tüm kavramlar dilin, sözlü iletişim ve kavramsal düşüncenin temelde işaret sistemine döküldüğü gerçeğine dayanmaktadır. Fakat bunun ötesinde dil, kişinin deneyimlerini toplumun diğer üyeleriyle paylaşıp, gelecek nesillere bilgi aktarabildiği araç konumundadır. V. İ. Dal’e ait ‘Yaşayan Büyük Rus Dili’ sözlüğünde dil için kısa ve öz olarak; “Dil her şeyden önce bir iletişim aracıdır, halkın fikir ve düşüncelerini aktarmak için var olan tüm söz dağarcığını belirli bir işaret sistemiyle bir araya getirmesidir”²¹⁶ tanımını yaparken, Türkçe sözlükte ‘dil’ kavramının tanımını şu şekilde görmekteyiz; “*insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban; düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracıdır*”²¹⁷ Bu tanımlamaya göre dil her şeyden önce bir iletişim aracıdır, canlı, doğal, gelişen ve büyüyen bir varlıktır. Dil bir ulusun ortak malı olup, kendine has yazılı ve sözlü kuralları vardır. Dilin gelişiminin, toplumun kültürel gelişimi ile ayrılmaz ölçüde bağlantılı olduğunu en çok sözlü edebiyat ürünlerimizde görmekteyiz.

İki farklı dil arasında anlam, ses ve dilbilgisi açısından ilişki kurulabilmesi için, kültürel ve karşılaştırmalı dilbilim alanlarından faydalanılmakta ve elde edilen çalışmalar karşılaştırma içerdiği için, diller arası benzerlik ya da farklılıkları kolaylıkla görmemizi sağlamaktadır. Bu bağlamda karşılaştırmalı dil ve kültürün sentezi konumundaki deyimler ve atasözleri özellikle araştırmacıların ilgisini çeken çalışma alanı olarak görülmektedir. Deyim ve atasözlerini tüm yönleriyle kapsayan bu çalışmalar, dilbilimin bağımsız bir çalışma alanı olarak ‘karşılaştırmalı deyim bilim’ başlığı altında çalışılmaktadır. Aynı dil ailesinden ya da farklı dil ailelerine mensup deyimleri karşılaştırarak, çeşitli sınıflandırmalarla inceleyen karşılaştırmalı deyim bilim, henüz çok yeni bir araştırma alanıdır. 20.yy’ın yarısından sonra deyimlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle ilgili ilk çalışma olan L. İ. Royzenzon ve Yu. Yu. Avaliani’nin kaleme aldığı ‘Deyimbilimde Güncel Yaklaşımlar’ adlı eserde deyimlerin eş zamanlı bir şekilde karşılaştırılarak incelenmesi sonucunda bazı yaklaşımlar tespit edilmiştir. Bu yaklaşımlar: “*Aynı dil ailesinden olan dillere ait benzerlik taşıyan deyimlerin karşılaştırılması; Farklı dil ailelerine ait dillerin başka bir dile çevirisi, dilin öğretimi ve anlamsal açıdan eşdeğerlik karşılaştırılması; aynı anda hem aynı dil ailesine hem de*

²¹⁶ Vladimir İvanoviç Dal, *Tolkoviy Slovar Jivovo Velikorussskogo Yazıka*: v 4 T. Cilt 2. Moskva:1978,1980.

²¹⁷ TDK, Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük. Ankara 2019, 664.

*farklı dil ailesine ait olan dillerin deyimisel imgelerinin genel kurallarını belirleyen yapısal-tipolojik karşılaştırılması; Belirli bir coğrafi, kültürel ya da tarihi bakımdan ele alınan deyimlerin etkileşimi ve karşılaştırılmasıdır.”*²¹⁸ Bu bağlamda yapılan karşılaştırma ve sınıflandırma çalışmaları, deyimlerin anlamsal ve biçimsel özelliklerini daha iyi kavramamızın yanı sıra yabancı dil öğretiminde, karşılaştırmalı diller sözlüğünde, çeviri teorisi, kültür bilim ve folklor çalışmalarını derinlemesine anlamlandırmamıza olanak sağlamaktadır.

Diller arası yapılan deyim ve atasözü çalışmalarında en önemli husus; mevcut dildeki deyim ya da atasözünün karşı dildeki çevirisidir. Bazı deyimlerin karşı dilde bire bir karşılığı var iken, bazı deyimlerinse karşılığı bulunmamaktadır. Bu noktada diller arası eşdeğerlik büyük rol oynamaktadır. Eşdeğerlik için Mustafa Uğurlu, “hedef anlaşma birliğindeki bir sözcüğün kavram alanının birbirlerine “eş değer” veya “denk” olma durumu olduğunu, diğer bir deyişle sözcüklerin anlam, ses ve yapı bakımından; ayrıca çağrışım, metin içi kullanım alanlarında da birbiriyle “örtüşmesi” anlamına geldiğini belirtmektedir”.²¹⁹ Latince kökenli ‘aequivalens’ sözcüğü dilimizde ‘eşdeğerlik’ karşılığına gelmekteyken, Rus dilinde eşdeğerlik için ‘эквивалентность (ekvivalentnost)’ terimi kullanılmaktadır. Eşdeğerlik kavramının çevirinin yapı taşı konumunda olmasını destekleyen V. N. Komissarov: “Çevirinin ön koşulu olan eşdeğerlik, çeviri tanımına dahil edilmeli ve mutlaka çevirmenin bu durumu göz önünde bulundurarak çeviriyi yapması gerekir, ayrıca eşdeğerlik kavramı titizlikle yapılan çevirinin ne denli başarılı olup, olmadığını belirleme hususunda büyük rol oynamaktadır”²²⁰ Özellikle deyim ve atasözlerinin karşı dile çevirisi yapılırken birçok zorluk ile karşılaşmaktadır. Bu zorluklara değinmek gerekirse; ilk başta ve en önemlisi çevirmenin çeviri yaptığı karşı dildeki, dilin kurallarına ve kültürüne (sosyal/coğrafi konum, din, dünya görüşü vb.) yeterince hâkim olmamasıdır. Bu öğelerden biri eksik kaldığında yapılan çeviride hatalar ve anlam boşluklarının oluşması kaçınılmazdır. Diğer bir neden ise mevcut ve karşı diller arasındaki yapısal ve dilbilgisel farklılıklardır. Hedef

²¹⁸ Leonid İvanoviç Royzenzon, Yuliya Yulyevna Avaliani, *Sovremenniy aspekt izučeniya frazeologii. – V sb.: Problemy frazeologii i zadaçi yeyo izučeniya v vişşey i sredney škole*, Vologda 1967, Aleksandr Davidoviç Rayhşteyn, *Sopostavitelnyy analiz nemetskoy i russkoy frazeologii*, Vişşaya škola, Moskva 1980.

²¹⁹ Mustafa Uğurlu, “Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eşdeğerlik Durumu”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2012, 218.

²²⁰ Vilen Naumoviç Komissarov, *Sovremennoye perevodovedeniye*, İzdatelstvo “ETS”, Moskva 2002, 117.

dilde karşılığı bulunmayan, bilhassa deyim ve atasözlerinde yer alan kalıp ifadeler, çoğu zaman çevirinin gidişatını etkilemektedir. Bu hususta yapılması gereken en önemli adım, verilmek istenen ana fikirden kopmadan, minimum kayıpla, en yakın anlamı verebilmektir. Diller arası eşdeğerlik konusuna ‘Çeviri Teorisi’ isimli çalışmasında detaylıca yer veren V.N. Komissarov’un deyimlerin karşı dildeki karşılığı ile ilgili belirlediği bileşenler şu şekildedir: “*Deyim içerisinde bulunan mecaz anlamdaki bileşenler, Deyim içerisinde bulunan doğrudan ya da nesnel bileşenler, Deyim içerisinde duygu ifade eden bileşenler, Deyim içerisinde yer alan üslup bileşenleri, Deyim içerisinde yer alan milli ve etnik bileşenler*”²²¹.

Birçok araştırmacı ve alanında uzman kimseler tarafından teyit edilip yaygınlıkla kullanılan, Ye. F. Arsentyeva’nın deyimlerin diller arası eşdeğerlik sınıflandırmasında başvurduğu üç temel başlık sırasıyla aşağıda verilmektedir. Biz de çalışmamızın yapı taşı olan Rus halk masallarında yer alan deyim ve atasözlerini bu yaklaşıma göre inceleyeceğiz.

2.4.1. Tam ve Kısmi Eşdeğerliği Olan Deyimler

Tam eşdeğerliği bulunan deyimler; anlamsal, işlevsel, dilbilgisi yapısı ve öge bileşenleri açısından karşı dil ile örtüşüp, aynı olan deyimlerdir.²²² Rus dilinde tam eşdeğerliği olan deyimler için ‘полные эквиваленты’ (polnie ekvivalentı) ifadesi kullanılmaktadır. Her iki dilde tam eşdeğerliği bulunan birçok ortak deyim bulunmaktadır. Örnek vermemiz gerekirse; tehlikeli veya riskli bir duruma bilerek ve isteyerek girme anlamına gelen ‘играть с огнем- ateşle oynamak’, herhangi bir işi en baştan ya da yeniden başlatma durumunu ifade eden ‘начинать с нуля- sıfırdan başlamak’, duyduğu bir şeyi çok şaşırtıcı, inanılmaz veya beklenmedik bulmak, duyduklarına inanmamak anlamına gelen ‘не верить своим ушам- kulaklarına inanmamak’, Tanrı tarafından günahların affedilme umudunu veya inancını ifade eden ‘Бог простит – Tanrı (Allah) affetsin’, bir şeyi söylemeye dili varmamak, bir şeyi söylemekte zorlanmak anlamına gelen ‘язык не поворачивается - dili dönmemek’

²²¹ Vilen Naumoviç Komissarov, *Teoriya perevoda (lingvistiçeskiye aspektı)*, Vısşaya şkola, Moskva 1990, 152

²²² Yelena Fridrihovna Arsentyeva, *Sopostavitelnyy analiz frazeologičeskih yedinitı*, İzdatelstvo Kazanskogo universiteta, Kazan 1989, 97.

deyimleri tam eşdeğerliği olan deyimlerdir. Görüldüğü üzere bu deyimlerin tam eşdeğerliğin tanımlamasında da ifade edildiği gibi yazılışları da anlamları da aynıdır ve sözcüğü sözcüğüne Türk diline çevrilirken, hiçbir anlam kaybı olmamaktadır.

Kısmi eşdeğerliği ‘частичные эквиваленты’ (çastičnie ekvivalentı) olan deyimlere değinmek gerekirse; kısmi bileşenleri ya da dilbilgisi özellikleri açısından küçük farklılıkları olan fakat benzer ya da eş anlam taşıyan deyimlerdir.²²³ Dolayısıyla, bu deyimler, öğeleri ya da dilbilgisi açısından aralarında küçük farklar yer alsa da, karşı dilde aynı anlamda buluşmaktadırlar. Örnek olarak; bir yiyeceğin çok büyük ve lezzetsiz olması durumunda veya yemek istenmediği takdirde kullanılan ‘в рот не лезет-ağızına girmemek/sürmemek/almamak’, kişinin ahlaki veya dini açıdan yanlış kabul edilen eylemlerde bulunmasını ve günah işlemesini ifade eden; ‘добывать грех-günaha girmek/işlemek’ ve son olarak kişinin kendisini ilgilendirmeyen konulara karışma ve işlere müdahale etmesi durumunda kullanılan; ‘совать нос в чужие дела- başkasının işine burnunu sokmak’ deyimleri örnek verilebilir.

2.4.2. Tam ve Kısmi Benzerliği Olan Deyimler

Mevcut ve karşı dilde birbirine benzeyen deyimler çok yakın anlama sahip olurken, deyimini oluşturan öğeler ve formu birbirinden tamamen farklı yahut yakın benzerlik taşıyan deyimlere tam benzerliği olan deyimler denmektedir.²²⁴ Rus dilinde tam benzerlik taşıyan deyimler için ‘Полные аналоговые эквиваленты’ (polnie analogovie ekvivalentı) ifadesi kullanılmaktadır. Bu duruma örnek olarak; bir düşüncenin ya da fikrin aniden zihinde belirmesi durumunu ifade eden ‘всходить на ум- aklına gelmek/ düşmek’ deyimine ek olarak, fiziksel açıdan birbirine uygun olma, denk olma durumunu ifade eden ‘голос в голос, [волос в волос (рост в рост)] - boyu boyuna, huyu huyuna’ deyimini örnek verilebilir. Belirtilen bu Rusça deyimlerin kelime ya da kurulum yapısı olarak küçük farklar barındırmasına rağmen dilimizde aynı anlama gelen çağrışımlı karşılığı bulunmaktadır.

Kısmi benzerliği bulunan deyimler ise, ögesel bileşimleri bakımından birbirinden ayrılan, yapı ve dilbilgisi açısından farklı kurulumda fakat anlam bakımından karşı dilde

²²³ Arsentyeva, *Sopostavitelnyy analiz frazeologičeskikh yedinitı*, 100.

²²⁴ Arsentyeva, *Sopostavitelnyy analiz frazeologičeskikh yedinitı*, 108-114.

benzerlik görülen deyimlerdir. Rus dilinde ‘Частичные аналоговые эквиваленты’ (Çastıçnie analogovıe ekvivalentı) ifadesi kullanılmaktadır. Örnek olarak; kişinin parayı düşüncesizce veya ölçüsüzce harcamasını ifade eden ‘сорить деньгами –para akıtmak’ ya da çok korkmak anlamında kullanılan ‘трусу праздновать- yüreği ağzına gelmek’ deyimleri örnek verilebilir. Belirtilen bu Rusça deyimler Türk dilinde anlam olarak karşılığı bulunmasına rağmen farklı kelime ya da farklı dil bilgisi kurulumdan oluşan deyimlerdir.

2.4.3. Eşdeğerliği Olmayan Deyimler

Eşdeğerliği olmayan deyimler; karşı dilin sahip olduğu deyim dağarcığında karşılığı bulunmayan deyimlerdir. Rus dilinde eşdeğerliği olmayan deyimlere ‘безэквивалентные сочетания’ (bezekvivalentnie soçetaniya) adı verilmektedir. Bu deyimler ait olduğu toplumun dini inanış, milli ve kültürel özelliklerini tıpkı bir ayna misali yansıtmaktadır bu nedenle diller arası eşdeğerlikleri bulunmayabilir.

Eşdeğerliği olmayan deyimler kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır:

- “Mevcut dildeki deyim, karşı dilde sahip olduğu anlamı uzunca açıklayan bir yaklaşımla ve farklı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan deyimlerdir. Örnek olarak; ‘выколачивать/ выколотить деньги-yüzsüzce ısrarla para istemek’, ‘до поры до времени-belirlenmiş bir zamana kadar’. Bu deyimlerin karşılığı Türk dilinde bulunmamaktadır bu nedenle anlamını açıklayıcı bir yol izlenmektedir.
- Mevcut dildeki deyim, karşı dilde yer alan anlamını tek bir sözcükle ifade edebilen deyimlerdir. Bu bölümdeki deyimlerin karşı dilde yer alan anlamı deyim özelliği taşımayabilir. Örnek olarak; ‘красный петух’ deyimini Türk dilinde ‘ateş’ anlamına gelirken, ‘взять хвост в зубы’ deyimini ‘susmak’ anlamına gelerek, Türk dilinde tek bir kelime ya da fiil ile karşılık bulmaktadır.
- Mevcut dildeki deyim karşı dilde hem tek bir sözcük olarak hem de söz öbeği olarak görüldüğü deyimlerdir. Örnek verecek olarak; ‘sessiz’ anlamına gelen ‘тихий как мышь’ deyiminin Türk diline çevirisi ‘fare gibi sessiz’ dir.”²²⁵

²²⁵ Arsentjeva, *Sopostavitelnyy analiz frazeologičeskih yedinitı, 117-120.*

2.5. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN DEYİMLER

Geçmişten günümüze taşınan sözlü miraslarımızdan en bilineni ve toplumun her kesimden insanın günlük hayatında kendine fazlaca yer edinen deyimler, incelenmesi hayli meşakkatli ama bir o kadar da zengin araştırma alanı sunmaktadır. Çalışmamızın bu kısmında Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev'in derlediği üç ciltten oluşan 'Rus halk masalları' kaynağı içerisinden tespit ettiğimiz Rusça deyimler bulunmaktadır. İncelediğimiz Rus halk masallarında yer alan deyimleri, daha önce de bahsettiğimiz üç tip eşdeğerlik (эквивалентность) parametresine göre gruplandırdık. Bu bağlamda "karşılaştırma yapılan dilde anlam bakımından örtüşen ve bir tipte kurulan, özdeş yapıya sahip, tam karşılığı olan deyimler (полные эквиваленты) [=], anlam bakımından özdeş olan, fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan benzer eşdeğerlikte olan deyimler (аналоговые эквиваленты) [▼], karşılaştırma yapılan dilde benzerlik (аналог) ve eşdeğerlik (эквивалент) bulunmayan, karşılığı olmayan, genel bir anlamla ifade edilen deyimlerdir (безэквивалентные сочетания) [□]".²²⁶ Parantez içerisinde belirtilen sembol işaretler tablo içerisindeki deyimlerin eşdeğerlik bakımından daha açıklayıcı olması ve kolay gruplandırılabilmesi adına kullanılmaktadır.

Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz deyimleri tablo halinde sınıflandırırken, en yaygın sınıflandırma çeşidinden biri olan 'alfabetik sıraya göre' dizilim yapacağız. İlaveten, tabloda yer alacak olan deyimler farklı türde araştırma ve diğer sınıflandırmalarda (kavram özellikleri, konularına göre vb.) başlangıç görevi görerek, ileride gerçekleştirilecek olan çalışmalar için de yol gösterici konumda olacaktır. İlgili tablonun ilk sütununda deyim kaç numaralı masaldan alındığı bilgisi yer alırken, sırasıyla masallarda yer alan Rusça deyim, deyim açıklaması ve Türk dilindeki çevirisi, varsa Türk dilindeki eş değeri ve son sütunda ise deyim ilgili olduğu konu verilmektedir. Ayrıca Rusça deyimlerin yer aldığı sütunda eşdeğerlik durumunu gösteren sembollere de yer verilmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere bu semboller sırasıyla; bire bir, tam karşılığı olan tam ve kısmi eşdeğer deyimler için [=], anlam bakımından özdeş fakat farklı bir yapıda kurulmuş, benzer eşdeğerlik taşıyan tam ve kısmi benzer deyimler için [▼] ve benzerlik ya da eşdeğerlikte karşılığı olmayan deyimler için [□]

²²⁶ Pevneva İnnâ Vladimirovna ve Ramazanova Şelale, Spetsifika frazeologizmov s çislitelnım «odin»: kross-kulturnıy aspekt, Mejdunarodnaya naučno-praktičeskaya konferentsiya «Sovremennoye obşestvo, obrazovaniye i nauka», Nauçnyy almanah, 30 sentyabrya N 9 (11), Rossiya, g. Tambov, 2015, 1562.

olarak ifade edilmektedir. Bu tablo ile Rus halk masallarında yer alan deyimlerin tespiti, mümkün olduğu en yakın anlamıyla Türk dilindeki karşılığını alana kazandırmak ve alana yenilik getirmek adına deyimler sözlüğü derlemek hedeflerimiz arasındadır.

MASAL NUMARASI	RUSÇA DEYİM	AÇIKLAMASI	TÜRKÇE DEYİM KARŞILIĞI	TÜRKÇE KARŞILIĞI OLMAYAN DEYİM	DEYİMİN İLGİLİ OLDUĞU KONU
1. 158/560/562/569/	Без вести пропавший [▼]	-Человек, неизвестно где находящийся, не дающий о себе никаких известий. ²²⁷ <i>Kendisi hakkında bilgi vermeyen, nerde olduğu bilinmeyen kişi</i>	~Sır olmak ~Sırра kadem basmak ~Yok olmak		Kaybolma ile ilgili (Kısmi Benzer)
2. 320	Без вины виноватый [▼]	-О ком-л несправедливо обвиненном ²²⁸ <i>Yanlışlıkla suçlanan\ suçsuz kimse</i>	~Günah keçisi ~Günah keçisi olmak		Suçlama ile ilgili (Kısmi Benzer)
3. 194	Без головы [=]	-О глупом, несообразительно м человеке ²²⁹ <i>Aptal, akılsız, düşünetmeyen insan</i>	~Akılsız/Kafasız ~Akılsızlık etmek ~ Kafası almamak ~ Kafası basmamak		Düşünememe ile ilgili (Tam Eşdeğer)
4. 202/349/	Без оглядки [▼]	-Очень быстро, не оглядываясь (бежать) ²³⁰ <i>Çok hızlı, etrafına bakmadan (koşmak)</i>	~Sağa sola bakmamak		Acele etme ile ilgili (Kısmi Benzer)
5. 104/153/290/337/349	Без памяти (любить) [▼]	-Очень сильно, страстно, до самозабвения ²³¹ <i>Çok güçlü, tutkulu, kendini kaybedercesine (sevmek)</i>	~Aşka düşmek ~Gözünü sevda (aşk) bürümek ~Deli divane (aşık) olmak ~Deli olmak (aşktan)		Aşk ile ilgili (Kısmi Benzer)
6. 431/578	Без счёта [▼]	-В большом количестве. ²³² <i>Çok sayıda, fazlaca</i>	~Dünya kadar		Miktar ile ilgili

²²⁷ V. M. Mokienko, T.G. Nikitina, *Bolshoy Slovar Russkih Pogovorok*, Olma Media Gr., Moskova 2007, 59.

²²⁸ Mokienko ve Nikitina, 63.

²²⁹ Mokienko ve Nikitina, 145.

²³⁰ Mokienko ve Nikitina, 217.

²³¹ Mokienko ve Nikitina, 309.

²³² Mokienko ve Nikitina, 654.

						(Kısmi Benzer)
7.	521	Без толку [=]	-Неразумно, бестолково, напрасно ²³³ <i>Mantıksız, faydasız, boşuna</i>	~Fayda etmemek		Fayda/yarar ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
8.	219	Без утиху [▼]	-Беспрерывно, постоянно ²³⁴ <i>Aralıksız, sürekli</i>	~Dur durak yok ~Dur durak bilmemek / olmamak		Süreklilik ile ilgili (Kısmi Benzer)
9.	121/166/56 2/	Белые ручки[□]	-Об изнеженном, не привыкшем к труду человеке ²³⁵ <i>Şımartılmış, zor şartlarda çalışmaya alışkın olmayan kimse</i>		X	Soylu, zengin kimse ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
10.	260/405/	Белый свет [□]	-Окружающий мир, земля со всем существующим на ней ²³⁶ <i>Çevre, üzerindeki tüm varlıklarla birlikte yeryüzü.</i>		X	Dünya, yeryüzü ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
11.	216	Белый свет такого невидел[□]	-О чём-л. Превосходном, отличном ²³⁷ <i>Mükemmel, üstün bir şey hakkında bahsederken kullanılan ifadedir.</i>		X	Mükemmel, olağanüstü durum/kişi ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
12.	269	Беречь пуще глаз [=]	-Относится исключительно бережно, заботиться о ком-л ²³⁸ <i>Son derece dikkatle korumak, ilgilenmek</i>	~Gözünden sakınmak / korumak ~Gözü gibi sakınmak ~Gözü gibi bakmak		Korumak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
13.	45	Беситься с жиру [▼]	-Капризничать от пресыщенности чем-л. ²³⁹ <i>Her şeye sahip olma/ tokluktan dolayı şımarıklık ve kapris yapmak</i>	~El bebek gül bebek (yaşamak) ~Bey gibi yaşamak ~Bir eli yağda bir eli balda (olmak)		Rahat yaşam, şımarıklık ile ilgili (Kısmi Benzer)

²³³ Mokienko ve Nikitina, 665.

²³⁴ Mokienko ve Nikitina, 691.

²³⁵ Mokienko ve Nikitina, 586.

²³⁶ Mokienko ve Nikitina, 596.

²³⁷ Mokienko ve Nikitina, 596.

²³⁸ Mokienko ve Nikitina, 116.

²³⁹ Mokienko ve Nikitina, 233.

14.	66	Бить (колотить) себя в грудь [▼]	-Страстно уверять в истинности сказанного или сделанного, в своей честности ²⁴⁰ <i>Söylenen ya da yapılanın doğruluğundan, dürüstlüğünden kesinlikle emin olma</i>	~Emin olmak ~Yemin billah etmek / vermek ~Yemin etsem başım ağrımaz		Yemin etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
15.	303	Биться как рыба об лед [▼]	-Бороться, действовать безуспешно ²⁴¹ <i>Mücadele etmek, başarısızca hareket etmek</i>	~Mücadele vermek ~Savaşım vermek ~Altından kalkamamak		Mücadele ile ilgili (Kısmi Benzer)
16.	153/350/437	Благим матом [▼]	-Очень громко (кричать, реветь и т. п.) ²⁴² <i>Çok yüksek sesli (bağırma, kükreme)</i>	~Avazı çıktığı kadar bağırmaq ~Avaz avaz bağırmaq ~Danalar gibi bağırmaq (böğürmek)		Bağırmaq ile ilgili (Kısmi Benzer)
17.	143	Благословлять кнутом [▼]	-Бить, наказывать кого-л ²⁴³ <i>Birini dövmek, cezalandırmak</i>	~Eşek sudan gelinceye kadar dövmek ~Cezasını bulmak ~Cezasını vermek ~Allah yarattı dememek		Dövmek, cezalandırmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
18.	155/185/191/314/569/575	Близко ли, далеко ли [□]	-Неизвестно где ²⁴⁴ <i>Nerde olduğu belli olmayan</i>		X	Mesafe ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
19.	44/46/47/115/171/199/585/300/323/397/403	Бог в помощь / помочь [=]	-Пожелание кому л. успеха в труде ²⁴⁵ <i>Yapılan işte kolaylık, başarı dileme (Kolay gelsin, Allah yardım etsin)</i>	~Allah yardım etsin ~Allah yardımcı olsun		Kolaylık, başarı dileme ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
20.	195	Бог дал, Бог и взял [=]	-Говорится как утешение или	~Alan da veren de Allah		Teslimiyet ile ilgili

²⁴⁰ Mokienko ve Nikitina, 166.²⁴¹ Mokienko ve Nikitina, 587.²⁴² Mokienko ve Nikitina, 42.²⁴³ Mokienko ve Nikitina, 292.²⁴⁴ Mokienko ve Nikitina, 172.²⁴⁵ Mokienko ve Nikitina, 45.

			выражение смирения при чьей-л. смерти или утрате чего-л. ²⁴⁶ <i>Ölüm veya kayıp durumunda kişiyi teselli etme ifadesidir.</i>			(Tam Eşdeğer)
21.	144/159	Бог знает что [=]	-Нечто невообразимое ²⁴⁷ <i>Sonucu bilinmeyen, belli olmayan durumu ifade eder.</i>	~Allah bilir		Belirsizlik ile ilgili (Tam Eşdeğer)
22.	118/120/125/211/337/364	Бог миловал [=]	-Ничего плохого не случилось ²⁴⁸ <i>Kötü bir şey/durum olmaması için kullanılan ifadedir.</i>	~Allah korusun / esirgesin ~Allah bağışlasın/ saklasın		Bağışlama, koruma ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
23.	155	Бог носит [▼]	-У кого достаточно сил и здоровья ²⁴⁹ <i>Yeterli gücü olan, sağlıklı kimse</i>	~Çakı gibi olmak ~Turp gibi olmak		Fiziksel durum ile ilgili (Kısmi Benzer)
24.	168	Бог обрал [▼]	-Кто л. умер, скончался ²⁵⁰ <i>Bir kimsenin vefat etmesi, ölmesi</i>	~Can vermek ~Gözünü yummak ~Ruhunu teslim etmek		Vefat etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
25.	136/205	Бог простит [=]	-Вежливый отказ на просьбу о прощении ²⁵¹ <i>Af dileyen kişiyi kibarca reddetme</i>	~Allah affetsin ~Allah'a havale etme		Affetmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
26.	40/42	Божья воля [=]	-Ненастье, сильный дождь, гроза ²⁵² <i>Kötü hava, şiddetli yağmur, fırtına durumunda Allah'ın takdiri anlamında kullanılan ifadedir.</i>	~Allah'ın emri		Teslimiyet ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
27.	81	Боже упаси [=]	-Упаси Бог ²⁵³ <i>Allah korusun</i>	~Allah korusun ~Allah'a emanet		Teslimiyet ile ilgili (Tam Eşdeğer)

²⁴⁶ Mokienko ve Nikitina, 45.

²⁴⁷ Mokienko ve Nikitina, 45.

²⁴⁸ Mokienko ve Nikitina, 45.

²⁴⁹ Mokienko ve Nikitina, 46.

²⁵⁰ Mokienko ve Nikitina, 46.

²⁵¹ Mokienko ve Nikitina, 46.

²⁵² Mokienko ve Nikitina, 100.

²⁵³ Mokienko ve Nikitina, 47.

28.	205/221	Божий дом [=]	-Объединение последователей той или иной религии, где молятся. ²⁵⁴ <i>Herhangi bir dine mensup kişilerin toplanıp, ibadet ettikleri mekân.</i>	~Allah'ın evi		İbadethane ile ilgili. (Tam Eşdeğer)
29.	147	Больше некуда [▼]	-Очень много ²⁵⁵ <i>Çok fazla, haddinden fazla</i>	~Dolup taşmak ~Fazla gelmek/ kaçmak ~Tıka basa		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
30.	221/337/	Брать (взять) грехи на душу [=]	- Отвечать за предосудительные поступки ²⁵⁶ <i>Kınanan davranışlar hakkında konuşma, günahını almak</i>	~Günahını almak ~Günahına girmek		Suçlamak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
31.	172	Бросить в пусто [▼]	-Перестать делать что-л., оставить дело неоконченным ²⁵⁷ <i>İşi yarım bırakmak, tamamlamamak</i>	~İşi gücü bırakmak ~İşin içinden çıkamamak		İşi yarıda bırakmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
32.	46	Брюхо болит [▼]	-Тревожиться, заботиться о ком л ²⁵⁸ <i>Birisi hakkında endişelenmek</i>	~Endişeye düşmek ~Endişeye kapılmak		Endişelenmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
33.	324	Всех денег стоит [▼]	-О чём-л. прекрасном, замечательном ²⁵⁹ <i>Mükemmel, fevkalade bir şeyden bahsederken kullanılan ifadedir.</i>	~ (Bir şey) pahasına değer ~ (Herhangi bir şey) pahasına ~Bir ömre değecek kadar (iyi, güzel, değerli)		Değer biçmek ile ilgili (Tam Benzer)
34.	190	Буйная головушка [▼]	-Удалой, бесшабашный человек ²⁶⁰ <i>Cesur, pervazsız kimse</i>	~Aslan kesilmek ~Cesaret göstermek ~Yüreklilik göstermek		Cesur olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
35.	149/213/223	Век веков [□]	-С давних пор ²⁶¹			Zaman ile ilgili

²⁵⁴ Mokienko ve Nikitina, 195.²⁵⁵ Mokienko ve Nikitina, 431.²⁵⁶ Mokienko ve Nikitina, 162.²⁵⁷ Mokienko ve Nikitina, 544.²⁵⁸ Mokienko ve Nikitina, 62.²⁵⁹ Mokienko ve Nikitina, 185.²⁶⁰ Mokienko ve Nikitina, 136.²⁶¹ Mokienko ve Nikitina, 74.

			<i>Oldukça uzun zamandır</i>		X	(Eşdeğerliği Olmayan)
36.	223	Век векам [□]	-Всегда, постоянно ²⁶² <i>Her zaman, sürekli</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
37.	178	Весь в глазах [▼]	-Полон внимания, сосредоточен ²⁶³ <i>Dikkat toplamış, odaklanmış kimse</i>	~Dikkat kesilmek ~Gözünü ayırmamak ~Gözünü dikmek ~Pürdikkat kesilmek		Dikkatli olma ile ilgili (Kısmi Benzer)
38.	93	Ветром надуло [□]	-О девушке, женщине, забеременевшей вне брака ²⁶⁴ <i>Evlilik dışı gebe kalmış kadın/kız</i>		X	Gebe kalma ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
39.	44/45	Вешать нос [▼]	-Приходить в уныние, расстраиваться ²⁶⁵ <i>Cesareti kırılmak, üzülmüş olmak</i>	~Burnu kırılmak ~Cesareti kırılmak ~Ümitsizliğe düşmek		Cesaretsizlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
40.	424	В глаз попало [▼]	-О человеке, заболевшем от сглаза ²⁶⁶ <i>Nazardan hastalanan, göze gelen kimse</i>	~Göze gelmek ~Nazara gelmek		Nazar ile ilgili (Kısmi Benzer)
41.	9/326/500/556	В глаза не видеть [=]	- Совсем, никогда не видеть кого-л ²⁶⁷ <i>Hiçbir zaman birini görmemek</i>	~Gözünü görmemek		Görmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
42.	164	В добрый путь [▼]	-Доброе пожелание тому, кто уезжает ²⁶⁸ <i>Yolculuğa çıkan kimseye iyi yolculuklar dileme</i>	~Yolun açık olsun		İyi yolculuklar dilemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
43.	377/402	В кармане чихает [▼]	-Об отсутствии или малом количестве денег у кого-л ²⁶⁹	~Dikili ağacı olmamak ~Açlık çekmek ~Açlıktan nefesi kokmak		Fakirlik ile ilgili

²⁶² Mokienko ve Nikitina, 74.

²⁶³ Mokienko ve Nikitina, 116.

²⁶⁴ Mokienko ve Nikitina, 82.

²⁶⁵ Mokienko ve Nikitina, 447.

²⁶⁶ Mokienko ve Nikitina, 116.

²⁶⁷ Mokienko ve Nikitina, 116.

²⁶⁸ Mokienko ve Nikitina, 546.

²⁶⁹ Mokienko ve Nikitina, 278.

			<i>Parası az olan ya da hiç olmayan kimse</i>	~Yoksulluk çekmek		(Kısmi Benzer)
44.	574	В ладу[▼]	-В дружбе, в полном согласии с кем-л. ²⁷⁰ <i>Dostluk, anlaşma çerçevesinde yaşamak, iyi geçinmek</i>	~Dostluk etmek ~Gül gibi geçinmek/ yaşamak		Geçinmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
45.	210/231	В один голос [▼]	Одновременно, все вместе ²⁷¹ <i>Aynı anda, hep birlikte (söylemek, Konuşmak)</i>	~Hep bir ağız/ses olmak ~Ağız birliği olmak / etmek		Birlikte söylemek/ konuşmak ile ilgili (Tam Benzer)
46.	446/557	В одно ухо влетает, из другого вылетает [=]	-О забывчивом и невнимательном человеке. ²⁷² <i>Unutkan, dikkatsiz, iyi dinlemeyen kimse hakkında</i>	~Bir kulağından girmek diğerinden çıkmak		Unutkanlık, dikkatsizlik ile ilgili (Tam Eşdeğer)
47.	138	В путь не в путь [▼]	-Без должных оснований, напрасно ²⁷³ <i>Sebepsiz, boşuna, faydasız</i>	~Fayda etmemek		Faydasızlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
48.	100/586	В рот не лезет [=]	-У кого-л. нет желания съесть что-л. ²⁷⁴ <i>Yemek yeme isteğinin, iştahın olmaması</i>	~Ağızına almamak ~Ağızına sürmemek ~İştahı kesilmek ~İştahı kapanmak		İştahsızlık ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
49.	46/47	В силу [▼]	-Едва, с трудом, насилию. -В результате чего-л. ²⁷⁵ <i>-Zar zor, zorla -Sonuçta, sonuç olarak</i>	~Zora binmek		Zorluk ile ilgili (Kısmi Benzer)
50.	100	В уме не представить [▼]	-Трудно вообразить что-л. ²⁷⁶ <i>Hayal etmesi zor olan bir şey</i>	~Aklına gelmemek ~Akla hayale gelmemek		Hayal etmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)

²⁷⁰ Mokienko ve Nikitina, 348.

²⁷¹ Mokienko ve Nikitina, 147.

²⁷² Mokienko ve Nikitina, 692.

²⁷³ Mokienko ve Nikitina, 546.

²⁷⁴ Mokienko ve Nikitina, 569.

²⁷⁵ Mokienko ve Nikitina, 611.

²⁷⁶ Mokienko ve Nikitina, 686.

51.	271/566	В ус не дует [▼]	-Не беспокоится, не заботится ни о чём ²⁷⁷ <i>Endişelenmemek, hiçbir şeyi umursamamak</i>	~Rahatına bakmak ~Keyfine bakmak ~Tadını çıkarmak		Rahat, umursamaz olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
52.	163	Ввалиться в смолу [▼]	-Оказаться в неприятной, сложной ситуации ²⁷⁸ <i>Zor ve hoş olmayan bir durumda kalmak/bulunmak</i>	~Dara düşmek ~Sıkıntıya düşmek ~Zorda kalmak		Zor durumda kalma ile ilgili (Kısmi Benzer)
53.	576	Ввек по веки [▼]	-Никогда. ²⁷⁹ <i>Hiçbir zaman</i>	~Dünya bir araya gelse (asla)		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
54.	242	Взад и вперёд [▼]	-Из одной стороны в другую ²⁸⁰ <i>Bir taraftan diğer tarafa</i>	~Bir baştan bir başa ~Bir uçtan bir uca		Mesafe ile ilgili (Kısmi Benzer)
55.	388	Взбрести на ум [=]	-Внезапно появиться, возникнуть (мысли) ²⁸¹ <i>Aniden belirmek, ortaya çıkmak (fikir, düşünce)</i>	~Aklına düşmek ~Aklına gelmek		Aklına gelmek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
56.	216	Взвалить на плечи [=]	-Обременять кого-л/чем-л ²⁸² <i>Birine/bir şeye yük olmak</i>	~Omzuna /Üstüne yıkılmak ~ (Birinini) Omzuna binmek ~Omzuna yük olmak		Yük olmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
57.	139	Вздыху нет [▼]	-Затрудненном дыхании ²⁸³ <i>Nefes almada zorluk çekmek, nefes alamamak</i>	~Nefes/ soluk alamamak ~Nefesi/ soluğu durmak ~Nefesi/ soluğu kesilmek ~Tıknefes olmak		Nefes alamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
58.	17/559/	Взлететь/полететь на воздух [=]	-Бесследно исчезнуть -Взорваться ²⁸⁴	~Havaya uçmak		Uçmak, yok olmak ile ilgili

²⁷⁷ Mokienko ve Nikitina, 689.²⁷⁸ Mokienko ve Nikitina, 626.²⁷⁹ Mokienko ve Nikitina, 74.²⁸⁰ Mokienko ve Nikitina, 84.²⁸¹ Mokienko ve Nikitina, 686.²⁸² Mokienko ve Nikitina, 504.²⁸³ Mokienko ve Nikitina, 85.²⁸⁴ Mokienko ve Nikitina, 94.

			-İz bırakmadan kaybolmak -Patlayıp, uçmak	~ (Biri veya bir şeyin) ortadan kaybolması ~Gözden kaybolmak		(Tam Eşdeğer)
59.	112/301/349/404	Взять в разум [=]	-Начать понимать что-л. ²⁸⁵ <i>Bir şeyi anlamaya başlamak</i>	~Aklı almak ~Aklı ermek ~Aklı kesmek ~Anlam vermek		Anlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
60.	150	Взять работу в руки [▼]	-Приняться за дело, начать работать. ²⁸⁶ <i>Çalışmaya/İşe başlamak</i>	~İş başı yapmak ~İş görmek ~İşe koyulmak		Çalışmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
61.	182	Взять хвост в зубы [▼]	-Замолчать ²⁸⁷ <i>Susmak</i>	~Ağzını kapatmak ~Çenesini kapatmak/tutmak		Susmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
62.	401	Взятки гладки [▼]	-От кого-л. невозможно добиться чего-л., получить что-л. -О бедном, нищем человеке. ²⁸⁸ <i>-Birinden bir şey elde edememek, bir yere varamamak</i> <i>-Fakir, varlıksız kimse</i>	~Elde edememek ~Parasızlık çekmek		Elde edememek ve fakirlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
63.	156/161/174	Видом не видать, слухом не слышать [▼]	-Не иметь никаких сведений, не знать о чём-л. ²⁸⁹ <i>Hiçbir bilgiye sahip olmamak, hakkında bir şey bilmemek/duymamak</i>	~Haberî olmamak ~Ne görülmüş ne duyulmuş ~Ses seda yok / çıkmamak		Bilmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
64.	141	Вить верёвочки [▼]	-Бездельничать. ²⁹⁰ <i>Hiçbir şey yapmamak, tembellik yapmak</i>	~Minder çürütmek ~Tembelliği tutmak ~Yan gelip yatmak		Tembellik ile ilgili (Kısmi Benzer)
65.	423	Висеть (повисать/ повиснуть) в воздухе [▼]	-Оказываться без окончательного решения ввиду сложности и противоречивых	~Havada kalmak ~Muallakta kalmak ~Nihayete ermemek		Sonuca ulaşamamak ile ilgili

²⁸⁵ Mokienko ve Nikitina, 686.

²⁸⁶ Mokienko ve Nikitina, 551.

²⁸⁷ Mokienko ve Nikitina, 708.

²⁸⁸ Mokienko ve Nikitina, 116.

²⁸⁹ Mokienko ve Nikitina, 86.

²⁹⁰ Mokienko ve Nikitina, 77.

			мнений (о деле, вопросе) ²⁹¹ <i>Karmaşık ve çelişkili görüşler sebebiyle nihai karar vermeden yarıda bırakmak (konu/dava hak.)</i>			(Tam Benzer)
66.	398/	Вода кипит [=]	-Сигнал опасности ²⁹² <i>Tehlike sinyali</i>	~Suyu kaynamak ~Suyu ısınmak		Tehlike ile ilgili (Tam Eşdeğer)
67.	565/	Во весь голос [▼]	-Очень громко. ²⁹³ <i>Çok yüksek sesli</i>	~Avazı çıktığı kadar ~Kulak patlatmak		Yüksek ses ile ilgili (Kısmi Benzer)
68.	15/149/ 186/199/20 3/300/ 390/423/43 2/444/	Во всё горло [▼]	-Очень громко (кричать) ²⁹⁴ <i>Yüksek sesle (bağırarak)</i>	~Avazı çıktığı kadar bağırarak ~Boğazını yırtmak ~Sesi ayyuka çıkmak		Bağırarak ile ilgili (Kısmi Benzer)
69.	146	Во что бы то ни стало [▼]	-Обязательно, непременно ²⁹⁵ <i>Kesinlikle, her durumda</i>	~Ne olursa olsun		'Her durumda, kesinlikle' anlamında kullanılan ifadedir (Kısmi Benzer)
70.	156/443/	Волос долог, да ум короток. [=]	-Об умственных способностях женщины ²⁹⁶ <i>Kadının zihinsel/akıl açısından yeteneklerini eleştirme</i>	~Saçı uzun aklı kısa		Kadını yermek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
71.	27/197/ 229	Вольный свет [□]	-Белый свет ²⁹⁷ <i>Her şeyiyle üzerinde yaşadığımız dünya, yer yüzü</i>		X	Dünya, yeryüzü ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
72.	107	Воля и доля [▼]	-О свободе действий, удачно	~Bir eli yağda bir eli balda (olmak)		Başarılı ve rahat hayat ile ilgili

²⁹¹ Mokienko ve Nikitina, 95.

²⁹² Mokienko ve Nikitina, 90.

²⁹³ Mokienko ve Nikitina, 147.

²⁹⁴ Mokienko ve Nikitina, 155.

²⁹⁵ Mokienko ve Nikitina, 741.

²⁹⁶ Mokienko ve Nikitina, 684.

²⁹⁷ Mokienko ve Nikitina, 596.

			складывающейся жизни ²⁹⁸ <i>Hareket özgürlüğü, başarılı ve rahat yaşanan hayat</i>	~Hayatını yaşamak ~Hayatının baharını yaşamak ~Paşalar / Beyler Sultanlar gibi yaşamak		(Kısmi Benzer)
73.	202	Воротить нос [▼]	- Относиться к кому/чему л. с презрением, пренебрежением. ²⁹⁹ <i>Bir şeyi ya da birisini beğenmemek, küçümsemek</i>	~Burun kıvrırmak ~ (Birini, bir şeyi) hor görmek ~Tepeden bakmak		Küçümsemek ile ilgili (Tam Benzer)
74.	215	Всходить на ум [▼]	-Возникать, появляться в сознании ³⁰⁰ <i>Zihninde belirlemek, hatırlamak</i>	~Aklına düşmek ~Aklına gelmek ~Hatır eylemek		Hatırlamak ile ilgili (Tam Benzer)
75.	198	Времечко Большое [□]	-Позднее время ³⁰¹ <i>Geç vakit/saat</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
76.	114/202/339	Время истекло [=]	-Время, отпущенное на что-л. закончилось ³⁰² <i>Bir şey için ayrılan sürenin sonuna gelinmesi</i>	~Zamanı dolmak ~(Zaman) akıp gitmek		Zamanın dolması ile ilgili (Tam Eşdeğer)
77.	33	Врозь да вкось [*] [▼]	-О неслаженности в действиях ³⁰³ <i>Yapılan eylemlerdeki tutarsızlık</i>	A~ Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu!		Tutarsızlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
78.	75	Всего ничего [▼]	-Очень мало ³⁰⁴ <i>Çok az, hemen hemen hiç</i>	~Avuç içi kadar ~Kuş kadar		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
79.	159	Вскинуть руками [=]	-В знак удивления вскинуть руки,	~Elleri (havaya) kaldırmak ~El çırpamak		Şaşkınlık ile ilgili

²⁹⁸ Mokienko ve Nikitina, 100.

²⁹⁹ Mokienko ve Nikitina, 447.

³⁰⁰ Mokienko ve Nikitina, 683.

³⁰¹ Mokienko ve Nikitina, 105.

³⁰² Mokienko ve Nikitina, 105.

³⁰³ Mokienko ve Nikitina, 106.

³⁰⁴ Mokienko ve Nikitina, 436.

			слегка хлопнуть в ладоши ³⁰⁵ <i>Şaşkınlık sonucunda ellerini havaya kaldırıp, hafifçe çırpma</i>	~Eliyle alkış tutmak		(Kısmi Eşdeğer)
80.	200	Встречать с хлебом-солью [□]	-О доброжелательном приёме, встрече дорогих, желанных гостей ³⁰⁶ <i>Değerli misafirleri dostça karşılama, iyi bir şekilde ağırlama</i>		X	Misafir karşılama ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
81.	114/354/570	Выбило из сил [▼]	-Кто-л. сильно устал, обессилел ³⁰⁷ <i>Çok yorgun ve güçsüz düşen kimse</i>	~Güçten düşmek ~Mecali kalmamak ~Yorgun düşmek		Yorgun, güçsüzlük ile ilgili (Kısmi Benzer)
82.	570	Выбить все глаза [▼]	-Предельно надоесть кому-л. своими советами, замечаниями, просьбами. ³⁰⁸ <i>Tavsiye ve istekleriyle birisini son derece yıldırmak</i>	~Bıkkınlık vermek ~İllallah demek/ etmek / ettirmek		Yıldırmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
83.	139	Выглянуть глаза [▼]	-Долго ждать, высматривать кого-л. ³⁰⁹ <i>Birisini uzun süre beklemek</i>	~Dört gözle beklemek ~Gözleri yolda kalmak ~Yolunu beklemek ~Yolunu gözlemek		Uzun süre beklemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
84.	197/382	Выжить из рассудков [▼]	-Потерять в старости способность здраво мыслить, рассуждать ³¹⁰ <i>İleri yaşta mantıklı düşünme, akıl yürütme yeteneğini kaybetmek</i>	~Akıllı ermemek ~Akıllı gitmek		Akıl ile ilgili (Kısmi Benzer)

³⁰⁵ Mokienko ve Nikitina, 577.

³⁰⁶ Mokienko ve Nikitina, 714.

³⁰⁷ Mokienko ve Nikitina, 610.

³⁰⁸ Mokienko ve Nikitina, 117.

³⁰⁹ Mokienko ve Nikitina, 120.

³¹⁰ Mokienko ve Nikitina, 558.

85.	389	Выколачивать/ выколотить деньги [▼]	-Нагло и настойчиво требовать с кого-л. деньги ³¹¹ <i>Yüzsüzce, ısrarla birisinden para istemek</i>	~Para koparmak ~Para sızdırmak		Para istemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
86.	309/355/55 9	Вынимать/вынуть сердце [▼]	-Изводить, терзать, мучить кого-л. ³¹² <i>Birine rahatsızlık vermek, eziyet etmek</i>	~Canını acıtmak ~Canını sıkmak ~Canını yakmak ~Kalbini kırmak/ burmak		Rahatsızlık vermek ile ilgili (Kısmi Benzer)
87.	104	Выносить сор из избы/ хаты [▼]	-Разглашать какие-л. тайны, рассказывать о ссорах между близкими людьми, родственниками ³¹³ <i>Akraba ve yakın kişiler arasında geçen özel konu ve sırları ifşa etmek, haklarında konuşmak</i>	~Dedikodu çıkarmak/ yapmak ~Kirli çamaşırlarını ortaya dökmek ~Laf çıkarmak ~Laf dağıtmak ~Sır vermek		Dedikodu, laf çıkarmak ile ilgili. (Kısmi Benzer)
88.	429	Выпускать / выпустить с рук [=]	-Упускать, не уметь воспользоваться чем-л. ³¹⁴ <i>Elinden kaçırmak, bir şeyden faydalanamamak</i>	~Elden kaçırmak ~Fırsatı kaçırmak		Fırsatı kaçırmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
89.	113	Вырвать гусёк [▼]	-Строго наказать, побить кого-л. ³¹⁵ <i>Birisini ağır biçimde cezalandırmak, dövmek</i>	~Ceza vermek ~Cezaya çarptırmak ~Defterini dürmek ~Eşek sudan gelinceye kadar dövmek ~Hesabını görmek		Cezalandırma ile ilgili (Kısmi Benzer)
90.	79/80/95/1 02/378/435 /578	Вытаращивать/ выторкнуть глаза [=]	-Вылуплять глаза ³¹⁶ <i>Şaşkınlıktan ötürü gözlerini açmak, gözlerini büyütme</i>	~Gözlerini açmak ~Gözlerini belertmek ~Gözlerini fal taşı gibi açmak		Gözleri açmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)

³¹¹ Mokienko ve Nikitina, 185.

³¹² Mokienko ve Nikitina, 606.

³¹³ Mokienko ve Nikitina, 634.

³¹⁴ Mokienko ve Nikitina, 573.

³¹⁵ Mokienko ve Nikitina, 171.

³¹⁶ Mokienko ve Nikitina, 121.

91.	139	Гладкая дорога [□]	-Хорошо; благополучно; удобно ³¹⁷ <i>İyi, güvenli, rahat</i>		X	Rahatlık ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
92.	114	Глаз в глаз [=]	-Один на один ³¹⁸ <i>Teke tek, bire bir</i>	~Göz göze (bakmak/gelmek) ~Baş başa (olmak)		Bire bir olmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
93.	211	Глаз не сносить [▼]	-Внимательно, пристально смотреть на что-л ³¹⁹ <i>Bir şeye yakından dikkatlice bakmak</i>	~Gözünü alamamak ~Göz süzmek ~Tepeden tırnağa süzmek		Dikkatlice bakmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
94.	105/147/191/340/	Глаз не спускать [=]	-Не отрывать взгляда от кого-л., чего-л. ³²⁰ <i>Birine ya da bir şeye gözlerini ayırmadan bakmak</i>	~Gözünü ayırmamak ~Gözünü / gözlerini dikmek ~Gözünü / gözlerini kırpmadan bakma		Sürekli bakmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
95.	238/301	Глаза выкальваются [▼]	-Кому-л. становится дурно, нехорошо ³²¹ <i>Birisinin fenalaşma, kötü hissetme durumu</i>	~Gözü (gözleri) kararmak ~Fenalık geçirmek (gelmek veya çökmek)		Fenalaşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
96.	420	Глаза не глядят [▼]	- Кому-л. тяжело, неприятно смотреть на кого-л., на что-л. ³²² <i>Birisine ya da bir şeye baktaktan hoşlanmama durumu</i>	~Gözüne batmak ~Göresi gelmemek		Görmek istememek ile ilgili (Kısmi Benzer)
97.	139/154/198	Глаза на лоб [▼]	- Кто-либо приходит в состояние удивления, недоумения. ³²³ <i>Birisinin şaşkınlık ve hayret etme durumu</i>	~Aklı şaşmak ~Hayretler içinde kalmak ~Nutku tutulmak ~Şaşırp kalmak		Şaşırmak ile ilgili (Kısmi Benzer)

³¹⁷ Mokienko ve Nikitina, 196.

³¹⁸ Mokienko ve Nikitina, 117.

³¹⁹ Mokienko ve Nikitina, 117.

³²⁰ Mokienko ve Nikitina, 117.

³²¹ Mokienko ve Nikitina, 121.

³²² Mokienko ve Nikitina, 122.

³²³ Mokienko ve Nikitina, 121.

98.	175	Глазами не заглянуть [▼]	-О чём-л. очень высоком, находящемся очень высоко и далеко. ³²⁴ <i>Çok yüksekte olan, yüksekte ve uzakta bulunan, gözle görülemeyen bir şeyden bahsetme</i>	~Ucu bucağı olmamak (görünmemek)		Yüksekte veya uzakta olan ile ilgili (Kısmi Benzer)
99.	154	Глухое время [□]	-Время, когда нельзя заниматься промыслом -Время с декабря по февраль ³²⁵ - <i>Balık tutulması</i> <i>yasak olan</i> <i>bereketsiz zamanlar</i> - <i>Aralık'tan Şubat'a</i> <i>kadar olan süre</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
100	152	Годы ушли [▼]	-Года вышли ³²⁶ <i>Yıllar geçti, gitti</i>	~Akıp gitmek (yıllar/zaman) ~Gel zaman git zaman		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
101	450	Гол как сокол [▼]	-О человеке бедном; который ничего не имеет. ³²⁷ <i>Mülkü olmayan</i> <i>varlıksız, fakir</i> <i>kimse</i>	~Açlık çekmek ~Açlıktan nefesi kokmak ~Dikili ağacı olmamak ~Yoksulluk çekmek		Fakirlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
102	380/199	Голова на плечах [▼]	- Кто-л. умён, сообразителен. ³²⁸ <i>Akıllı, sağduyulu</i> <i>olmak</i>	~Akıllı başında olmak ~Akıllı olmak		Akıllı olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
103	169/185/19 7/199/216/ 335/381	Голова с плеч [▼]	-О потере способности соображать, адекватно оценивать ситуацию ³²⁹ <i>Düşünme</i> <i>yeteneğinin kaybı</i> <i>sonucu durumu</i> <i>yeterince</i> <i>değerlendirememe</i>	~Akıllı başında olmamak ~Akıllı durmak		Düşünememek ile ilgili (Kısmi Benzer)

³²⁴ Mokienko ve Nikitina, 127.

³²⁵ Mokienko ve Nikitina, 105.

³²⁶ Mokienko ve Nikitina, 134.

³²⁷ Mokienko ve Nikitina, 135.

³²⁸ Mokienko ve Nikitina, 137.

³²⁹ Mokienko ve Nikitina, 137.

104	332/	Головы не ломать [▼]	-Не заботиться о ком-л., не беспокоиться о чём-л. ³³⁰ <i>Birisi ya da bir şey hakkında endişelenmemek</i>	~Kafaya takmamak ~Rahat olmak		Tasalanmama ile ilgili (Kısmi Benzer)
105	136/191/199/240/252/315	Голос в голос, [волос в волос (рост в рост)] [▼]	-О чём-л. полном Сходстве ³³¹ <i>Birçok yönden benzetmek, birbirini tamamlamak</i>	~Boyu boyuna, huyu huyuna ~Huyu huyuna, suyu suyuna		Benzerlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
106	271	Горе мыкать [▼]	-Жить трудной жизнью ³³² <i>Zor hayat yaşamak</i>	~Hayat mücadelesi vermek ~Savaşım vermek ~Feleğin çemberinden geçmek		Hayatın zorluklarıyla ilgili (Kısmi Benzer)
107	40/43	Горе серое [▼]	-Беда, несчастье ³³³ <i>Bela, talihsizlik</i>	~Kara bela		Bela ile ilgili (Kısmi Benzer)
108	387	Гореть в руках [▼]	-Быстро и качественно выполняться работу ³³⁴ <i>İşini hızlı ve kaliteli bir şekilde yapıp, tamamlamak</i>	~Elinden iş kurtulamamak/ kaçmamak ~Elinden iş gelmek ~İyi iş çıkarmak		İyi ve hızlı iş yapmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
109	350	Грызть зубы [▼]	-Страстно желать, стремиться получить что-л. и быть готовым причинить неприятности кому л. ³³⁵ <i>Bir şeyi elde etmek için çabalamak ve bu süreçte birisine sıkıntı vermeye hazır olmak</i>	~Başını/canını ortaya koymak ~Canını dişine takmak ~Diş göstermek		Çabalamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
110	46/47	Давай (дай) Бог ноги [▼]	-О чём л. поспешном бегстве откуда-л. ³³⁶	~Tabanları kaldırmak ~Tabanları yağlamak		Koşarak kaçmak ile ilgili

³³⁰ Mokienko ve Nikitina, 137.³³¹ Mokienko ve Nikitina, 147.³³² Mokienko ve Nikitina, 153.³³³ Mokienko ve Nikitina, 153.³³⁴ Mokienko ve Nikitina, 581.³³⁵ Mokienko ve Nikitina, 260.³³⁶ Mokienko ve Nikitina, 46.

			<i>Aceleyle bir yerden koşarak kaçan kişi</i>	~Tabana kuvvet kaçmak		(Kısmi Benzer)
111	147/198/207/418	Давать слова [=]	-Обещать ³³⁷ <i>Söz vermek</i>	~ Söz vermek		Söz vermek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
112	435	Давить глотку (горлу) [=]	-Притеснять кого-л., оказывать грубое воздействие на кого-л. ³³⁸ <i>Birisinin kaba bir yaklaşımla gırtlığını sıkmak</i>	~Gırtlığını sıkmak ~Gırtlığına çökmek ~Gırtlığına sarılmak ~Boğazına sarılmak		Kavga etmek, boğazını sıkmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
113	120	Далеко не уедешь [▼]	- Многого не достигнешь, не добьешься. ³³⁹ <i>Fazlasını elde edemezsin, hedefine ulaşamazsın.</i>	~Bir arpa boyu yol alamamak		Yol alamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
114	216/220	Даром есть хлеб [▼]	-Жить, не делая ничего полезного ³⁴⁰ <i>Faydalı bir şey yapmadan yaşam sürmek</i>	~Boşuna yaşamak ~Ot gibi yaşamak		Amaçsız yaşamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
115	202	Дать плюшку [▼]	-Ударить кого-л. ³⁴¹ <i>Birine vurmak</i>	~Yumruk atmak (indirmek) ~Yere sermek (indirmek)		Vurmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
116	98/114/195	Девать некуда [▼]	-О большом количестве, изобилии чего-л. ³⁴² <i>Bir şeyin çok sayıdaki bolluğu hakkında</i>	~Dağlar kadar ~Dünya kadar		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
117	412	Дело выгорело [▼]	-Кто-л. добился своего, все устроил. -Удачный исход дела, предприятия ³⁴³ <i>-Amacına ulaşma, her şeyi ayarlama -İşin başarılı akıp gitmesi</i>	~İşi yolunda (tıkırında) gitmek (olmak) ~ (İş) yolunda görünmek ~ (İşi) su gibi akıp gitmek		İşin yolunda olması ile ilgili (Kısmi Benzer)

³³⁷ Mokienko ve Nikitina, 620.³³⁸ Mokienko ve Nikitina, 130.³³⁹ Mokienko ve Nikitina, 172.³⁴⁰ Mokienko ve Nikitina, 713.³⁴¹ Mokienko ve Nikitina, 174.³⁴² Mokienko ve Nikitina, 177.³⁴³ Mokienko ve Nikitina, 180.

118	104	Дело не станет [=]	-Кто-л. готов что-л. сделать, исполнить своевременно и четко; ³⁴⁴ <i>Bir şeyi vaktinde ve tam yapmaya hazır olmak</i>	~İş bekletmemek ~İş bitirmek		İşi vaktinde bitirmek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
119	27	Делать нечего [□]	-Иного выхода нет ³⁴⁵ <i>Yapacak bir şey yok, İşin çıkışı yok</i>		X	Yapacak bir şey olmamak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
120	150/372	День до вечера [□]	-В течение всего дня ³⁴⁶ <i>Gün boyu, sabahtan akşama</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
121	193/377	Деньги не пахнут [▼]	- О неразборчивом отношении к тому, каким путём получены деньги ³⁴⁷ <i>Paranın hangi yollarla elde edildiğini veya ele geçirildiğinin belli olmaması.</i>	~Üzümlü yiyip bağını sormamak A~ Bu değirmenin suyu nereden geliyor?		Paranın kaynağının belirsizliği ile ilgili (Kısmi Benzer)
122	148/155	Держать в руках [=]	-Воспитывать кого-л. в строгости, -Держать кого-л. в подчинении ³⁴⁸ <i>-Birini ağır şartlarda eğitmek, -Birini kontrol altında tutmak</i>	~Elde tutmak ~Elinin altında tutmak ~Ele almak		Kontrol etmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
123	219/	Держать мысль [▼]	-Думать, предполагать чт.л. ³⁴⁹ <i>Bir şeyi düşünmek, varsaymak</i>	~Düşünmek taşınmak ~Düşünüp taşınmak ~Koyu koyu düşünmek		Düşünmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
124	168/197/205/240/248/337/408/	Держать на думе [=]	-Сохранять в памяти, помнить что-л. ³⁵⁰ <i>Hatırlamak, aklında tutmak</i>	~ (Bir şeyi) Aklında tutmak ~ Aklına/ hatırına gelmek		Hatırlamak, aklında tutmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)

³⁴⁴ Mokienko ve Nikitina, 181.

³⁴⁵ Mokienko ve Nikitina, 434.

³⁴⁶ Mokienko ve Nikitina, 183.

³⁴⁷ Mokienko ve Nikitina, 186.

³⁴⁸ Mokienko ve Nikitina, 578.

³⁴⁹ Mokienko ve Nikitina, 420.

³⁵⁰ Mokienko ve Nikitina, 205.

125	441	Держать на привязи [▼]	-Не давать кому-л. или лишать кого-л. свободы в поступках, действиях. ³⁵¹ <i>Birisinin hareketini, özgürlüğünü kısıtlamak</i>	~Gözaltında tutmak ~Gözetim altında tutmak		Hapsetmek, bağlamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
126	41/43/ 177/237/ 295/297/30 8/312/317/ 561/	Держать ответ [▼]	-Нести ответственность за что-л. ³⁵² <i>Bir şey için sorumluluk taşımak</i>	~Hesap vermek ~Sorumluluk almak / taşımak / yüklenmek		Sorumluluk ile ilgili (Kısmi Benzer)
127	185/221/23 3/235/269/ 272/560/56 3/565/	Держать путь [▼]	-Идти, ехать куда-л. ³⁵³ <i>Bir yere gitmek</i>	~Yola düzülmek ~Yola koyulmak ~Yola revan olmak		Yola gitmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
128	42/43/ 116/150/16 7/185/191/ 198/258/36 1/388	Держать совет [▼]	-Обсуждать актуальные дела ³⁵⁴ <i>Güncel olayları tartışmak</i>	~Akıl alıp vermek ~Muhabbet/sohbet etmek		Sohbet etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
129	223	Держать ухо остро[=]	-Не доверяться кому-л., быть осторожным ³⁵⁵ <i>Dikkatli olmak, kimseye güvenmemek</i>	~Kulaklarını dikmek ~Diken üstünde olmak ~Dikkat kesilmek		Dikkatli / Uyanık olmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
130	155	До возраста лет [□]	До зрелого возраста ³⁵⁶ <i>Yetişkin/orta yaşa kadar</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
131	216	До костей [=]	-Очень сильно, совсем, насквозь (промокнуть, промёрзнуть) ³⁵⁷ <i>Çok fazla, tamamen (ıslanmak, donmak)</i>	~İliğine (iliklerine) kadar ~İliğine kemiğine kadar		Çok fazla ıslanmak/ donmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)

³⁵¹ Mokienko ve Nikitina, 533.

³⁵² Mokienko ve Nikitina, 469.

³⁵³ Mokienko ve Nikitina, 546.

³⁵⁴ Mokienko ve Nikitina, 629.

³⁵⁵ Mokienko ve Nikitina, 692.

³⁵⁶ Mokienko ve Nikitina, 95.

³⁵⁷ Mokienko ve Nikitina, 320.

132	45/350/	До крови до поту [▼]	-До крайнего утомления, изнеможения ³⁵⁸ <i>Aşırı yorgunluk ve bitkinlik durumu</i>	~Kan ter içinde ~Kan tere batmak ~Yorgun düşmek		Çok yorgun olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
133	146	До небес и всё лесом [▼]	-Очень много (наговорить, рассказать) ³⁵⁹ <i>Çok fazla (konuşmak, anlatmak)</i>	~Çan çan konuşmak ~Çene çalmak ~Çenesi durmamak ~Çenesi düşmek ~Çeneye vurmak		Çok konuşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
134	125/140/142/196/207/216/271/397/405/565	До полусмерти [▼]	-Очень сильно (испугать, избить и т. п.) ³⁶⁰ -Çok fazla (korkmak, dövmek vb.)	~Eşek sudan gelinceye kadar dövmek ~Korkudan çıldırmak / ölmek ~Ölesiye korkmak ~Öldürene kadar dövmek		Çok korkmak, dövmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
135	145/155/234/237/241/335/578	До поры до времени [□]	-До определённого момента ³⁶¹ <i>Belirli bir zamana kadar</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
136	196	До последнего вдоха(дыхания) [=]	-До конца жизни, до самой смерти ³⁶² <i>Hayatının, ömrünün sonuna kadar</i>	~Son nefesine kadar ~Ruhunu / canını teslim edene kadar		‘Ölene kadar’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
137	271/317	До последней капли крови [=]	-До последней возможности, жертвуя всем, самоотверженно и не боясь смерти ³⁶³ <i>Son ana kadar her şeyi feda ederek, özveriyle ve ölümden korkmadan mücadele etmek</i>	~Kanının son damlasına kadar		Mücadele etmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
138	18/420	До потолка [▼]	-Очень Высокий ³⁶⁴ <i>Çok yüksek</i>	~Göğe kadar		Çok yüksekte mekân / nesne ile ilgili

³⁵⁸ Mokienko ve Nikitina, 331.

³⁵⁹ Mokienko ve Nikitina, 429.

³⁶⁰ Mokienko ve Nikitina, 624.

³⁶¹ Mokienko ve Nikitina, 523.

³⁶² Mokienko ve Nikitina, 85.

³⁶³ Mokienko ve Nikitina, 275.

³⁶⁴ Mokienko ve Nikitina, 528.

						(Tam Benzer)
139	257	До самого дела [□]	-На самом деле, действительно ³⁶⁵ -Aslında, gerçekten		X	'Aslında, gerçekten' anlamında kullanılan ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
140	95/	До свету[=]	-До рассвета, очень рано утром ³⁶⁶ <i>Sabah çok erken, seher vakti</i>	~Sabaha kadar		Seher vakti, sabahın erken saati (Kısmi Eşdeğer)
141	27/41/42/5 5/139/ 148/152/15 3/158/164/ 177/208/21 4/216/222/ 270/319/36 7/419 443/565/	До смерти[▼]	-Очень сильно ³⁶⁷ Çok kuvvetli (vurmak, dövmek)	~Dayak atmak/ yemek (öldüresiye / tekme tokat) ~Eşek sudan gelinceye kadar dövmek / vurmak		Çok dövmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
142	251/356	Добывать грех [▼]	-Заводить ссору с кем-л ³⁶⁸ <i>Biriyle kavga etmek, tartışma yaşamak</i>	~Günaha girmek ~Günah işlemek ~Kavga çıkarmak ~Kavga koparmak		Günah, tartışma ile ilgili (Kısmi Benzer)
143	72	Долговатый язык [=]	-Длинный язык ³⁶⁹ <i>Dili uzun</i>	~Dili uzun (olmak) ~Dili uzamak		Düşünmeden çok konuşmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
144	96/114/ 128/ 139 142/148/15 2/161/ 168/216/ 234/237/24 2/ 250/ 265/269/27 4/284/286/ 288/ 295/303/30 5/321/334/ 354/367/38 4/559/563/ 570/576	Долго ли коротко ли [▼]	-Через некоторое время; неизвестно, сколько времени ³⁷⁰ <i>Bir süre sonra, belirli olmayan bir süre sonra</i>	~Birkaç zamandır ~Üstünden (şu kadar zaman) geçmek		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
145	102/103	Драть глаза [▼]	-Смотреть внимательно и с	~Gözünü / gözlerini		Dikkatli bakmak ile ilgili

³⁶⁵ Mokienko ve Nikitina, 179.

³⁶⁶ Mokienko ve Nikitina, 598.

³⁶⁷ Mokienko ve Nikitina, 624.

³⁶⁸ Mokienko ve Nikitina, 162.

³⁶⁹ Mokienko ve Nikitina, 766.

³⁷⁰ Mokienko ve Nikitina, 194.

			интересом на кого л./что-л. ³⁷¹ <i>Bir şeye ya da birisine yakından ve dikkatlice bakmak</i>	kırpmadan bakmak ~Gözünü ayırmamak ~Gözüyle yemek ~Tepeden tırnağa süzmek		(Kısmi Benzer)
146	150	Драть горло [=]	-Громко кричать или петь. ³⁷² <i>Yüksek sesle şarkı söylemek veya bağırarak</i>	~Boğazını yırtmak ~Avazı çıktığı kadar bağırarak		Bağırarak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
147	429	Дуван дуванить [□]	-Делить награбленное ³⁷³ <i>Ganimeti bölmek</i>		X	Ganimeti bölmek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
148	212	Дума думу побивает [▼]	-О какой-л. постоянно мучающей человека мысли. ³⁷⁴ <i>Sürekli eziyet, sıkıntı veren düşüncelere dalmak</i>	~Arpacı kumrusu gibi düşünmek ~Düşünceye dalmak ~Kara kara düşünmek ~Koyu koyu düşünmek		Derin düşünmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
149	81/95/125/170/204/265/278/313/317/329/379/435/560/562/	Думу думать [▼]	-Размышлять, предаваться раздумьям ³⁷⁵ <i>Düşünmek, tasarlamak</i>	~Aklın süzgecinden geçirmek ~Düşünüp (düşünmek) taşınmak		Düşünmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
150	175/185/196/200/222/321/	Думать умом [▼]	-Размышлять о чём-л., не высказываясь ³⁷⁶ <i>Konuşmadan içinden sessizce düşünmek</i>	~Aklından geçirmek /geçmek ~İçinden geçirmek		İçten düşünmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
151	113	Дурная сила [□]	-Колдовство ³⁷⁷ <i>Büyücülük, kötü güçler</i>		X	Kötü güç, büyü ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
152	59/64/67/150/191/220/300/	Дух вон [▼]	-О крайне тяжёлом физическом	~Ölüm döşğinde olmak		Ölüm ile ilgili

³⁷¹ Mokienko ve Nikitina, 122.³⁷² Mokienko ve Nikitina, 155.³⁷³ Mokienko ve Nikitina, 203.³⁷⁴ Mokienko ve Nikitina, 204.³⁷⁵ Mokienko ve Nikitina, 205.³⁷⁶ Mokienko ve Nikitina, 686.³⁷⁷ Mokienko ve Nikitina, 610.

			состоянии, когда человек находится при смерти ³⁷⁸ <i>Kişinin ölüm eşiğinde ve son derece kötü fiziksel durumda olması</i>	~Ölümle pençeleşmek		(Kısmi Benzer)
153	96	Дух захватывает [▼]	-О затруднении, остановке дыхания ³⁷⁹ <i>Nefes almada zorluk, nefesin kesilmesi</i>	~Nefesi kesilmek ~Nefesi / soluğu tıkanmak ~Soluk alamamak ~Soluk soluğa kalmak		Nefes alamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
154	150	Дух не дышит [▼]	-О крайней степени усталости ³⁸⁰ <i>Son derece yorgun olmak</i>	~Canı çıkmak ~Yorgun düşmek ~Yorgunluktan ölmek		Yorgun olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
155	136	Духом[духу]не знать [не слышать] [▼]	-Не иметь никакого понятия о чём-л. ³⁸¹ <i>Bir şey hakkında hiçbir fikri olmamak</i>	~Dünyadan haberi olmamak ~Ses seda yok		Haberi olmamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
156	191	Духу нет [▼]	-Кто-л. чувствует слабость, недомогание ³⁸² <i>Kendini güçsüz, zayıf hissetmek</i>	~Cansız düşmek ~Dermanı kesilmek ~Zayıf düşmek		Güçsüzlük, zayıflık ile ilgili (Kısmi Benzer)
157	398	Душа выходит/ вышла из тело [▼]	-О чьей-л. смерти. ³⁸³ <i>Ruhun bedenden ayrılması, birisinin ölümü</i>	~Ahirete göçmek ~Can vermek ~Ruhunu teslim etmek		Ölüm ile ilgili (Kısmi Benzer)
158	569	Душа горит [▼]	-О сильном волнении, страданиях, переживаниях. ³⁸⁴ <i>Güçlü heyecan, endişe, ıstırap duymak</i>	~Canı acımak ~Endişeye düşmek ~Kaygı çekmek		Endişe duymak ile ilgili (Kısmi Benzer)
159	125/343/381	Душа в пятки ушла [▼]	-Об очень испугавшемся человеке ³⁸⁵	~Gölgesinden korkmak		Çok korkmuş kimse ile ilgili

³⁷⁸ Mokienko ve Nikitina, 209.

³⁷⁹ Mokienko ve Nikitina, 209.

³⁸⁰ Mokienko ve Nikitina, 209.

³⁸¹ Mokienko ve Nikitina, 210.

³⁸² Mokienko ve Nikitina, 209.

³⁸³ Mokienko ve Nikitina, 211.

³⁸⁴ Mokienko ve Nikitina, 211.

³⁸⁵ Mokienko ve Nikitina, 211.

			<i>Çok korkmuş olan insan</i>	~Korkudan ölmek/ çıldırmaq ~Ödü kopmak/ patlamak		(Kısmi Benzer)
160	153	Душе больно [▼]	-О чувстве грусти, тоски ³⁸⁶ <i>Özlem ve üzüntü hissetmek</i>	~Acı/ keder çekmek / duymak ~Özlem çekmek/ duymak		Üzüntü, özlem duymak ile ilgili (Kısmi Benzer)
161	214/234	Душе горько [▼]	-О чувстве горечи, угнетённом состоянии ³⁸⁷ <i>Acı ve üzüntü hissetmek</i>	~Acı çekmek/ duymak ~Canı acımak ~Kaygı çekmek		Üzüntü ile ilgili (Kısmi Benzer)
162	75/451	Еле ноги волочить [=]	-Очень медленно передвигаться ³⁸⁸ <i>Çok yavaş hareket etmek</i>	~Ayak sürümek ~Ağır aksak yürümek		Ağır hareket etmek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
163	125	Железная рука [▼]	-О чьём л. твёрдом, решительном, целеустремленном характере, способе действий. ³⁸⁹ <i>Sert, kararlı, sağlam karakter özelliği sergileyen kişi</i>	~Ayakları yere basmak ~Sağlam olmak/ durmak ~Taş gibi		Sağlam karakter ile ilgili (Kısmi Benzer)
164	193	Живая рука [▼]	-Очень быстро ³⁹⁰ <i>Çok hızlı</i>	~Pire gibi ~Yıldırım gibi		Hızlılık ile ilgili (Kısmi Benzer)
165	42/43	Жить да есть [▼]	-Жить благополучно ³⁹¹ <i>Güzel, iyi yaşam sürmek</i>	~Bey / paşa gibi yaşamak ~Bir eli yağda bir eli balda olmak ~Karnı tok, sırtı pek ~Rahatına bakmak		Rahat yaşam ile ilgili (Kısmi Benzer)
166		Жить полным домом [▼]	-Быть богатым, обладать достатком. ³⁹²	~Bey / paşa gibi yaşamak ~Varlık içinde olmak		Zenginlik ile ilgili

³⁸⁶ Mokienko ve Nikitina, 213.³⁸⁷ Mokienko ve Nikitina, 213.³⁸⁸ Mokienko ve Nikitina, 440.³⁸⁹ Mokienko ve Nikitina, 575.³⁹⁰ Mokienko ve Nikitina, 575.³⁹¹ Mokienko ve Nikitina, 233.³⁹² Mokienko ve Nikitina, 196.

			<i>Zengin olmak; bolluk içinde yaşamak</i>	~Varlık içinde yaşamak		(Kısmi Benzer)
167	79	Жить своей натурой [▼]	-Не надеяться на кого-л., полагаться только на себя ³⁹³ <i>Kimseye güvenmeme, sadece kendi doğrularına güvenme</i>	~Doğru bildiği yoldan şaşmamak/ ayrılmamak ~Kafasının dikine gitmek ~Kendi yolunda gitmek		Kendi doğrusunda yaşamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
168	505	Жить чужим добром [▼]	-Жить за чужой счёт. ³⁹⁴ <i>Başkası için, birisinin faydasına yaşamak</i>	~(Birisinin) faydasına yaşamak ~(Birisine) uşaklık etmek ~Başkasına fedakârlık etmek / göstermek		Başkası için yaşamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
169	241/327	Жить чужим разумом [=]	-Придерживаться чужих взглядов, не быть самостоятельным ³⁹⁵ <i>Kendisi olamamak, başkasının bakış açısını desteklemek</i>	~(Başkasının) aklıyla yaşamak ~(Başkasının) aklına uymak ~(Başkasının) ağızına bakmak ~(Başkasının) ağızını yapmak		Kendi aklıyla hareket edememek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
170	271	За душой ничего не ет [▼]	-Об очень бедном, неимущем человеке ³⁹⁶ <i>Çok fakir, varlıksız kimse</i>	~Açlık çekmek ~Açlıktan nefesi kokmak ~Dikili ağacı olmamak ~Yoksulluk çekmek		Fakirlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
171	9/13	Заглянуть в лукошко [▼]	-Узнать о ком либо самое сокровенное. ³⁹⁷ <i>Birisi hakkında en gizli bilgileri öğrenme</i>	~Sırta ermek/ erişmek		Sır öğrenmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
172	584	Зайти в ум [=]	-Понять, сообразить что-л ³⁹⁸ <i>Anlamak, bir şeyi anlamlandırmak</i>	~Aklına girmek ~Aklı almak ~Aklı kesmek		Anlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
173	297	Затуманивать глаза [▼]	-Обманывать, вводить в	~Ағыз yapmak ~Dolap çevirmek/ döndürmek		Birisini kandırmak ile ilgili

³⁹³ Mokienko ve Nikitina, 427.³⁹⁴ Mokienko ve Nikitina, 192.³⁹⁵ Mokienko ve Nikitina, 555.³⁹⁶ Mokienko ve Nikitina, 213.³⁹⁷ Mokienko ve Nikitina, 372.³⁹⁸ Mokienko ve Nikitina, 683.

			заблуждение ког-л ³⁹⁹ <i>Kandırmak, birini yanıltmak</i>	~Faka bastırmak		(Kısmi Benzer)
174	242	Зашибать копейку [▼]	-Много зарабатывать ⁴⁰⁰ <i>Çok para kazanmak</i>	~Çuvalla para kazanmak ~Para basmak ~Paraya para / pul dememek ~Para kırmak		Çok para kazanmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
175	176/179	Земля держится [▼]	-О сильном, достойном человеке ⁴⁰¹ <i>Oldukça güçlü ve önemli kimse hakkında</i>	~Yeri (göğü) titretmek / inletmek		Güçlü kişi ile ilgili (Kısmi Benzer)
176	359	Земля не принимает (берёт) [=]	-Кто-л. живёт очень долго ⁴⁰² <i>Uzun yıllardır yaşayan, ölmeyen kimse</i>	~Toprak (Yer) kabul etmemek/etmez		Uzun yaşayan, kimse ile ilgili (Tam Eşdeğer)
177	120/121	Знатное дело [▼]	-Известное дело ⁴⁰³ <i>Herkesin bildiği iş</i>	~(İş) ayyuka çıkmak ~(İş) ortada olmak		Bilinen iş ile ilgili (Kısmi Benzer)
178	237	Золотая рота [□]	-Сильная армия ⁴⁰⁴ <i>Güçlü ordu</i>		X	Güçlü ordu ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
179	201	Идёт к рукам [▼]	-Всё удаётся кому-л., получается у кого-л. ⁴⁰⁵ <i>Birisi için her şeyin düzgün, yolunda gitmesi</i>	~(İş) yolunda gitmek / olmak ~İşi tıkırında olmak / gitmek		İşin yolunda olması ile ilgili (Kısmi Benzer)
180	119	Иди к чёрту [□]	-Выражающее гнев и желание избавиться от кого-л. ⁴⁰⁶ <i>Birisine öfkesini ifade ederek, ondan kurtulmak istemek (Defol, yok ol) anlamında kullanılan ifadedir.</i>		X	Kovmak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)

³⁹⁹ Mokienko ve Nikitina, 123.

⁴⁰⁰ Mokienko ve Nikitina, 311.

⁴⁰¹ Mokienko ve Nikitina, 253.

⁴⁰² Mokienko ve Nikitina, 253.

⁴⁰³ Mokienko ve Nikitina, 181.

⁴⁰⁴ Mokienko ve Nikitina, 571.

⁴⁰⁵ Mokienko ve Nikitina, 576.

⁴⁰⁶ Mokienko ve Nikitina, 737.

181	98	Из веки веков[▼]	-Издавна, с давних пор ⁴⁰⁷ <i>Eskiden beri, uzun zamandır</i>	~Kalubeladan beri		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
182	106/107/212	Из рук в руки[=]	-Непосредственно от одного к другому ⁴⁰⁸ <i>Bir elden diğerine geçirmek</i>	~Elden ele ~Elden ele geçmek / gezmek		Elden ele iletmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
183	154/164/273/436/441/570/585	Из рук не валится [=]	-Из рук ничего не выпадывает ⁴⁰⁹ <i>Elinden hiçbir şey düşürmeyen, bırakmayan</i>	~Elinden düşürmemek ~Elinden bırakmamak ~Elinden kurtulamaz		Elinden düşürmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
184	128/201/224	Из угла в угол [=]	-Туда и обратно, в разных направлениях (ходить) ⁴¹⁰ <i>Farklı yönlerde, bir köşeden diğer köşeye yürümek</i>	~Bir köşeden diğer köşeye ~Bir baştan (uçtan) bir başa (uca)		Mekân ile ilgili (Tam Eşdeğer)
185		Из уст в уста [=]	-От одного человека к другому (передаваться – о слухах, новостях). ⁴¹¹ <i>Bir kimseden diğerine iletmek (haber, duyum hakkında)</i>	~Ağızdan ağıza		Konuşarak iletmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
186	27/575	Изо всех рысей [▼]	-Очень быстро ⁴¹² <i>Çok hızlı</i>	~Şimşek gibi ~Yıldırım gibi		Hız ile ilgili (Kısmi Benzer)
187	159	Изрубить в капусту (лапшу) [▼]	-Избить, поколотить кого-л. ⁴¹³ <i>Birini dövmek\ tartaklamak</i>	~Allah yarattı dememek ~Dayak atmak ~Temiz bir dayak atmak ~Tekme tokat girişmek		Dövmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
188	220	Испустить дух [▼]	-Умереть ⁴¹⁴ <i>Ölmek, vefat etmek</i>	~Can vermek		Vefat etmek ile ilgili

⁴⁰⁷ Mokienko ve Nikitina, 74.⁴⁰⁸ Mokienko ve Nikitina, 574.⁴⁰⁹ Mokienko ve Nikitina, 574.⁴¹⁰ Mokienko ve Nikitina, 678.⁴¹¹ Mokienko ve Nikitina, 690.⁴¹² Mokienko ve Nikitina, 589.⁴¹³ Mokienko ve Nikitina, 352.⁴¹⁴ Mokienko ve Nikitina, 209.

				~Hayata gözlerini yummak ~Ruhunu teslim etmek		(Kısmi Benzer)
189	155/569/	Исчезнуть (пропасть) из глаз [=]	-Переставать быть видимым ⁴¹⁵ <i>Gözle görülür olmamak, görünür olmaktan çıkmak</i>	~Gözden kaybolmak ~Gözden uzaklaşmak ~Gözden nihan olmak		Görünmezlik ile ilgili (Tam Eşdeğer)
190	44/151/424	Искры (искорки) и з(с) глаз посыпались [▼]	- О действии оглушающего, сильного удара по голове, лицу. ⁴¹⁶ <i>Kafaya veya yüze alınan güçlü, çarpıcı darbeyi ifade etmektedir</i>	~Darbe vurmak (kafaya/yüze) ~Darbe indirmek (kafaya/yüze) ~Şamar patlatmak ~Tokat atmak (patlatmak)		Darbe almak ile ilgili (Kısmi Benzer)
191	273/	Как на беду/грех [□]	-К несчастью, на беду ⁴¹⁷ <i>Maalesef</i>		X	'Maalesef' anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
192	128/136/145/251/315/334/350/	Как ни в чем не бывало [□]	-Словно ничего не случилось, не произошло ⁴¹⁸ <i>Sanki hiçbir şey olmamış gibi</i>		X	'Sanki hiçbir şey olmamış gibi' anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
193	94/162/175	Какое дело [▼]	-Совсем не касается кого-л. что-л. ⁴¹⁹ <i>Kimseyi ilgilendirmeyen iş, haber</i>	~(Birinin) üstüne vazife olmamak		İlgilendirmem ek ile ilgili (Kısmi Benzer)
194	215	Карман толстый [=]	-О богатом, обеспеченном человеке ⁴²⁰ <i>Zengin, varlıklı kimse</i>	~Cebi kalın ~Cüzdanı kalın ~Denizde kum, onda para ~Ensesi kalın		Zenginlik ile ilgili (Tam Eşdeğer)
195	224	Клевать носом [▼]	-Дремать сидя, то опуская, то	~Ayakta uyumak/ uyuklamak		Uyuklamak ile ilgili

⁴¹⁵ Mokienko ve Nikitina, 128.⁴¹⁶ Mokienko ve Nikitina, 268.⁴¹⁷ Mokienko ve Nikitina, 162.⁴¹⁸ Mokienko ve Nikitina, 67.⁴¹⁹ Mokienko ve Nikitina, 181.⁴²⁰ Mokienko ve Nikitina, 277.

			поднимая голову ⁴²¹ <i>Oturduğu yerde başını kaldırıp, indirerek uyuklamak</i>	~Gözünden uyku akmak ~Uyku bastırmak		(Kısmi Benzer)
196	147	Ковать монету [▼]	-Зарабатывать деньги ⁴²² <i>Para kazanmak</i>	~Eli para görmek ~Para kesmek ~Para yapmak		Para kazanmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
197	115	Кое-как мало [▼]	-Наспех, небрежно ⁴²³ <i>Aceleyle, dikkatsizce</i>	~Aceleye gelmek ~Aceleye getirmek		Acele etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
198	120/397	Коли Бог велит [▼]	-Как Бог попустит ⁴²⁴ <i>Allah nasıl nasip ederse/ izin verirse</i>	~Allah'ın dediği olur		'Allah nasıl nasip ederse/ izin verirse' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
199	136	Коли Богу угодно [▼]	-Выражение покорности судьбе ⁴²⁵ <i>Kadere teslim olma ifadesi</i>	~Kadere boyun eğmek ~Kadere razı olmak		Kadere teslim olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
200	151/571	Копать (рыть) яму [=]	-Тайно или явно вредить кому-л. ⁴²⁶ <i>Birine gizlice veya açıkça zarar vermek, tuzak hazırlamak.</i>	~ (Birinin) çukurunu kazmak ~Tuzağa düşürmek ~Tuzak kurmak		Tuzak hazırlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
201	355	Копыта в землю [▼]	-О пьяном человеке ⁴²⁷ <i>Sarhoş kimse</i>	~Kör kütük sarhoş ~Küfelik olmak ~Leş gibi sarhoş		Sarhoş olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
202	235	Коротать свой век [▼]	-Жить однообразно, скучая и не желая при этом изменить свой образ жизни ⁴²⁸	~(Birisi) Ne uzar ne kısalır		Durağan olmak ile ilgili

⁴²¹ Mokienko ve Nikitina, 450.

⁴²² Mokienko ve Nikitina, 410.

⁴²³ Mokienko ve Nikitina, 294.

⁴²⁴ Mokienko ve Nikitina, 45.

⁴²⁵ Mokienko ve Nikitina, 48.

⁴²⁶ Mokienko ve Nikitina, 773.

⁴²⁷ Mokienko ve Nikitina, 312.

⁴²⁸ Mokienko ve Nikitina, 74.

			<i>Tek düze yaşamak, hayat tarzını değiştirmeyi istememek</i>	A~ Böyle gelmiş böyle gider		(Kısmi Benzer)
203	422	Косить траву [▼]	-Молчать. ⁴²⁹ <i>Susmak, ses çıkarmamak</i>	~Ses çıkarmamak ~Ses etmemek ~Sus pus olmak		Susmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
204	198/339/435	Кровь бросилась в лицо [▼]	-Кто-л. покраснел от стыда, досады и т. п. ⁴³⁰ <i>Utancıdan ya da mahcubiyetten yüzünün kızarması</i>	~Utancıdan kıpkırmızı kesilmek ~Yerin dibine geçmek ~Yüzü kızarmak		Utanmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
205	505	Кровь заговорит [▼]	-Сказывается характер, натура ⁴³¹ <i>Kişinin karakter ve mizacını göstermesi</i>	~Huya çekmek ~Soya çekmek		Karakter ile ilgili (Kısmi Benzer)
206	243/363	Кровь с молоком [▼]	-О румянном, здоровом человеке ⁴³² <i>Sağlıklı, al yanaklı kimse</i>	~Turp gibi olmak ~Demir gibi		Sağlıklı olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
207	121/122	Круглый год [□]	-Целый год, на протяжении всего года ⁴³³ <i>Tüm yıl, bir takvim yılı</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
208	139	Крышу оторвало [▼]	-Сходит с ума, вести себя подобно сумасшедшему ⁴³⁴ <i>Delirmek, deli gibi davranmak</i>	~Aklını kaybetmek ~Deli çıkmak ~Deliye dönmek ~Kafayı sıyırmak ~Keçileri kaçırmak		Delirmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
209	42/43/348	Кто куда [□]	-В разные стороны ⁴³⁵ <i>Farklı yönlere gitmek</i>		X	Farklı yerlere yönelmek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
210	142	Кто в лес кто по дрова [▼]	-О чьих-л. несогласованных действиях ⁴³⁶	~Köy yanar deli taranır/ saçını tarar		Duruma uygun olmayan

⁴²⁹ Mokienko ve Nikitina, 669.

⁴³⁰ Mokienko ve Nikitina, 331.

⁴³¹ Mokienko ve Nikitina, 331.

⁴³² Mokienko ve Nikitina, 331.

⁴³³ Mokienko ve Nikitina, 133.

⁴³⁴ Mokienko ve Nikitina, 336.

⁴³⁵ Mokienko ve Nikitina, 337.

⁴³⁶ Mokienko ve Nikitina, 357.

			<i>Birisinin duruma uyumsuz, koordinasyonsuz hareketleri</i>			hareketler ile ilgili (Kısmi Benzer)
211	376	Куры не клюют (денег) [▼]	-О большом количестве чего-л. (обычно — денег) у кого-л. ⁴³⁷ <i>Büyük miktarda parası bulunan kimse</i>	~Cüzdanı kalın ~Çuvalla para kazanmak ~Ensesi kalın ~Para basmak ~Paraya para dememek		Zengin kimse ile ilgili (Kısmi Benzer)
212	113/164/171/201/213/278/297/312/323/327/345/367376/382/395/397/406/417/433	Куда деваётся/деваться [□]	-Разумеется, несомненно, безусловно ⁴³⁸ <i>Kesinlikle, Şüphesiz, Elbette</i>		X	‘Kesinlikle, Elbette’ anlamında kullanılan ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
213	408	Куда кривая вывезет (вынесет) [□]	-Так, как получится, как случится (при действиях в надежде на удачу, счастливый случай) ⁴³⁹ <i>Şans, mutluluk, umut durumunda ‘nasıl olmalıysa öyle olacak’ anlamında kullanılan ifadedir.</i>		X	‘Hayırlısı ile, hayırlısı olsun’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
214	149/295/408	Куда ни поверни [▼]	-В любом случае, при любом допущении ⁴⁴⁰ <i>Herhangi bir durumda/ varsayımında</i>	~Ne olursa olsun		‘Her hâlükârda’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
215	100	Лиха сна не знать [▼]	-Не беспокоиться, не волноваться о чём-л. <i>Endişe etmemek, telaşlanmamak</i>	~Dert etmemek ~Endişeye düşmemek ~Telaşa düşmemek/ dalmamak		Telaşlanmama ile ilgili (Kısmi Benzer)
216	37/38/ 433	Лихим матом [▼]	-Очень громко (кричать) ⁴⁴¹ <i>Çok yüksek sesle (bağırarak)</i>	~Avazı çıktığı kadar (bağırarak)		Bağırarak ile ilgili

⁴³⁷ Mokienko ve Nikitina, 343.⁴³⁸ Mokienko ve Nikitina, 337.⁴³⁹ Mokienko ve Nikitina, 330.⁴⁴⁰ Mokienko ve Nikitina, 337.⁴⁴¹ Mokienko ve Nikitina, 387.

				~Bağırıp çağırarak ~Danalar gibi bağırarak/ böğürmek		(Kısmi Benzer)
217	363	Лица не видать [▼]	-О побледневшем, изменившемся в лице от испуга, горя и т. п. человеке ⁴⁴² <i>Korkudan, kederden soluk yüzü olan kimse</i>	~Beti benzi atmak ~Benzi solmak ~Sarıp solmak ~Yüzü kireç gibi olmak ~(Yüzün) rengi atmak		Korkudan yüzü solmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
218	219	Лицо в лицо [▼]	-Об очень похожих людях ⁴⁴³ -Çok benzeyen <i>insanlar hakkında</i>	~Boyu boyuna huyu huyuna ~Hık demiş burnundan düşmüş		Çok benzerlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
219	153	Марать (пачкать) руки [▼]	-Ввязываться в грязное дело или позорить себя каким-л. поступком ⁴⁴⁴ <i>Kirli bir işe bulaşmak veya bir şekilde kendini lekelemek</i>	~Adını kirletmek ~Adını lekelemek		Adını lekelemek ile ilgili (Tam Benzer)
220	144/147	Мастер на все руки [▼]	-О человеке, который справляется с любой работой ⁴⁴⁵ <i>Her işin üstesinden gelebilen, becerikli kişi</i>	~İşin üstesinden gelmek ~Marifet göstermek ~On parmağında on marifet / hüner olmak		Becerikli olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
221	578	Махнуть рукой [▼]	-Попрошиться с кем-л. ⁴⁴⁶ <i>Birisiyle vedalaşmak</i>	~Veda etmek		Vedalaşma ile ilgili (Kısmi Benzer)
222	154	Мелькосится в глазах [▼]	-Об ощущении ряби, мелькания в глазах ⁴⁴⁷ <i>Gözlerde titreme, dolma, dalgalanma hissi hakkında</i>	~Gözlerin buğulanması ~Gözlerin dolması ~Gözlerin kısılması ~Gözleri sulanması		Gözlerin dolması ile ilgili (Tam Benzer)
223	168	Метать жребий об одеждах [□]	-Преждевременно делить что-л.			Vaktinden önce miras

⁴⁴² Mokienko ve Nikitina, 364.⁴⁴³ Mokienko ve Nikitina, 365.⁴⁴⁴ Mokienko ve Nikitina, 579.⁴⁴⁵ Mokienko ve Nikitina, 386.⁴⁴⁶ Mokienko ve Nikitina, 582.⁴⁴⁷ Mokienko ve Nikitina, 127.

			(имущество, наследство) <i>Vaktinden önce adil olmayan paylaşım yapmak (Mülkiyet, Miras)</i>		X	paylaşımı yapmak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
224	137/155/160/161/167/185/190/220/221/279/308/327/334/341/365/367/376/379/410/490/561/562/576	Молить Бога [=]	-Выражать свою глубокую благодарность ⁴⁴⁸ <i>Derin şükranlarımı ifade etmek, dua etmek</i>	~(Allaha) şükretmek ~Hayır duası etmek		Dua etmek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
225	546	Мудрое дело [□]	-О чём-л. нетрудном, несложном, не доставляющем беспокойства. ⁴⁴⁹ <i>Zor, karmaşık olmayan akıllıca bir şey/ bir olay</i>		X	‘Zor, karmaşık olmayan akıllıca bir şey/ bir olay’ ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
226	400	Мух не ловить [▼]	-Быть очень пьяным ⁴⁵⁰ <i>Çok sarhoş olmak</i>	~Leş gibi sarhoş ~Küfelik olmak ~Zil zurna sarhoş		Sarhoş olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
227	148	Мять кожу [▼]	-Бить, избивать кого-л. ⁴⁵¹ <i>Birini dövmek, vurmak</i>	~Dayak atmak ~Temiz bir dayak atmak ~Tekme tokat girişmek		Dövmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
228	175	На Божьей воле [=]	-Как попало, как придётся ⁴⁵² <i>Olması gerektiği gibi, nasıl olmalıysa öyle olmak (kader)</i>	~Allah'ın emri		Kader ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
229	143	На вес золота [▼]	-О чём-л. очень ценном, редком ⁴⁵³ <i>Çok değerli ve nadir bulunan</i>	~Altın gibi ~Kıymete binen/ binmek		Değerli olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
230	213/215	На краю [белого] света (земли) [▼]	-Очень далеко, в отдалённом месте ⁴⁵⁴ <i>Çok uzak, uzak bir yerde bulunan</i>	~Gözden ırak / uzak ~Uzak kalmak / düşmek		Mekân ile ilgili (Kısmi Benzer)

⁴⁴⁸ Mokienko ve Nikitina, 48.

⁴⁴⁹ Mokienko ve Nikitina, 181.

⁴⁵⁰ Mokienko ve Nikitina, 418.

⁴⁵¹ Mokienko ve Nikitina, 295.

⁴⁵² Mokienko ve Nikitina, 100.

⁴⁵³ Mokienko ve Nikitina, 80.

⁴⁵⁴ Mokienko ve Nikitina, 326.

231	419	На носу [▼]	-Очень скоро, в самое ближайшее время ⁴⁵⁵ <i>Çok yakında, en yakın zamanda</i>	~Eli kulağında ~Tez vakitte / zamanda		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
232	98	На пороге [□]	-В период, непосредственно предшествующий чему-л. ⁴⁵⁶ <i>Bir şeyden hemen önceki dönem, arifesinde</i>		X	‘Bir şeyden hemen önceki dönem, arifesinde’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
233	213	На роду написано [▼]	-О предопределенности в судьбе ⁴⁵⁷ <i>Kaderde yazan, belirlenmiş olan</i>	~Alın yazısı		Kader ile ilgili (Kısmi Benzer)
234	146	На своём месте [▼]	-Соответствует по своим качествам тому делу, которым занят ⁴⁵⁸ <i>Meşgul olduğu işin niteliklerini sağlamak</i>	~Yerine düşmek		Uygun olmak, denk gelmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
235	279/	На скорую руку [▼]	-Наспех, наскоро и некачественно ⁴⁵⁹ (делать что-л.) <i>Aceleyle, özensiz bir şey yapmak</i>	~Aceleyle gelmek/ getirmek		Acele yapılan iş ile ilgili (Kısmi Benzer)
236	153	На славу [□]	-Очень хорошо, искусно ⁴⁶⁰ <i>Çok iyi, güzel</i>		X	‘Çok iyi, güzel’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
237	340/390	Набить [себе] карман [=]	-Быстро (и обычно нечестным путем) обогащаться. ⁴⁶¹ <i>Hızlıca (genellikle dürüst olmayan bir yoldan) zenginleşmek</i>	~Cebini doldurmak ~Kara para kazanmak/ aklamak ~Çuvalla para kaldırmak		Kolay yoldan zenginleşmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
238	236	Наводить на грех [=]	-Искушать, провоцировать кого-л. на	~Günaha sokmak		Günaha teşvik ile ilgili

⁴⁵⁵ Mokienko ve Nikitina, 448.⁴⁵⁶ Mokienko ve Nikitina, 523.⁴⁵⁷ Mokienko ve Nikitina, 566.⁴⁵⁸ Mokienko ve Nikitina, 396.⁴⁵⁹ Mokienko ve Nikitina, 584.⁴⁶⁰ Mokienko ve Nikitina, 616.⁴⁶¹ Mokienko ve Nikitina, 277.

			предосудительный поступок ⁴⁶² <i>Kışkırtmak, yargılamak için birini kışkırtmak</i>			(Tam Eşdeğer)
239	200	Намять бока [▼]	-Побить, избить кого-л. ⁴⁶³ <i>Birini dövmek, vurmak</i>	~Allah yarattı dememek ~Dayak atmak ~Temiz bir dayak atmak ~Tekme tokat girişmek		Dövmek, vurmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
240	315	Наплевать в глаза [▼]	-Не поверить кому-л.; разоблачить ког-л. ⁴⁶⁴ <i>Kimseye güvenmemek, birini ifşa etmek</i>	~Güven duymamak ~Gözü tutmamak		Güvenmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
241	141	Начинать с нуля [=]	-Начинать с самого начала ⁴⁶⁵ <i>En baştan başlamak</i>	~Sıfırdan başlamak		Baştan başlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
242		Невеста без места [▼]	-О девушке, долго не выходящей замуж. ⁴⁶⁶ <i>Uzun süre evlenmemiş, yaşı geçmiş kadın</i>	~Kız kurusu ~Evde kalmış kız		Evlenmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
243	144	Не верить своим ушам [=]	-Очень удивляться, поражаться услышанному ⁴⁶⁷ <i>Duyduğu şey karşısında çok şaşırarak</i>	~Kulaklarına inanamamak		Duyduklarına şaşırarak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
244	104	Не видеть себя[=]	-Потерять ориентировку в пространстве ⁴⁶⁸ <i>Boşlukta yönünü, kendini kaybetmek</i>	~Kendini görmemek ~Kendini kaybetmek		Kendini kaybetmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
245	11/13	Не дай Господи [□]	-Не дай Бог ⁴⁶⁹ <i>Allah korusun, Allah vermesin</i>		X	'Allah korusun, Allah esirgesin' anlamında

⁴⁶² Mokienko ve Nikitina, 162.

⁴⁶³ Mokienko ve Nikitina, 51.

⁴⁶⁴ Mokienko ve Nikitina, 124.

⁴⁶⁵ Mokienko ve Nikitina, 453.

⁴⁶⁶ Mokienko ve Nikitina, 430.

⁴⁶⁷ Mokienko ve Nikitina, 693.

⁴⁶⁸ Mokienko ve Nikitina, 603.

⁴⁶⁹ Mokienko ve Nikitina, 159.

						kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
246	54/	He до ума [▼]	-О невозможности неспособности догадаться о чём-л ⁴⁷⁰ <i>Bir şeyi tahmin edememek, etmenin imkânsız olması</i>	~Akıl ermemek/ erdirememek ~Akıllı kesmemek		Tahmin edememek ile ilgili (Kısmi Benzer)
247	363	He знать горя [=]	-He испытывать неудобств, беспокойства от кого-л., от чего-л ⁴⁷¹ <i>Keder, sıkıntı görmemek</i>	~Acı / dert / keder bilmemek ~Tasa çekmemek		Dertsiz yaşamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
248	210	He к добру [▼]	-К беде, -К несчастью ⁴⁷² -Kötülüğe, <i>Bahtsızlığa, Şerre ait</i>	~Hayra alamet değil		İşin sonunda hayır olmaması ile ilgili (Kısmi Benzer)
249	387	He моргнув глазом [=]	-He испытывая волнения, долго не раздумывая ⁴⁷³ <i>Heyecanlanmadan, fazla düşünmeden harekete geçmek</i>	~Göz/ Gözünü/ kırpmadan		Tereddüt etmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
250	206/335	He по душе [▼]	-He нравится, неприятно кому-л ⁴⁷⁴ <i>Beğenmemek, hoşuna gitmemek</i>	~Burun kıvrırmak ~Hoşuna gitmemek ~İçine sinmemek		Beğenmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
251	32/426	He по зубам [=]	-О чём-л. недоступном, недосыгаемом ⁴⁷⁵ <i>Erişilmez, ulaşılmaz bir şeyden bahsetmek</i>	~Dişine göre olmamak		Erişilmez bir şey ile ilgili (Tam Eşdeğer)
252	231	He по карману [=]	-Слишком дорого ⁴⁷⁶ <i>Fazlasıyla pahalı, bütçeyi aşan</i>	~Cebine göre olmamak ~Ateş pahası ~Cep yakmak		Pahalılık ile ilgili

⁴⁷⁰ Mokienko ve Nikitina, 685.⁴⁷¹ Mokienko ve Nikitina, 154.⁴⁷² Mokienko ve Nikitina, 193.⁴⁷³ Mokienko ve Nikitina, 127.⁴⁷⁴ Mokienko ve Nikitina, 213.⁴⁷⁵ Mokienko ve Nikitina, 259.⁴⁷⁶ Mokienko ve Nikitina, 278.

				~Pahalıya gelmek ~Tuzluya patlamak		(Tam Eşdeğer)
253	114	Не по нутру [▼]	-Не нравится кому-л./что-л. ⁴⁷⁷ <i>Birinin/bir şeyin hoşuna gitmemek</i>	~Hoşuna gitmemek ~İçine sinmemek ~Zevkine uymamak/ gitmemek		Hoşuna gitmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
254	208	Не по сердцу [=]	-Не нравится, не по вкусу ⁴⁷⁸ <i>Beğenmemek, zevkine göre olmamak</i>	~Gönlüne göre olmamak ~Hoşuna gitmemek ~Zevkine uymamak/ gitmemek		Beğenmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
255	100	Не пустили на белый (божий) свет [□]	-О мёртворождён- ном ребёнке ⁴⁷⁹ <i>Ölü doğmuş olan çocuk</i>		X	'Ölü doğmuş çocuk' için kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
256	175	Несолоно похлебать [▼]	-Обмануться в своих ожиданиях, не добиться желаемого ⁴⁸⁰ <i>Beklentilerinde aldanmak, isteğini elde edememek</i>	~Hayal kırıklığına uğramak ~Hayal olmak ~Umutları suya düşmek		Hayal kırıklığı ile ilgili (Kısmi Benzer)
257	236/345/36 5	Не смыкать глаз [=]	-Не засыпать, не спать даже короткое время ⁴⁸¹ <i>Kısa süreliğine dahi olsa uyuklatamak, hiç uyumamak</i>	~Gözünü kırpmamak		Uyumamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
258	75	Не считать за человека [=]	-Унижать, презирать кого- л. ⁴⁸² <i>Birini aşağılamak, hor görmek</i>	~(Birini) adam yerine (hesabına) koymamak		Aşağılamak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
259	139	Не успел и глазом моргнуть [▼]	-Очень быстро, молниеносно ⁴⁸³ <i>Çok hızlı, yıldırım hızında</i>	~Göz açıp kapamadan ~Göz açıp kapayınca kadar		Hız ile ilgili (Kısmi Benzer)

⁴⁷⁷ Mokienko ve Nikitina, 453.

⁴⁷⁸ Mokienko ve Nikitina, 608.

⁴⁷⁹ Mokienko ve Nikitina, 597.

⁴⁸⁰ Mokienko ve Nikitina, 433.

⁴⁸¹ Mokienko ve Nikitina, 118.

⁴⁸² Mokienko ve Nikitina, 732.

⁴⁸³ Mokienko ve Nikitina, 127.

260	122/137/56 2/	Нечистая душа [□]	- Чёрт, дьявол ⁴⁸⁴ Şeytan, kötü ruh		X	‘Şeytan, kötü ruh’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
261	153/154/18 9/236/317	Нечистая сила[□]	- Чёрт, дьявол ⁴⁸⁵ Şeytan, kötü ruh		X	‘Şeytan, kötü ruh’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
262	55	Не тут-то было [▼]	-Не так, как задумывалось; не оправдались ожидания ⁴⁸⁶ <i>Düşünüldüğü gibi olmayan, beklentileri karşılamayan</i>	~Boşa çıkmak ~Hayal kırıklığına uğramak ~Umudu / Ümidi boşa çıkarmak		Beklentiyi karşılamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
263	389/578	Не шевелить пальцем [=]	-Ничего не предпринять, не сделать для достижения какой- либо цели или в помощь кому-л. ⁴⁸⁷ <i>Herhangi bir hedefe ulaşmak veya birine yardım etmek için hiçbir şey yapmamak</i>	~Parmağını (bile) kıpırdatmamak ~Kılını (bile) kıpırdatmamak		Yardım etmemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
264	130	Ни вести ни павести [▼]	-Об отсутствии известий, сведений о ком-л ⁴⁸⁸ <i>Birisi hakkında bilgi/haber alamamak</i>	~Ses / haber çıkarmak ~Ses seda yok / çıkarmak		Haber alamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
265	153/200/33 6/419/	Ни взад ни вперёд [=]	-Ни в одном из возможных направлений ⁴⁸⁹ <i>Olası yönlerin hiçbiri, ilerleyememek</i>	~Ne ileri ne geri		İlerleyememe İle ilgili (Tam Eşdeğer)

⁴⁸⁴ Mokienko ve Nikitina, 213.

⁴⁸⁵ Mokienko ve Nikitina, 61

⁴⁸⁶ Mokienko ve Nikitina, 68.

⁴⁸⁷ Mokienko ve Nikitina, 477.

⁴⁸⁸ Mokienko ve Nikitina, 80.

⁴⁸⁹ Mokienko ve Nikitina, 84.

266	78/80	Ни в век [□]	-Никогда ⁴⁹⁰ <i>Hiçbir zaman, asla</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
267	42	Ни в коем случае [▼]	-Ни при каких обстоятельствах ⁴⁹¹ <i>Hiçbir koşulda</i>	~Ne olursa olsun		Zaman/durum ile ilgili (Kısmi Benzer)
268	192	Ни в скоп ни в горсть [▼]	-О чём-л. бесполезном, ненужном ⁴⁹² <i>Faydasız, gereksiz, yararsız bir şey hakkında</i>	~Gereksiz görmek ~Lüzumsuz görmek		Gereksiz görmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
269	305	Ни день ни ночь [□]	-Никогда ⁴⁹³ <i>(Ne gece ne gündüz), hiçbir zaman</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
270	103/221/342/351/360	Ни жив ни мёртв [▼]	-О состоянии сильно испугавшегося, оцепеневшего от страха человека ⁴⁹⁴ <i>Çok korkmuş, korkudan uyuşmuş kimsenin durumu</i>	~Korkudan çıldırmak ~Korkudan akli çıkmak ~Korkudan ölmek ~Ölü gibi		Çok korkmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
271	354/390	Ни за грош [▼]	-Совершенно зря, напрасно ⁴⁹⁵ <i>Tatatsızyla boşuna, faydasız</i>	~Abesle iştiğal etmek / uğraşmak ~Boşa / Haybeye kürek çekmek		'Boşuna, faydasız' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
272	408	Ни за что, ни про что [▼]	-Понапрасну, зря; без причины. ⁴⁹⁶ <i>Boşuna, faydasız, sebepsiz</i>	~Abesle iştiğal etmek / uğraşmak ~Havaya kılıç sallamak		'Boşuna, faydasız' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
273	141	Ни зги не видно [▼]	-Ничего не видно ⁴⁹⁷	~Göz gözü görmemek		Görünmemek ile ilgili

⁴⁹⁰ Mokienko ve Nikitina, 74.

⁴⁹¹ Mokienko ve Nikitina, 623.

⁴⁹² Mokienko ve Nikitina, 615.

⁴⁹³ Mokienko ve Nikitina, 184.

⁴⁹⁴ Mokienko ve Nikitina, 229.

⁴⁹⁵ Mokienko ve Nikitina, 165.

⁴⁹⁶ Mokienko ve Nikitina, 741.

⁴⁹⁷ Mokienko ve Nikitina, 250.

			<i>Hiçbir şeyin görünmemesi</i>	~Ucu bucağı görünmemek		(Kısmi Benzer)
274	386	Ни ложки ни плошки [▼]	-О бедном, неимущем человеке ⁴⁹⁸ <i>Varlıksız, fakir kimse</i>	~Açlık çekmek ~Açlıktan nefesi kokmak ~Dikili ağacı olmamak ~Yoksulluk çekmek		Fakirlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
275	75/201/ 204/218/21 9/243/247/ 253/258/29 5/327/339/ 342/400/56 6	Ни много ни мало Ни больше ни меньше [▼]	-Именно столько, ровно столько ⁴⁹⁹ <i>Tam olması gerektiği kadar</i>	~Kararında (olmak) ~Ne az ne çok		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
276	222	Ни одно дело с рук невалится (не свалится) [=]	-Об умелом, ловком человеке ⁵⁰⁰ <i>Yetenekli, marifetli kimse hakkında</i>	~Elinden (hiçbir iş) kurtulamaz ~Elinden iş gelmek / çıkmak ~Elinden iş kaçmaz		Marifetli olmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
277	95/96/ 212	Ни свет ни заря [▼]	-Очень рано утром, на рассвете ⁵⁰¹ <i>Sabahın çok erken saati, seher vakti</i>	~Gün ağarmak ~Gün doğumu ~Tan yeri ağarmak ~Zifiri karanlık		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
278	576	Ни хлеба мягкого, ни слова гладкого [□]	-О негостеприимном человеке ⁵⁰² <i>Misafirperver olmayan kimse</i>		X	Misafirperver olmamak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
279	154/206/22 2/235/234/ 264/330/33 1/337/377/ 383	Ни слуху ни духу/вести [▼]	-Нет никаких известий от кого-л ⁵⁰³ <i>Birisinden hiçbir ses/ haber alınmaması</i>	~Ses seda yok ~Ses soluk yok ~Ses vermemek		Haber alamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
280	427	Ни с места[▼]	-Не двигаться, стоять неподвижно ⁵⁰⁴ <i>Hareketsiz durmak, hareket etmemek</i>	~Harekete geçmemek ~Kılını kıpırdatmamak ~Parmağını kıpırdatmamak		Hareketsiz kalmak ile ilgili (Kısmi Benzer)

⁴⁹⁸ Mokienko ve Nikitina, 368.

⁴⁹⁹ Mokienko ve Nikitina, 53.

⁵⁰⁰ Mokienko ve Nikitina, 573.

⁵⁰¹ Mokienko ve Nikitina, 597.

⁵⁰² Mokienko ve Nikitina, 713.

⁵⁰³ Mokienko ve Nikitina, 623.

⁵⁰⁴ Mokienko ve Nikitina, 396.

281	567	Ни хлеба в суме, ни гроша в котоме [▼]	-О бедняке, нищем. ⁵⁰⁵ <i>Varlıksız, fakir kimse</i>	~Açlık çekmek ~Açlıktan nefesi kokmak ~Dikili ağacı olmamak ~Yoksulluk çekmek		Fakirlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
282	183/206	Ногтя не стоит [=]	-Незначительном, не заслуживающем никакого внимания по сравнению с кем-л. ⁵⁰⁶ <i>Başkasına kıyasla ilgiyi hak etmemek, ona denk olmamak</i>	~(Birinin) tırnağı olamamak		Denk olmamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
283	436	Нос с носом [=]	-Непосредственно, вплотную (столкнуться, встретиться и т. п.) ⁵⁰⁷ <i>Çok yakın, doğrudan (çarpmak, buluşmak vb.)</i>	~Burun buruna (gelmek/olmak)		Karşı karşıya gelmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
284	250	Носить на руках [=]	-Высоко ценить кого-л. ⁵⁰⁸ <i>Birisine çok değer vermek</i>	~El üstünde taşımak / tutmak		Değer vermek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
285	171	Обнищать глазами [▼]	-Частично потерять зрение ⁵⁰⁹ <i>Kısmi görme kaybı</i>	~Gözü görmemek ~Gözü sönmek		Görmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
286	182	Обносить словами [▼]	-Оскорблять ког-л. ⁵¹⁰ <i>Birisini sözle aşağılama</i>	~Aşağı görmek ~Hakir / hor görmek ~Hakaret etmek		Aşağılamak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
287	146	Один в один (в одного) [=]	-Совершенно одинаковы ⁵¹¹ <i>Tamamen birebir, aynısı</i>	~Birebir (gelmek) ~Başa baş		‘Tamamen birebir, aynısı’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
288	293	Один на одно [=]	-Совсем один; в одиночку. ⁵¹²	~Bir başına ~Baş başa		‘Tamamen tek, yalnız’

⁵⁰⁵ Mokienko ve Nikitina, 713.⁵⁰⁶ Mokienko ve Nikitina, 444.⁵⁰⁷ Mokienko ve Nikitina, 449.⁵⁰⁸ Mokienko ve Nikitina, 578.⁵⁰⁹ Mokienko ve Nikitina, 126.⁵¹⁰ Mokienko ve Nikitina, 620.⁵¹¹ Mokienko ve Nikitina, 461.⁵¹² Mokienko ve Nikitina, 461.

			<i>Tamamen tek, yalnız</i>			anlamında kullanılan bir İfadedir (Kısmi Eşdeğer)
289	559	Одним махом [=]	-Сразу, за один раз, в один приём ⁵¹³ <i>Hemen, tek seferde</i>	~Tek hamle (yapmak/etmek)		‘Tek sefer/hamle’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
290	423/498	Окинуть глаза [=]	-Проснуться. ⁵¹⁴ <i>Uyanmak, gözünü açmak</i>	~Gözünü açmak		Uyanmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
291	191	Освободить душу [▼]	-Избавить кого-л. от забот, принести успокоение кому-л. ⁵¹⁵ <i>Birisini endişeden kurtarmak, rahatlatmak</i>	~Ferahlık vermek ~Rahat ettirmek ~Yüreğini rahatlatmak		Rahatlatmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
292	341	От всего сердца [=]	-Совершенно искренне ⁵¹⁶ <i>Tamamıyla içten, yürekten</i>	~Yürekten (istemek/dilemek)		‘Kalpten, yürekten’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
293	138	От земли до небо [=]	-Сильно различающемся, совершенно не сходном между собою ⁵¹⁷ <i>Çok farklı olan, birbirinden tamamen farklı</i>	~Yerden göğe kadar		‘Birbirinden tamamen farklı’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
294	140	От земли не видеть [▼]	-О человеке небольшого роста ⁵¹⁸ <i>Kısa boylu insandan bahsederken kullanılan deyimdir</i>	~Bacak kadar ~Güdük kalmak ~Yerden bitme		Kısa boylu olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
295	103	От зла-горя [▼]	-Со злости, будучи в состоянии гнева, раздражения ⁵¹⁹	~Kan beynine sıçramak		Öfke ile ilgili

⁵¹³ Mokienko ve Nikitina, 244.⁵¹⁴ Mokienko ve Nikitina, 124.⁵¹⁵ Mokienko ve Nikitina, 216.⁵¹⁶ Mokienko ve Nikitina, 606.⁵¹⁷ Mokienko ve Nikitina, 429.⁵¹⁸ Mokienko ve Nikitina, 252.⁵¹⁹ Mokienko ve Nikitina, 255.

			<i>Kızgın, sinirli, öfke halinde olan</i>	~Öfkeden / sinirden deliye dönmek ~Öfkeye kapılmak		(Kısmi Benzer)
296	199/315	От мала до велика [▼]	-Все без различия возраста, абсолютно все ⁵²⁰ <i>Yaş ayrımı olmaksızın kesinlikle herkes (Küçükten büyüğe)</i>	~Yediden yetmişe		Yaş ile ilgili (Kısmi Benzer)
297	240	От чистого сердца [▼]	-Из самых добрых побуждений ⁵²¹ <i>En iyi, içten dilekleri sunarken kullanılan deyimdir</i>	~Yürekten (istemek/dilemek)		‘Tüm kalpten, yürekten’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
298	236	Отвечать/ответить головой [▼]	-Нести полную ответственность за кого/что-л ⁵²² <i>Birisi ya da bir şey için büyük sorumluluk taşımak</i>	~Mesuliyet almak ~Sorumluluk almak ~Sorumluluk yüklenmek		Sorumluluk almak ile ilgili (Kısmi Benzer)
299	166	Отворить горло [▼]	-Громко закричать, начать ругаться ⁵²³ <i>Bağırarak (yüksek sesle) kavga etmeye başlamak</i>	~Avaz avaz bağırarak ~Avazı çıktığı kadar bağırarak ~Boğazı yırtılmak ~Boğaz boğaza gelmek ~Boğazına çökmek		Bağırarak ve kavga etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
300	146	Отдавать /отдать Б огу душу [=]	-Умирать ⁵²⁴ <i>Ölmek, vefat etmek</i>	~Ruhunu Allaha teslim etmek ~Can vermek		Vefat etme ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
301		Отказать (отказывать) от дома [▼]	-Перестать принимать, просить больше не приходиться. ⁵²⁵ <i>(Evden) kovmak, kabul etmemek, dışarı atmak.</i>	~Kapı dışarı etmek		Kovmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
302	59/93/98/106/107/123/125/129/1	Откуда ни возьмись [□]	- О ком-л. появившемся			‘Aniden, beklenmedik

⁵²⁰ Mokienko ve Nikitina, 381.

⁵²¹ Mokienko ve Nikitina, 606.

⁵²² Mokienko ve Nikitina, 140.

⁵²³ Mokienko ve Nikitina, 155.

⁵²⁴ Mokienko ve Nikitina, 216.

⁵²⁵ Mokienko ve Nikitina, 196.

	47/154/155 /159/162/1 66/168/181 /183/186/1 91/201/203 /221/223/2 34/236/249 /258/268/2 70/278/		незапно, неожиданно ⁵²⁶ <i>Aniden, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan nesne/kimse</i>		X	bir şekilde ortaya çıkan kimse/nesne' ifade ederken kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
303	283/295/29 7/340/376/ 378/400/43 2/451/567/	Откуда ни взялся [□]	- О ком-л. появившемся незапно, неожиданно ⁵²⁷ <i>Aniden, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan kimse/nesne</i>		X	'Aniden, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan kimse/nesne' ifade ederken kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
304	167	Открыть душу [=]	-Откровенно поговорить или рассказать о своих мыслях, чувствах ⁵²⁸ <i>Açıkça duygu ve düşüncelerini ifade etmek, anlatmak</i>	~Ruhunu/ İçini açmak ~Yüreğini açmak		Duygu ve düşüncelerini aktarmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
305	115	Отлить слёзы [=]	-Заплакать ⁵²⁹ <i>Ağlamak</i>	~Gözyaşı dökmek ~Gözyaşına boğulmak		Ağlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
306	216	Отправить на тот свет [▼]	-Погубить, убить кого-л. ⁵³⁰ <i>Birini öldürmek, yok etmek</i>	~Canını almak ~Öbür dünyayı boylatmak ~Tahtalı köyü boylatmak		Öldürmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
307	240	Отстать от ног [▼]	-Сильно устать при ходьбе ⁵³¹ <i>Yürüyüş sırasında çok yorulmak</i>	~Ayaklarına (ayağına) kara su (sular) inmek ~Kan ter içinde kalmak		Yorulmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
308	522	Отольются слёзы [▼]	-О неизбежности расплаты, возмездия за причинённые кому-л. обиды, несчастья. ⁵³²	~ (Birinin) ahı yerde kalmamak ~Ettiğini bulmak (çekmek) ~İntikam/öç almak		Hesaplaşma, intikam ile ilgili

⁵²⁶ Mokienko ve Nikitina, 470.⁵²⁷ Mokienko ve Nikitina, 470.⁵²⁸ Mokienko ve Nikitina, 216.⁵²⁹ Mokienko ve Nikitina, 618.⁵³⁰ Mokienko ve Nikitina, 597.⁵³¹ Mokienko ve Nikitina, 437.⁵³² Mokienko ve Nikitina, 618.

			<i>Birine verilen zarar, incitme ve yaşatılan mutsuzluklar sebebiyle kaçınılmaz olan hesaplaşma ve intikamı ifade eder.</i>	A~ Ne ekersen onu biçersin.		(Kısmi Benzer)
309	264	Оторвать голову [▼]	-Жестоко расправиться с кем-л., наказать побоями кого-л. ⁵³³ <i>Birisine acımasızca davranmak, dayakla cezalandırmak</i>	~Dayak atmak ~Eşek sudan gelinceye kadar dövmek / vurmak ~Temiz bir dayak atmak ~Tekme tokat girişmek		Döverek cezalandırmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
310	198	Пальцем не пошевелить [=]	-Не сделать ни малейшего усилия для чего-л. ⁵³⁴ <i>Hiçbir şey için en ufak çaba göstermemek</i>	~Parmağını bile kıpırdatmamak (oynatmamak) ~Kılını kıpırdatmamak		Çaba göstermemek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
311	142	Перевести дух [▼]	-Отдохнуть телесно или духовно ⁵³⁵ <i>Fiziksel veya ruhsal olarak dinlenmek</i>	~Kafayı dinlemek ~Ruhunu dinlemek ~Rahat etmek		Dinlenmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
312	290/	Перекрестить глаза [▼]	-Обрадоваться чему-л. ⁵³⁶ <i>Bir şeyden çok mutlu olmak</i>	~Ağzı kulaklarına varmak ~Bayram etmek ~Etekleri zil çalmak ~Sevinçten (havalara) uçmak		Çok mutlu olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
313	234/284/560/575	Прижимать к сердцу [▼]	-Принимать близко к сердцу ⁵³⁷ <i>İçselleştirmek, yüreğine yakın tutmak</i>	~Yüreğine işlemek ~Yüreğine dokunmak		İçselleştirmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
314	569	Признать своей [□]	-Сознаться в совершении преступления. ⁵³⁸ <i>Suçunu itiraf etmek</i>		X	İtiraf etmek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
315	277	Пир горой [▼]	-О шумном, веселом пире с	~ Bir kuşsütü eksik		Eksiksiz sofraya ile ilgili

⁵³³ Mokienko ve Nikitina, 140.

⁵³⁴ Mokienko ve Nikitina, 477.

⁵³⁵ Mokienko ve Nikitina, 210.

⁵³⁶ Mokienko ve Nikitina, 125.

⁵³⁷ Mokienko ve Nikitina, 608.

⁵³⁸ Mokienko ve Nikitina, 600.

			обильным угощением ⁵³⁹ <i>Bol ikramlı, neşeli, kahkahalı bir ziyafetten bahsedilirken kullanılan ifadedir</i>			(Kısmi Benzer)
316	317	Пить горькую [▼]	-Систематически пьянствовать, пить запойно ⁵⁴⁰ <i>Sürekli alkollü olmak, çok içmek</i>	~Küfelik olmak ~Leş gibi sarhoş (olmak) ~Zil zurna sarhoş (olmak)		Alkolik olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
317	208/219/336/345/349	Плакать голосом [▼]	-Громко плакать, рыдать, причитая ⁵⁴¹ <i>Hiçkırarak, yüksek sesle ağlamak</i>	~Gözyaşına boğulmak ~Katıla katıla ağlamak		Yüksek sesle ağlamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
318	288/	Плевать /плюнуть в глаза [▼]	-В резкой форме осуждать кого-л, выражать свое презрение, пренебрежение к кому-л. ⁵⁴² <i>Birini sert bir biçimde kınamak, aşağılamak, küçümsemek ve küçümsediğini ifade etmek</i>	~Aşağı / Hor görmek ~Burun kıvrırmak ~Tepeden bakmak		Küçümsemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
319	18	Подать росток [=]	-Прорасти ⁵⁴³ <i>Filizlenmek, yetişmek</i>	~Filiz vermek		Filizlenmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
320	328	Повеку веков [□]	-Никогда. ⁵⁴⁴ <i>Asla, hiçbir zaman</i>		X	Zaman ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
321	296	По душе [▼]	-Искренне, чистосердечно, откровенно ⁵⁴⁵ <i>Samimiyetle, kalpten, açıkça</i>	~Yürekten / Candan / İçten (geçen)		‘İçten, yürekten’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)

⁵³⁹ Mokienko ve Nikitina, 501.

⁵⁴⁰ Mokienko ve Nikitina, 158.

⁵⁴¹ Mokienko ve Nikitina, 148.

⁵⁴² Mokienko ve Nikitina, 125.

⁵⁴³ Mokienko ve Nikitina, 568.

⁵⁴⁴ Mokienko ve Nikitina, 75.

⁵⁴⁵ Mokienko ve Nikitina, 213.

322	96	По головке не погладят [▼]	- Кто кого [за что] Не похвалить, не одобрить; отнестись без снисхождения; ⁵⁴⁶ <i>Birini veya bir şeyi övmek, takdir etmemek, onaylamamak; hoşgörüsüz bir şekilde yaklaşmak</i>	~Aferin almamak ~İtibar görmemek		Takdir edilmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
323	186	По карману [=]	-Соответствует имеющимся средствам ⁵⁴⁷ <i>Maddi olarak uygun, yeterli olan</i>	~Cebine göre (olmak) ~Cebine uygun ~Kesesine göre		Maddiyat ile ilgili (Tam Eşdeğer)
324	78/79	По крайней мере [▼]	-Хотя бы; во всяком случае ⁵⁴⁸ <i>En azından, her durumda</i>	~Ne olursa olsun		'Her durumda, en azından' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
325	585/258/405	По маслу [▼]	-Спокойно, благополучно (жить) ⁵⁴⁹ <i>Sakin, rahat (yaşam)</i>	~Bir eli yağda bir eli balda ~Karnı tok, sırtı pek ~Yediği önünde, yemediği ardında		Rahat yaşam ile ilgili (Kısmi Benzer)
326	231/333/	По мысли [▼]	-О том, что нравится, подходит кому-л ⁵⁵⁰ <i>Birisinin hoşuna giden, uygun olan şey</i>	~Aklına/ fikrine uymak ~(Birinin) hoşuna gitmek		Hoşuna gitmek, uygun olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
327	114/155/178/278/315/331/	По руке [▼]	-Вполне подходит и удобно ⁵⁵¹ <i>Tamamen uygun ve rahat olan</i>	~Uygun düşmek ~Uygun gelmek / görmek		Uygun olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
328	167/303	По чистой совести [▼]	-Говоря откровенно, чистосердечно ⁵⁵²	~Yürekten / içten (konuşmak / söylemek)		'Dürüstçe, içten, yürekten' anlamında

⁵⁴⁶ Mokienko ve Nikitina, 146.⁵⁴⁷ Mokienko ve Nikitina, 278.⁵⁴⁸ Mokienko ve Nikitina, 394.⁵⁴⁹ Mokienko ve Nikitina, 386.⁵⁵⁰ Mokienko ve Nikitina, 420.⁵⁵¹ Mokienko ve Nikitina, 578.⁵⁵² Mokienko ve Nikitina, 629.

			<i>Dürüst, içten, açık ve temiz kalplilikle konuşmak</i>			kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
329	44	Под коленко [=]	-Очень полно, доверху. ⁵⁵³ <i>Çok dolu, tavana kadar</i>	~Dize kadar ~Diz boyu ~Gırtlığa kadar ~Tıka basa (doldurmak)		Çok dolu olmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
330	92	Под крылом[=]	-Под чьим-л. покровительством, защитой ⁵⁵⁴ <i>Birinin himayesi ve koruması altında olmak</i>	~Kanatları altına almak ~Kanat açmak ~Kanat germek ~Kol kanat germek (olmak)		Himaye altına almak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
331	242/382/389/562/	Под руками[=]	-Рядом, близко ⁵⁵⁵ <i>Yanında, yakınında</i>	~Elinin altında (olmak)		Yanında, yakınında olmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
332	201	Под самое нёбо [▼]	-О большом количестве чего-л. ⁵⁵⁶ <i>Bir şeyin çok fazla miktarda olması</i>	~Yerden göğe kadar		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
333	180	Подносить хлеб-соль [□]	-О доброжелательном приёме, встрече дорогих, желанных гостей ⁵⁵⁷ <i>Değerli misafirleri dostça karşılama, iyi bir şekilde ağırlama</i>		X	'Değerli misafirleri dostça karşılama, iyi bir şekilde ağırlama' anlamında kullanılan ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
334	153	Подставлять свой лобпод пули [▼]	-Рисковать жизнью ⁵⁵⁸ <i>Hayatını riske atmak</i>	~Başını /Canını ortaya koymak ~Riske girmek ~Riske atmak ~Risk almak		Riske girmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
335	265/337	Покидать/покинуть свет [▼]	-Отправляться на тот свет ⁵⁵⁹ <i>Vefat etmek, Ölmek</i>	~Ahirete geçmek ~Can vermek		Vefat etmek ile ilgili

⁵⁵³ Mokienko ve Nikitina, 299.

⁵⁵⁴ Mokienko ve Nikitina, 334.

⁵⁵⁵ Mokienko ve Nikitina, 577.

⁵⁵⁶ Mokienko ve Nikitina, 429.

⁵⁵⁷ Mokienko ve Nikitina, 714.

⁵⁵⁸ Mokienko ve Nikitina, 543.

⁵⁵⁹ Mokienko ve Nikitina, 597.

				~Hayata gözlerini yummak ~Ruhunu teslim etmek		(Kısmi Benzer)
336	77/80/151	Полная чаша [□]	-Об изобилии ⁵⁶⁰ <i>Bolluk, bereket, mutluluk hakkında</i>		X	Bolluk ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
337	158/497	Положить руки [=]	-Отдать все силы какому-л. делу. ⁵⁶¹ <i>Tüm gücünü birine/ bir işe vermek</i>	~El koymak (işe) ~Teşebbüsü ele almak		Gücünü, dikkatini vermek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
338	59/243/270/300	Помереть с голоду [=]	-Умереть от голода ⁵⁶² <i>Açlıktan ölmek</i>	~Açlıktan/ Acından ölmek ~Açlıktan imanı gevremek		Açlıktan ölmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
339	571	Помешаться с ума (умом) [▼]	-Сходить с ума ⁵⁶³ <i>Aklını kaçırmak, çıldırmak</i>	~Aklını kaçırmak ~Kafayı yemek ~Kafayı üşütmek ~Kafayı kırmak		Çıldırma ile ilgili (Kısmi Benzer)
340	46/47	Помилуй Бог [▼]	-Действительно -В самом деле ⁵⁶⁴ <i>-Gerçekten</i> <i>-Aslında</i>	~Allah için		'Gerçekten, aslında' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
341	119/308/360/382/576	Помолиться на икону [▼]	-Произнести молитву, обратиться с молитвой ⁵⁶⁵ <i>Dua etmek, ikonlara dua ederek yaklaşmak</i>	~Dua etmek ~Hayır duası etmek		Dua etmek ile ilgili (Tam Benzer)
342	315	Помутиться умом [▼]	-Очень сильно беспокоиться, волноваться ⁵⁶⁶ <i>Çok fazla endişelenmek, heyecanlanmak</i>	~Akli gitmek ~Aklını yitirmek ~Endişeye düşmek ~Heyecan duymak		Endişelenmek, heyecanlanma ile ilgili

⁵⁶⁰ Mokienko ve Nikitina, 731.

⁵⁶¹ Mokienko ve Nikitina, 580.

⁵⁶² Mokienko ve Nikitina, 687.

⁵⁶³ Mokienko ve Nikitina, 685.

⁵⁶⁴ Mokienko ve Nikitina, 47.

⁵⁶⁵ Mokienko ve Nikitina, 266.

⁵⁶⁶ Mokienko ve Nikitina, 687.

				~Heyecana kapılmak		(Kısmi Benzer)
343	300	Попадать/попасть подругу [▼]	-Случайно оказываться около, возле ког-л. ⁵⁶⁷ <i>Tesadüfen birinin yakınında, önünde olmak</i>	~Denk gelmek ~Eline / avcuna düşmek ~Önüne düşmek		‘Tesadüfen denk gelmek’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
344	48/75/ 563	Попасть в руку [▼]	-Сложиться удачно, пойти на пользу кому-л. ⁵⁶⁸ <i>Birinin faydasına, yararına, tam da istediği gibi olmak</i>	~Eline / avcuna düşmek ~Denk düşmek ~Gönlüne göre (olmak)		‘Birinin faydasına, istediği gibi olması’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Tam Benzer)
345	240	Поплатиться жизнью [=]	-Погибнуть, делая что-л. опасное ⁵⁶⁹ <i>Tehlikeli bir iş peşinde koşarken ölmek, hayatını kaybetmek</i>	~Hayatıyla ödemek ~Kaniyla ödemek		İş peşinde hayatını kaybetmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
346	69	Попово поле [□]	-Земли, отведённые духовенству ⁵⁷⁰ <i>Din adamlarına tahsis edilen, aziz topraklar</i>		X	‘Din adamlarına tahsis edilen, aziz topraklar’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
347	76/78	Посадить на место [▼]	-Выдать замуж кого-л. ⁵⁷¹ <i>Birisini evlendirmek</i>	~Baş göz etmek ~Başını bağlamak ~Yerini bulmak		Birisini evlendirmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
348	153	Право слово [▼]	-В самом деле, правда ⁵⁷² <i>Aslında, doğrusu</i>	~Aslına bakarsan		‘Aslında, doğrusu’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)

⁵⁶⁷ Mokienko ve Nikitina, 584.

⁵⁶⁸ Mokienko ve Nikitina, 580.

⁵⁶⁹ Mokienko ve Nikitina, 232.

⁵⁷⁰ Mokienko ve Nikitina, 516.

⁵⁷¹ Mokienko ve Nikitina, 397.

⁵⁷² Mokienko ve Nikitina, 621.

349	241/374	Прийти (прийтись) по уму [▼]	-Понравиться кому-л. ⁵⁷³ <i>Hoşuna gitmek</i>	~Aklına düşmek ~Gönlüne girmek ~Gönlüne yatmak		Birisini beğenmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
350	334/376	Приходить в (голову) мысль [=]	-Возникать, появляться в сознании ⁵⁷⁴ <i>Zihnine düşmek, aklına gelmek (fikir)</i>	~Aklına (bir şey/ fikir) gelmek ~Aklına düşmek		Aklına gelmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
351	347/371/422	Провалиться сквозь землю [▼]	-Пропасть, исчезнуть. ⁵⁷⁵ <i>Kaybolmak, yok olmak</i>	~Ortadan kaybolmak ~Sırta kadem basmak ~Yer yarılıp içine girmek ~Yok olmak		Kaybolmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
352	121/122	Прожить век за холщовый мех [▼]	-Прожить жизнь в нужде, лишениях ⁵⁷⁶ <i>Maddi olarak zor hayat yaşamak</i>	~Açlık çekmek ~Darlık çekmek ~Dikili ağacı olmamak ~Hayat mücadelesi vermek ~Kıt kanaat geçinmek ~Parasızlık çekmek ~Yoksulluk çekmek		Yoksulluk ile ilgili (Kısmi Benzer)
353	153	Прожить век не за гусиный (куриный) мех [▼]	-Прожить жизнь в нужде, лишениях ⁵⁷⁷ <i>Maddi olarak zor hayat yaşamak</i>	~Açlık çekmek ~Darlık çekmek ~Dikili ağacı olmamak ~Hayat mücadelesi vermek ~Kıt kanaat geçinmek ~Parasızlık çekmek ~Yoksulluk çekmek		Yoksulluk ile ilgili (Kısmi Benzer)
354	221	Пролить слезу [=]	-Поплакать, пустить слезу ⁵⁷⁸ <i>Ağlamak, göz yaşları akıtmak</i>	~Göz yaşları dökmek ~Göz yaşına boğulmak		Ağlamak ile ilgili (Tam Eşdeğer)

⁵⁷³ Mokienko ve Nikitina, 683.

⁵⁷⁴ Mokienko ve Nikitina, 144.

⁵⁷⁵ Mokienko ve Nikitina, 252.

⁵⁷⁶ Mokienko ve Nikitina, 74.

⁵⁷⁷ Mokienko ve Nikitina, 75.

⁵⁷⁸ Mokienko ve Nikitina, 618.

355	236/251/391	Пропадать/ пропасть со смеху [▼]	-Очень много смеяться ⁵⁷⁹ <i>Çok gülmek, kahkaha atmak</i>	~Gülmekten katılmak ~Gülmekten kırılmak ~Kahkahayı basamak ~Kahkahadan kırılmak		Çok gülmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
356	213	Пропасть без вести [=]	-Не давать о себе знать, находиться неизвестно где ⁵⁸⁰ <i>Kendi hakkında bilgi vermemek, nerde olduğu bilinmemek</i>	~(Habersiz) ortadan kaybolmak ~Ses seda olmamak ~Sır olmak ~Sırra kadem basamak ~Yok olmak		Kaybolmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
357	180/398/400/560	Протирать глаза [▼]	-Смотреть внимательно ⁵⁸¹ <i>Dikkatle bakmak</i>	~Dikkat kesilmek ~Gözünü aydırmamak ~Gözünü dikmek ~Göz kesilmek		Dikkatli bakmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
358	276	Птичье молоко [=]	-Нечто неслышанное, невозможное, предел желаний ⁵⁸² <i>-Duyulmayan, bilinmeyen imkânsız istek, -Eksiksiz olan</i>	~Kuş sütü (eksik olmamak)		Eksiksiz olması ile ilgili (Tam Eşdeğer)
359	200	Пустить на вольный свет [▼]	-Продать что-л ⁵⁸³ <i>Bir şeyi satmak</i>	~Satışa / Satılığa / Satıya çıkarmak		Satmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
360	96/	Пуститься в беги [▼]	-Убегать откуда-л ⁵⁸⁴ <i>Bir yerden koşarak gelmek</i>	~Fırar etmek ~Tabana kuvvet (kaçmak) ~Tabanları yağlamak		Koşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
361	45/47/ 199/387	Пыль столбом [▼]	-О шуме, неразберихе ⁵⁸⁵ <i>Gürültü, kargaşa hakkında</i>	~Gürültü çıkarmak ~Gürültü etmek/ yapmak ~Gürültü koparmak		Gürültü ile ilgili

⁵⁷⁹ Mokienko ve Nikitina, 625.⁵⁸⁰ Mokienko ve Nikitina, 80.⁵⁸¹ Mokienko ve Nikitina, 125.⁵⁸² Mokienko ve Nikitina, 409.⁵⁸³ Mokienko ve Nikitina, 597.⁵⁸⁴ Mokienko ve Nikitina, 33.⁵⁸⁵ Mokienko ve Nikitina, 548.

				~Kargaşa çıkarmak ~Tozu dumana katmak		(Kısmi Benzer)
362	122	Работать на себя [=]	-Работать для себя -Спать ⁵⁸⁶ -Kendine çalışmak -Uyumak	~Kendi hesabına çalışmak		Kendisi için çalışmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
363	333/578	Раз за разом [▼]	-Последовательно, один за другим ⁵⁸⁷ Sırasıyla, ardı ardına	~Ardı ardına ~Ardı kesilmemek		‘Sırasıyla, ardı ardına’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
364	354	Развеивать по ветру [▼]	-Легкомысленно, бесцельно тратить деньги. ⁵⁸⁸ Düşüncesizce, amaçsızca para harcamak	~Para akıtmak ~Para dökmek ~Para saçmak ~Para yemek		Çok para harcamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
365	240	Раздеть рот [▼]	-Начать кричать, браниться ⁵⁸⁹ Bağırmaya, küfretmeye başlamak	~Ağzını açmak ~Bayramlık ağzını açmak ~Küfrü basmak A~ Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü		Bağırmak, küfretmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
366	95/96/ 567	Разуть глаза [▼]	-Посмотреть внимательно ⁵⁹⁰ Dikkatle bakmak	~Dikkat kesilmek ~Gözünü ayırmamak ~Gözünü dikmek ~Gözlerini fal taşı gibi açmak ~Göz kesilmek		Dikkatle bakmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
367	136/137/139/141/142/206/221/225/283/286/288585/435/560/562	Растёт не по дням, а по часам [□]	- Растёт очень быстро ⁵⁹¹ Çok hızlı büyümek		X	Hızlı büyümek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
368	193	Расширить глаза [▼]	-Сильно удивиться ⁵⁹² Çok şaşırarak	~Ağzı (bir karış) açık kalmak		Çok şaşırarak ile ilgili

⁵⁸⁶ Mokienko ve Nikitina, 551.⁵⁸⁷ Mokienko ve Nikitina, 552.⁵⁸⁸ Mokienko ve Nikitina, 83.⁵⁸⁹ Mokienko ve Nikitina, 570.⁵⁹⁰ Mokienko ve Nikitina, 125.⁵⁹¹ Mokienko ve Nikitina, 185.⁵⁹² Mokienko ve Nikitina, 125.

				~Şaşkına dönmek ~Şap gibi donmak (kalmak)		(Kısmi Benzer)
369	194	Рог к рогу [▼]	-О большой скученности, тесноте ⁵⁹³ <i>Büyük kalabalık, sıkışıklık hakkında</i>	~Ana baba günü gibi ~Balık istifi ~İğne atsan yere düşmez ~Mahşer gibi		Kalabalık ile ilgili (Kısmi Benzer)
370	64	Рогами в стенку [▼]	-Об очень пьяном человеке ⁵⁹⁴ <i>Çok sarhoş kişi hakkında</i>	~Küfelik olmak ~Leş gibi sarhoş ~Zil zurna sarhoş		Sarhoş olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
371	328/505	Ронить слёзы [=]	-Распускать слезы ⁵⁹⁵ <i>Gözyaşı akıtmak, ağlamak</i>	~Gözyaşı dökmek ~Gözyaşına boğulmak		Ağlamak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
372	238/	Рот до ушей [=]	-Об улыбающемся человеке ⁵⁹⁶ <i>Gülümseyen, mutlu kişi hakkında</i>	~Ağzı kulaklarına varmak / olmak ~Etekleri zil çalmak		Çok mutlu olmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
373	231	Рука об руку [▼]	-Взявшись за руки или под руку ⁵⁹⁷ -Вместе - <i>El ele tutuşmak veya kol kola girmek</i> - <i>Hep birlikte</i>	~El ele vermek / olmak ~Birlik olmak ~Kol vermek		Birlik olmak ile ilgili (Tam Benzer)
374	125/576	Рукой не достать [▼]	-О недоступном, недостижимом человеке (как правило –богатом) ⁵⁹⁸ <i>Erişilmez, ulaşılmaz bir kişi hakkında (genellikle zengin kişi)</i>	~Kaf dağının ardında (erişilmez) ~Karun kadar zengin olmak (zenginlik için)		Erişilmez olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
375	44/46/69/102/103/129/131/139/140/142/157/160/174/225/371/	Русский дух [□]	- То, что составляет русский народный характер, духовную суть русской нации ⁵⁹⁹		X	Karakter ile ilgili

⁵⁹³ Mokienko ve Nikitina, 564.⁵⁹⁴ Mokienko ve Nikitina, 565.⁵⁹⁵ Mokienko ve Nikitina, 618.⁵⁹⁶ Mokienko ve Nikitina, 570.⁵⁹⁷ Mokienko ve Nikitina, 576.⁵⁹⁸ Mokienko ve Nikitina, 583.⁵⁹⁹ Mokienko ve Nikitina, 209.

			<i>Rus halk karakterini oluşturan temel ifade, Rus ulusunun manevi özünü tasvir eder</i>			(Eşdeğerliği Olmayan)
376	376/452	Сам не свой [=]	-О человеке, находящемся в состоянии горя, печали, сильного расстройства ⁶⁰⁰ <i>Keder, üzüntü, hayal kırıklığı içinde olan kimse</i>	~Kendinde olmamak ~Kendini görmemek		Keder, hayal kırıklığı içinde olmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
377	96/	Сбыть с рук [=]	-Избавляться от чего-либо ненужного, отделяться от кого-либо ⁶⁰¹ <i>Gereksiz bir şeyden ya da birinden kurtulmak</i>	~Elden çıkarmak ~Başından atmak ~Gözden çıkarmak		Kurtulmak (bir şeyden/ birinden) ile ilgili (Tam Eşdeğer)
378	12	Свалить (сваливать) грех [=]	-Освободиться от чувства вины в ходе исповеди ⁶⁰² <i>İtiraf sırasında suçluluk duygusundan arınmak</i>	~Günah çıkartmak		Günah çıkartmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
379	112	Свалиться на голову [▼]	-Неожиданно, внезапно случиться ⁶⁰³ <i>Aniden, birdenbire olmak</i>	~Başına düşmek ~Başına patlamak ~Başına kalmak		Aniden bir şeyin olması ile ilgili (Kısmi Benzer)
380	121/122/186/432	Свалиться на ногах [▼]	- Скоропостижно скончаться, умереть на своих ногах ⁶⁰⁴ <i>Ani bir şekilde vefat etmek, ayakları üzerinde duramamak, düşmek (yorgunluk, ölüm)</i>	~Yere düşmek ~Yere yıkılmak		Ayakta duramamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
381	296	Свет выкатился [из глаз, из очей] [▼]	-О потере зрения ⁶⁰⁵ <i>Görme kaybı hakkında</i>	~Gözü kararmak ~Gözüne perde inmek		Görme kaybı ile ilgili

⁶⁰⁰ Mokienko ve Nikitina, 592.

⁶⁰¹ Mokienko ve Nikitina, 575.

⁶⁰² Mokienko ve Nikitina, 163.

⁶⁰³ Mokienko ve Nikitina, 144.

⁶⁰⁴ Mokienko ve Nikitina, 439.

⁶⁰⁵ Mokienko ve Nikitina, 597.

				~Gözünün feri gitmek		(Kısmi Benzer)
382	148	Святое дело [▼]	-О чём-л. важном, почетном ⁶⁰⁶ <i>Önemli, onurlu bir iş hakkında</i>	~Hayır işi		Hayırlı iş ile ilgili (Tam Benzer)
383	177/347/356	Сгинул с глаз [=]	-Из глаз пропал ⁶⁰⁷ <i>Gözden kaybolmak</i>	~Gözden kaybolmak / yok olmak ~Ortadan kaybolmak ~Ortadan yok olmak		Yok olmak, kaybolmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
384	46/55/56/376/379/386/398/423/498/	Себе на уме [▼]	-О хитром Человеке ⁶⁰⁸ <i>Kurnaz kimse hakkında</i>	~Anasının gözü ~Tilki gibi		Kurnaz kimse ile ilgili (Kısmi Benzer)
385	72	Семь вёрст в гору [▼]	-Очень много лишнего, не правдоподобного (рассказать) ⁶⁰⁹ <i>Çok fazla gereksiz, mantıksız şey (anlatma/söyleme)</i>	~Abuk sabuk konuşmak ~Çenesi açılmak ~Çenesinin bağı çözülmek ~Çenesi durmamak ~Çenesi düşmek ~Dereden tepeden konuşmak		Gereksiz, fazla konuşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
386	214/262/352	Сердце выноило [▼]	-О чувстве тоски, печали, тревоги ⁶¹⁰ <i>Özlem, üzüntü, kaygı duygularını belirtme ifadesidir</i>	~Kalbin sıkışması ~Ruhu / içi daralmak ~Yüreği daralmak		Özlem, üzüntü, kaygı duygularını belirtme için kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
387	296/382	Сердце кипит [▼]	-О чувстве тоски, тревоги, беспокойства ⁶¹¹ <i>Özlem, kaygı, huzursuzluk duygularını belirtme ifadesidir</i>	~(birinin) yüreğine işlemek ~(birinin) yüreğine oturmak ~Yüreği çarpmak ~Yüreği daralmak		Özlem, kaygı, huzursuzluk duygularını belirtme için kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)

⁶⁰⁶ Mokienko ve Nikitina, 182.

⁶⁰⁷ Mokienko ve Nikitina, 125.

⁶⁰⁸ Mokienko ve Nikitina, 686.

⁶⁰⁹ Mokienko ve Nikitina, 78.

⁶¹⁰ Mokienko ve Nikitina, 607.

⁶¹¹ Mokienko ve Nikitina, 607.

				~Yüreği kabarmak		
388	62	Сквозь зубы [▼]	-Невнятно, неразборчиво ⁶¹² (говорить, сказать) <i>Belirsiz, anlaşılmaz (konuşma/söylem)</i>	~Ağzının kenarıyla konuşmak ~Alt perdeden konuşmak ~İçinden / karnından konuşmak		Sessiz, anlaşılmayan konuşma ile ilgili (Kısmi Benzer)
389	231	Скитаться по стенкам/улицам [▼]	-Жить у разных людей, не иметь своего дома ⁶¹³ <i>Kişinin kendi yuvasının olmaması, farklı kimselerle yaşamını sürdürmek</i>	~ (Birinin / birilerinin) sırtından geçinmek ~ (Birine) arkasını dayamak ~Evsiz barksız olmak		Düzeni olmamak, başkasından geçinmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
390	158/190/236/420/566/	Сколько душа радуется [▼]	-Сколько захочешь, сколько пожелаешь ⁶¹⁴ <i>Kişi ne kadar isterse, ne kadar dilerse</i>	~Gönlüne göre A~ Paşa gönlü bilir		Gönlüne göre olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
391	168	Скрыться из виду [▼]	-Перестать быть видимым, исчезнуть из поля зрения ⁶¹⁵ <i>Görünür olmamak, gözden kaybolmak</i>	~Gözden kaybolmak ~Ortadan kaybolmak		Görünür olmamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
392	159/178/273/367/451	Скрыться с глаз [=]	-Уйти, уехать от кого-л ⁶¹⁶ <i>Birisinden uzaklaşmak, gitmek</i>	~Gözden kaybolmak		Gözden kaybolmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
393	59/129/157/165/167/178/234/237/342/364	Слава Богу [=]	-Восклицание, выражающее радость, успокоение, облегчение ⁶¹⁷ <i>Sevinç, huzur, rahatlama ifade eden bir ünlemdir</i>	~Allaha şükür		Sevinç, huzur, rahatlama belirtmek için kullanılan bir ifadedir (Tam Eşdeğer)
394	139/183/234/ 271/ 283/293/345/379/384	След простыл [=]	-Об исчезновении, бегстве кого-л ⁶¹⁸	~İzini kaybettirmek ~Sırра kadem basmak		Ortadan kaybolmak ile ilgili

⁶¹² Mokienko ve Nikitina, 261.⁶¹³ Mokienko ve Nikitina, 642.⁶¹⁴ Mokienko ve Nikitina, 213.⁶¹⁵ Mokienko ve Nikitina, 86.⁶¹⁶ Mokienko ve Nikitina, 119.⁶¹⁷ Mokienko ve Nikitina, 49.⁶¹⁸ Mokienko ve Nikitina, 617.

			<i>Ortadan kaybolmak, koşarak kaçmak</i>			(Kısmi Eşdeğer)
395	78/79	Слово в слово [=]	-Точно, дословно, с совершенной полнотой пересказать ⁶¹⁹ <i>Doğru, kelimesi kelimesine, bütünüyle yeniden anlatmak</i>	~Kelimesi kelimesine ~Doğruya doğrusu ~Eğrisiyle doğrusuyla		Bire bir, doğru anlatmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
396	231	Слово за слово [▼]	-Постепенно (разговориться, расспросить и т. п.) ⁶²⁰ <i>Kademeli, yavaş yavaş (konuşmak, sorgulamak)</i>	~Tane tane konuşmak / söylemek		Yavaş konuşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
397	336	Слова не вытянешь [▼]	-О молчаливом, неразговорчивом человеке ⁶²¹ <i>Konuşmayan, suskun kimse</i>	~Ağzından cımbızla laf almak ~Ağzından çıt çıkmamak ~Dut yemiş bülbül gibi olmak		Suskun olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
398	190/	Сложить голову [▼]	-Погибнуть, умереть, пожертвовать собой ⁶²² <i>Ölmek, vefat etmek, kendini feda etmek</i>	~Can vermek ~Feda /kurban etmek (kendini) ~Hayata gözlerini yummak ~Ruhunu teslim etmek		Vefat etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
399	104/566	Сложить руки [▼]	-Перестать работать, начать бездельничать ⁶²³ <i>Çalışmayı bırakmak, işsiz, boş yaşamak</i>	~Boş boş gezmek ~İşsiz güçsüz dolaşmak		İşsiz olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
400	205/219/255/ 272/ 306/309/ 340/376/571	Служить верой и правдой [▼]	-О чьем-л. честном, преданном служении кому-л. ⁶²⁴ <i>Birisine karşı dürüst, sadık, özverili hizmet etmek</i>	~ (Birine) kul köle olmak ~Gözü kapalı hizmet etmek		Sadakat ile hizmet etmek (Kısmi Benzer)

⁶¹⁹ Mokienko ve Nikitina, 621.

⁶²⁰ Mokienko ve Nikitina, 621.

⁶²¹ Mokienko ve Nikitina, 620.

⁶²² Mokienko ve Nikitina, 144.

⁶²³ Mokienko ve Nikitina, 582.

⁶²⁴ Mokienko ve Nikitina, 77.

401	560	Слухом земля полнится [▼]	-О наличии известий о ком-л. ⁶²⁵ <i>Birisi hakkındaki haberler, söylemler</i>	~Dedikodu çıkarmak ~Dedikodu sermayesi etmek ~Laf çıkarmak		Dedikodu ile ilgili (Kısmi Benzer)
402	220	Смерть в глазах [▼]	-О человеке, близком к смерти ⁶²⁶ <i>Ölüme yakın olan insan</i>	~Ölüm döşğinde olmak ~Ölümün pençesinde olmak		Ölüm arifesindeki kimse ile ilgili (Kısmi Benzer)
403	219	Смертный грех [=]	-Очень большой, ничем не искупаемый порок непростительный поступок ⁶²⁷ <i>Çok büyük, affedilmez davranış / günah</i>	~Ölümçül günah		Bağışlanmaz günah ile ilgili (Tam Eşdeğer)
404	190	Спасать свою шкуру [=]	-Трусливо уклоняться от опасности ⁶²⁸ <i>Korkak bir şekilde tehlikeden kaçıp, kurtulmak</i>	~Postu kurtarmak ~Canını kurtarmak ~Elinden kurtulmak ~Paçayı kurtarmak ~Paçayı sıyırmak ~Ucuz kurtulmak		Kaçmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
405	207	Спать до зелёной пули [▼]	-Очень крепко, беспробудно спать ⁶²⁹ <i>Çok sağlam, derin uyku uyumak</i>	~Mışıl mışıl uyumak ~Ölü gibi uyumak ~Uyku çekmek ~Uykusu ağır olmak ~Uykusu derin olmak		Derin uyku uyumak ile ilgili (Kısmi Benzer)
406	155	Справлять своё дело [▼]	-Поступать каким- л. образом, делать что-л., не обращая внимания на других ⁶³⁰ <i>Başkalarını dikkate almadan hareket etmek / bir şey yapmak</i>	~İşini götürmek ~İşini yürütmek ~Kendi kafasına göre iş yapmak		Kendine göre iş yapmak ile ilgili (Kısmi Benzer)

⁶²⁵ Mokienko ve Nikitina, 623.⁶²⁶ Mokienko ve Nikitina, 126.⁶²⁷ Mokienko ve Nikitina, 163.⁶²⁸ Mokienko ve Nikitina, 754.⁶²⁹ Mokienko ve Nikitina, 543.⁶³⁰ Mokienko ve Nikitina, 182.

407	141	Старый хрен [▼]	-О злом, вредном старике, ⁶³¹ <i>Sinirli yaşlı adam hakkında</i>	~(Birinin) Aksiliği tutmak ~(Birinin) Aksiliği üstünde olmak		Sinirli kimse ile ilgili (Kısmi Benzer)
408	576	Сшибать/ сшибить с ног [▼]	-Сильным ударом валить кого-л. ⁶³² <i>Güçlü bir darbeyle vurmak, dövmek</i>	~Tepetakla etmek (devirmek) ~Yere sermek		Dövmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
409	236	Сыт не бит [▼]	-О благополучной, спокойной жизни ⁶³³ <i>Eksiksiz, rahat ve sakin yaşam sürmek</i>	~Bir eli yağda bir eli balda (olmak) ~Karnı tok sırtı pek olmak ~Paşa gibi yaşamak ~Varlık içinde yaşamak		Varlıklı, rahat hayat ile ilgili (Kısmi Benzer)
410	519	С водою уплыло [▼]	-О чём-л. потерянном, растраченном, не сохранённом. ⁶³⁴ <i>Korunamamış, kaybedilmiş, elden kayıp giden nesne hakkında</i>	~ (Biri veya bir şey) ortadan / gözden kaybolmak ~(Elinden) Kayıp gitmek ~Uçup gitmek ~Yok olmak		Kaybetmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
411	174/199/337	С глаз долой (уйти) [▼]	-Прочь, вон, долой (уйти) ⁶³⁵ <i>Uzağa çık git, defol</i>	~(Birini) Gözüm görmesin ~Gözden ırak olmak ~Göz(ü) önünden kaybolmak		Kovmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
412	218/225	С глаза Пропадающий [▼]	-О человеке, заболевшем от наведенной на него порчи, сглаза ⁶³⁶ <i>Nazar ya da yapılan büyüden etkilenip, hasta olan kimse</i>	~Göze gelmek ~Göz / nazar değmek ~Nazara gelmek		Nazar ile ilgili (Kısmi Benzer)
413	263	С годами [▼]	-С течением временем, впоследствии ⁶³⁷ <i>Zaman içerisinde, yıllardır</i>	~Gel zaman git zaman		Zaman ile ilgili

⁶³¹ Mokienko ve Nikitina, 720.⁶³² Mokienko ve Nikitina, 437.⁶³³ Mokienko ve Nikitina, 655.⁶³⁴ Mokienko ve Nikitina, 93.⁶³⁵ Mokienko ve Nikitina, 119.⁶³⁶ Mokienko ve Nikitina, 125.⁶³⁷ Mokienko ve Nikitina, 134.

						(Kısmi Benzer)
414	324/435	С головы до ног [=]	-Полностью, целиком; ⁶³⁸ <i>Tamamen, bütünüyle</i>	~Baştan aşağı ~Tepeden tırnağa		‘Tamamen, bütünüyle’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Eşdeğer)
415	98	С горя на горе [▼]	-Вдоль горя ⁶³⁹ <i>Keder dolu olmak</i>	~Dert etmek ~Keder / dert/ acı çekmek ~Kedere / derde/ acıya düşmek		Kederli olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
416	227	С краю до краю [▼]	-От начала до конца, полностью ⁶⁴⁰ <i>Baştan sona, tamamıyla</i>	~Bir baştan bir başa ~Bir uçtan bir uca ~Baştan aşağı		‘Baştan sona, tamamıyla’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
417	69	С минуты на минуту [▼]	-В самое ближайшее время ⁶⁴¹ <i>Hemen, en yakın zamanda</i>	~Eli kulağında		‘Hemen, en yakın zamanda’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
418	418	С неба свалиться [=]	-Неожиданно появиться где-л. ⁶⁴² <i>Beklenmeyen yerden gelmek, ortaya çıkmak</i>	~Gökten düşmek ~Gökten zembille düşmek ~Damdan düşer gibi		Aniden meydana gelmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
419	105/153/170/184/210/330/	С ног до головы [=]	-Целиком, полностью, совсем ⁶⁴³ <i>Bütünüyle, Tamamıyla</i>	~Baştan aşağı ~Tepeden tırnağa		‘Tamamen, bütünüyle’ anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Eşdeğer)
420	131/149/156	С одного маху [▼]	-Сразу, за один раз ⁶⁴⁴	~Siftah (etmek) ~Tez elden		‘Hemen, tek seferde’

⁶³⁸ Mokienko ve Nikitina, 146.⁶³⁹ Mokienko ve Nikitina, 154.⁶⁴⁰ Mokienko ve Nikitina, 326.⁶⁴¹ Mokienko ve Nikitina, 402.⁶⁴² Mokienko ve Nikitina, 429.⁶⁴³ Mokienko ve Nikitina, 146.⁶⁴⁴ Mokienko ve Nikitina, 391.

			<i>Hemen, tek seferde</i>			anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
421	77	С рыла [□]	-С каждого, с одного человека ⁶⁴⁵ <i>Herkesten, her bir kimseden</i>		X	'Kişi başı' anlamında kullanılan bir ifadedir (Eşdeğerliği Olmayan)
422	137/152/157/189/190/241/559	С рук на руки [=]	-Непосредственно кому-л. ⁶⁴⁶ (передать т. д.) <i>Doğrudan birisine (iletmek, vermek)</i>	~Elden ele (vermek/iletmek)		Elden iletmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
423	107/137/180/191/215/240/315/324/331/390/437/443	С ума сойти [=]	-Очень сильно беспокоиться, волноваться ⁶⁴⁷ <i>Çok fazla heyecanlanmak, endişe duymak</i>	~Aklı çıkmak/ gitmek ~Aklını kaçırmak ~Kafayı kırmak ~Kafayı üşütmek ~Kafayı yemek		Endişelenmek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
424	137/198	Собачье мясо [□]	-О человеке, поступившем непорядочно ⁶⁴⁸ <i>Dürüst olmayan bir şekilde hareket eden insanlar hakkında</i>		X	'Dürüst olmayan bir şekilde hareket eden insanlar' ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
425	62/66/107/136/151/159/255/366/	Со всего маху [▼]	-Быстро, без подготовки, не раздумывая ⁶⁴⁹ <i>Hızlıca, hazırlıksız, düşünülmeden</i>	~Damdan düşer gibi/ düşercesine ~Rüzgâr gibi ~Şimşek gibi		Aniden, hızlı olan ile ilgili (Kısmi Benzer)
426	45/47/186/219/398/404/419/436/	Со всех ног [▼]	-Очень быстро бежать ⁶⁵⁰ <i>Çok hızlı koşmak</i>	~Tabanları yağlamak		Koşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
427	325	Со своих когтей [▼]	-Своим трудом ⁶⁵¹ <i>Kendi emeğiyle, çabasıyla</i>	~Tırnaklarıyla kazımak		Çaba göstermek ile ilgili

⁶⁴⁵ Mokienko ve Nikitina, 588.⁶⁴⁶ Mokienko ve Nikitina, 575.⁶⁴⁷ Mokienko ve Nikitina, 686.⁶⁴⁸ Mokienko ve Nikitina, 422.⁶⁴⁹ Mokienko ve Nikitina, 391.⁶⁵⁰ Mokienko ve Nikitina, 437.⁶⁵¹ Mokienko ve Nikitina, 294.

						(Kısmi Benzer)
428	59	Схватить за жабры [▼]	-Схватить кого-л. за горло, за грудь ⁶⁵² <i>Birini boğazından, göğsünden tutmak/ yakalamak</i>	~Boğazından yakalamak ~Gagasından/ Burnundan yakalamak ~Kıskıvrak bağlamak ~Kıskıvrak yakalamak		Yakalamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
429	112/197/301/499/	Так да сяк [▼]	-Кое-как, с трудом ⁶⁵³ <i>Bir şekilde, zorla, yarım yamalak</i>	~İşi elinin ucuyla yapmak ~Öyle böyle iş yapmak ~Yarım yamalak		'Bir şekilde, zorla, yarım yamalak' anlamında kullanılan bir ifadedir. (Kısmi Benzer)
430	44/45	Точить ножи [▼]	- Готовиться к хирургической операции ⁶⁵⁴ <i>Cerrahi ameliyat olmak</i>	~Bıçak altına yatmak		Ameliyat olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
431	136/234	Точка в точку [=]	-Абсолютно точно ⁶⁵⁵ <i>Kesinlikle, birebir aynı</i>	~Noktası noktasına ~Tıpkısının aynısı		Aynı olmak ile ilgili (Tam Benzer)
432	207/498	Трясёт душу [▼]	-Сильное чувство страха, дрожит от испуга ⁶⁵⁶ <i>Güçlü korku hissi, korkudan titremek</i>	~ (Korkudan) Eli ayağı titremek ~ (Korkudan) Tir tir titremek ~Korkudan çıldırmak		Çok korkmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
433	261	Туда и дорога [▼]	-Кто-нибудь получил по заслугам ⁶⁵⁷ <i>Hak ettiğini bulan kimse</i>	~Layığını bulmak		Hak ettiğini bulmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
434	561	Тяп да ляп [▼]	-Небрежно, кое-как, недобросовестно. ⁶⁵⁸ <i>Dikkatsiz bir şekilde, üstünkörü</i>	~Baştan savma (yapmak) ~Yalap şalap (olmak/yapmak)		Üstünkörü yapmak ile ilgili (Kısmi Benzer)

⁶⁵² Mokienko ve Nikitina, 225.

⁶⁵³ Mokienko ve Nikitina, 656.

⁶⁵⁴ Mokienko ve Nikitina, 445.

⁶⁵⁵ Mokienko ve Nikitina, 668.

⁶⁵⁶ Mokienko ve Nikitina, 217.

⁶⁵⁷ Mokienko ve Nikitina, 197.

⁶⁵⁸ Mokienko ve Nikitina, 677.

435	29	Тянуть голосянку [▼]	-Говорить Нараспев ⁶⁵⁹ <i>Melodik bir sesle şarkı söylüyormuş gibi konuşmak</i>	~Bülbül gibi şakımak ~Bülbül gibi konuşmak/ söylemek		Güzel ses ile ilgili (Kısmi Benzer)
436	141/308/310/319/320/324/343/349/367/395/402/562/	Убить до смерти [▼]	-Лишить жизни, умертвить ⁶⁶⁰ <i>Hayatını elinden almak, öldürmek</i>	~Cana kıymak ~Canını almak		Öldürmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
437	345	Ума не дам (не предам) [▼]	-Не в состоянии сообразить, догадаться о чём-л ⁶⁶¹ <i>Bir şeyi düşünememek, tahminde bulunamamak</i>	~Aklı almamak ~Aklı durmak ~Aklı ermemek		Düşünememek ile ilgili (Kısmi Benzer)
438	167/222	Умереть голодной смертью [▼]	-Умереть от Голода ⁶⁶² <i>Açlıktan ölmek</i>	~ Açlıktan / Acından ölmek ~Açlıktan imanı gevremek		Açlıktan ölmek ile ilgili (Tam Benzer)
439	190/271/304/345/567	Умирать с голоду [=]	-Умереть от Голода ⁶⁶³ <i>Açlıktan ölmek</i>	~ Açlıktan / Acından ölmek ~Açlıktan imanı gevremek		Açlıktan ölmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
440	153	Урезать язык [=]	-Заставлять замолчать кого-л ⁶⁶⁴ <i>Birisini sustmaya zorlamak</i>	~Dilini kesmek ~Dilini koparmak ~Çenesini kapatmak ~Lafı ağzına tıkamak		Susturmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
441	320	Ухватить за хвост [▼]	-Внезапно найти удачное решение проблемы ⁶⁶⁵ <i>Bir soruna aniden iyi bir çözüm bulmak</i>	~Çare bulmak ~Çözüm bulmak		Çözüm bulmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
442	328/329	Учить уму-разуму [=]	-Поучать, наставлять кого-л ⁶⁶⁶ <i>Birine talimat vermek, akıl öğretmek</i>	~Akıl öğretmek ~Akıl vermek		Akıl vermek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
443	169	Хлеб да соль [□]	-Приветственное пожелание		X	Misafir karşılamak ve afiyet olsun

⁶⁵⁹ Mokienko ve Nikitina, 149.⁶⁶⁰ Mokienko ve Nikitina, 624.⁶⁶¹ Mokienko ve Nikitina, 685.⁶⁶² Mokienko ve Nikitina, 625.⁶⁶³ Mokienko ve Nikitina, 687.⁶⁶⁴ Mokienko ve Nikitina, 768.⁶⁶⁵ Mokienko ve Nikitina, 710.⁶⁶⁶ Mokienko ve Nikitina, 688.

			приятного аппетита кому-л ⁶⁶⁷ <i>Birisini karşılama ve afiyet olsun dileklerini iletme</i>			dilemek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
444	374/578	Хлопать глазами [▼]	-Проявлять растерянность, смущение. -Kafa karışıklığı, utanç göstergesi -Бездействовать, молчать ⁶⁶⁸ -Sessiz, hareketsiz kalmak	~Boş (gözlerle) bakmak ~Donup kalmak ~Put kesilmek		Kafa karışıklığı ile ilgili/ Hareketsiz kalmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
445	442/507	Хлопать ушами [▼]	-Удивляться -Şaşırmak -Не понимать того, о чём говорится. ⁶⁶⁹ -Konişulan konuyu anlamamak	~Kulaklarına inanmamak ~Kulak asmamak ~Kulağına koymamak		Şaşırmak ve Konuşulanı anlamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
446	47	Ходить по Окошкам [▼]	- Побираться, нищенствовать ⁶⁷⁰ <i>Dilenmek, Yalvarmak</i>	~Dilencilik etmek ~Peşinden koşmak ~Yalvar yakar olmak		Yalvarmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
447	168	Ходить под Богом [□]	-Жить, Существовать ⁶⁷¹ <i>Yaşamak, var olmak</i>		X	Yaşam, var olmak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
448	112	Худое слово [▼]	-Брань, ругань ⁶⁷² <i>Azarlama, küfretme</i>	~Bayramlık ağzını açmak ~Küfür savurmak		Kötü söz, küfür ile ilgili (Kısmi Benzer)
449	222	Целовать землю [=]	-Падать на землю (от страха, опьянения) ⁶⁷³ <i>Yere düşmek (korkudan, sarhoşluktan)</i>	~Yeri öpmek ~Yere serilmek		Düşmek ile ilgili (Tam Eşdeğer)
450	103/129/131/157/160	Чёрт ведаёт [▼]	- Абсолютно ничего не известно	~Allah bilir ~Kim bilir		Belirsizlik ifadesi ile ilgili

⁶⁶⁷ Mokienko ve Nikitina, 713.⁶⁶⁸ Mokienko ve Nikitina, 127.⁶⁶⁹ Mokienko ve Nikitina, 693.⁶⁷⁰ Mokienko ve Nikitina, 463.⁶⁷¹ Mokienko ve Nikitina, 48.⁶⁷² Mokienko ve Nikitina, 621.⁶⁷³ Mokienko ve Nikitina, 726.

			-Нечто невообразимое ⁶⁷⁴ <i>Kesinlikle hiçbir şeyin belli olmaması, bilinmemesi, tahmin edilmemesi</i>			(Kısmi Benzer)
451	149	Чёртова голова [▼]	-О глупом, совершающем необдуманные поступки человеке ⁶⁷⁵ <i>Düşünmeden, aptalca şeyler yapan kişi hakkında</i>	~Akılsızlık etmek ~Aklının ayarı olmamak ~Aklının ayarını bozmak		Düşüncesiz davranmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
452	124/125	Чугунная голова [▼]	-О глупом, не сообразительном человеке ⁶⁷⁶ <i>Aptal, düşünemeyen insan hakkında</i>	~Kafa yok ~Kafası almamak ~Kafası basmamak ~Kafası çalışmamak ~Nato kafa, nato mermer		Aptallık ile ilgili (Kısmi Benzer)
453	55/56/ 363	Шаг за шагом [=]	-Постепенно, неуклонно. -Последовательно, одно за другим. ⁶⁷⁷ <i>-İstikrarlı, yavaş yavaş</i> <i>-Birbiri ardına, sırayla</i>	~Adım adım (ilerlemek)		İlerlemek ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
454	436/441/570	Шагу не отставать [▼]	-Не отходить от кого-л ⁶⁷⁸ <i>Birisinden uzaklaşmamak, yakınında olmak</i>	~ (bir şeyin/ birinin) Başını beklemek ~ (bir şeyin/ birinin) Dibinden ayrılmamak		Uzaklaşmama ile ilgili (Kısmi Benzer)
455	558/576	Язык без костей [=]	-О болтливом человеке. ⁶⁷⁹ <i>Geveze, düşünmeden konuşan kimse</i>	~Dilin kemiği yok		Düşünmeden konuşmak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
456	106/107	Язык до пола [▼]	-О человеке, который любит поговорить ⁶⁸⁰	~Çenesi açılmak ~Çenesi durmamak		Çok konuşmak, gevezelik ile ilgili

⁶⁷⁴ Mokienko ve Nikitina, 735.

⁶⁷⁵ Mokienko ve Nikitina, 139.

⁶⁷⁶ Mokienko ve Nikitina, 139.

⁶⁷⁷ Mokienko ve Nikitina, 744.

⁶⁷⁸ Mokienko ve Nikitina, 744.

⁶⁷⁹ Mokienko ve Nikitina, 768.

⁶⁸⁰ Mokienko ve Nikitina, 769.

			<i>Konuşmayı çok seven kimse</i>	~Çene çalmak ~Çenesi düşük ~Gevezelik yapmak		(Kısmi Benzer)
457	315	Язык не поворачивается [=]	-Кто-л. боится, стесняется что-л. сказать, спросить ⁶⁸¹ <i>Bir şey sormaya/anlatmaya korkan çekinen kimse</i>	~Dili dönmemek ~Dili varmamak ~Söylemeye dili varmamak		Çekinmek, söyleyememek ile ilgili (Tam Eşdeğer)

“Rus Halk Masallarındaki Deyim ve Atasözleri (Türk Öğrencinin Bakış Açısıyla)” başlıklı tez çalışmamızın bu bölümünde deyim olgusu üzerinde durulmuş ve Rus folklorist Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev’in derlediği Rus halk masalları içerisinde yer alan deyimlerin Türkçedeki eşdeğerleri, benzerleri ve karşılıkları tespit edilmeye çalışılmış ve eşdeğerlik türleri belirlenmiştir. Çalışmamızda yer alan Rusça deyimlerde, diller arası deyim kıyaslamalarında Ye. F. Arsentyeva’nın belirlediği eşdeğerlik ölçütleri temel alınmış olup, tam ve kısmi eşdeğerlik, tam ve kısmi benzerlik ve sıfır eşdeğerlik türlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Tez çalışmamızın ikinci bölümünde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1. Rus halk masallarında yer alan deyimlerin Türk dilindeki eşdeğerliklerini anlamsal açıdan karşılaştırarak incelediğimiz çalışmamızın sonucunda 457 adet Rusça deyim tespit edilmiştir. İlaveten, tabloda belirtilen 457 adet Rusça deyim anlam bakımından karşılığı olarak 1017 adet Türkçe deyim varlığı tespit edilerek, çalışmamıza dahil edilmiştir. Belirtilen Rusça deyimlerin yaklaşık iki katından fazlasına tekabül eden Türkçe deyimlerin, sayıca daha fazla olduğu ve eş anlamlı deyim ve ifadelerin çokluğu göze çarpmaktadır.

2. Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimden 118 adedi anlam bakımından Türkçe deyim dağarcığında bire bir kendine karşılık bulmaktadır ve sınıflandırmada [=] sembolü ile belirtilmektedir. Eşdeğer deyimler kendi arasında ‘Tam Eşdeğer’ ve ‘Kısmi Eşdeğer’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Rusça deyim gerek kelime gerek yapı bakımından, üslup ve işlevsel açıdan Türkçe deyim dağarcığında birebir karşılığı olmasına ‘Tam Eşdeğer’(T.E.) deyim denmekteyken, aynı deyim eş

⁶⁸¹ Mokienko ve Nikitina, 769.

anlamalı ya da çok benzer kelime ile ifade edilmesi durumuna ise ‘Kısmi Eşdeğer’(K.E.) deyim adı verilmektedir. Bu kapsamda 118 eşdeğer deyim içerisinde 77 adet T.E. deyim bulunurken, 41 adet K.E. deyim bulunduğu tespit edilmiştir.

3. Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimden 288 adedi Türkçe deyimlerle anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan benzer eşdeğerlik gösteren deyimlerdir ve sınıflandırmada [▼] sembolü ile belirtilmektedir. Benzerlik gösteren deyimler kendi arasında ‘Tam Benzer’ ve ‘Kısmi Benzer’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapı ya da farklı bir dilbilgisi kurulumuyla oluşturulan deyimlere ‘Kısmi Benzer’ (K.B.) adı verilmekteyken, anlam ve kurulumu bakımdan özdeş, fakat farklı kelimelerin oluşturduğu ancak içeriğinde bir sözcüğün aynı olduğu deyimler ise ‘Tam Benzer’(T.B.) olarak gruplandırılmaktadır. Bu kapsamda 288 benzer deyim içerisinde 14 adet T.B deyim bulunmaktayken, 274 adet K.B. deyim bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Kısmi Benzer deyimlerin sayıca fazla olduğu görülmektedir.

4. Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimden 51 adedi Türkçe deyimlerle anlam bakımından benzerlik ve eşdeğerlik taşımamaktadır. Bu deyimler sınıflandırmada [□] sembolü ile belirtilmektedir. Bu sınıflandırmaya dahil olan deyimlerin Türk dilindeki karşılıkları genel bir açıklama olarak; kalıp ifade, sözcük öbeği veya tek bir sözcük olarak verilmiştir. Eşdeğerliği bulunmayan deyimlerden;

-Rus halkının misafir karşılama geleneğini ve misafirperverliğini belirten *ekmek* ve *tuz* ile misafir karşılamayı konu edinen ‘Хлеб да соль’, ‘Подносит хлеб-соль’, ‘Встречать с хлебом-солью’ deyimleri kültürel miras niteliğinde olup Türk deyim dağarcığında kendine karşılık bulamamaktadır. Türk kültüründe olduğu gibi Slav kültüründe de mühim yer edinen tuz; bolluk, refah, nazar ve büyüden arınma aracı olarak görülürken, ekmek ise tüm kültürlerde kutsal olup, nimet ve rızkın sembolü sayılmaktadır. Bunun yanı sıra Türk deyim dağarcığında misafirperver olmamak ile ilgili deyim bulunmazken, Rus deyim dağarcığında misafirperver olmamayı ifade eden ‘Ни хлеба мягкого, ни слова гладкого’ deyimi tespit edilmiştir.

-Rus halkının karakteristik özelliğini ifade ederken kullanılan ‘Русский дух’ ve halkın aristokrat, soylu kesimini ifade eden ‘Белые ручки’ deyimleri özgün olup, milli izler taşımaktadır.

-Rus halkının inanç, umut ve kutsal kitabından dini motiflerini taşıyan; *‘Попово поле’*, *‘Нечистая душа’*, *‘Нечистая сила’*, *‘Дурная сила’*, *‘Не дай Господи’*, *‘Куда кривая вывезет (вынесет)’*, *‘Метать жребий об одеждах’*, *‘Иди к чёрту’* deyimlerinin Türk deyim dağarcığında karşılığı bulunmamaktadır.

-Rus deyim dağarcığında mekânın belirsizliğini ifade eden *‘Близко ли, далеко ли’* veya belirli bir zaman aralığını vurgulayan *‘Ни день ни ночь’*, *‘День до вечера’*, *‘На пороге’*, *‘Круглый год’*, *‘До поры до времени’*, *‘Глухое время’*, *‘Времечко большое’* deyimlerinin Türk deyim dağarcığında karşılığı bulunmamaktadır.

-Rus deyim dağarcığında sıklık zarflarına karşılık gelen deyimler bulunmaktadır. *‘Asla, hiçbir zaman’* anlamında kullanılan *‘Ни в век’*, *‘Повеку веков’*, *‘Век векам’*, *‘Век веков’* deyimlerinin Türk deyim dağarcığında karşılığı bulunmamaktadır.

-Rus deyim dağarcığında edata karşılık gelen deyimler bulunmaktadır. *‘Aslında, sanki, maalesef’* anlamında kullanılan *‘До самого дела’*, *‘Как ни в чем не бывало’*, *‘Как на беду/зрех’*, deyimlerinin Türk deyim dağarcığında karşılığı bulunmamaktadır.

Belirtildiği üzere daha çok zaman, mekân yerine kullanılan, etnik köken özelliklerini belirten veya milli kültürel özelliklerden olan misafir karşılama geleneği ya da inancı temsil eden deyimlerdir bu sebeple farklı kültürlerin ortak motif paydasında buluşmasının sayıca azınlık durumunda olduğunu görmekteyiz.

5. Rus halk masallarında yer alan Rusça deyimlerden 1 adedinin *‘врозь да вкось’* Türkçe deyim karşılığı bulunmamaktadır, fakat aynı anlamı karşılayan Türk atasözü mevcut olup tabloya eklenmiştir. Bu deyim sınıflandırmada [*] sembolü ile belirtilmektedir. Ayrıca Rusça deyimlerden 5 adedinin *‘Деньги не пахнут, Коротать свой век, Отольются слёзы, Раздеть рот, Сколько душа радеет’* hem Türkçe deyim karşılığı hem de aynı anlamı karşılayan Türk atasözü karşılığı bulunmaktadır. İlgili deyimlerin atasözü karşılığı ‘A~’ sembolü ile belirtilerek, tabloya eklenmiştir.

6. Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimini incelediğimizde birçok farklı konu başlığının işlendiğini görmekteyiz. Deyimleri konu başlıklarına göre gruplandırma ise başlı başına bir çalışma alanı olarak, doğacak olan yeni çalışmalara yol gösterecek nitelikte olup; deyimlerin odak noktasının insan ve insani değerler olması sebebiyle; zenginlik, fakirlik, dostluk, kıskançlık, tembellik, çalışkanlık, sevinç, keder,

huzur, nazar, doğum, ölüm, inanç vb. konularını içeren deyimler bulunmaktadır. Atasözlerinin aksine bu konular üzerinde yol gösterme ve öğüt verme amacı gütmeyen deyimler, dilde sadece mevcut durumu daha kısa ve renkli bir şekilde ifade etmektedirler.

Bu bağlamda Türkçe ile kıyaslaması yapılan Rusça deyimlerin, en az paya sıfır eşdeğerlikte olan deyimler sahip olurken, en çok paya ise anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan kısmi benzerlik gösteren deyimlerin sahip olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATASÖZLERİNE GENEL BAKIŞ

3.1. ATASÖZÜ KAVRAMI VE TANIMLAMALARI

Toplumun ortak manevi değeri olarak görülen atasözleri, asırlardır süre gelen kültür mirasını günümüze taşıyan önemli bir araç konumundadır. Tarih sahnesinde yer almış olan her milletin kendine ait dünya görüşü, yaşam tarzı, inanış ve değer yargıları sonucunda oluşan atasözleri için Arapçada “mesel”, Farsçada “pend”, Almancada “sprichworth”, Fransızcada “proverbe”, İngilizcede “proverb” ve Slav dillerinde ise “poslovitsa” kelimeleri kullanılmaktadır.⁶⁸² Sözlü edebiyat döneminden beri varoluşunu sürdüren atasözlerinin, geçen zaman dilimi içerisinde farklı adlandırmalarla anıldığı bilinmektedir. Türkçe kaynak olarak ilk defa Kaşgarlı Mahmut’un *Divân-ı Lügat-it Türk* eserinde atasözü için “sav” tabiri kullanılmış olup; dilimizde öğüt, haber, söz anlamlarına karşılık gelmektedir. Türk toplumunun İslam ile tanışıklığı sonrasında her alanda olduğu gibi sözlü edebiyatta da farklı yansımalar görülmüş olup, bu dönem sonrası atasözleri için “mesel” ve “darbimesel” kavramları kullanılmıştır. Günümüzde ise “atasözü” ya da “atalar sözü” tabirinin halk dilinde yaygın kullanıldığı görülmektedir. Kalıplaşmış sözler içerisinde birçok açıdan ele alınıp incelenen atasözleri ve deyimler, başta dil bilimciler olmak üzere; anlam bilim, sözlük bilim ve halk bilim üzerine çalışmalarını yürüten araştırmacılar için de benzersiz çalışma alanı sunmaktadır. Dil bilimin alt başlığı olan ‘paremiyoloji’ ise atasözlerini detaylıca ele alıp, inceleyen bilim dalıdır. Bilindiği üzere, Rus ve Türk dilinde atasözünün tanımı için çok farklı tanımlamalar mevcuttur. Detaylıca inceleyebilmek için öncelikle çalışmamızda bu tanımlamalara yer vereceğiz.

İlk olarak değineceğimiz isim, Rus folkloruna değerli kazanımlar katan Vladimir İ. Dal’dır. Rus atasözlerini bir araya toplayarak, ana başlıklar altında inceleyen ilk kişi olması sebebiyle atasözleri için çeşitli tanımlamaları mevcuttur. V.İ Dal’a göre; atasözleri tam cümleden oluşan, anlam bütünlüğü olan, mecazi anlamda söylenmiş, üstü kapalı bir şekilde öğüt içeren şiirsel aforizmalardır⁶⁸³ tanımıyla atasözünün daha çok morfolojik

⁶⁸² “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, IV, 44.

⁶⁸³ Vladimir İlyiç Dal, *Poslovitsi i Pogovorki*, Elektronnaya Kniga, 1.oe izd, Moskva 1862, 137.

özelliklerine dikkat çekerken, farklı bir eserinde ise; atasözlerinin şartların zorlamasıyla değil, tıpkı ani bir haykırış gibi, farkına varmadan, ruhtan kopup gelerek halkın deneysel tecrübeleri sonucunda oluştuğunun altını çizerek, içeriğinde toplumun; içlenmesi, gözyaşı, serzenişi, neşe ve sevinci, üzüntü ve tesellilerinin bulunduğunu belirtmektedir. Tüm bu tanıma ek olarak; bir atasözünü deyimden ayıran en önemli farkın atasözünün bir kavramı ifade etmesi ve eğitici, öğretici, geliştirici bir karaktere sahip olmasıdır⁶⁸⁴ şeklinde belirtmektedir. Diğer bir deyişle atasözleri için; halkın geçmişini, düşünce rengi ve yaşam bilgeliğini yansıtan “toplumun otobiyografisi”, “kültürün yansıması” veya “ulusal ilke ve değerlerin yansıması” denilebilir ⁶⁸⁵Hem Türk hem de Rus toplumunda önemli bir konuma sahip olan atasözleri, Rus dilinde yer alan atasözleriyle de mana olarak desteklenmektedir. Bu duruma örnek verecek olursak; “*Старая пословица век не сломится* / Eski atasözleri yüzyıllarca bozulmaz”, “*От пословицы не уйдёшь* / Atasözlerinden kaçamazsın”, “*Пословица – всем делам помощница* / Atasözü – işlerin tümüne yardımcıdır”, “*В пословице не с ветру говорится* / Atasözleri boşuna konuşmaz”. Belirtilen atasözlerinden de anlaşıldığı üzere, Rus dili ve kültüründe atasözlerine ehemmiyet verildiği anlaşılmaktadır.

Büyük Rusça Ansiklopedik sözlükte yapılan güncel tanımlamaya göre atasözü; günlük konuşma dilinde yer edinmiş, halkın asırlık deneyimlerini içerisinde barındıran, kurallı ve kafiyeli, tam cümle halindeki didaktik ifadelerdir.⁶⁸⁶ Bu tanım için en kısa fakat en kapsamlı olan ifade diyebiliriz. S. İ. Ojegov’un açıklamalı Rus dili sözlüğünde atasözleri için; “*Milletin bilgeliğini, mizahi yönü ve düşünce yapısını ifade eden; söyleyeni belli olmayan, halk tarafından benimsenmiş ve halkın genel karakteri ile ilgili bilgiler veren özlü sözlerdir*”.⁶⁸⁷ tanımı yer almaktadır.

Rusya’da Paremiyoloji /atasözü bilimi üzerine çalışmalar yapmış olan A.N. Martınova atasözlerini; halkın asırlık sosyo-tarihsel deneyimini yansıtan, istikrarlı, özlü, ritmik formda olan ve didaktik (öğretici) bir anlam taşıyan halk sözleri olarak

⁶⁸⁴ Vladimir İvanoviç Dal, Poslovitsyi russkogo naroda. Sbornik. Moskva:1957,35.

⁶⁸⁵ Ayşe Mercan, *Rus Atasözlerinde “Aile” Kavramı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum;2017, 5.

⁶⁸⁶ Valentina Nikolaevna Yartseva, V. N. Bolşoy Entsiklopedičeskiy Slovar, Bolşaya Rossiyskaya entsiklopediya, Moskva: 2000, 389.

⁶⁸⁷ S. İ. Ojegov, N. Yu. Şvedova, *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka, Rossiyskaya Akademiya Nauk-İnstitut Ruskogo Yazıka im. V. V. Vinogradova*, Moskova 2008, s.568.

tanımlamaktadır.⁶⁸⁸ Atasözlerini araştırıp, derleyen G.L. Permyakov atasözünün tanımından ziyade onun biçim özelliklerine değinmektedir. Permyakov'a göre; atasözünü deyimden ayıran en önemli biçimsel fark; dil bilgisi bakımından kurallı ve tamamlanmış bir cümle olması ve anlam bütünlüğünün bozulmamasıdır.⁶⁸⁹ Bu tanımdan anlaşıldığı üzere; folklorun önemli bir parçası olan atasözleri tam cümleden oluşan kalıplaşmış ifadelerdir bu nedenle cümlede yer alan kelimelerin sırası ve anlamı değiştirilemez.

Rus dilbilimci, halkbilimci, edebiyat ve sanat tarihçisi F.I. Buslaev eserinde atasözlerinin önemini vurgularken; bu özlü sözlerin aslında halkın yaşamını, sağduyusunu ve ahlaki çıkarlarını ifade ettiğini, adeta yerli kelimelerden oluşan sanat eseri olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁶⁹⁰

Rus dilinde kaleme alınmış kaynaklarda yer alan atasözü tanımlamaları için yapılan bu kısa değerlendirmeden sonra, hemen hemen benzer açıklama ve tanımlamanın yapıldığı Türkçe kaynaklara da yer vermek uygun olacaktır.

Türk atasözleri üzerine yaptığı ciddi araştırmalar sonucunda değerli yapıtlar kazandırmış olan Ömer Asım Aksoy'un kaleme aldığı Atasözleri sözlüğünde; atasözlerinin yüzyıllar boyunca geniş halk yığınlarının çeşitli olaylar karşısındaki gözlem ve deneyimlere dayanan düşüncelerden doğarak, yön gösterici özellik içeren genel bir kurala dönüşmüş olmalarına, belli kelimeler içerisinde donmuş durumda olan bu güzel ve öğretici sözlerin halk içinden çıkıp, halkın ortak kullanımına girmiş olmalarından söz eder⁶⁹¹ Bu açıdan atasözleri; birçok kuşağın duygularını, düşüncelerini, öğrendiklerini, öğrettiklerini ve deneyimlerini kendi bünyesine dâhil ederek, kuşaklar arası aktarımda adeta köprü görevi görmektedir.

Ali Püsküllüoğlu'nun Türkçe Sözlüğünde ise; "Ataların uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış biçimi olan kamuca benimsenmiş kısa özlü söz"⁶⁹² tanımı yer almaktadır. Bu

⁶⁸⁸ Anna Nikolayevna Martınova ve Valentina Vasilevna Mitrofanova, 'Poslovitsyi, pogovorki, zagadki', Moskva 1986,6.

⁶⁸⁹ Georgiy Leonidoviç Permyakov, 'Osnovi strukturnoy paremiologii', Nauka, Moskva 1988, 12.

⁶⁹⁰ Fyodor Ivanoviç Buslaev, 'Iz istoricheskikh ocherkov russkoy narodnoy slovesnosti i iskusstva', Moskva 1861,80.

⁶⁹¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, 2.cilt, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1988, 15.

⁶⁹² Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2012, 178.

şekilde ortaya çıkan kalıplaşmış sözler, zamanla halk içinde uyulması gereken kural, töre, düstur; öğüt verici nitelikte olarak hazır akıl haline dönüşmektedir.

Türk diline değerli kazanımlar katan edebiyatçımız Arif Hikmet Par'ın oluşturmuş olduğu atasözleri sözlüğünde yer alan detaylı tanımı şu şekildedir; “sosyal yaşantımızı denemelere dayalı olarak, eleştiri, öğüt, genel kural biçiminde yorumlayan özlü sözlerdir. Her biri bağımsız birer cümle olan bu kalıplaşmış sözlerde halkımızın gelenek ve görenekleri, hayata bakış açıları, nükte, ince alay, taşlama, övgü ve yergi ile olguları değerlendirilme yolları görülür”⁶⁹³ yaklaşımıyla atasözlerinin evrensel olarak espri, ironi, alay, hiciv taşıdığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle atasözlerinin akılda kalıcılığı yüksek olup, kolaylıkla ezberlenmesine olanak sağlamaktadır. Böylelikle atasözleri; kullanılan günlük dili süsleyerek, ifadeye renk kazandırmaktadır.

Özkuş Çobanoğlu ise eserinde atasözünün tanımını oldukça kapsamlı yaparak; *“Yeryüzündeki bütün milletlerin atalarından kalmış, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözleri vardır. Bu sözler ise “atasözleri” olarak adlandırılırlar. Her atasözü, toplumsal yaşantı içindeki bireyin uyması beklenen ya bir genel kural veya bir düstur niteliğindedir. Bu nedenle de atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısında tavır ve zihniyetlerini ifade eden özlü sözlerdir. Evrensel olarak son derece yaygın bir kültürel olgu olan atasözlerinin ilk ortaya çıkışları yer ve zaman bakımından herhangi bir kesinlikten uzaktır. Fakat net olan şudur ki, insanlık tarihinin en erken çağlarından beri, belki dilin ortak bir anlaşma sistemi haline gelmesinden itibaren, atasözleri mevcut olmalıdır”*⁶⁹⁴ tanımlamasının altını çizmiştir.

Yapılan tüm atasözü tanımlamalarına bakarak, her iki kültürde ortak geçen ifadeler atasözlerinin **kısa ve özlü** olduğu, temelinin **halkın gözlem ve deneyimlerine dayandığı**, sonucunda mutlaka **öğüt ve yargı içeren**, cümle halinde **kalıplaşmış ifade** oldukları her iki dildeki atasözü tanımlarında ortak olarak vurgulanmaktadır.

3.2. ATASÖZLERİNİN KAYNAKLARI

Her milletin kendine özgü zamanla geliştirdiği bir dünya görüşü vardır. Farklı inançlar, zihniyetler, kültürler, farklı gelenek ve göreneklerin zaman içerisinde

⁶⁹³ Arif Hikmet Par, *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*, Serhat Yayınevi, İstanbul 1984, 5

⁶⁹⁴ Ö. Çobanoğlu, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Metin Yurtbaşı Yayınları, İstanbul 2012, 5.

yoğurulmasıyla bir milletin dünya görüşü oluşmaktadır. Bu bağlamda atasözleri zengin etnokültürel bilgilerin taşıyıcısı konumundadırlar. Yüzyılların düşünce ve mantık harmanından geçerek günümüze ulaşmış ve topluma mal olmuş, fakat kim tarafından ne vakit söylendiği belli olmayan atasözlerinin temeli, sözlü edebiyat dönemine uzanmaktadır. Bu açıdan ilk çıkış tarihini saptamak oldukça zordur. Anonim olan atasözlerinin ilk nerede, nasıl ve hangi şekilde ortaya çıktığı çok eski zamanlardan beri düşünürlerin sorguladığı fakat cevap bulamadığı bir konu olmuştur. Bu bağlamda yazılı edebiyata geçişiyle birlikte atasözleri; hikâyelerde, masallarda, destanlarda, mitoloji ve efsanelerde, klasikleşmiş edebi eserlerde anonim olarak yerini almaya başlarken, aynı zamanda temelleri kutsal kitaplara, Şaman ve Pagan inancının sonucunda da dile kazandırılan atasözleri bulunmaktadır. Bu kıymetli miraslar yazıya geçtikten sonra, ülkeler ve kültürler arası akrabalık sonucu geçişi ve yayılışı hızlanmıştır. Bu süreç içerisinde yüzyıllardır halen kullanılagelen eski atasözleri olduğu gibi zamanla devrin yaşam şartları, dünya algısı ve inanışlarına göre değişikliğe uğrayan ya da unutulmuş ve artık kullanılmayan atasözleri de mevcuttur. Bu durum özellikle farklı dillerde görülen aynı atasözlerinin ilk kaynağını ya da ortaya çıkış sırası hakkındaki bilgiye erişimi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Şükrü Elçin, atasözlerinin köken bakımından çok derin ve uçsuz bucaksız olmasının, alandaki araştırmaları bir hayli zorlaştırdığını belirterek, atasözlerini kaynaklarına göre şu şekilde gruplandırmıştır: “a) *Bütün Türk dünyasında kullanılanlar; b) Türkiye’deki tek bir bölgeye has olanlar; c) Tercüme yoluyla gelen atalar sözü olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür*”⁶⁹⁵. Halk edebiyatının anonim türlerinden olan atasözlerinin kökeninin “atalardan” geldiği düşünülerek, uzun deneyimler sonucunda toplumun doğru ve yanlışını birbirinden ayırması ve mantık çerçevesinde toplumsal psikoloji tarafından onaylanmış olması, atasözlerinin işlevselliği ve evrenselliğini ön plana çıkarmaktadır. Sözlü edebiyatla birlikte var olan atasözleri, yazılı edebiyat dönemiyle birlikte kaydedilerek, yaygınlaşmaya başlamıştır. Yazılı edebiyat döneminde kayıt altına alınan atasözleri; çeşitli yazılı / basılı kaynaklardan, belgelerin taranması sonucunda *yazılı kaynaklardan derlenenler ve halk ağzından derlenerek* elde edilen atasözleri olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmektedir.

⁶⁹⁵ Şükrü Elçin, “Türk Dilinde Atalar Sözü”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 1969, 178.

3.2.1. Rus Atasözlerinin İlk Kaynakları

Günümüzde yaygın olarak kullanılan Rus atasözü ve deyimlerinin evveliyatı 11.yy. da ilk yazılı kaynak olarak görülen destanlarda yer almaktadır. Edebiyatın, tarihin ve halk bilimin temeli sayılan bu destanlara kısaca değinmek gerekirse; “Слово о полку Игореве/ Prens İgor Destanı” Novgorod Seversk prensi İgor’un Kumanlara karşı yaptığı sefer ve bu seferin detaylarıyla birlikte başarısızlığını konu edinen destandır. Aynı zamanda atasözlerini barındıran ilk epik destan örneği özelliği taşımaktadır. Hristiyanlığa geçişle birlikte yazılı edebiyat döneminin başlamasına ışık tutan ve Kiev Rusya’sının Hristiyanlığa geçiş döneminin tarihi hakkında detaylı bilgi veren “Повести временных лет / Geçen yılların öyküleri”, destanı aracılığıyla Doğu Slavlarının tarihi, yaşayışı hakkında toplanan geniş bilgi kaynağı günümüze ulaşmaktadır. V.P. Jukov’un da bahsettiği gibi atasözlerinin rastlandığı ilk kaynakların destanlar olması, atasözlerinin tam olarak ilk nerede ortaya çıktığı ve ne zamandan beri kullanıldıklarını belirlemenin neredeyse imkânsız olduğunu ifade ederken aynı zamanda atasözlerinin geçmişinin bir hayli eski çağlara dayandığı ve o zamandan günümüze kadar hayatın her alanında etkin kullanıldığını ifade etmektedir.⁶⁹⁶

11. yy.’dan kalma Doğu Slav’larına ait elyazması eser olan “Изборник Святослава/ Svyatoslav’ın derlemeleri” ise topluma daha çok dini açıdan öğütler verir; insanın bir bütün olarak yani ruh, kalp ve zihinle birlikte var olduğunu savunmaktadır. Toplumu eğitime gayesi güden eser; insanın alçakgönüllülük, iyi düşünce, merhamet, vicdan duygularını kuvvetli tutmasını öğütlerken, aynı zamanda topluma kıskançlık, iftira, zina, sarhoşluk gibi başlıca günahlardan uzak durmayı tavsiye etmektedir. Kiev Rus Devleti’nin dinî ve kültürel gelişimini inceleyen araştırmalar için büyük bir önem taşımaktadır.

12. yy.’ın başlarında yazıldığı tahmin edilen “Поучение Владимира Мономаха/ Vladimir Monomah’ın öğütleri”; yazılı edebiyata kazandırılan ilk dini ve politik eserdir. Allah korkusu ve güzel ahlakı temel konu olarak işleyen destan, ayrıca Polovtsi krallığıyla olan savaş ve anlaşmalardan ibaret olan süreçlere de yer vermektedir.

⁶⁹⁶ Vasiliy Petroviç Jukov, ‘*Semantika frazeologicheskikh oborotov*’, Izd Prosveshcheniye, Moskva 1978, 160.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan pek çok atasözü ve deyimın temellerinin yukarıda belirtilen ilk yazılı eserlerden geldiği düşünölmektedir.

Çok daha sonraki dönemde derleme niteliğinde olan “Азбука о голом и небогатом человеке/ Çıplak ve orta halli insan alfabesi” eserinde yer alan birçok atasözü ve şiir 16 ve 17. yy. edebiyatına kazandırılmıştır.⁶⁹⁷ Tüm bu yazılı kaynaklara ek olarak daha sonraki dönemlerde halk ağzından yapılan derlemeler sonucunda alfabetik sıraya göre oluşturulan sözlük derleme çalışmaları da kaleme alınmıştır.

3.2.2. Türk Atasözlerinin ilk Kaynakları

Türk atasözlerinin ilk örneklerine ilk yazılı metinlerde rastlanmaktadır. Yazıya geçmiş, bilinen ilk ve en eski Türk kaynağı ‘Orhun yazıtları’ diğer bilinen adıyla *Göktürk kitabeleri*dir. Orhun alfabesiyle 8.yy. başlarında Göktürkler tarafından yazılmıştır. Orhon ve Yenisey ırmakları vadisinde dikili halde yer alan üç büyük taş anıttan oluşmaktadır. Bu anıtlar; M.S. 731 yılında ölen Köl - Tigin adına büyük kardeşi ve Köktürk kağanı Bilge Kağan tarafından 732 tarihinde diktirilen Köl - Tigin Yazıtı ile, M.S. 734 tarihinde ölen Bilge Kağan adına 735 tarihinde diktirilen Bilge Kağan Yazıtı ve M.S. 724-726 yılları arasında dikildiğı tahmin edilen Tonyukuk Yazıtıdır.⁶⁹⁸ Türk edebiyatı ve tarihini aydınlatan bu yazıtlar; Oğuz boylarının hayatları, geçmişleri, gelenek, görenek, örf ve adetlerini, aynı zamanda devlet işleri ve komşu milletlerle yaşadıkları mücadeleler hakkında günümüze önemli bilgilerin ulaşmasını sağlamıştır.

Halk edebiyatı için en eski ikinci kaynak olan “Divan-ü Lügat-it Türk”, Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe öğretmek amacıyla kaleme alınan ilk kapsamlı sözlüktür. İlk derleme çalışması olan bu kıymetli eserde ‘sav’ adı verilen atasözü örneklerine rastlanmaktadır. Bir diğer Türk atasözü kaynağı kabul edilen ve yaklaşık olarak Divan-ü Lügat-it Türk ile aynı dönemde kaleme alınan eser “Kutadgu Bilig” ise Balasagunlu Yusuf Has Hacib tarafından 1070 yılında derlenmiştir. Muazzam atasözü ve kelime varlığına sahip olan eserde devleti ayakta tutma, koruma ve yönetim kaidelerine

⁶⁹⁷ Aleksandr Makaroviç Jigulev, *Russkie narodnye poslovitsy i pogovorki*, Nauka, Moskva 1965, 297.

⁶⁹⁸ Zeynep Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Dönemleri*, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Yargı Yayınevi, 6 Baskı, Ankara 2003, 47.

değiniilmektedir. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş dönemi eserlerinin bir diğeri ise Edib Ahmed bin Mahmud Yüknkî'nin XIII. yy. kaleme aldığı "Atabetü'l-Hakayık" eseridir. Türk-İslam kültürü çerçevesinde yorumlanmış din ve güzel ahlak konulu manzum eserin içerisinde yer alan atasözleri rahatlıkla tespit edilebilmektedir.

Ayrıca 15. yy. sonlarında anonim olarak yazıya geçirildiği düşünülen "Dede Korkut Hikâyeleri", Oğuz boylarının yaşam felsefesi ve diğ er boylarla yaşanan epik destansı öykülerin derlemesi olmanın yanı sıra içeriğinde pek çok atasözü ve özlü söz barındırması sebebiyle mühim bir kaynak olarak görölmektedir. Çok daha sonraları başta atasözleri olmak üzere deyim, masal, hikâye, bilmece alanında araştırma ve derleme yapan tanınmış isimlerin arasında Şinasi, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa bulunmaktadır.

3.3. ATASÖZLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Ulusal kimliğin oluşumunda önemli bir role sahip olan ve ilk kim tarafından ne zaman söylendiği bilinmeyen atasözlerinin belli başlı özelliklerinin olduğu görölmektedir. Bu genel özelliklere; biçim, kavram, anlam ve işlevler başlığı altında ayrıca değineceğiz. Atasözleri üzerine değerli çalışmalar yapan Türk araştırmacılardan; Ömer Asım Aksoy, Pertev Naili Boratav, Şükrü Elçin ve daha niceleri atasözlerini daha çok biçim ve kavram açısından ele almışlardır, fakat Rus atasözleri çok daha eski dönemlerde yapılan çalışmalara konu olmuş; anlam, biçim ve kavram başlıkları altında başta V.İ. Dal, A.N. Afanasyev, P.P. Bajov tarafından detaylıca incelenmiştir. Günümüzde ise yeni nesil araştırmacılar tarafından yapılan kapsamlı araştırmalar devam etmektedir.

3.3.1. Atasözlerinin Biçim Özellikleri

Atasözleri üzerine çalışma yürüten dil bilimciler, atasözlerinin biçim özelliklerini belirlemede hemfikirdirler. Atasözleri kısa, yalın anlatımlı ve herkes tarafından kolayca anlaşılan yapılardır. Çoğu atasözü kendine has ölçü ve kafiye içermekle birlikte; cinas, fesahat, icaz, kinaye, espri, ironi, alay, hiciv, mecaz, mübalağa, teşbih, tevriye ve tezat gibi sözlü edebi sanatların da yer aldığı görölmektedir. Manzum dil ürünü olan atasözlerinin biçimsel yapı özellikleri aşağıdaki gibidir:

- “Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir; aynı anlamda olsa bile sözcüklerin yeri değiştirilemez, sözdiziminin biçimi de bozulamaz.
- Atasözleri biçim bakımından kısa, anlam bakımından özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.
- Atasözleri cümle bazından incelendiğinde çoğu bir veya iki cümledir. Daha uzun olanları azdır.
- Atasözü cümlelerinde en çok geniş zaman ve emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda ve fiili söylenmemiş olanlarda ya geniş zaman ya da emir anlamı gizlidir.”⁶⁹⁹

Rus atasözlerinin biçim özelliklerini incelediğimizde de benzer olduğunu görmekteyiz. V.İ.Dal’a göre atasözleri;

- “Kısa fakat özlü, derin anlam içeren cümlelerdir.
- Tam bir cümle formundadır.
- Söz dizimi değişmeyen, genel yargı içeren, kalıplaşmış ifadelerdir.
- Atasözlerinde mekân, zaman, somut kişi vb. hususları ifade eden sözcüklere rastlanmaz.
- Kökleri çok eski zamanlara dayanan, halkın yaşamışlığını konu edinen anonim sözlerdir”⁷⁰⁰

Rus atasözlerini biçim ve yapı bakımından inceleyen V. P. Jukov kendi sınıflandırmasında atasözlerini üç gruba ayırmaktadır: “*Birbirinden bağımsız cümlelerden oluşan atasözleri, Emir Cümlesinden Oluşan Atasözleri ve Bileşik cümlelerden oluşan atasözleri.*”⁷⁰¹ Söz dizimi olarak Rus atasözlerinde daha çok geniş zaman görülürken, geçmiş zaman ile kurulan atasözleri de mevcuttur. Aynı zamanda Rus atasözleri şart içeren bir anlama sahipken, yapısında şart içeren kelime ve bağlaçlara rastlanmamaktadır.

⁶⁹⁹ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü* 1, 15-17.

⁷⁰⁰ Vladimir İvanoviç Dal, *Poslovitsyi russkogo naroda: v 2-x m. İzd Hudojestvennaya Literatura*, Moskva 1989, 430.

⁷⁰¹ Vasiliy Petroviç Jukov, *Slovar Russkih Poslovits i Pogovorok*, Russkiy Yazık, Moskova 2000, 12.

3.3.2. Atasözlerinin Kavram Özellikleri

Her atasözü kendi içerisinde genel bir kural niteliğindedir ve bahsi geçen kurallar, kavram bölükleri içinde bulunmaktadır. Atasözlerinin değerlendirilmesi pek çok açıdan mümkün olduğu gibi, kavram bakımından da değerlendirilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Atasözlerinde doğrudan anlatım yaygın olsa da kavramlar genellikle mecazlı, mübalağa yahut kinaye içermektedir. Kavram denildiğinde ilk düşünmemiz gereken atasözlerinin taşıdığı konulara göre olan ana başlıklardır ve bu başlıklar Rus atasözlerinde de birebir görülmektedir. Türk atasözlerinde olduğu gibi Rus atasözlerinin de ana teması insandır, dolayısıyla insana ait ya da insanı konu edinen her durum ve düşünce atasözlerinin konusu olabilir; insana ait manevi değerler, gelenek, görenek, dini inanışlar esas temeli oluşturmaktadır ve Ömer Asım Aksoy’a göre atasözlerinin ortak gözlemlenen kavram özellikleri aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir:

- *“Sosyal olayların nasıl olageldiklerini yansızca bildiren atasözleri ve doğa olaylarının nasıl olageldiklerini belirten atasözleri*
- *Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı hatırlatan atasözleri*
- *Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri*
- *Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri*
- *Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri*
- *Kimi inanışları bildiren atasözleri”⁷⁰².*

3.3.3. Atasözlerinin Anlam Özellikleri

Atasözlerinin etkileyici ve güçlü anlam içeriğine sahip olmasında ölçü, uyak, kafiye gibi biçim özelliklerinden ziyade kuşkusuz ki içerdiği söz sanatları da büyük rol oynamaktadır. Söz sanatlarına; alegori, cinas, mecaz, tezat, kinaye, eğretileme ve karşıtlık örnek verilebilir. Soyut kavramaları daha iyi ifade edebilmek adına başvurulmuş söz sanatlarının hedefi, aynı zamanda anlatımı renklendirip, canlandırmak ve

⁷⁰² Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü* 1, 18-19.

güçlendirmektir. İfadesi zor olan ve soyut kavram içeren ifadeleri, zihnimizde canlandırıp somut kavrama kavuşturmaya yarayan atasözleri için Vecihe Hatiboğlu; *“Atasözlerinin sahipsiz, anonim olmaları, onlara herkesin kolaylıkla sahip olmasına yaramıştır. Atasözlerinin anlam yönünden en büyük özelliklerinden birisi de karmaşık soyut kavramaları anlatabilmek, canlandırabilmek için çok defa somut varlıkları örnek göstermeleridir, böylelikle anlatım kolaylaşır ve zenginleşir”* görüşünü belirtmektedir⁷⁰³

Atasözleri ağırlıklı olarak aktarmalı anlatım ile ifade edilmektedir, fakat aynı zamanda azınlık olsa bile gerçek anlamlı, direk olarak ifade edilen atasözleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda Muhittin Bilgin anlam özellikleri bakımından deyimleri iki ana gruba ayırmaktadır: *“Gerçek anlamlı atasözleri ve değişmeceli anlamla kurulan atasözleri yani somutlaştırarak gerçek anlam dışında kullanılan atasözleri.”*⁷⁰⁴ başlıkları altında çalışmalarını sınıflandırmaktadır.

Atasözleri için çoğunlukla genel kural niteliğinde olduğu belirtilmektedir, fakat bu duruma uymayan istisnai atasözleri de mevcuttur. Bu hususa Ömer Asım Aksoy şu şekilde açıklık getirmektedir: *“Bazı atasözleri genel kural gibi söylenmiş olduğu halde gerçekte genel kural değildir. Örneğin: ‘Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür, sırma saçlı olur.’, ‘Gelen gidene rahmet okutur.’ sözlerinin genel kural oldukları söylenemez. Bu gibi sözlerde “sık sık rastlanan” durumların genelleştirilmiş olduğu görülmektedir. Genelliğine düşüncemizle sınır çizdiğimiz, her vakit değil zaman zaman böyle olduğunu kabul ettiğimiz atasözlerinden kimisinin eski biçiminde bu genelliğin hangi koşula bağlı bulunduğu söz içinde belirtilmiştir.”*⁷⁰⁵

Rus atasözlerini anlam bakımından inceleyen V. P. Jukov kendi sınıflandırmasında atasözlerini üç gruba ayırmaktadır: *“Gerçek anlamında kullanılan atasözleri, hem gerçek hem mecaz anlam içeren atasözleri ve deyimlerle çok benzerlik gösteren geniş zamanda kullanılmayan atasözleridir. Bu duruma ek olarak atasözleri anlam içeriğinde; dolaylı, dolaysız, öykülemeli ve az miktarda kıyaslama içermektedir.”*⁷⁰⁶ Böylece V. P. Jukov, atasözlerini anlamlarına göre yeterince kapsamlı gruplandırma olanağı sunmaktadır.

⁷⁰³ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara 1972, 191.

⁷⁰⁴ Bilgin Muhittin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 2002, 65.

⁷⁰⁵ Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü* 1, 21.

⁷⁰⁶ Vasiliy Petroviç Jukov, *Slovar Russkih Poslovits i Pogovorok*, Moskva 2000, 13.

Hem Rus Hem de Türk atasözlerinde ortak görülen, bir diğer mühim anlam özelliği ise; anlam bakımından birbirine tezatlık yaratan atasözleridir. *“Bazı atasözlerimiz birbirlerine zıt gibi görünürler. Bu tabiidir. Çünkü atasözü bir toplumun hayatından, denemelerinden, özleminden süzülüp geldiğine, milletin günlük hayatında, meydana gelen olaylarda da türlü tenakuzlar (çelişkiler), zıtlıklar bulunduğuna göre atasözleri bu durumu elbette aksettirmek mecburiyetindedir.”*⁷⁰⁷ Olumlu ve olumsuz anlam çağrışan iki farklı zıt anlamdaki atasözünün her iki dilde de bulunması bazen kültürle, din ve mezhep gruplarıyla ya da toplumsal sınıflarla çelişki yaşamaya sebebiyet vermektedir. Türk atasözlerinden örnek verecek olursak; ‘*Bekârlık sultanlıktır*’ atasözüyle bekarlık olgusu yüceltilirken, ‘*Bekârın parasını it, yakasını bit yer*’ atasözüyle bekarlığın tasvip edilmediği görülmektedir. Rus atasözlerinde ise çalışkanlığı yücelten ve Tanrı çalışmayı/işi sever anlamına gelen ‘*Бог работы любит*’ atasözü ve fazla çalışmanın zararlı olduğunu belirterek tam zıt anlamına gelen ‘*От работы кони дохнут*’ atasözleri örnek verilebilir. Fakat zıt manaya sahip olan iki atasözünün hangisinin geçerli olduğu ya da hangisinin diğerinden daha doğru olduğu hususunda yapılacak olan bir yorum atasözlerinin pragmatik olması sebebiyle yanıltıcı olacaktır, bu nedenle dile renk ve çeşitlilik kazandıran bu zıt anlamlılığın topluma uyarı niteliğinde olan taşlama, eleştirme ya da yerme gibi nedenlerle meydana gelerek, dilin ifade zenginliğini temsil ettiğini düşünmekteyiz.

Atasözleri, meydana geldikleri ilk zamandan günümüze kadar aynı yapıda kalmayıp, zamanla değişip gelişen değer yargıları, dini inanca, ideolojik / sosyal yapıya ve diğer birçok etkenin bir araya gelmesi sebebiyle değişikliğe uğramışlardır. Bu duruma örnek olarak; günümüzde Rus dilinde ‘Sabah akşamdan daha hayırlıdır’ anlamına gelen ve eski dönemlerde ‘Утро вечера мудренее: ляг — опочинься, ни о чем не кручинься.’ yapısıyla kullanılan atasözü, günümüzde daha yalın ve anlaşılır şekilde ‘Утро вечера мудренее’ olarak kullanılmaktadır. Türk dilinde ise kelime ya da ses farklılıklarının zamanla değiştiği gözlemlenmektedir. “Divanü Lügat-it Türk’ta yer alan ‘Böri koşnısın yimes’ atasözünün günümüzde ‘Kurt komşusunu yemez’ olarak kullanıldığı görülmekte, sözdizimi ve kelime farklılığı gibi değişikliklerin var olduğu

⁷⁰⁷ Fethi Gözler ve Ziya Gözler, *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresinde Sunulan Tebliğ ile Birlikte, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 20.

bilinmektedir”⁷⁰⁸ Bu bilgiye göre, daha önceden her ne kadar atasözleri için değişmez kalıp ifade tanımlaması yapılmış olsa da bizce bu katı tanımın aksini ifade eden geçmişten günümüze değişip, farklılaşarak gelen atasözlerinin var olduğu görülmektedir.

Atasözleri tıpkı deyimler gibi halka mal olmuş, kısa, öz ve yalın anlatım içeren cümlelerden oluşmaktadır. Kültürler ve diller arası etkileşimin günden güne artması ve globalleşmenin getirdiği etkiler dolayısıyla bir ulusun kültürel kodlarını taşıyan atasözlerinin de elbette bir dilden başka bir dile çevirisi mümkündür, fakat bu herhangi bir metin çevirisinden daha güçtür, çünkü atasözleri ait olduğu kültür ve dilden spesifik öğeler taşıyabilir ya da gerçek anlamı dışında bir manaya bürünmesi sebebiyle çevirileri oldukça zordur. Bir dildeki atasözünün karşı dile çevirisi yapılırken, sahip olduğu uyak, kafiye, aliterasyon gibi ses özelliklerini kaybetmesi olağandır. Tüm bu zorluklarına rağmen milli miras niteliğindeki atasözü ve deyimlerin çevirisi mümkün olduğunca fazla dilde yapılabilmesi, dile tanınırlık, zenginlik ve güç kazandırmaktadır.

3.3.4. Atasözlerinin İşlevsel Özellikleri

Her daim ulusların kültürel birikimlerinde yer alan ve güncelliğini koruyan atasözlerinin kendine özgü bireysel, geleneksel, sosyal ve kültürel birçok işlevi bulunmaktadır. İşlevsel özelliğin en mühimi ise; *geleneksel kültürün ve milli değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır*. Sovyet araştırmacı M. Şolohov bu hususta atasözlerinin asırlardır kuşaktan kuşağa geçtiğini söyleyerek, insanlar arası ilişkilerin biçim çeşitliliğinin; insan sevinci, hüznü, gülüşü, sevgisi, öfkesi, inancı ve inançsızlığı, doğrusu, yalanı, dürüstlüğü, adaletsizliği, çalışkanlığı ve tembelliğini yansıtan halk deyişleri ve vecizelerde yankı bulduğunu belirtmektedir.⁷⁰⁹ Böylelikle insana ve topluma özgü olan bu milli değerlerin aktarımı için kültürel köprü görevi gören atasözleri; “*Önceki kuşakların yaşamlarından kesitler sunan, yeni kuşaklar için önemli öğütler veren, yol gösteren, akıl öğreten birer ‘akıl hocası’ durumundadır*”⁷¹⁰

Atasözlerinin diğer bir önemli işlevi ise; *ifadeyi güçlendirme, kolaylaştırma ve konuşmayı güzelleştirmedir*. Hem gerçek hem mecazî anlam taşıyan atasözlerinin derin

⁷⁰⁸ Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 28.

⁷⁰⁹ Kostiantin Mikhaïloviç Suhenko, *Leksıçnie problemı perekladu [Çevirinin sözbilimsel problemleri]*, Kiev Milli Taras Şevçenko Üniversitesi Yayınları, Kiev:1992, 24

⁷¹⁰ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972, 182.

anlam ve kültürel öğeler barındıran içeriği ve az kelime ile çok manaya sahip olması kişiler arası iletişimi kolaylaştırarak, detaylandıran adeta sihirli ifadelerdir. Kitleleri, anlatımı ve konuşmasıyla kendine çeken kimseler, atasözleri ve deyimler başta olmak üzere hitabet sanatına dilinde yer verenlerdir. Uyak uyumu ve tekerleme gibi söz sanatlarına da ev sahipliği yapan atasözleri, daha güçlü ve dolu bir anlatım yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Atasözlerinin son olarak *yönetme ve yargılama işlevi* olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce de bahsettiğimiz üzere atasözleri topluma yol gösterici, aydınlatıcı ve her zaman hayata dair tavsiye veren, rehber konumundaki ifadelerdir. Eski dönemlerde sözlü kültür ve geleneğin hâkim olduğu topluluklarda yol gösterici konumda bulunmuştur. Günümüzde ise halen atasözleri dile, kültüre, düşünceye yani topluma yön verdiği görülmektedir. Televizyon, gazete, dergi, reklamlar aracılığıyla ulusa verilmek istenen bir haber veya düşünce olduğunda atasözlerine ya da daha geniş söylemle halk kültürü unsurlarından fazlasıyla yararlanılmaktadır, çünkü atasözlerinin hızlıca hafızaya kaydedilebilir ve kolay hatırlanabilir olması bu alanlarda tercih edilebilirliğini yükseltmektedir.

3.4. ATASÖZLERİNİN KONULARI

Halka yol gösterici nitelikte olan atasözlerinde ele alınan konular, daha çok günlük hayatta karşılaşılan, olağan durumlardır. Bu açıdan, atasözlerini birkaç konuyla sınırlandırabilmek mümkün değildir. Yüzyıllardır süre gelen deneyim ve yaşanmışlıkların harmanlanması sonucunda oluşan atasözlerinin genel konusu, yaşamın yazılı olmayan temel kuralları ve toplumda sağlanması gereken düzen için uyulması gereken temel ilkeleridir. İnsanın doğumuyla birlikte başlayıp, son nefesine kadar devam eden hayat yolunda ona rehber niteliğindeki atasözlerini inceleyerek, o toplumun dünyayı nasıl algıladığı, görüşü, toplumsal değerleri, inançları, giyimleri, görgü kuralları, örf, âdet ve gelenekleri hatta yemek kültürleri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Rus ve Türk halk masallarında ortak olan ve genel başlık olarak işlenen konulara göz gezdirecek olursak; insani düşünceler, inanışları, insan davranışlarının sebep ve sonuçları, yiğitlik, mertlik, misafirperverlik, dostluk, iyi niyetli olmayı yüceltirken açgözlülüğü yeren, tutumluluk, cömertlik, sakinlik, sabır, çalışkan ve paylaşımcı olmak, mutluluk, fakirlik ve zenginlik gibi karakter özellikleri, insanların komşularıyla, ailesiyle, akrabaları ve

arkadaşlarıyla olan karşılıklı ilişkileri, çocuk eğitimi ve terbiyesi, gelenek, görenek ve toplumsal değerleri konu aldığı sıklıkla görülmektedir.⁷¹¹ Buna ek olarak; insanların çevresiyle, toplumla olan ilişkileri, barınma durumları (köy, kent, çadır, ev, orman), mesleki durumları ve sosyal durumlarının tüm kültürlerde atasözlerine yansıdığı görülmektedir. Ayrıca, doğa olayları, inanış ve sosyal olayların meydana gelişleriyle birlikte sonuçlarını vurgulayan, toplumun inançları doğrultusunda güzel ahlaka teşvik eden, örf ve gelenekleri yansıtan atasözleri de mevcuttur. Bu minvalde atasözleri konuları bakımından oldukça derin bir yelpazeye yayılmaktadır. Rus ve Türk atasözleri evrensel nitelikte olup, işlenen konular tamamıyla benzerlik göstermektedir.

3.5. RUS VE TÜRK ATASÖZLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Uçsuz bucaksız atasözlerinin derlenmesi en meşakkatli ve en mühim aşamalardandır. Atasözleri ve deyimlerin derlenmesinde iki temel yol izlenmektedir. Bunlardan ilki; halk ağzında yaygın olarak kullanılan ve birebir yazıya geçirilen atasözleridir. Diğer yol ise; yazılı kaynaklardan (yazma veya basma kitaplardan) yapılan derlemelerdir. Atasözlerini derledikten sonra mühim olan, araştırmacılar tarafından onları doğru gruplayabilmektir. Günümüze kadar atasözleri için farklı sınıflandırma sistemleri uygulanmıştır fakat genel geçer kabul edilmiş bir kıstas olmaması sebebiyle, her araştırmacı kendi yöntemine göre sınıflandırmalar yapmaktadır. Bu durumda biz, Özkul Çobanoğlu'nun 2004 yılında yapmış olduğu “*Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*” çalışmasında yapmış olduğu sınıflandırmayı örnek almaktayız. İlk olarak; “*Yaratım ve Aktarım Özellikleri*” esas alınarak yapıldığı sınıflandırmalar gelmektedir. Bu sınıflandırma, atasözü üzerine çalışan araştırmacının belli bir ülkede ve hatta yörede, o yörenin lehçesiyle; insanların yaşamını, gelenek ve göreneklerini, kültürel özelliklerini taşıyan atasözlerini derlediği çalışmalarda başvurduğu sınıflandırmadır. Bu tip sınıflandırma (mahalle, köy, kent vb.) lokal olup, küçük bir derleme sayılmaktadır. İkinci olarak; “*Şekil ve Yapı Özellikleri*” bakımından yapılan sınıflandırmalar gelmektedir. Bir bakıma morfolojik açıdan derlenecek olan atasözleri, iki türde sınıflandırılmaktadır. İlk ve en yaygın olanı atasözlerinin alfabetik sıraya uygun olarak sıralanmasıdır. Alfabenin ilk harfinden son harfine kadar sırasıyla derlenen atasözleri, rahat kullanım alanı

⁷¹¹ Ayşe Mercan, *Rus Atasözlerinde “Aile” Kavramı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017, 7.

sunmaktadır. Diğer sınıflandırma yöntemi ise Anahtar Sözcüklü Sınıflandırma Sistemidir. Bu sisteme göre; atasözlerinde arka arkaya gelen sözcükleri, bitişik ve tek sözcük olarak ele alıp alfabe sırasına göre yerleştirmek; ya da önce yalın sözcükle başlayan sözlere ve onlara eklenmiş harflere göre sıraya dizmektir.⁷¹² Bugüne kadar yapılmış olan bazı çalışmalarda atasözlerinin mısra veya hece sayılarına veya edebi sanat türüne göre sınıflandırma yapıldığı görülmektedir.

Atasözleri üzerine yapılan akademik çalışmalar da sıklıkla başvurulmuş ve araştırmacılar tarafından en çok rağbet gören bir diğer sınıflandırma ise **“Konu Özelliğine Göre”** gruplandırılan atasözleridir. Bunlar araştırmacı tarafından ölçütlerinin iyi belirlendiği ve belirli bir konu başlığı altında derlenen atasözleridir. Konu başlıklarına; insan karakteri ve davranışı, yaşam olayları, vatan, halk, topluluk, iş, aile, dostluk, düşmanlık vb. örnek verilebilir. Atasözlerinin işlevselliğini ön planda tutan fakat diğer yöntemlere göre daha zor ve eleştiriye açık konumdaki **“İşlev Özelliğine Göre”** gruplandırılan atasözleri ise bir diğer sınıflandırma yöntemidir. Bu başlık altında Özkul Çobanoğlu’nun; *“1) Açıktan açığa ahlak amacı gözetilen atasözleri, 2) Açıktan açığa öğüt vermeyen atasözleri, 3) Bazı adet ve geleneklerin düsturlaştırdığı atasözleri”*⁷¹³ şeklinde sınıflandırmaları mevcuttur. Araştırmacılar çalışmalarında bazen tek bir sınıflandırma sistemine yer verirken, bazen de iki farklı sınıflandırmayı iç içe harmanlayarak karma sonuca varabilirler.

Rus atasözlerinin sınıflandırması hakkında yapılan çalışma ve derlemeler konusunda araştırmacılar hemfikir olup, benzer gruplandırmalar yapmışlardır. Biz ise çalışmamızın bu bölümünde G. L. Permyakov’a ait sınıflandırmaya yer verdik. G. L. Permyakov atasözlerini beş ana başlık altında gruplandırmaktadır. Bunlar sırasıyla; atasözlerinin ilk kelimesinde bulunan ilk harfin alfabetik dizilimine göre sıralanarak yerleştirilmesidir ve buna **“Alfabetik sınıflandırma”** adı verilmektedir. Eski ve modern Rus atasözü derlemelerinin çoğu bu şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu yöntemin en büyük avantajı basit olmasıdır fakat çeviri yoluyla elde edilen atasözleri için doğru bir sınıflandırma yöntem olmayacaktır zira çeviride sözcüklerin yeri, anlama ve duruma göre değişebilmekte ve bu vesileyle alfabetik sırayı ihlal eden durumlar görülebilmektedir⁷¹⁴

⁷¹² İbrahim Özkan, *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008, 324.

⁷¹³ Özkul Çobanoğlu, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Metin Yurtbaşı Yayınları, İstanbul 2012, 16.

⁷¹⁴ Georgiy Leonidoviç Permyakov, *Osnovi strukturnoy paremiologii*, Nauka, Moskva 1988, 11.

Diğer bir sınıflandırma ise “**Anahtar kelimeye göre**” yapılan sınıflandırmadır. Belirlenen tek bir kelimeye ait atfedilen tüm atasözlerinin derlenmesidir. Atasözleri üzerine çalışan A. Jigulev ve birçok yabancı araştırmacı bu sınıflandırmaya birçok kez başvurmuştur.⁷¹⁵ Örnek olarak; «Мой дом — моя крепость /Benim evim – benim kalemdir» atasözünde anahtar sözcük ‘дом’ yani ev sözcüğüdür. ‘Ev’ sözcüğünü kapsayan tüm atasözleri bu gruptandır. Fakat bazı durumlarda anahtar sözcük olarak belirlediğimiz kelime, her atasözünde doğrudan, gerçek anlamında bulunmaz ve mecaz anlamda yer alabilir, bu durumda mevcut sınıflandırmanın güvenilirliği kaybolabilir. Üçüncü sınıflandırma ise; “**Monografik sınıflandırma**” dır. Atasözlerinin belirli bir zaman aralığı, belirli bir mekân ya da derleyen kişiye göre gruptandırılması esasına dayanmaktadır. SSCB Bilimler Akademisi yayınevi tarafından 1961 yılında yayınlanan “XVIII.— XX. yy. Arasında El Yazısıyla Yazılmış Atasözleri, Deyimler ve Bilmece” eseri bu çeşit sınıflandırmaya örnek verilebilir.⁷¹⁶ “**Genetik sınıflandırma**” dan bahsedecek olursak; temelinde monografik sınıflandırmaya çok benzemektedir. Materyal konumundaki atasözlerinin köken, özellik ve dil bakımından yapılan gruptandırmasıdır. Son olarak “**Tematik sınıflandırma**” yer almaktadır. Diğer bir deyişle atasözlerinin konularına göre yapılan sınıflandırmadır. Bu konu başlığı geniş olup çalışkanlık, iyilik, yardımseverlik, inanç gibi insana atfedilen konular olabileceği gibi ev, doğa, para, bitki ve hayvanlar gibi başlıkların olması da mümkündür. V.İ Dal başta olmak üzere Sovyet atasözü araştırmacılarının çoğunluğu bu sınıflandırma üzerinde çalışmalarını sürdürmektedirler. Buna rağmen bu sınıflandırma birkaç açıdan eleştiri de almaktadır. İlk olarak; başta atasözleri olmak üzere deyimlerde de sıklıkla mecazi anlam görülmektedir, bu nedenle tek bir konu başlığı altında kalıp ifadelerin sıkıştırılması zordur. Diğer bir sebep ise tematik sınıflandırmada yer alan konular birbiriyle kesişebilmekte ve yazar tarafından öznel olarak yorumlanabilmektedir. Bu durum ise çalışmanın güvenilirliğine gölge düşürebilmektedir.⁷¹⁷

Dolayısıyla, Rus dilinde yer alan atasözleri sınıflandırma çeşitlerinin avantajları ve dezavantajlarının olduğu ve bu konuda halen tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Fakat hem Rus hem de Türk atasözleri sınıflandırılmasında en çok tercih edilen yöntem

⁷¹⁵ Permyakov, *Osnovi strukturnoy paremiologii*, 11.

⁷¹⁶ Permyakov, *Osnovi strukturnoy paremiologii*, 12.

⁷¹⁷ Permyakov, *Osnovi strukturnoy paremiologii*, 12.

“tematik sınıflandırma” yani konularına göre yapılan sınıflandırma ve “alfabetik sınıflandırma” dır. Alfabetik sınıflandırmaya daha çok sözlük derlemelerinde yer verilirken, bilimsel çalışmaların en tercih edilen yöntemi ise; anahtar kelimeye göre yapılan sınıflandırma ve tematik sınıflandırmadır.

3.6. RUS HALK MASALLARINDA YER ALAN ATASÖZLERİ

Folklorun bir parçası olan halk masalları, zengin ve renkli içeriğiyle geçmişten günümüze bir köprü görevi görmektedir. Halk motiflerine ev sahipliği yapan masallar, halkın dünya görüşüne iki farklı koldan etki etmektedir. İlk etkisi; belirli bir halkın kültürü, gelenek görenek ve zihniyetiyle ilişkili tüm ipuçlarını yansıtmasıdır. İkincisi ise; halkın dilinde ve kelime dağarcığındaki somut ifadelerdir. Dilde yer alan somut ifadelerden en önemlilerinden biri de atasözleridir. Çalışmamızın bu kısmında A. N. Afanasyev'in derlediği halk masalları içerisinde tespit ettiğimiz Rus atasözleri yer almaktadır.

Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz atasözlerini sınıflandırırken, en yaygın sınıflandırma çeşidinden biri olan ‘alfabetik sıraya göre’ dizilim yapacağız. İlaveten, tabloda yer alacak olan atasözleri farklı türde araştırma ve diğer sınıflandırmalarda (kavram özellikleri, konularına göre vb.) temel görevi görerek, ileride yapılacak olan araştırmalar için de yol gösterici konumda olacaktır. Aşağıda yer alan tablonun ilk sütununda atasözünün kaç numaralı masaldan alındığı bilgisi yer alırken, sırasıyla ilgili Rus atasözünün anlamı, Türkçe çevirisi, varsa Türk dilindeki eş değeri ve son sütunda ise atasözünün ilgili olduğu konu verilmektedir. Ayrıca Rus halk masallarından derlediğimiz atasözlerinin yer aldığı sütunda eşdeğerlik durumunu gösteren sembollere de yer verilmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere bu semboller sırasıyla; Türkçe tam karşılığı olan atasözleri için [=], anlam bakımından özdeş fakat farklı bir yapıda kurulmuş, benzer eşdeğerlik taşıyan atasözleri için [▼] ve Türkçe de benzerlik ya da eşdeğerliği olmayan deyimler için [□] olarak ifade edilmektedir.

Bu tablo ile Rus halk masallarında yer alan atasözlerinin tespiti, Türk diline çevirisi ve varsa Türk dilindeki karşılığını alana kazandırma hedeflenmiştir. Bu bağlamda yaptığımız çeviriler Rus dilindeki anlamına sadık kalınarak doğrudan çeviri yöntemiyle Türk diline çevrilmiştir.

MASAL NUMARASI	RUS ATASÖZÜ	TÜRKÇE ATASÖZÜ KARŞILIĞI	TÜRKÇE KARŞILIĞI OLMAYAN ATASÖZÜ	ATASÖZÜNÜN İLGİLİ OLDUĞU KONU
1.	53/54/ 147/ 155	Авось да небось- хоть вове брось. [▼] <i>Korkma, her şeyi oluruna bırak.</i>	~Gün doğmadan neler doğar. ~İş olacağına varır.	Sabır ve umut ile ilgili (Kısmi Benzer)
2.	587	Беда не приходит одна. [▼] <i>Dert/bela tek gelmez.</i>	~Dert gider ama yeri boş kalmaz. ~Dert gitmez, değişir.	Dert ile ilgili (Kısmi Benzer)
3.	334	Без денег и разума нет. [▼] <i>Parasız ve akli da yoktur.</i>	~Akıl para ile satılmaz. D~ Akli beş para etmemek. D~ Akli para etmemek.	Akıl ile ilgili (Kısmi Benzer)
4.	340	Береженого и Бог бережет. [▼] <i>Korunanı Tanrı da korur.</i>	~Atını bağladıktan sonra Allaha emanet et. ~Atını (eşğini) sağlam kazığa bağla da ondan sonra Allaha ısmarla.	İnanç ve korunma ile ilgili (Kısmi Benzer)
5.	1/ 7/ 415	Битый небитого везет. [*][▼] <i>Dayak yiyen, yemeyeni sırtında taşır.</i>	D~ Adam kullanmak D~ İyi niyeti kötüye kullanmak	Kötüye kullanmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
6.	587	Ближнего обидеть - самому в беде быть. [▼] <i>Yakınını küstürmek, kendini derde sokmaktır.</i>	~Dostun attığı taş baş yarmaz.	Dosta küsmemek ile ilgili (Kısmi Benzer)
7.	185	Близко видать, да далеко мигать. [▼] <i>Yakından görünen, uzaktan parlar.</i>	~Davulun sesi uzaktan hoş gelir.	Yanılıcı olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
8.	9/76/ 220	Бог с тобою [▼] <i>Tanrı seninle olsun.</i>	~Allah yardımcın olsun.	'Tanrı seninle olsun' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
9.	355/ 365	Бог не даст, свинья не съест. [▼] <i>Tanrı vermezse domuz da yemez.</i>	~Kısmet ise gelir Hint'ten Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden. ~Kısmetinde ne varsa, kaşığında o çıkar.	Nasip ile ilgili (Kısmi Benzer)

			~Kısmetten ötesi (fazlası) olmaz.		
10.	142/ 161	Богатырская рука однажды бьет [▼] <i>Bahadır eli bir kez vurur.</i>	~Yiğidin söz / laf ağzından bir kez çıkar. ~Yiğidin sözü, demirin kertiği. D~ (Masaya) yumruğunu vurmak.		Sözünü dinletmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
11.	137	Боязливому по ухо – смелому по колено. [▼] <i>Korkak için kulağa kadar– cesur için dize kadar.</i>	~Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir. ~Korkaklar her gün ölür, cesurlar bir kez.		Korkaklık ile ilgili (Kısmi Benzer)
12.	137/ 138	Бояться смерти - на свете не жить. [▼] <i>Ölümden korkmak, dünyada yaşatamaktır.</i>	~Korkunun ecele faydası yoktur.		Korkaklık ile ilgili (Kısmi Benzer)
13.	151	Был бы день, хлеб да деньги будут. [▼] <i>Ekmek ve paranın olduğu varsıl günlerde gelecek.</i>	~Umut fakirin (garibin) ekmeğidir. D~ Umut beslemek.		Umut etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
14.	587	Было густо, стало пусто. [▼] <i>Sık idi, boş kaldı.</i>	~Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz. D~ Oluruyla yetinmek gerek		Yetinmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
15.	120/ 122	В тихом омуте черти водятся . [▼] <i>Sakin suda şeytanlar dolaşır.</i>	~Adamın yere bakanından, suyun yavaş akanından korkmalı. ~Suyun duru/yavaş akanından, insanın yere bakanından korkmalı.		Kurnaz olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
16.	301	Век живи - век учись. [▼] <i>Yüzyıl yaşa, yüzyıl öğren.</i>	~Bilmemek ayıp değil öğrenmemek ayıp. ~Kalem kılıçtan üstündür. ~Öğrenmenin yaşı yoktur.		Eğitim ile ilgili (Kısmi Benzer)
17.	406	Весна пришла - на все пошла . [▼] <i>Bahar geldi – her şey canlandı.</i>	~Mart dokuzunda çıkar, kırlangıçlar gelir. ~Mart'ın dokuzunda çıra yak, bağ buda. ~Mart çıkmadıkça dert çıkmaz.		Mevsim ile ilgili (Kısmi Benzer)
18.	176/ 192	Взялся за гуж, не говори, что не дюж. [*][▼] <i>Halatı tuttuysan eğer, sonradan zor/güç deme.</i>	D~ İşi nihayete erdirmek D~ İşin arkasını getirmek		İşi sonlandırmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
19.	217/ 220/ 271/ 335/ 367/	Видимо-невидимо. [▼] <i>Görünür-görünmez.</i>	~Bir varmış bir yokmuş. ~Bir vardı bir yoktu.		'Bir varmış bir yokmuş' anlamında

	372/ 420/ 423				kullanılan bir ifadedir. (Kısmi Benzer)
20.	272/ 300/ 316/ 317/ 562	Видом не видать, слыхом не слышать. [□] <i>Görmeye görmüyorum, duymaya duymuyorum.</i>		X	'Ne görülmüş ne duyulmuş' anlamında kullanılan bir ifadedir. (Eşdeğerliği Olmayan)
21.	1-7	Волка бояться, так и в лес не ходить. [▼] <i>Kurttan korkan ormana girmez.</i>	~Serçeden korkan darı ekmez.		Korkak olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
22.	122	Всяко бывает: и то бывает, ч то ничего не бывает. [▼] <i>Her şey olabilir, hiçbir şeyin olmadığı da olur.</i>	~Her şey olacağına varır. ~Her işte bir hayır vardır. ~İş olacağına varır.		Hayra yormak ile ilgili (Kısmi Benzer)
23.	219	Глазами окинешь, да тут же покинешь. [▼] <i>Gördüğün anda hemen terk edersin.</i>	~Davulun sesi uzaktan hoş gelir. ~Dışı eli yakar, içi beni yakar. ~Görünen dağın ardı karanlık olur. ~İçi beni yakar, dışı seni yakar.		Dış görünüşün yanıltıcı olması ile ilgili (Kısmi Benzer)
24.	48	Голова хвоста не ждет. [▼] <i>Kafa kuyruğu beklemez.</i>	~Çoğunluk azınlığa uymaz.		Çoğunluğa uymak ile ilgili (Kısmi Benzer)
25.		Грех под лавку, а сам на лавку у. [▼] <i>Günahı tezgâh altına saklar ama kendisi günaha koşar.</i>	~Dinime küfreden (söven/dahleden) bari Müslüman olsa		Hatasını görmeyip başkasını suçlamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
26.	238	Гусли самогуды: сами заводятся, сами играют, сами пляшут, сами песни поют. [▼] <i>Kendi kendine çalan çalgı: kendi oynar, kendi çalar, kendi şarkı söyler.</i>	~Sana vereyim bir öğüt, kendi ununu kendin öğüt. D~ Kendi çalar kendi oynar. D~ Kendi göbeğini kendi kesmek.		Kendi işini kendi yapmak ile ilgili (Tam Benzer)
27.	157	Двор, что город, изба, что терем [▼]	~Gönlü zengin olanın evi saraydır.		Kendi malını olduğundan değerli

		<i>Avlu şehir gibi, kulübe saray gibidir.</i>			görmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
28.	171/ 175/ 205/ 235/ 268/ 271/ 313	Дело пытаем, а от дела лытае м. [*][▼] <i>İşi yapmaya çalışıyoruz ama işten kaçıyoruz.</i>	D~ Elinin ucuyla iş yapmak D~ İşten kaçmak D~ İşten yan çizmek		İşten kaçmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
29.	578	Добрый конец всему делу венец [▼] <i>İyi son, tüm işin tacıdır.</i>	~ Niyet hayır, akıbet hayır (selamet).		İşin sonunun başarılı olması ile ilgili (Kısmi Benzer)
30.	76	Дом – полная чаша. [*][▼] <i>Ev- dolu kasedir.</i>	D~ Bir eli yağda bir eli balda (olmak) D~ Bey/Paşa/Kont gibi yaşamak D~ Varlık içinde yaşamak		Bolluk, zenginlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
31.		Дом хорош, да хозяин не го́ж . [□] <i>Ev iyi, ama sahibi değil.</i>		×	Misafirperver olmamak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
32.	155	Дошли до глухоговести [▼] <i>Haber sağırlara kadar ulaştı.</i>	~Mısır'daki sağır sultan bile duydu.		Haberin yayılması ile ilgili (Kısmi Benzer)
33.	213	Душа всему мера. [▼] <i>Ruh her şeyin ölçüsüdür.</i>	~His güvenir, göz aldanır/ aldatır.		Hislerin doğruluğu ile ilgili (Kısmi Benzer)
34.	155	Еду-не свищу, а наеду-не спущу. [▼] <i>Giderken ıslık çalarak gitmem, vardığımda ise bırakmak istemem.</i>	~Hamza'ya Boza iyi geldi. ~İstemem yan cebime koy. ~İstemem diyenden korkmalı.		'Gönülsüz başlanan işin sonradan sevilerek yapılması' anlamına gelen bir ifadedir. (Kısmi Benzer)
35.	45/47	Еле-еле душа в теле держится. [*][▼] <i>Bedende canını zor tutmak.</i>	D~ Canı burnuna gelmek D~ Nefes nefese kalmak D~ Nefesi tıkanmak		Nefes alamamak (yorgunluktan) ile ilgili

			D~ Soluk soluğa kalmak		(Kısmi Benzer)
36.	166	Емеля дурачок и на печи по дрова ездил. [▼] <i>Aptal Emelya sobanın üzerinde odun kesmeye gitti.</i>	~Tembele dediler 'kapını ört', dedi 'yel eser örter'. D~ Kılını kıpırdatmamak		Tembellik ile ilgili (Kısmi Benzer)
37.	150	Жадность - всякому горю начало. [▼] <i>Açgözlülük- tüm dertlerin başıdır.</i>	~Deveyi yardan (uçurumdan) uçuran bir tutam ottur. ~Gözü doymayanın karnı doymaz. ~Gözü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.		Açgözlülük ile ilgili (Kısmi Benzer)
38.	436	Женился - на век заложился. <i>Evlilik-yüzyıllık bağılıktır.</i> [▼]	~Nikahta keramet vardır.		Evlilik ile ilgili (Kısmi Benzer)
39.	211	Живет да хлеб жуёт. [*][▼] <i>Yaşıyor ve rızkını (ekmeğini) uıyor.</i>	D~ Gül gibi yaşamak D~ Hayatını yaşamak D~ Varlık içinde yaşamak D~ Yokluk nedir bilmemek		Rahat, varlıklı yaşam ile ilgili (Kısmi Benzer)
40.	267	Жизнь прожить, что море переплыть. [*][▼] <i>Hayatı yaşamak, yüzerек denizi aşmaktır.</i>	D~ Hayat mücadelesi vermek		Hayatın zorlukları ile ilgili (Kısmi Benzer)
41.	296/ 314/ 379/ 570	Жить - ни о чём не тужить. [*][▼] <i>Hiçbir şeyi dert etmeden yaşamak.</i>	D~ Bey / Efendi /Paşa gibi yaşamak D~ Dert / tasa nedir bilmemek D~ Rahat yaşamak		Dertsiz yaşamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
42.	182	За добро добром иплатят. [▼] <i>İyilik iyilikle ödenir.</i>	~İyilik eden iyilik bulur.		İyilik ile ilgili (Tam Benzer)
43.	137	За смелым бежит удача [**][▼] <i>Cesur olanı şans takip eder.</i>	K~ Şans cesur olandan yanadır.		Cesaret ile ilgili (Tam Benzer)
44.	585	Зима кончается, весна начинается. [▼] <i>Kış biter, bahar başlar.</i>	~Kışın ardı bahardır. ~Kara gün kararıp kalmaz. ~Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır.		Sabretmek ile ilgili (Tam Benzer)
45.	124/ 307/ 336/ 380/ 383/ 441/ 508	Знать не знаю, ведать не ведаю. [□] <i>Bilmeye bilmiyorum, görmeye görmüyorum.</i>		X	'Ne bilinmiş ne görülmüş' anlamında kullanılan bir ifadedir.

					(Eşdeğerliği Olmayan)
46.	157/561	Из косточки в косточку, мозжечок переливается. [*][▼] <i>Kemikten kemiğe, beyinciğe akar dökülür.</i>	D~ Bir içim su gibi (olmak) D~ Güzelliği göz kamaştırmak D~ Peri (kızı) gibi (olmak) D~ Taş bebek gibi (olmak)		Güzel ve narin olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
47.	586	К скупому в гости идти — запас с собой нести. [▼] <i>Cimri bir insana misafirlğe gittiğinde, rızkını yanında taşımak gerek.</i>	~Cimri kimseyi doyurmaz. ~Cimrinin harcaması bayramdan bayrama. ~Cimri kapıyı açarsa, yağmur içeri girmez.		Cimrilik ile ilgili (Kısmi Benzer)
48.	290	Как две капли воды. [▼] <i>İki su damlası gibi benzer</i>	~Hık demiş burnundan düşmüş.		Benzerlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
49.	33	Как несолоно хлебал. [*][▼] <i>Tatsız tuzsuz yemek yemek gibi.</i>	D~ Eli boş çıkmak D~ Hayal kırıklığına uğramak D~ Umduğunu bulamamak		Umduğunu bulamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
50.	170/388/390	Как сказано, так и сделано. [▼] <i>Söylenildiği gibi yapıldı.</i>	~Söz ağızdan çıkar. ~Söz ağızdan bir kez çıkar. ~Yiğidin sözü, demirin kertiği. D~ Söz bir, Allah bir		Sözünü tutmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
51.	586	Как собака, на сене лежит: и сама не ест, и другим не дает. [*][▼] <i>Köpek samanda yatar: ne kendi yer ne de başkasına yedirir.</i>	D~ Ne yer ne yedirir.		Cimrilik ve Kıskançlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
52.	96/586	Как сыр в масле катается (купаётся). [*][▼] <i>Yağda kayan/ eriyen peynir gibi</i>	D~ Bir eli yağda bir eli balda (olmak) D~ Karnı tok, sırtı pek D~ Varlık / Bolluk içinde yaşamak D~ Yediği önünde yemediği arkasında		Rahat, bolluk içinde yaşam ile ilgili (Kısmi Benzer)
53.	200/567	Камня на камне не оставить. [=] <i>Taş taş üstünde bırakmamak.</i>	~Taş taş üstünde bırakmamak.		Yıkma ile ilgili (Tam Eşdeğer)
54.	586/ 541	Кашу маслом не испортишь. [▼] <i>Lapayı yağ ile bozamazsın.</i>	~Altın yere düşse de değerini kaybetmez.		Değerini kaybetmemek ile ilgili

[illegible]

		<i>Tavuk her seferinde tek yumurta taşır.</i>	~Kısmetten fazlası olmaz.		(Kısmi Benzer)
63.	76	Куры не клюют. [*][▼] <i>Tavuklar bile yemiyor.</i>	D~ Dağlar kadar D~ Göz alabildiğine D~ Sürüsüne bereket D~ Yerden göğe kadar		Miktar ile ilgili (Kısmi Benzer)
64.	1/7	Лиса все хвостом прикроет. [▼] <i>Tilki her şeyi kuyruğuyla örter/saklar</i>	D~ Karda yürüyüp izini belli etmemek D~ Saman altından su yürütmek		Kurnazlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
65.	164	Лиса семерых волков проведет. [▼] <i>Tilki yedi kurdu kandırır</i>	~Kurdun adı yaman çıkmış, tilki vardır baş keser.		Kurnazlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
66.	104/ 355	Много знать - скоро состаришься. [▼] <i>Çok bilen, çabuk yaşlanır</i>	~Akıl yaşta değil, baştadır. ~Akıllı başın derdi çok olur.		Bilgelik ile ilgili (Kısmi Benzer)
67.	155	Молва не по лесу ходит, по людям. [*][▼] <i>Söylenti ormanda değil, insanlar arasında dolaşır</i>	D~ Dedikodu / Laf çıkarmak		Dedikodu ile ilgili (Kısmi Benzer)
68.	95	Мороз ленивого за нос хватает а перед проворным шапку снимает. [▼] <i>Ayaz tembel olanı burnundan yakalar, ama çalışkan/çevik olanın önünde şapka çıkarır.</i>	~İşleyen demir pas tutmaz (ışıldar) ~Toprağı işleyen, ekmeği dişler		Çalışkan olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
69.	133/ 134	На всякую гадину есть рогатина [▼] <i>Her sorunun bir çaresi vardır.</i>	~ Derdi veren devasını da verir. ~ Sadece ölüme/েকেle çare bulunmaz. D~ Her derde deva vardır		Çözüm bulmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
70.	214	На честь не гребись, с чести не вались. [▼] <i>Onurunun peşinde koşarken, onurunu kaybetme.</i>	~Haysiyet / İtibar paradan daha değerlidir.		Şeref, onur ile ilgili (Kısmi Benzer)
71.	74	На чужое добро и глаза разгораются. [▼] <i>Başkasının mal varlığına gözleri parıldamak.</i>	~Başkasının malı gözünde büyür. ~Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür. D~ (başkasının) malına/parasına göz dikmek		Kıskançlık ile ilgili (Kısmi Benzer)

72.	74	На чужое добро и рот разевается. [▼] <i>Başkasının mal varlığına ağız açık kalmak.</i>	~Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.		Kıskançlık ve şaşıрма ile ilgili (Kısmi Benzer)
73.	588	На чужой каравай рот не разевай, а пораньше вставай да свой затевай. [**][▼] <i>Başkasının ekmeğine laf etme, erken kalk ve kendininkini yartmaya başla.</i>	K~ Haset etme ne olur, çalış senin de olur.		Kıskançlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
74.	188	На чужой роток не накинешь платок. [▼] <i>Başkasının ağızına bez tıkayamazsın.</i>	~Başkasının/ alemin/ elin/ milletin ağızı torba değil ki büzesin		Susturmak ile ilgili (Tam Benzer)
75.	150	Нанялся-продался. [*][▼] <i>Kiralandı ve satıldı.</i>	D~ (birinin) Adamı olmak D~ İşleri birinin eline vermek D~ Kölesi olmak D~ Kendini / yuları teslim etmek		Teslim olma ile ilgili (Kısmi Benzer)
76.	325	Не бойся того, кто песни поет, а бойся того, кто дремлет. [▼] <i>Şarkı söyleyenden değil, uyuyandan kork.</i>	~Adamın yere bakanından, suyun yavaş akanından kork. ~Suyun sessizinden, insanın sözsüzünden korkmalı.		Kurnazlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
77.	105	Не в свои сани не садись.[*][▼] <i>Senin olmayan kızağa oturma</i>	D~ (başkasının) İşine burnunu sokmak D~ (başkasının) İşine karışmak D~ (kendi) İşine bak D~ Üzerine vazife olmamak		Başkasının işine karışmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
78.	187	Не заходи к куме, не парься в бане [▼] <i>Vaftiz annenin evine uğrama, banyoda terleme.</i>	~Ne şeytanı gör ne salavat getir.		Başını derde sokmamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
79.	140	Не зная броду, не суйся в воду. [▼] <i>Geçidi bilmeden, suya atlama/girme.</i>	~Dereyi/Suyu görmeden paçaları sıvamamak.		Temkinli olmak ile ilgili (Tam Benzer)
80.	137	Не пугай сокола вороной. [▼] <i>Şahini kargayla korkutma</i>	~Deveden büyük fil var. ~Şahin ile deve avlanmaz.		Güç ile ilgili (Kısmi Benzer)
81.	96	Не учи безделью, а учи рукоделью. [▼] <i>İşsizliği öğrenme, el işi öğren</i>	~Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.		Çalışkanlık ile ilgili

			~Çalışan kazanır, yatan yanılır.		(Kısmi Benzer)
82.	583	Не хвались, прежде за дело примись. [▼] <i>İşini bitirmeden önce övünme</i>	~Dereyi /çayı / suyu görmeden paçaları sıvama D~ Erken havaya girmek		'İşin sonucunu görmeden, erken harekete geçmek' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
83.	100	Ни Бога не боится, ни людей не стыдится. [=] <i>Ne Tanrıdan korkar ne insandan utanır</i>	~Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz.		Korkmamak, utanmamak ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
84.	354/ 373	Ни в огне не горит, ни в воде не тонет. [▼] <i>Ne ateşte yanar ne suda batar.</i>	~Karada ölüm yok D~ Dört ayak üstüne düşmek		'Her durumdan kurtulabilen kimse' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
85.	9/13	Ни вон ни в избу. [*][=] <i>Ne içeri ne dışarı.</i>	D~ Ne aşağı ne yukarı D~ İki arada bir derede (kalmak)		Karasızlık ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)
86.	204	Ни дна б тебе, ни покрывки, ни духу, ни передышки. [*][▼] <i>Ne rahat yüzü göresin ne de huzur bulasın.</i>	D~ Dirlik yüzü görmemek D~ Huzur bulamamak D~ Rahat yüzü görmemek / göstermemek D~ Yağmurlu havada su yok		Kötü dilekte bulunmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
87.	265	Обнявшись, веку не просидеть. [▼] <i>Kucaklaşarak yüz yıl oturamazsın.</i>	~Aşk karın doyurmaz. ~Aşk ekmeği ile karnını doyurmazsın.		'Aşkın her şeyi çözemediği, daha fazlasının gerektiği' anlamında kullanılan bir ifadedir. (Kısmi Benzer)
88.	182	Огнем дышит, полымем пышет. [*][▼] <i>Ateş soluyor, alev püskürtüyor.</i>	D~ Ateş/alev püskürmek / saçmak D~ Burnundan solumak D~ Küplere binmek D~ Öfkeye kapılmak		Sinirli olmak ile ilgili (Tam Benzer)

			D~ Öfkesi topuklarına çıkmak		
89.	93	Один Бог без греха. [▼] <i>Bir tek Tanrı günahsızdır.</i>	~Kusursuz bir Allah. ~Hatasız kul olmaz		Günahkâr olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
90.	89	Один за всех и все за одного. [**][=] <i>Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için</i>	K~ Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için		Birlik olmak ile ilgili (Tam Eşdeğer)
91.	431	Одним глазом спит, другим видит. [*][▼] <i>Bir gözüyle uyur, diğeriyle görür.</i>	D~ Gözü açık uyumak D~ Diken üstünde uyumak D~ Tilki uykusuna yatmak		Tetikte olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
92.	432	Одним махом сто душ побивахом. [▼] <i>Bir yumrukla yüz can vurmak.</i>	~Bir taşla iki kuş vurmak		Kazançlı olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
93.	328	От одной беды увернешься — другая навяжется. [▼] <i>Bir beladan kaçarken, diğeri yakalanmak</i>	~Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak		Beladan kaçmak ile ilgili (Tam Benzer)
94.	345	От смерти не спрячешься. [▼] <i>Ölümden kaçamazsın/saklanamazsın.</i>	~Ölümden öte köy yoktur ~Ölüm Allah'ın emridir ~Ölüm hak miras helal		Ölüm ile ilgili (Kısmi Benzer)
95.	187	Пар костей не ломит. [▼] <i>Buhar kemikleri kırmaz.</i>	~Zenginlikle sıcaktan zarar gelmez.		Sıcak ile ilgili (Kısmi Benzer)
96.	284	Первая вина прощается. [▼] <i>İlk hata affedilir.</i>	~İlkin günahı olmaz. ~Kul hatasız olmaz.		Hatanın affedilmesi ile ilgili (Kısmi Benzer)
97.	325	Первое худо - худой разум. [▼] <i>İlk kötülük- kötü fikir/akıldır.</i>	~Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker.		Akılsızlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
98.	102/ 103	Плакать не смею, тужить не велят. [□] <i>Ağlamaya cesaret edemem, üzölmeme izin vermezler.</i>		X	Üzölmeye fırsat bulamamak ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
99.	211	Покуда душа жива. [*][▼] <i>Ruh yaşadığı sürece yaşamak/var olmak.</i>	D~ Ömür geçirmek / sürmek		Yaşamak ile ilgili

			D~ Hayat sürmek / sürdürmek		(Kısmi Benzer)
100	59	Покуда есть хлеб да вода, ве не беда. [▼] <i>Ekmek ve su olduğu sürece, dert olmaz.</i>	~Karnı doyanın gözü gönlü tok olur. ~Karnı tok olan dert bilmez. D~ Karnı tok sırtı pek (olmak)		Tok olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
101	59	Покуда есть сила, да кормят да поят. [▼] <i>Güç olduğu sürece, yiyip, içip beslenin.</i>	~Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.		Gençlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
102	182/571	Полымя из ноздрей, пар (дым) из ушей. [*][▼] <i>Burun deliklerinden ateş, kulaklarından buhar (duman) çıkmak</i>	D~ Ateş püskürmek / saçmak D~ Burnundan solumak D~ Küplere binmek D~ Öfkeye kapılmak D~ Öfkesi topuklarına çıkmak		Sinirli olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
103	118/120	Правда рогатиной торчит. [▼] <i>Gerçek mızrak ile göze çarpar.</i>	~Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. ~Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek.		Dürüstlüğün sevilmemesi ile ilgili (Kısmi Benzer)
104	157	По конец века зарекусь, не стану. [*][▼] <i>Ömrümün sonuna kadar tövbe ederim, yapmayacağım.</i>	D~ Ant içmek D~ Tövbeler olsun D~ Yemin vermek/içmek D~ Yemin billah etmek/vermek		Yemin etmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
105	533	По миру не ходим, и нищим не подаем. [*][▼] <i>Dilencilik yapmıyoruz ama yoksullara da yardım etmiyoruz.</i>	D~ Kendi yağıyla kavrulmak D~ Kıt kanaat (geçinmek)		Zor geçim sağlamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
106	29	По усам текло да в рот не попало. [□] <i>Bıyığının üzerine aktı, ama ağzıma girmedi</i>		X	Sonuca ermemek ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
107	223	Родительское благословение на воде не тонет, на огне не горит. [▼] <i>Ailenin hayır duası suda batmaz, ateşte yanmaz.</i>	~Ana duası bir ömre bedeldir. D~ Ana baba duası almak D~ Ana / baba hayır duası almak		Aile duası ile ilgili (Kısmi Benzer)

108	498	Родительское слово мимо (на ветер) не молвится. [▼] <i>Ailenin sözü rüzgâr esintisi değildir.</i>	~Büyüklerin sözü yere düşmez.		Aile sözü ile ilgili (Kısmi Benzer)
109	1/7	Сам на лавку, хвост под лавку. [*][▼] <i>Kendisi tezgâhta, kuyruğu ise tezgâhın altındadır.</i>	~ Saman altından su yürütmek. D~ Tilki uykusuna vermek / yatmak		Kurnazlık ile ilgili (Kısmi Benzer)
110	125	Сам с ноготок, а борода с локоток. [▼] <i>Kendisi tırnak kadar, ama sakalı dirsek kadar</i>	~ Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var. D~ Büyümüş de küçülmüş		Yaşına uygun olmamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
111	161	Седой, как лунь, как ковыль, как иней. [*][▼] <i>Yaban kuşu rengi gibi, kuru ot gibi, kırağı gibi soluk gri renkli</i>	D~ Kül gibi D~ Rengi atmak (kaçmak / solmak / uçmak)		Soluk renkli olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
112	509	Сесть бы на пенек, да съесть бы пирожок. [□] <i>Kütüğe oturup, börek yeseydim.</i>		X	Halk hikayesinde sıklıkla tekrar eden gizli iş yürütme anlamına gelen bir ifadedir. (Eşdeğerliği Olmayan)
113	337	Сделав добро, не кайся. [▼] <i>İyilik yapıp, pişman olma</i>	~ İyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir. ~İyilik eden iyilik bulur.		Pişman olmamak ile ilgili (Kısmi Benzer)
114	137	Силен, как бык, а смирен, как корова. [▼] <i>Boğa kadar güçlü ama bir inek kadar alçakgönüllüdür.</i>	~Ağacın meyvesi olunca, başını aşağı salar/eğer. ~Meyveli ağacın dalı eğik olur. ~Başak büyüdükçe boynunu бүker.		Mütevazî olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
115	137	Сильная рука-сама владыка. [*][▼] <i>Güçlü bir el, hükümdarın ta kendisidir.</i>	D~ Atı eşkin, kılıcı keskin olmak		Güçlü olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
116	301	Сказал куме по секрету, а она- всему свету. [*][▼] <i>Vaftiz anneye sırrımı verdim, o da bütün dünyaya söyledi.</i>	D~ Ağzında bakla ıslanmamak. D~ Laf taşımak.		Sır tutamamak ile ilgili (Kısmi Benzer)

117	191/ 192/ 199/ 233/ 234/ 252/ 269/ 315/ 337/ 379/ 380/ 555 566/ 575	Сказано - сделано. [□] <i>Söylendi- yapıldı</i>		X	‘Söylenir söylenmez yapıldı’ anlamında kullanılan bir ifadedir. (Eşdeğerliği Olmayan)
118	40/43	Сколько голов, столько умов. <i>Ne kadar yaş, o kadar akıl.</i> [▼]	~Akıllı başa yaş getirir.		Bilgelik ile ilgili (Tam Benzer)
119	588	Скупой платит дважды. [▼] <i>Cimri iki kez öder.</i>	~Cimrinin zararı, cömerdin karından fazla olur.		Cimrilik ile ilgili (Kısmi Benzer)
120	159	Слушайся добрых людей, на путь наведут. [▼] <i>Yol gösterecek, iyi insanların sözünü dinleyin.</i>	~Bin bilsen de bir bilene danış.		Akıl danışmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
121	130/ 137/ 214/ 224/ 232/ 562/ 570	Слыхом не слышать, видом не видать. [□] <i>Ne duyulmuş ne de görülmüş</i>		X	‘Ne görülmüş ne duyulmuş’ anlamında kullanılan bir ifadedir. (Eşdeğerliği Olmayan)
122	337	Смерть не за горами, а за плечами. [▼] <i>Ölüm dağlar ardında değil, omuzlarımızdadır.</i>	~Gelin girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz. ~Ölüm bir kara deve dir ki herkesin kapısına çöker. ~Ölümden öte köy yoktur. D~ Ölüm Allah’ın emri.		Ölüm ile ilgili (Kısmi Benzer)
123	197/211/ 224	Собаке- собачья и смерть. [▼] <i>Köpeğe köpek ölümü yaraşır.</i>	~Su testisi su yolunda kırılır. D~ O yolun yolcusu		Ahlaki açıdan kötü hayat sürmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
124	168	Сонный, что мертвый. [*][▼] <i>Ölü gibi uykulu olmak.</i>	D~ Ayakta uyumak D~ Uyku gözünden akmak D~ Uyku bastırmak		Uykulu olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)

125	216	Ступай домой - и Бог с тобой . [*][▼] <i>Evine git, Tanrı seninle olsun.</i>	D~ Allah yardımcın olsun. D~ Allah yolunu açık etsin.		'Tanrı seninle olsun' anlamında kullanılan bir ifadedir (Kısmi Benzer)
126	227	С чем пришел, с тем и пошел [=] <i>Ne ile geldiysen, öyle de gidersin.</i>	~Böyle gelmiş, böyle (öyle) de gider. ~Haydan gelen huya gider.		'Nasıl başladıysa öyle gider' anlamında kullanılan bir ifadedir. (Kısmi Eşdeğer)
127	120/ 122	Твоя воля, а мне есть доля. [▼] <i>Senin isteğinde benim de payım vardır.</i>	~Bir elin nesi var, iki elin sesi var. ~Birlikten kuvvet doğar. ~El elden üstündür.		İş birliği ile ilgili (Kısmi Benzer)
128	100	Тяжко на свете жить. Тяжел крест, да надо несть. [□] <i>Dünyada yaşamak zordur. Haç ağırdır ama taşımak gerekir.</i>		X	İnanç ile ilgili (Eşdeğerliği Olmayan)
129	136	Уговор лучше денег. [▼] <i>Nasihat paradan daha değerlidir.</i>	~Üstadın bir nasihati bin altın eder.		Nasihat ile ilgili (Kısmi Benzer)
130	216	Умным — дорога, и дуракам — путь не заказан. [▼] <i>Akıllılar için yol vardır, aptala yol belirtilmez.</i>	~Akıl adama sermayedir. ~Akıl yolunu bulur. ~Arı söğüdü, akıllı öğüdü sever. ~(akla) Danışan dağı aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış		Akıllı kimse ile ilgili (Kısmi Benzer)
131	549	Утка в юбке, курочка в сапожках, селезень в сережке, ко рова в рогоже, да всех дорож е. [▼] <i>Etekli ördek, çizmeli tavuk, küpeli ördek, hepsinden değerlisi ise hasırlar içindeki inehtir.</i>	~Alçak uçan yüce konar, yüce uçan (konan) alçak konar (uçar). ~Ağacın meyvesi olunca, başını aşağı salar.		Mütevazi olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
132	40/43	У страха глаза велики. [▼] <i>Korkunun gözü büyüktür.</i>	~Bağı korku bekler. ~Korku dağları bekler. D~ Gözü korkmak D~ Gözünde büyötmek		Korku ile ilgili (Kısmi Benzer)
133	104/ 116/ 118/ 129/ 157/	Утро вечера мудренее. [=] <i>Sabah akşamdan daha hayırlıdır.</i>	~Sabah akşamdan hayırdır. ~Akşamın hayrından sabahın şerri yeğdir/iyidir.		Hayırlı olmak ile ilgili

	185/ 190/ 212/ 216/ 219/ 234/ 240/ 269/ 562/ 570/ 576		~Gün doğmadan neler doğar. ~Sabah ola, hayrola.		(Tam Eşdeğer)
134	242	Хвалился, да с горы и свалил ся. [▼] <i>Övündü, dağdan devrildi.</i>	~Yaptığını öven, yaptığını yıkar.		Övünmek ile ilgili (Kısmi Benzer)
135		Хлеб с солью, да водица голью. [▼] <i>Çıplak dolaşır/gezer ama tuzlu ekmek⁷¹⁸ ile karşılar.</i>	~Az veren candan, çok veren maldan. ~Fakir misafiri ekmeğiyle besler.		Fakir olup, gönlü zengin olmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
136	204	Чем хата богата, тем рада. [▼] <i>Ev ne kadar dolu/ zenginse o kadar iyidir.</i>	~Bereket evin direğidir. ~Evde bereket, sofrada doygunluk.		Zenginlik ile ilgili (Kısmi Benzer)
137	189	Чему быть, того не миновать. [▼] <i>Olacağın önüne geçemezsin.</i>	~Akacak kan damarda durmaz. ~İş olacağına varır. ~Olacakla öleceğe çare bulunmaz.		Kader inancı ile ilgili (Kısmi Benzer)
138	221	Что будет, то будет; а будет то, что Бог даст. [▼] <i>Ne olaksa o olacak; Tanrının dediği olacak.</i>	~Altı olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur. ~Allah ne yazdıysa o olur.		Kader inancı ile ilgili (Kısmi Benzer)
139	1/7	Что с возу упало, то пропало. [▼] <i>At arabasından düştü, kayboldu.</i>	~Akan su geri gelmez. ~Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye. ~Giden gelse dedem gelirdi. D~ (bir şeyin) üstüne bir bardak (soğuk) su içmek		Kaybın geri gelmeyeceği ile ilgili (Kısmi Benzer)
140	161	Что скоро, то и не споро. [▼] <i>Yakında ne olacağı tartışılmaz.</i>	~Akacak kan damarda durmaz. ~İş olacağına varır. ~Olacakla öleceğe çare bulunmaz.		Kader inancı ile ilgili (Kısmi Benzer)
141	188	Чужим богат не будешь. [▼] <i>Başkasının malı ile zengin olmazsın.</i>	~Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.		Maddiyat hakkında konuşmak ile ilgili

⁷¹⁸ Tuzlu Ekmek olarak çevirisini verdiğimiz 'хлеб с солью' Slav kültüründe ve Doğu Avrupa ülkelerinde tuz ve ekmek ile yapılan hoş bir selamlaşma ve misafir karşılama törenidir.

					(Kısmi Benzer)
142	296/564	Шелк не рвется, булат не гнется а красное золото не ржавеет[▼] <i>İpek yırtılmaz, çelik bükülmez, altın paslanmaz.</i>	~Altın pas tutmaz ~Altın yere düşmekle pul olmaz ~Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz		Değerli olmak ile ilgili (Tam Benzer)
143	587	Шути, да осторожно, а то в беду попасть можно. [*][▼] <i>Dikkatli şakalaş, yoksa derde girmen mümkündür.</i>	D~ Şakayı kakaya çevirmek D~ Şakayken kaka olmak		Dikkatli şakalaşmak ile ilgili (Kısmi Benzer)
144	157/163/182/305/335/576	Это недолго: не пиво варить, не вино курить. [*][▼] <i>Uzun süre değil: ne bira kaynatılır ne de şarap içilir.</i>	D~ Göz açıp kapayınca kadar		Zaman ile ilgili (Kısmi Benzer)
145	98/339561	Яблоко от яблоньки не далеко откатывается. [=] <i>Elma, ağacından uzağa düşmez.</i>	~Armut, ağacından uzak (ırak) düşmez. ~Armut dalının dibine düşer.		Benzerlik ile ilgili (Kısmi Eşdeğer)

“Rus Halk Masallarındaki Deyim ve Atasözleri (Türk Öğrencinin Bakış Açısıyla)”

başlıklı tez çalışmamızın bu bölümünde atasözleri ana başlığı üzerinde durulmuş ve Rus folklorist Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev’in derlediği Rus halk masalları içerisinde yer alan atasözlerinin Türkçedeki eşdeğerleri, benzerleri ve karşılıkları tespit edilmeye çalışılmış ve eşdeğerlik türleri belirlenmiştir. Çalışmamızda yer alan Rusça atasözleri, diller arası deyim kıyaslamalarında Ye. F. Arsentyeva’nın belirlediği eşdeğerlik ölçütleri temel alınmış olup, tam ve kısmi eşdeğerlik, tam ve kısmi benzerlik ve sıfır eşdeğerlik gibi eşdeğerlik türlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Tez çalışmamızın üçüncü bölümünde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1. Rus halk masallarında yer alan atasözlerinin Türk dilindeki eşdeğerliklerini anlamsal açıdan karşılaştırarak incelediğimiz çalışmamızın sonucunda 145 adet Rus atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerin Türk dilindeki karşılıklarını ele aldığımızda 172 adet Türk atasözü tarafımızdan tespit edilip, tabloya eklenmiştir.

2. Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 7 adedi anlam bakımından Türk atasözleri dağarcığında bire bir kendine karşılık bulmaktadır ve sınıflandırmada [=] sembolü ile belirtilmektedir. Eşdeğer olan atasözleri kendi arasında ‘Tam Eşdeğer’ ve ‘Kısmi Eşdeğer’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Rus atasözünün gerek kelime gerek yapı bakımından, üslup ve işlevsel açıdan Türk atasözleri

dağarcığında birebir karşılığı olmasına ‘Tam Eşdeğer’(T.E.) denmekteyken, aynı atasözünün eş anlamlı ya da çok benzer kelime ile ifade edilmesi durumuna ise ‘Kısmi Eşdeğer’(K.E.) adı verilmektedir. Bu kapsamda 7 adet eşdeğer atasözü içerisinde 3 adet T.E. atasözü bulunurken, 4 adet K.E. atasözünün bulunduğu tespit edilmiştir.

3. Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 129 adedi Türkçe atasözleriyle anlam bakımından özdeş fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan benzer eşdeğerlik gösteren atasözleri, sınıflandırmada [▼] sembolü ile belirtilmektedir. Benzerlik gösteren atasözleri kendi arasında ‘Tam Benzer’ ve ‘Kısmi Benzer’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapı ya da farklı bir dilbilgisi kurulumuyla oluşturulan atasözlerine ‘Kısmi Benzer’ (K.B.) adı verilmekteyken, anlam ve kurulumu bakımdan özdeş, fakat farklı kelimelerin oluşturduğu ancak içeriğinde birkaç sözcüğün aynı olduğu atasözleri ise ‘Tam Benzer’(T.B.) olarak gruplandırılmaktadır. Bu kapsamda 129 benzer atasözü içerisinde 10 adet T.B atasözü bulunmaktayken, 119 adet K.B. atasözünün bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Kısmi Benzer atasözlerinin sayıca fazla oranda olduğu tespit edilmiştir.

4. Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 9 adedi Türk atasözleriyle anlam bakımından benzerlik ve eşdeğerlik taşımamaktadır. Bu atasözleri sınıflandırmada [□] sembolü ile belirtilmektedir. Bu sınıflandırmaya dahil olan atasözlerinin Türk dilinde karşılığı bulunmadığı için, karşılıkları genel bir açıklama olarak tablonun sonunda verilmiştir. Eşdeğerliği bulunmayan atasözlerinden;

- Her iki milletin dini inanışlarının farklı olması kaynaklı; *‘Тяжко на свете жить. Тяжел крест, да надо несть.’* atasözünün Türkçe karşılığı bulunmamaktadır.

- Türk kültüründe misafirperverlik önemli bir yer tutar. Türk misafirperverliği, toplumsal ilişkilerde karşılama, ağırlama, yardımseverlik ve geleneksel ikramlar eşliğinde oluşan sıcaklık ve samimiyetin göstergesidir. Bu milli değer, kültürel bir miras olarak nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu nedenle Türk atasözlerinde misafirperver olmamayı öğütleyen ya da misafirperver olmamayı öven örneklerle rastlanmaması sebebiyle *‘Дом хорош, да хозяин не гош.’* Rus atasözüne karşılık bulunmamaktadır.

- Rus halk masallarında sıklıkla tekrarlanan, tekerleme rolünde ya da sıklıkla bir olaydan diğerine geçerken adeta bir köprü görevi gören kalıplaşmış ifadeler aynı zamanda Rus dilinde atasözü ve özdeyişler olarak kullanılabilir. Rus halk masallarında

karşılaşılan en yaygın örnekleri; *‘Слыхом не слыхать, видом не видать.’*, *‘Видом не видать, слыхом не слыхать.’*, *‘Знать не знаю, ведать не ведаю.’*, *‘По усам текло да в рот не попало’*, *‘Сесть бы на пенек, да съесть бы пирожок.’*, *‘Сказано - сделано.’*dir. Bu kalıp ifadelerin, Türk dilinde atasözü olarak karşılığı bulunmaması sebebiyle anlamı açıklama olarak verilmiştir.

5. Rus halk masallarında yer alan Rus atasözlerinden 3 adedinin *‘Один за всех и все за одного.’*, *‘За смелым бежит удача.’*, *‘На чужой каравай рот не разевай, а пораньше вставай да свой затевай.’* Türkçe atasözü karşılığı bulunmamaktadır, fakat aynı anlamı bire bir karşılayan günlük hayatta yaygın olarak kullanılan kalıp ifadeler mevcut olup tabloya eklenmiştir. Bu ifadeler sınıflandırmada ‘K~’ sembolü ile belirtilmektedir. Ayrıca Rus atasözlerinden 20 adedinin hem Türkçe deyim karşılığı hem de aynı anlamı karşılayan Türk atasözü karşılığı bulunmaktadır. İlgili atasözlerin deyim karşılığı ‘D~’ sembolü ile belirtilerek, tabloya eklenmiştir. Rus halk masallarından elde ettiğimiz 33 adet Rus atasözünün karşılığı Türkçe deyim dağarcığında bulunmaktadır, bu nedenle karşılığı sadece deyim olarak eklenmiştir. Bu atasözleri ise sınıflandırmada [*] sembolü ile belirtilmektedir.

6. Topluma uzun yıllar sonucu edinilmiş tecrübeleri aktaran atasözlerinin temel amacı; yol gösterme, yerme, övme ya da öğüt verme amacı gütmesidir. Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünü incelediğimizde birçok farklı konu başlığının işlendiğini görmekteyiz. Atasözlerini konu başlıklarına göre gruplandırma ise başlı başına bir çalışma alanı olarak, doğacak olan yeni çalışmalara yol gösterecek nitelikte olup; odak noktası her zaman insan ve insani değerler olması sebebiyle; zenginlik, fakirlik, dostluk, kıskançlık, tembellik, çalışkanlık, sevinç, keder, huzur, nazar, doğum, ölüm, inanç vb. konularını içeren atasözleri bulunmaktadır.

Bu bağlamda Türk atasözleriyle kıyaslaması yapılan Rus atasözlerinin, en az paya tam eşdeğer ve sıfır eşdeğerlikte olan atasözleri sahip olurken, en çok paya ise anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan kısmi benzerlik gösteren atasözlerinin sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ

“Rus Halk Masallarındaki Deyim ve Atasözleri (Türk Öğrencinin Bakış Açısıyla)” başlıklı tez çalışmamızda materyal olarak kullandığımız Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev’in derlediği üç ciltten oluşan Rus halk masallarını yapı bakımından ele aldığımız ilk bölümde; masalların giriş, bağlayış, sonuç formelleri ve tekerlemelerine çalışmamızda yer verdik. Teorik bilgilerin ağırlıkta olduğu ilk bölümün ardından, sözlük çalışmamızın temelini oluşturan deyim ve atasözü olgusu üzerinde duracağımız iki ve üçüncü bölümde tablo içerisinde yer alan deyim ve atasözlerinin Türk dilindeki eşdeğerlikleri, benzerleri ve karşılıkları tespit edilmeye çalışılmış ve eşdeğerlik türleri sembollerle belirtilmiştir. Çalışmamızda tespit edilen Rusça deyim ve atasözleri, diller arası deyim karşılaştırmalarında Ye. F. Arsenyeva’nın belirlediği eşdeğerlik ölçütleri baz alınarak, tam ve kısmi eşdeğerlik, tam ve kısmi benzerlik, sıfır eşdeğerlik gibi eşdeğerlik türlerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Tez çalışmamızın içeriğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1.Rus halk Masallarında yer alan *Giriş formellerini* sınıflandıracak olursak;

-Mekân/yer tasviri yapan:13, zaman tasviri yapan:5, masal kahramanlarını tanıtarak giriş yapan:11, tekerlemeli giriş yapan:8 olmak üzere toplamda **37** adet giriş formeli tespit edilmiştir.

Rus halk Masallarında yer alan *Bağlayış (geçiş) formellerini* sınıflandıracak olursak;

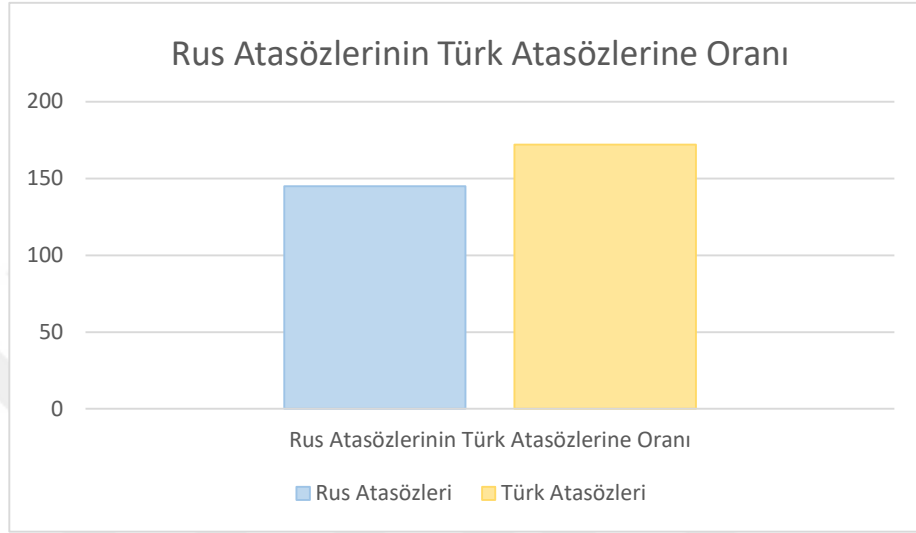
-Bir konuyu diğer bir konuya bağlayan:6, Masal kahramanının güzelliği/yakışıklılığını vurgulayan:8, Bitki/nesne/hayvan gibi masal yardımcı öğelerini tasvir edip, vurgulayan:8, Dinleyiciye soru sorarak merak uyandıran:2 olmak üzere toplamda **24** adet bağlayış formeli tespit edilmiştir.

Rus halk Masallarında yer alan *Bitiş formellerini* sınıflandıracak olursak;

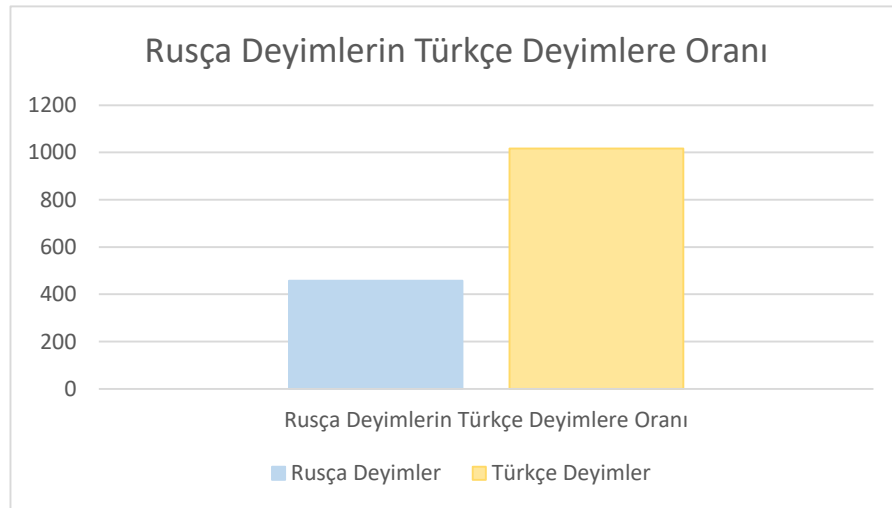
-Ani bitiş sağlayan:10, Ziyafet ve eğlence ortamında bitiş sağlayan:8, Zengin ve mutlu bir hayat sürdüklerini belirten:3, Nerde ve nasıl durumda yaşadıklarını belirten:13 olmak üzere toplamda **34** adet bitiş formelinin olduğu tespit edilmiştir.

2.Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözü ve 457 adet Rusça deyim tespit edilmiştir. İlgili deyim ve atasözlerinin Türk dilindeki karşılıkları ve

eşdeğerliklerini belirlediğimizde ise 172 adet Türk atasözü ve 1017 adet Türkçe deyim varlığı tespit edilerek, çalışmamıza eklenmiştir. Çalışmamızda yer alan toplam sayıyı belirleyecek olursak; Rusça ve Türkçe dillerine ait 1474 deyim ve 317 atasözü yer almıştır. Böylece, her iki dil de yer alan deyimlerin, atasözlerine oranla çoğunlukta olduğunu görmekteyiz.

Çalışmamızda yer alan Rus ve Türk atasözlerinin toplam sayısı 317 olup, 145 adet Rus atasözü bütünün %45,7'sine eşit iken, 172 adet Türk atasözü ise %54,3 oranına tekabül etmektedir.

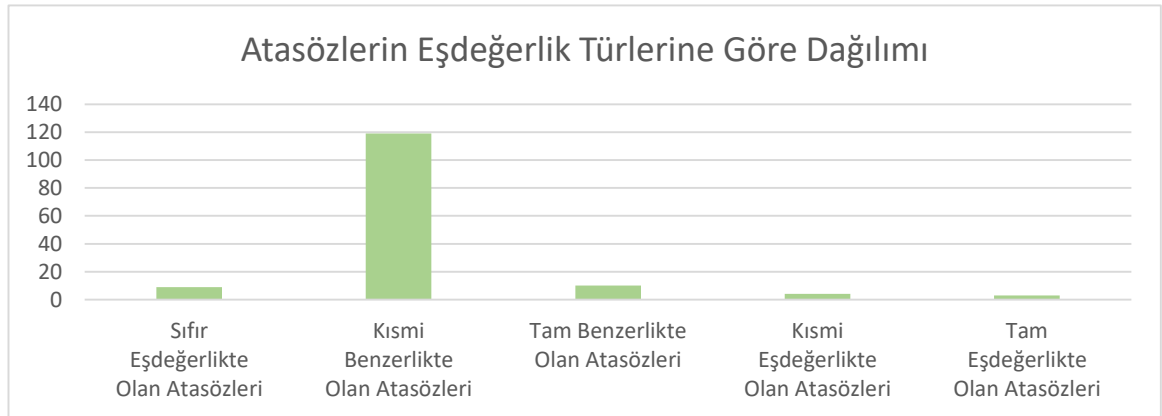

Çalışmamızda yer alan Rusça ve Türkçe deyimlerin toplam sayısı 1474 olup, 457 adet Rusça deyim, bütünün %31,0'ine eşit iken, 1017 adet Türkçe deyim ise %69,0 oranına tekabül etmektedir.

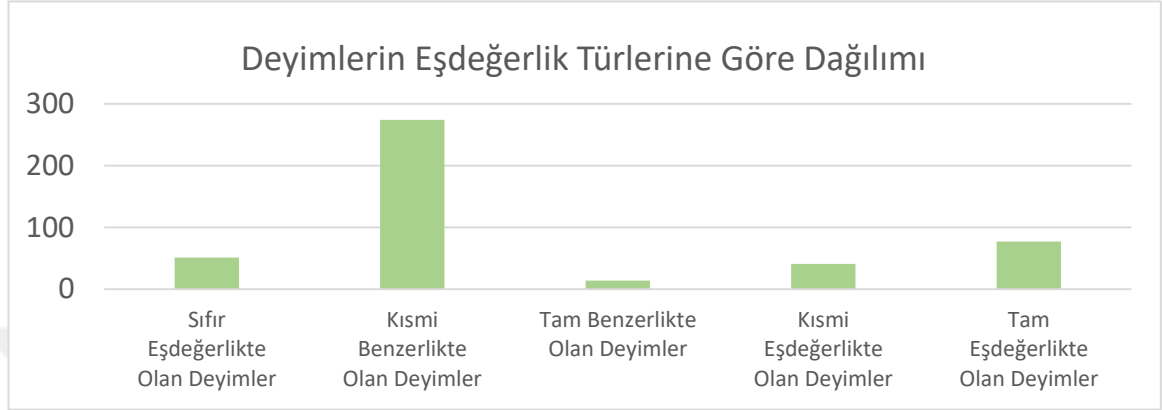
3.Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 7 adedi anlam bakımından Türk atasözleri dağarcığında bire bir kendine karşılık bulmaktadır. Bu kapsamda 7 adet eşdeğer atasözü içerisinde 3 adet T.E. atasözü bulunurken, 4 adet K.E. atasözünün bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimden 118 adedinin anlam bakımından Türkçe eşdeğerliği bulunmaktadır. Bu kapsamda 118 eşdeğer deyim içerisinde 77 adet T.E. deyim bulunurken, 41 adet K.E. deyim bulunduğu tespit edilmiştir.

4.Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 129 adedi Türkçe atasözleriyle anlam bakımından özdeş, fakat farklı bir yapıda veya farklı bir tipte kurulan benzerlik gösteren atasözleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda 129 benzer atasözü içerisinde 10 adet T.B. atasözü bulunmaktayken, 119 adet K.B. atasözünün bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca; Rus halk masallarında yer alan 457 adet Rusça deyimden 288 adedi benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda 288 benzer deyim içerisinde 14 adet T.B. deyim bulunmaktayken, 274 adet K.B. deyim bulunduğu tespit edilmiştir. Böylelikle, Kısmi Benzerlik gösteren deyim ve atasözlerinin sayıca bir hayli fazla olduğu görülmüştür.

5.Farklı kültürel kökenler veya milli-dini inanç farklılıkları nedeniyle, Rus halk masallarında yer alan 145 adet Rus atasözünden 9'u ve 457 adet Rusça deyimden 51'i, Türk deyim ve atasözleriyle anlam bakımından benzerlik veya eşdeğerlik göstermemektedir. Bu sınıflandırmaya dahil olan atasözlerinin karşılıkları, açıklama olarak verilmiştir.

Yukarıda verilen grafikteki sonuçlar değerlendirildiğinde, Rusça-Türkçe eşdeğerlik bakımından incelenen atasözlerinin; %6,20'si sıfır eşdeğerlikte, %82,07'si kısmi benzerlikte, %6,90'ı tam benzerlikte, %2,76'sı kısmi eşdeğerlikte, %2,07'si tam eşdeğerlikte olan atasözlerinden oluştuğu belirtilmektedir.

Yukarıdaki grafikte verilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Rusça-Türkçe eşdeğerlik bakımından incelenen deyimlerin; %11,16'sı sıfır eşdeğerlikte, %59,96'sı kısmi benzerlikte, %3,06'sı tam benzerlikte, %8,98'i kısmi eşdeğerlikte, %16,84'ü tam eşdeğerlikte olan deyimlerden oluştuğu belirtilmektedir. Grafikte verilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Rusça-Türkçe eşdeğerlik bağlamında incelenen deyim ve atasözlerin büyük çoğunluğunun Kısmi Benzerlikte olduğu görülmektedir.

İlaveten çalışmamızın uygulama aşamasında eşdeğerlik türlerine göre yapılan sınıflandırmanın dışında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1.Tabloda belirtilen Rus atasözlerinin Türk deyim ve atasözleri dağarcığında karşılığı bulunmamaktadır fakat aynı anlama gelen günlük hayatta sıklıkla kullanılan kalıp ifade karşılığı bulunmaktadır.

За смелым бежит удача <i>Cesur olanı şans takip eder.</i>	K~ Şans cesur olandan yanadır.
На чужой каравай рот не разевай, а пораньше вставай да свой затевай. <i>Başkasının ekmeğine laf etme, erken kalk ve kendininkini yapmaya başla.</i>	K~ Haset etme ne olur, çalış senin de olur.
Один за всех и все за одного. <i>Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için</i>	K~ Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için

2. Tabloda A~ ile belirtilen ‘*Врозь да вкось*’ Rusça deyiminin karşılığı Türk dilinde ‘*Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu.*’ atasözü ile karşılanmaktadır. İlâveten, ‘*Деньги не пахнут, Коротать свой век, Отольются слёзы, Раздеть рот, Сколько душа радеет*’ Rusça deyimleri, anlam bakımından hem Türkçe deyimlerde hem de Türk atasözlerinde kendine karşılık bulmaktadır.

3. Tabloda [*] ve D~ ifadeleriyle belirtilen 33 Rus atasözünün karşılığı sadece Türkçe deyim olarak verilebilmiştir. Ayrıca tabloda D~ sembolü ile ifade edilen 20 Rus atasözü, Türk diline eşdeğerlik bakımından hem deyim hem de atasözü dağarcığında kendine yer bulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afanasyev A. N., *Narodnie russkie skazki: Seriya: Biblioteka vsemirnoy literaturi*, İzdatelstvo: Eksmo, Polnaya versiya knigi, God izdaniya 2008.
- Aksoy, Ö. A., *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Atasözleri Sözlüğü 1*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1988.
- Alptekin, A. B., *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları Ankara 1997.
- Azadovkiy, M., *Statya o Literature i Folklore*, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturi, Moskva 1960.
- Bascom, W.R., *The Journal of American Folklore*, Vol. 67, No. 266 (Oct. – Dec), 1954, 333-349
- Bascom, W. R., “Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar”. Çev. R. N. Aktaş vd. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006.
- Bauman, R., “Tür, Performans ve Metinlerarasılığın Üretimi.” Çev. I. Altun, Red. Y. Özay. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*, 2013, 249-259.
- Bayar, A., *Çağdaş Rus Dilinde Zoonim Kavramı İçeren Deyimlerin Çağdaş Türkçe ile Karşılaştırılması*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2021.
- Boratav, P., *Zaman Zaman İçinde* (2. Baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2009.
- Boratav, P., *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilge Su Yayınları, İstanbul 2014.
- Boratav, P., “Türk Masalları”. *Türk Folkloru*. S.36, Türk Folkloru Yayınları, İstanbul 1982.
- Boratav, P., *100 Soruda Halk Edebiyatı*, (1.Baskı). Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.
- Buslaev F.I., *Iz istoricheskikh ocherkov russkoy narodnoy slovesnosti i iskusstva*, Moskva 1861.
- Çağdaş, K., *Pançatantra Masalları*, Doğu Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Enstitüsü, No:137/1, A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1962.
- Dal, V. I., *Poslovitsyi russkogo naroda*, Sbornik, Moskva 1957.

- Dal, V. I., *Poslovitsyi russkogo naroda: 6 2-x m*, Hudojestvennaya Literatura, Moskva 1989. T. 1. s.430.
- Dal, V. İ., *Poslovitsı Russkogo Naroda*, Hudojestvennaya literatura, Moskva 1989.
- Dal, V. I., *Tolkoviı Slovar Jivovo Velikorusskogo Yazıka: B 4 T. T. 2.* Moskva 1978.
- Duranlı, M., “Rusya’da Masal Araştırmalarında Öncü Bir İsim: Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV(1), 2014, 9-22.
- Efremova, T. F., *Sovremennıı Tolkoviı Slovar Russkogo Yazıka*, Tom 1. A-L : v 3 T. / T. F. Efremova. – Moskva AST, 2004.
- Ekici, M., “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, Yıl: 10, Sayı 39, Güz, 1998, 25-34.
- Ekici, M., “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Yay. Haz.: M. Öcal Oğuz, Tuba Saltık Özkan, Gazi Üniv., THBMER Yayınları, Ankara 2006.
- Ekici, M., “II. Kuramlar ve Yöntemler”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Geleneksel Yayınları, Ankara 2010.
- Elçin, Ş., *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- Elçin, Ş., “Türk Dilinde Atalar Sözü”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 1969, 170-181.
- Eleonskaya E.N. *Skazka, zagovor i koldovstvo v Rossii*, Moskva 1994.
- Filizok, R., *Ziya Gökalp’ın Edebî Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesiri Üzerine Bir Araştırma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Güleç, H. & Geçgel, H., *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara 2006.
- Gümüş, İ., *Türk Masallarının Max Luthi Yaklaşımıyla Çözümlemesi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- Günay, U., *Elâzığ Masalları, Metin-İnceleme*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1975.

- Günay, U., "Masal", *Türk Dünyası EI Kitabı*, c.1II, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara 1992.
- Günay, U., *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- Güngör, Nasıh ve Ozanoğlu, İhsan, *Kastamonu Bilmeceleri*, Kastamonu Halkevi Yayınından Sayı: 6, İzmir 1939.
- Gürol, E., "Arketip". *Türk Dili*, 2(500), 1993, 197–201.
- Hatiboğlu, V., *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.
- Krohn, J. ve Krohn, K., *Halk Bilimi Yöntemi*, Çev.: G. İçöz, Yay. Haz.: F. Türkmen. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Kolesnitskaya, İ.M., *Zagadka v skazke*, Uç. zap. Leningradskogo gos. Un-ta.1941. Vış. 12. № 18 s. 99
- Kunin, Aleksandr Vladimiroviç, *Angliyskaya frazeologiya*, İzdatelstvo "Vışşaya şkola", Moskva 1970.
- Lanovik, M., Lanovik, Z., *Ukrainskoe Ustnoe Narodnoe Tvorçestvo*, Kiev 2006.
- Lev Barag, Nikolay Novikov, *Primeçaniya, Narodnie russkie skazki*, A. N. Afanasyeva v 3 tomah, 1984, 432-505.
- Luthi, Max, "Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri", (Çev. Sevgül Sönmez.), *Milli Folklor Dergisi*, S. 36, 1997, 70-71.
- Martinova A.N., Mitrofanova V.V., *Poslovitsyi, pogovorki, zagadki*, Moskva 1986.
- Matveeva, T.V., *Polny Slovar Lingvistiçeskih Terminov*, Feniks, Rostov n/d 2010.
- Özön, Mustafa Nihat, *Türkçede Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
- Mokienko, V.M., Nikitina, T. G. *Bolshoy Slovar Russkih Pogovorok*, Olma Media Grupp, Moskva 2007.
- Morohin, N. V., *Prozaiçeskie janrı russkogo naroda*, Vışşaya şkola, Moskva 1983.
- Nikiforov, A.İ., *Skazka, eye bitovaniye i nositeli*, Kapitsa O.İ. Russkaya narodnaya skazka, Moskova-Leningrad 1930.

- Oğuz, Öcal, “Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu”, *Milli Folklor*, S. 42, 1999, 2-5.
- Ojegov, S. İ., Skvortsov, L. İ., *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka*, Mir i obrazavanie, Moskva 2013.
- Özünel, Evrim Ölçer, “Yazının İzinde Masal Haritalarını Okuma Denemesi: Masal Tarihine Yeniden Bakmak”, *Milli Folklor*, Y. 23, S. 91, 2011, 60-71.
- Öztürk, Özhan, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara 2009.
- Permyakov, G.L., *Osnovi strukturnoy paremiologii*, Nauka, Moskva 1988.
- Permyakov, G.L. *Poslovitsı i Pogovorki Narodov Vostoka*, Moskva 2001.
- Pevneva, İ. V., Ramazanova, Ş., “Spetsifika frazeologizmov s çislitelnim «odin»”, *kross-kulturniy aspekt, Mejdunarodnaya naučno-praktičeskaya konferentsiya «Sovremennoye obşestvo, obrazovaniye i nauka»*, *Nauçnyy almanah*, Rossiya, g. Tambov, 30 sentyabrya N 9 (11), 2015.
- Propp, V. Ya., *Russkaya skazka*, LGU, Leningrad, 1984
- Propp, V. Ya., *İstoričeskiye korni volşebnoy skazki*, Labirint, Moskova 2009.
- Propp V. Ya., *Russkaya Skazka: (Sobranie trudov)*, Labirint, Moskva 2000.
- Prohorov, A.M., *Bolshaya Sovetskaya Entsiklopediya* (3-e izd): v 30 t. / A. M. Prohorov, Sovetskaya Entsiklopedia, Moskva 1976.
- Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, (3. Baskı), Arkadaş Yayınevi, Ankara 2006.
- Ramazanova, S., Altınkaynak, E., Mercan, A., “Bir Halk Anlatısı Karşılaştırması: Şahmeran ile Хозяйка Медной Горы- (Bakır Dağının Sahibesi)” *Millî Folklor* 134 (Yaz 2022), 17-26
- Sakaoğlu, S., *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Sakaoğlu, S., *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Sakaoğlu, S., *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Sakaoğlu, S., *Masal Araştırmaları 2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- Sarıyüce, H.L., *Anadolu Masalları*, C.1.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, 1993.

Seyidoğlu, B., *Erzurum Halk Masalları*, Baylan Matbaası, Ankara 1975.

Subaşı Uzun, L., “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, sayı 2, 1991, 29-39.

Sviridova M. N., *Etimologicheskii Slovar Sovremennogo Russkogo Yazıka*, Adelant, Moskva 2014.

Şanskiy, N. M., *Leksikologiya Sovremennovo Russkovo Yazıka*, Prosveshenie, Moskva 1964.

Şanskiy, N. M., *Frazeologiya sovremennogo russkogo yazıka*, İzdatel'stvo Vısşaya şkola, Moskva 1985.

Şimşek, E., “Bilmeceler”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı. Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi III*. Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2003.

TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2019.

Tezel, Naki, “Türk Halk Edebiyatında Masal”, *Türk Dili*, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı 2009, 7.

Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlük*, “Masal” Maddesi, Erişim tarihi: 21.04. 2020, <http://tdkterim.gov.tr>

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6, İstanbul 1986.

Türkyılmaz, D., *Türk Dünyasında Bilmece*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Uğurlu, M., “Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eşdeğerlik Durumu”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (4), 2012, 215-222.

Vinogradov, V., *Problemy Literaturnih Yazıkov i Zakonomernostey ih Obrazovaniya i Razvitiya*, Nauka, Moskva 1967.

Yartseva, V. N., *Bolşoy Entsiklopedičeskii Slovar*, Bolşaya Rossiyskaya entsiklopediya, Moskva 2000.

Yelezar Meletinski, *Geroy volşebnoy skazki*, Traditsiya, Moskva 2005.

EKLER

ЕК 1. Rus Halk Masalları Listesi

MASAL NO	RUS HALK MASALI	
1-7.	ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА И ВОЛК (Tilki ve Kurt)	
8	ЗА ЛАПОТОК - КУРОЧКУ, ЗА КУРОЧКУ – ГУСОЧКУ (Bir Ayakkabı İçin Tavuk, Bir Tavuk İçin Kaz)	
9-13.	ЛИСА – ПОВИТУХА (Tilki Ebe)	
14.	ЛИСА, ЗАЯЦ И ПЕТУХ (Tilki, Tavşan ve Horoz)	
15-17.	ЛИСА – ИСПОВЕДНИЦА (İtirafçı Tilki)	
18.	ЛИСА – ЛЕКАРКА (Tabip Tilki)	
19.	СТАРИК НА НЕБЕ (Gökyüzündeki Yaşlı Adam)	
20.	СТАРИК ЛЕЗЕТ НА НЕБО (Gökyüzüne Tırmanan Yaşlı Adam)	
21-22.	ЛИСА – ПЛАЧЕЯ (Ağlayan Tilki)	
23-26.	МУЖИК, МЕДВЕДЬ И ЛИСА (Adam, Ayı ve Tilki)	
27.	СТАРАЯ ХЛЕБ – СОЛЬ ЗАБЫВАЕТСЯ (Unutulan Bayat Ekmek ve Tuz)	
28.	ОВЦА, ЛИСА И ВОЛК (Kuzu, Tilki ve Kurt)	
29-30.	ЗВЕРИ В ЯМЕ (Çukurdaki Hayvanlar)	
31.	ЛИСА И ТЕТЕРЕВ (Tilki ve Orman Tavuğu)	
32.	ЛИСА И ДЯТЕЛ (Tilki ve Ağaçkakan)	
33.	ЛИСА И ЖУРАВЛЬ (Tilki ve Leylek)	
34.	СНЕГУРУШКА И ЛИСА (Kar kız ve Tilki)	
35.	ЛИСА И РАК (Tilki ve Yengeç)	
36.	КОЛОБОК (Kolobok)	
37-39.	КОТ, ПЕТУХ И ЛИСА (Kedi, Horoz ve Tilki)	
40-43.	КОТ И ЛИСА (Kedi ve Tilki)	
44-47.	НАПУГАННЫЕ МЕДВЕДЬ И ВОЛКИ (Ürkek Ayı ve Kurt)	
48.	МЕДВЕДЬ, ЛИСА СЛЕПЕНЬ И МУЖИК (Ayı, Kör Tilki ve Adam)	
49-50.	ВОЛК (Kurt)	
51-52.	СВИНЬЯ И ВОЛК (Domuz ve Kurt)	
53-54.	ВОЛК И КОЗА (Kurt ve Keçi)	
55-56.	ВОЛК – ДУРЕНЬ (Aptal Kurt)	
57-58.	МЕДВЕДЬ (Ayı)	
59.	МЕДВЕДЬ, СОБАКА И КОШКА (Ayı, köpek ve Kedi)	

60-61.	КОЗА (Keçi)	
62.	СКАЗКА О КОЗЕ ЛУПЛЕНОЙ (Lupenaya Adlı Keçi Hakkında Masal)	
63.	СКАЗКА ПРО ОДНОГО ОДНОБОКОГО БАРАНА (Tek Taraflı Bir Koç Hakkında Masal)	
64.	ЗИМОВЬЕ ЗВЕРЕЙ (Hayvanların Kış Evi)	
65.	МЕДВЕДЬ И ПЕТУХ (Ayı ve Horoz)	
66-67.	СОБАКА И ДЯТЕЛ (Köpek ve Ağaçkakan)	
68.	КОЧЕТ И КУРИЦА (Horoz ve Tavuk)	
69.	СМЕРТЬ ПЕТУШКА (Horozun Ölümü)	
70-71.	КУРОЧКА (Tavuk)	
72.	ЖУРАВЛЬ И ЦАПЛЯ (Turna ve Sazan)	
73.	ВОРОНА И РАК (Karga ve Yengeç)	
74.	ОРЕЛ И ВОРОНА (Kartal ve Karga)	
75.	ЗОЛОТАЯ РЫБКА (Altın Balık)	
76.	ЖАДНАЯ СТАРУХА (Cimri Yaşlı Kadın)	
77-80.	СКАЗКА ОБ ЕРШЕ ЕРШОВИЧЕ, СЫНЕ ЩЕТИННИКОВЕ (Yerş Yerşov ve Oğlu Hakkında Masal)	
81.	БАЙКА О ЩУКЕ ЗУБАСТОЙ (Sivri Dişli Turna Balığı Hakkında Masal)	
82-84.	ТЕРЕМ МУХИ (Sineğin Evi)	
85-86.	МИЗГИРЬ (Örümcek)	
87-88.	ПУЗЫРЬ, СОЛОМИНКА И ЛАПОТЬ (Balon, Yosun ve Ayakkabı)	
89.	РЕПКА (Turp)	
90.	ГРИБЫ (Mantarlar)	
91.	МОРОЗ, СОЛНЦЕ И ВЕТЕР (Ayaz, Güneş ve Rüzgar)	
92.	СОЛНЦЕ, МЕСЯЦ И ВОРОН ВОРОНОВИЧ (Güneş, Ay ve Voron Voronoviç)	
93.	ВЕДЬМА И СОЛНЦЕВА СЕСТРА (Cadı ve Güneşin Kızkardeşi)	
94.	ВОЗУЗА И ВОЛГА (Vazuza ve Volga)	
95-96.	МОРОЗКО (Ayaz/Don Dede)	
97.	СТАРУХА – ГОВОРУХА (Konuşan Kadın)	
98.	ДОЧЬ И ПАДЧЕРИЦА (Öz ve Üvey Kız)	
99.	КОБИЛЯЧА ГОЛОВА (Kısrak Başı)	
100.	КРОШЕЧКА – ХАВРОШЕЧКА (Minik Havroşka)	
101.	БУРЕНУШКА (Sevimli İnek Yavrusu)	
102-103.	БАБА – ЯГА (Baba Yaga)	
104.	ВАСИЛИСА ПРЕКРАСНАЯ (Güzel Vasilisa)	
105.	БАБА – ЯГА И ЗАМОРЫШЕК (Baba-Yaga ve Cıllız)	

106-107.	БАБА- ЯГА И ЖИХАРЬ (Baba-Yaga ve Tilki)	
108-111.	ИВАШКО И ВЕДЬМА (İvaşko ve Cadı)	
112.	ТЕРЕШЕЧКА (Tereşec̣ka)	
113.	ГУСЫ-ЛЕБЕДИ (Uçan Kazlar)	
114.	КНЯЗЬ ДАНИЛА – ГОВОРИЛА (Konuşan Prens Danila)	
115-122.	ПРАВДА И КРИВДА (Doğru ve Yanlış)	
123-124.	КОРОЛЕВИЧ И ЕГО ДЯДЬКА (Kral ve Dayısı)	
125.	ИВАН-ЦАРЕВИЧ И МАРФА-ЦАРЕВНА (Çar İvan ve Çariçe Marfa)	
126.	МАСЕНЖНЫ ДЗЯДОК (Haberci Dede)	
127.	КУПЕЧЕСКАЯ ДОЧЬ И СЛУЖАНКА (Tüccarın Kızı ve Hizmetçisi)	
128-130.	ТРИ ЦАРСТВА-МЕДНОЕ, СЕРЕБРЯНОЕ И ЗОЛОТОЕ (Üç Çarlık-Bronz, Gümüş ve Altın)	
131.	ФРОЛКА-СИДЕНЬ (Oturun Frolka)	
132.	НОРКА-ЗВЕРЬ (Gelincik-Hayvan)	
133-134.	ПОКАТИГОРОШЕК (Küçük Taş)	
135.	ИВАН ПОПЯЛОВ (İvan Popyalov)	
136.	БУРЯ-БОГАТЫРЬ И ИВАН КОРОВИЙ СЫН (Burya Bahadır ve Dananın oğlu İvan)	
137.	ИВАН БЫКОВИЧ (İvan Bıkoviç)	
138.	ИВАН КРЕСТЬЯНСКИЙ СЫН И МУЖИЧОК САМ С ПЕРСТ,УСЫ НА СЕМЬ ВЕРСТ (Köylü Oğlu İvan ve Parmak Adam)	
139.	ИВАН СУЧЕНКО И БЕЛЫЙ ПОЛЯНИН (İvan Suçenko ve Beyaz Polyanin)	
140.	ЗОРЬКА, ВЕЧЕРКА И ПОЛУНОЧКА (Şafak, Akşam ve Gece Yarısı)	
141-142.	МЕДВЕДКО, УСЫНЯ, ГОРЫНЯ И ДУБЫНЯ-БОГАТЫРИ (Ayı, Usıny, Gorıny ve Dubıny Bahadırları)	
143.	НАДЗЕЙ ПАПОВ УНУК (Papaz Nadzey'in Torunu)	
144.	ЛЕТУЧИЙ КОРАБЛЬ (Uçan Gemi)	
145-147.	СЕМЬ СЕМЬИОНОВ (Sem Semionov)	
148.	НИКИТА КАЖЕМЯКА (Nikita Kajemyaka)	
149.	ЗМЕЙ И ЦЫГАН (Yılan ve Çingene)	
150.	БАТРАК (İşçi)	
151.	ШАБАРИША (Şabarşa)	
152.	ИВАНКО МЕДВЕДКО (Ayıcık İvan)	
153.	СОЛДАТ ИЗБАВЛЯЕТ ЦАРЕВНУ (Prensesi Kurtaran Asker)	
154.	БЕГЛЫЙ СОЛДАТ И ЧЕРТ (Fırar Eden Asker ve İblis)	
155.	ДВА ИВАНА СОЛДАТСКИХ СЫНА(Askerin Oğlu İki İvan)	
156-158.	КОЩЕЙ БЕССМЕРТНЫЙ (Ölümsüz Koşey)	

159.	МАРЬЯ МОРЕВНА (Marya Morevna)	
160.	ФЕДОР ТУГАРИН И АНАСТАСИЯ ПРЕКРАСНАЯ (Fyodor Tugarin ve Güzel Anastsiya)	
161.	ИВАН-ЦАРЕВИЧ И БЕЛЫЙ ПОЛЯНИН (Çar İvan ve Beyaz Polyanin)	
162.	ХРУСТАЛЬНАЯ ГОРА (Kristal Dağ)	
163.	БУХТАН БУХТАНОВИЧ (Buhtan Buhtanoviç)	
164.	КУЗЬМА СКОРОБОГАТЫЙ (Hızlı Zenginleşen Kuzma)	
165-166.	ЕМЕЛЯ-ДУРАК (Aptal Emelya)	
167.	ПО ЩУЧЬЕМУ ВЕЛЕНЬЮ (Balığın Emrinde)	
168.	СКАЗКА ОБ ИВАНЕ-ЦАРЕВИЧЕ, ЖАР-ПТИЦЕ И О СЕРОМ ВОЛКЕ (İvan Tsareviç, Ateş kuşu ve Gri Kurt Masalı)	
169-170.	ЖАР-ПТИЦА И ВАСИЛИСА-ЦАРЕВНА (Ateş kuşu ve Prenses Vasilisa)	
171-178.	СКАЗКА О МОЛОДЦЕ-УДАЛЬЦЕ, МОЛОДИЛЬНЫХ ЯБЛОКАХ И ЖИВОЙ ВОДЕ (Molodtsa-Udaltsa, Gençleşiren Su ve Elma masalı)	
179-181.	СИВКО-БУРКО (Sivko-Burko) ⁷¹⁹	
182-184.	СВИНКА ЗОЛОТАЯ ЩЕТИНКА, УТКА ЗОЛОТЫЕ ПЕРЫШКИ, ЗОЛОТОРОГИЙ ОЛЕНЬ И ЗОЛОТОГРИВЫЙ КОНЬ (Altın Kıllı Domuz, Altın Tüylü Ördek, Altın Boynuzlu Geyik ve Altın Yeleli At)	
185.	ВОЛШЕБНЫЙ КОНЬ (Sihirli At)	
186.	КОНЬ, СКАТЕРТЬ И РОЖОК (At, Masa örtüsü ve Buğday)	
187.	ДВОЕ ИЗ СУМЫ (Yarışık İkizler)	
188.	ПЕТУХ И ЖЕРНОВКИ (Horoz ve Yemi)	
189.	ЧУДЕСНЫЙ ЯЩИК (Mucize Sandık)	
190-191.	ВОЛШЕБНОЕ КОЛЬЦО (Sihirli Yüzük)	
192-194.	РОГА (Boynuzlar)	
195-196.	СКАЗКА ПРО УТКУ С ЗОЛОТЫМИ ЯЙЦАМИ (Altın Yumurta Yapan Ördek Masalı)	
197.	ЧУДЕСНАЯ КУРИЦА (Mucize Tavuk)	
198-200.	БЕЗНОГИЙ И СЛЕПОЙ БОГАТЫРИ (Bacaksız ve Kör Bahadırlar)	
201.	ЦАРЬ-МЕДВЕДЬ (Çar Ayı)	
202-205.	ЗВЕРИНОЕ МОЛОКО (Hayvan Sütü)	
206-207.	ПРИТВОРНАЯ БОЛЕЗНЬ (Sahte Hastalık)	
208-209.	ЧУДЕСНАЯ РУБАШКА (Sihirli Gömlek)	
210-211.	ВОЛШЕБНОЕ ЗЕРКАЛЬЦЕ (Sihirli Ayna)	
212-215.	ПОЙДИ ТУДА-НЕ ЗНАЮ КУДА, ПРИНЕСИ ТО-НЕ ЗНАЮ ЧТО (Bilmediğim Yere Git, Bilmediğim Şeyi Getir)	
216.	МУДРАЯ ЖЕНА (Bilge Eş)	

⁷¹⁹ Sivko-Burko: Rus halk masallarında olağanüstü özelliklere sahip sihirli bir at olarak tasvir edilir.

217-218.	ТРИ КОПЕЕЧКИ (Üç Kuruş)	
219-226.	МОРСКОЙ ЦАРЬ И ВАСИЛИСА ПРЕМУДРАЯ (Deniz Kralı ve Bilge Vasilisa)	
227-229.	НЕОСТОРОЖНОЕ СЛОВО (Dikkatsiz Laf)	
230-231.	КУПЛЕННАЯ ЖЕНА (Satın alınan Eş)	
232-233.	ЦАРЬ-ДЕВИЦА (Çar Kızı)	
234-235.	ПЕРЫШКО ФИНИСТА ЯСНА СОКОЛА (Fenistin Tüyü)	
236-237.	ЕЛЕНА ПРЕМУДРАЯ (Bilge Elena)	
238.	ГУСЛИ-САМОГУДЫ (Kendi Kendine Çalan Gusli)	
239.	ЦАРЕВНА, РАЗРЕШАЮЩАЯ ЗАГАДКИ (Bilmeceleri Bilen Çariçe)	
240-241.	ВЕЩИЙ СОН (Kahin Rüya)	
242.	СОЛЬ (Tuz)	
243.	ЗОЛОТАЯ ГОРА (Altın Dağ)	
244-246.	ЧУДЕСНАЯ ДУДКА (Mucize Düdük)	
247.	ПТИЧИЙ ЯЗЫК (Kuş Dili)	
248.	ОХОТНИК И ЕГО ЖЕНА (Avcı ve Karısı)	
249-253.	ХИТРАЯ НАУКА (Kurnaz Bilim)	
254-255.	ДИВО (Merak)	
256.	ДИВО ДИВНОЕ, ЧУДО ЧУДНОЕ (Merak ve Mucize)	
257.	СЧАСТЛИВОЕ ДИТЯ (Mutlu Çocuklar)	
258.	КЛАД (Hazine)	
259.	СКОРЫЙ ГОНЕЦ (Hızlı Postacı)	
260-263.	СЕСТРИЦА АЛЕНУШКА, БРАТЕЦ ИВАНУШКА (Alyonuşka ve Erkek Kardeşi İvanuşka)	
264.	ЦАРЕВНА – СЕРА УТИЦА (Prenses – Gri ördek)	
265.	БЕЛАЯ УТОЧКА (Beyaz Ördek)	
266.	АРЫСЬ-ПОЛЕ (Vaşak)	
267-269.	ЦАРЕВНА – ЛЯГУШКА (Prenses - Kurbağa)	
270.	ЦАРЕВНА – ЗМЕЯ (Prenses - Yılan)	
271-272.	ЗАКОЛДОВАННАЯ КОРОЛЕВНА (Büyülü Prenses)	
273-274.	ОКАМЕНЕЛОЕ ЦАРСТВО (Taştan Krallık)	
275.	БЕРЁЗА И ТРИ СОКОЛА (Huş Ağacı ve Üç Şahin)	
276.	ЗАКЛЯТЫЙ ЦАРЕВИЧ (Büyülü Prens)	
277.	СОПЛИВЫЙ КОЗЁЛ (Sümüklü Keçi)	
278.	НЕУМОЙКА (Suyu Sevmeyen)	
279-282.	КОСОРУЧКА (Elsiz/Kolsuz)	

283-287.	ПО КОЛЕНА НОГИ В ЗОЛОТЕ, ПО ЛОКОТЬ РУКИ В СЕРЕБРЕ (Diz Boyu Altın, Dirsek Boyu Gümüş)	
288-289.	ПОЮЩЕЕ ДЕРЕВО И ПТИЦА – ГОВОРУНЬЯ (Şarkı Söyleyen Ağaç ve Konuşan Kuş)	
290-291.	СВИНОЙ ЧЕХОЛ (Domuz Derisinden Kılıf)	
292.	ЗОЛОТОЙ БАШМАЧОК (Altın Pabuç)	
293.	ЧЕРНУШКА (Kara Kız)	
294.	ЦАРЕВНА В ПОДЗЕМНОМ ЦАРСТВЕ (Yeraltı Krallığındaki Prenses)	
295-296.	НЕЗНАЙКО (Hiçbir şey Bilmeyen)	
297.	НЕСМЕЯНА ЦАРЕВНА (Gülmeyen Prenses)	
298-299.	НОЧНЫЕ ПЛЯСКИ (Gece Dansları)	
300.	МАЛЬЧИК С ПАЛЬЧИК (Parmak Çocuk)	
301.	ВЕРЛИОКА (Tek Gözlü Dev)	
302.	ЛИХО ОДНОГЛАЗОЕ (Tek Gözlü Canavar)	
303.	ГОРЕ (Keder)	
304.	ДВЕ ДОЛИ (İki Kader)	
305-307.	МАРКО БОГАТЫЙ И ВАСИЛИЙ БЕССЧАСТНЫЙ (Zengin Marko ve Şanssız Vasiliy)	
308-309.	ИСТОРИЯ О СЛАВНОМ И ХРАБРОМ БОГАТЫРЕ ИЛЬЕ МУРОМЦЕ И О СОЛОВЬЕ – РАЗБОЙНИКЕ (Güçlü Bahadır İlya Muromets ve Hırsız Bülbül Hakkında Hikaye)	
310.	ИЛЬЯ МУРОМЕЦ И ЗМЕЙ (İlya Muromets ve Yılan)	
311.	ВАСИЛИЙ БУСЛАВИЧ (Vasiliy Buslaviç)	
312.	АЛЕША ПОПОВИЧ (Alyoşa Popoviç)	
313.	ДАНИЛО БЕССЧАСТНЫЙ (Şanssız Danilo)	
314.	ВАСИЛИЙ – ЦАРЕВИЧ И ЕЛЕНА ПРЕКРАСНАЯ (Prens Vasiliy ve Güzel Elena)	
315.	БАЛДАК БОРИСЬЕВИЧ (Baldak Boriseviç)	
316.	ВАСИЛИСА ПОПОВНА (Vasilisa Popovna)	
317.	ПРО МАМАЯ БЕЗБОЖНОГО (Ateist Mamay Hakkında)	
318.	СКАЗАНИЕ ОБ АЛЕКСАНДРЕ МАКЕДОНСКОМ (Aleksandr Makedonskiy'in Hikayesi)	
319-320.	ШЕМЯКИН СУД (Şemyakin'in Mahkemesi)	
321-323.	ЗАГАДКИ (Bilmeceler)	
324-325.	ГОРШЕНЯ (Güveç)	
326.	МУДРЫЕ ОТВЕТЫ (Bilge Cevaplar)	
327-328.	МУДРАЯ ДЕВА (Bilge Kız)	
329.	ПОПОВ РАБОТНИК (Papazın İşçisi)	
330.	ЦАРЕВИЧ – НАЙДЕНЬШ (Kimsesiz Tsareviç)	

331.	СОСВАТАННЫЕ ДЕТИ (Nişanlanmış Çocuklar)	
332-334.	ДОБРОЕ СЛОВО (İyi Söz)	
335.	ДОЧЬ ПАСТУХА (Çobanın Kızı)	
336-337.	ОКЛЕВЕТАННАЯ КУПЕЧЕСКАЯ ДОЧЬ (İftiraya Uğrayan Tüccarın Kızı)	
338.	ЦАРИЦА – ГУСЛЯР (Gusli Çalan Çariçe)	
339.	ОТЕЦ И ДОЧЬ (Baba ve Kızı)	
340.	СОЛДАТ И ЦАРЬ В ЛЕСУ (Asker ve Çar Ormanda)	
341.	СОЛДАТ И РАЗБОЙНИК (Asker ve Eşkîya)	
342-343.	РАЗБОЙНИКИ (Eşkîyalar)	
344.	КОРОЛЕВНА И РАЗБОЙНИКИ (Kraliçe ve Eşkîyalar)	
345.	МУДРАЯ ДЕВИЦА И СЕМЬ РАЗБОЙНИКОВ (Bilge Kız ve Yedi Eşkîya)	
346.	СЧАСТЬЕ И НЕСЧАСТЬЕ (Mutluluk ve Mutsuzluk)	
347.	УБОГИЙ (Sefil)	
348-350.	БЕССТРАШНЫЙ (Korkusuz)	
351-362.	РАССКАЗЫ О МЕРТВЕЦАХ (Ölüler Hakkında Hikayeler)	
363.	УПЫРЬ (Upr) ⁷²⁰	
364.	ИВАН КУПЕЧЕСКИЙ СЫН ОТЧИТЫВАЕТ ЦАРЕВНУ (Tüccarın Oğlu İvan Çariçeyi Sorguya Çekiyor)	
365-369.	РАССКАЗЫ О ВЕДЬМАХ (Cadılar Hakkında Hikayeler)	
370.	СМЕРТЬ СКУПОГО (Cimrinin Ölümü)	
371.	СКРИПАЧ В АДУ (Cehennemdeki Kemancı)	
372.	ГОРШЕЧНИК (Çömlekçi)	
373.	ВДОВА И БЕС (Dul Kadın ve Cin)	
374.	ЛЕШИЙ (Ev Cini)	
375-377.	МОРОКА (Meşakkat)	
378.	ДОКА НА ДОКУ (Doku Doku Üzerine)	
379-380.	ВОРОЖЕЯ (Falcı)	
381.	ЗНАХАРЬ (Şifacı)	
382.	СЛЕПЦЫ (Kör Adamlar)	
383-390.	ВОР (Hırsız)	
391.	ВОРОВАТЫЙ МУЖИК (Hırsız Adam)	
392-394.	СОЛДАТСКАЯ ЗАГАДКА (Asker Bilmecesi)	
395-396.	МЕРТВОЕ ТЕЛО (Ölü Beden)	
397-399.	ШУТ (Soytarı)	

⁷²⁰ Upr: Slav mitolojisinde insanları öldürüp, kanlarını emen vampir benzeri varlıklardır.

400-401.	ИВАНУШКА – ДУРАЧОК (Aptal İvanuşka)	
402.	ДУРАК И БЕРЕЗА (Aptal ve Huş Ağacı)	
403-404.	НАБИТЫЙ ДУРОК (Kafası Basmayan Aptal)	
405-406.	ЛУТОНЮШКА (Lutonyuşka)	
407-409.	МЕНА (Takas)	
410-411.	СКАЗКА ПРО БРАТЬЕВ ФОМУ И ЕРЕМУ (Foma ve Yeryoma Kardeşler Hakkında Masal)	
412-417.	ХОРОШО, ДА ХУДО (İyi fakat Fena)	
418-427.	НЕ ЛЮБО – НЕ СЛУШАЙ (Sevmiyorsan Dinleme)	
428.	БАЙКА ПРО СТАРИНУ СТАРОДАВНІЮЮ (Eski Zamanlar Hakkında Masal)	
429.	УДАЛОЙ БАТРАК (Cesur Köylü)	
430.	ИВАН – ДУРАК (Aptal İvan)	
431-432.	ФОМА БЕРЕННИКОВ (Foma Berennikov)	
433-437.	СКАЗКА О ЗЛОЙ ЖЕНЕ (Kötü Eş Hakkında Masal)	
438-440.	ЖЕНА – СПОРИЩИЦА (Tartışan Eş)	
441-443.	ЖЕНА – ДОКАЗЧИЦА (Kanıtlayan Eş)	
444.	ГОЛОВИХА (Kadın Başkan)	
445.	МУЖ ДА ЖЕНА (Karı ve Koca)	
446.	ВЕЩИЙ ДУБ (Kâhin Meşe Ağacı)	
447.	ДОРОГАЯ КОЖА (Pahalı Deri)	
448.	КАК МУЖ ОТУЧИЛ ЖЕНУ ОТ СКАЗОК (Koca Karısını Masallardan Nasıl Soğuttu)	
449.	ЛУБОК (Lubok) ⁷²¹	
450.	КРЕСТ – ПОРУКА (Haç)	
451.	ОБ ОТЦЕ НИКОЛАЕ (Baba Nikolay Hakkında)	
452.	СКРЯГА (Cimri)	
453-527.	НАРОДНЫЕ РАССКАЗЫ (Halk Hikayeleri)	
528-532.	ДОКУЧНЫЕ СКАЗКИ (Sıkıcı Masallar)	
533-553.	ПРИБАУТКИ (Kısa Mizahi Hikayeler)	
554.	СКАЗКА ПРО КОЗЛА И ВАРАНА (Keçi ve Karga hakkında masal)	
555.	СКАЗКА ПРО КРАВЦІЯ И ВОВКА (Terzi ve Vovka Hakkında Masal)	
556.	ПОВЕСТЬ О ЕРШЕ ЕРШОВЕ СЫНЕ ЩЕТИННИКОВЕ (Yerş Yeršov'un Oğlu Şetinnikov Hakkında Hikaye)	
557.	ДЕВУШКА И МЕДВЕДЬ (Genç kız ve Ayı)	
558.	ТРИ СЁСТРЫ (Üç Kız kardeş)	

⁷²¹ Lubok: Rus halk sanatını ifade eden, sözlü ve yazılı folklorik grafik ve hikâyelerle betimlenen dekorasyon amaçlı tablo.

559.	СКАЗКА О ЗОЛОТОМ, СЕРЕБРЯНОМ И МЕДНОМ ЦАРСТВАХ (Altın, Gümüş ve Bakır Krallık Hakkında Masal)	
560.	СКАЗКА О ВАСИЛИСЕ ЗОЛОТОЙ КОСЕ, НЕПОКРЫТОЙ КРАСЕ И ОБ ИВАНЕ - ГОРОХЕ	
561.	СКАЗКА О СЕМИ СЕМИОНАХ, РОДНЫХ БРАТЬЯХ (Semi Semionov ve Öz Kardeşleri Hakkında Masal)	
562.	СКАЗКА О СИЛЬНОМ И ХРАБРОМ НЕПОБЕДИМОМ БОГАТЫРЕ ИВАНЕ-ЦАРЕВИЧЕ И О ПРЕКРАСНОЙ ЕГО СУПРУЖНИЦЕ ЦАРЬ-ДЕВИЦЕ (Güçlü ve Cesur Yenilmez Bahadır İvan-Tsareviç ve Güzel Karısı Çar Kızı Hakkında Masal)	
563.	СКАЗКА О ТРЁХ КОРОЛЕВИЧАХ (Üç Prens Hakkında Masal)	
564.	О ИВАНУШКЕ – ДУРАЧКЕ (Aptal İvanuşka Hakkında Masal)	
565.	СМИРНЫЙ МУЖИК И ДРАЧЛИВАЯ ЖЕНА (Uysal Adam ve Hırçın Kadın)	
566.	СКАЗКА ПРО ПЕРСТЕНЬ О ДВЕНАДЦАТИ ВИНТАХ (On İki Vidalı Yüzüğün Masalı)	
567.	СКАЗКА О БЕССЧАСТНОМ СТРЕЛКЕ (Şanssız Okçunun Masalı)	
568.	НЕОСТОРОЖНОЕ СЛОВО (Dikkatsiz Söz)	
569.	СКАЗКА О СЕРЕБРЯНОМ БЛЮДЕЧКЕ И НАЛИВНОМ ЯБЛОЧКЕ (Gümüş Tabak ve Elma Masalı)	
570.	СКАЗКА О ЛЯГУШКЕ И БОГАТЫРЕ (Bahadır ve Kurbağa Hakkında Masal)	
571.	СКАЗКА О ИВАНЕ-БОГАТЫРЕ, КРЕСТЬЯНСКОМ СЫНЕ (Bahadır İvan ve Köylü Oğlu Hakkında Masal)	
572.	ЛИХО (Liho/Tek Gözlü Canavar)	
573.	ЛЮДСЬКА ДОЛЯ (İnsan Payı)	
574.	НУЖДА (İhtiyaç)	
575.	СКАЗКА О СИЛЕ-ЦАРЕВИЧЕ И ОБ ИВАШКЕ БЕЛОЙ РУБАШКЕ (Güçlü Tsareviç ve Beyaz Gömlekli İvan Hakkında Masal)	
576.	О ГОРЕ – ГОРЯНИНЕ, ДАНИЛЕ – ДВОРЯНИНЕ (Gore Goryanin ve Saraylı Danilo)	
577.	РАССКАЗ О МЕРТВЕЦЕ (Ölü Adamın Hikayesi)	
578.	СКАЗКА О БОГАТЫРЕ ГОЛЕ ВОЯНСКОМ (Bahadır Gol Voyanskiy Hakkında Masal)	
579.	ХИТРЫЙ ЧЕЛОВЕК (Kurnaz İnsan)	
580.	О ХИТРОСТИ ЦАРЯ СОЛОМОНА (Çar Soloman'ın Kurnazlığı)	
581.	ХРИСТОВ КРЕСТНИК (İsa'nın Vaftiz Babası)	
582.	РИЗА НА ИКОНЕ (İkondaki Dini Kıyafet)	
583.	ИВАН КРЕСТЬЯНСКИЙ СЫН И ЧУДО-ЮДО (Köylü Oğlu İvan ve Mucize Çudo-Yudo)	

EK 2. Halk Masallarında Yer Alan Eski Kelimeler Sözlüğü

Tablo: *Masallarda kullanılan eski, yerel kelimeler (1958: 450-453).*

	Rusça Açıklaması	Türkçe Açıklaması
Абвахта	Гауптвахта	Askeri hapishane
Арапельник	Арапник	Kırbaç
Бай	Говори, Сказывай	Konuş, Anlat
Баса	Красота, Украшение, Щегольство	Güzellik, Takı, Gösteriş
Бахарь	Баюн, Говорун	Masal Anlatan, Anlatıcı
Бахилы	Сапоги	Çizme
Божатка	Крестная Мать	Vaftiz Anne
Ботник	Челнок, Маленькая лодка, Выдолбленная из одного дерева	Ağaçtan yapılmış küçük tekne, sandal
Булыга	Бульжник	Arnavut kaldırımı
Венец	Верхний ряд бревен в срубе	Kütükten yapılan evin en üst sırası, çatısı
Верес	Можжевельник	Ardıç
Вересняк	Вересковая Заросль	Funda çalılığı, Fundalık
Взабыль	В самом деле	Aslında
Вздъ	Наоборот	Tersine, gerisine
Гать	Плотина	Baraj
Голица	Рукавица	Eldiven
Громада	Мирская Сходка	19. yy. sonları- 20.yy. başlarında köylülerin oluşturduğu özyönetim topluluğu
Гряда	Две перекладины, Утвержденные вверху избы для сушения дров	Yakacak odunları kurutmak için kulübenin tepesine yerleştirilmiş iki çapraz çubuk
Гуня	Худая одежда, Рубище, Поддевка, Рубашка	İnce kıyafet, İçlik, Gömlek, Fanila
Дежа	Квашня	Tahta Hamur Teknesi
Дивно (времени)	Много времени	Uzun zaman
Домовище	Гроб	Tabut
Дубас	Под одежды, вид сарафана	Kıyafetlerin altına giyilen bir çeşit elbise
Дуван, дуванить	Делить награбленное	Miras, ganimet paylaşmak
Елань	Поляна в лесу	Orman arazisi
Живот, животное	Лошадь	At, beygir
Замать	Трогать	Dokunmak, değmek
Заняться	Загореться	Yanmaya başlamak
Загнетка	Шесток у русской печи	Rus sobasının önündeki demir ızgara
Заезки	Езы, Заколы для рыбной ловли	Balık avlamak için ağ
Законаться	Замолиться, Начать просить	Dua edip, istekte bulunmak
Заложиться	Удариться об заклад	Bahse girmek
Зенки	Глаза	Gözler
Казак	Батрак, Работник	İşçi, amele

Калика	Нищий, Просящий милостыню пением псалмов и духовных стихов	Dini ilahiler söyleyerek sadaka dilenen dilenci
Керженский	Раскольничий	Din adamı
Клепец	Капкан, которым ловят зимою зайцев и лисиц	Kışın tavşan ve tilkileri yakalamak için faydalanılan tuzak
Клюшка	Дубинка, Палка с загнутым концом, которой дети при игре подбивают шар	Çocukların oynarken topa vurmak için kullandıkları kıvrık uçlu sopa
Кнач	Помазок	Tıraş fırçası
Комель	Корень, нижний конец растения	Kök, bitki kökü
Корзоватый	Корявый	Kaba, güzel olmayan
Корока	Мешок	Çuval
Кропаться	Тужить, Сердясь говорить что-то, Ворчать	Mızızlanmak, kızgınlıkla konuşmak, homurdanmak
Кряжить	Скручивать веревку палкою при связывании ноши	Yük bağlarken ipi sopayla bükmek
Кулага	Ржаной солод, смешанный с ржаной мукой и сваренный в печке	Çavdar ekmeği, çöreği
Кутя	Собака	Köpek
Лапотина	Мужская и Женская одежда	Erkek ve Kadın Kıyafeti
Лежень	Деревья, упавшие сами собой	Kendiliğinden devrilen ağaçlar
Лех	Мера земли	Arazi, toprak ölçüsü
Лобанчики	Червонцы	Altın madeni para, sikke
Майна	Полынья	Balık avı için buzda açılan delik
Малёнка	Деревянная кадочка, мерка, пудовка	Tahta fıçı, ölçü kabı, leğen
Мамон	Деньги	Para
Мирошник	Мельник	Değirmenci
Морока	Облака, Тучи	Bulut
Набои	Доски, прибитые к борту	Yan tarafa çivilenmiş tahta
Навершной	Едущий верхом на лошади	At süren kimse
Непослухмяна	Непослушна	Yaramaz, söz dinlemez
Оберуч	Обеими руками	Çift el ile birlikte
Оборка	Веревка от лаптя	Halat ipinden çarık
Однова	Один раз	Bir kez, Tek sefer
Округ	Окружить, Лишить средств к побегу	Çevrelemek, kuşatmak
Окуп	Откуп	Bedel, fidye
Опятнать	Найти сбежавшего коня по его следу, найти на земле след копыт	Yerdeki toynak izlerini takip ederek kaçak atı bulmak
Ополохнуться	Испугаться, Устрашиться	Korkmak
Орда	Зыбкая тундра, покрытое мхом болото	Tundra, yosun kaplı bataklık

Осек	Изгородь из кольев, отделяющая пажито от лугов или селение от полей	Meraları çayırlardan veya bir köyü tarlalardan ayıran, kazıklardan yapılmış çit
Осметки	Изношенные лапти	Yıpranmış çarık
Откутать	Отворить, Отомкнуть	Açmak
Очипок	Головной убор	Nakışla süslenmiş kadın başlığı, taç
Ошмёток	Изношенный, Старый лапоть	Eski, yıpranmış çarık
Паут	Слепень или овод	At sineği
Пелевня	Сарай для соломы, пуня	Samanlık
Переводины	Перекладины	Kirişler
Перетыки	Особенного рода нить, затканная в полотно	Kumaşa dokunan özel tür iplik
Пестерь	Котомка, Сплетенная из лык или бересты	Sak veya huş ağacı kabuğundan dokunmuş sırt çantası
Побаска	Сказка	Masal
Погост	Кладбище	Mezar
Поконь	Пока	Şimdilik
Полог	Толстая холстина, сшитая в несколько полос	Şerit halinde dikilmiş kalın kumaş
Полова	Мякина, Шелуха	Buğday kabuğu, saman
Полок	Отряд, Полк	Birlik, Alay
Полудновать	Отдыхать после полудня	Öğleden sonra dinlenmek
Понужнуть	Поторопить	Acele etmek
Порно	Крепко, Скоро, Прытко	Güçlü, hızlı, çevik
Поробить	Оробеть	Utangaç
Посёмывать	Беспокоиться	Endişelenmek
Початок	Мера прядева	Koçan
Похимостить	Заворожить, Заколдовать	Büyü yapmak, büyülemek
Пресница	Прялка	Çıkrık
В присядку	За присест	Tek oturuşta, tek seferde
Припонуживать	Понукать, Подгонять	Dürtmek, Teşvik etmek
Приуцмариться	Устать	Yorulmak
Пяла	Пяльцы	Çember
Розной	Ветхий, Дырявый, со щелями	Harap olmuş, delik deşik, çatlaklarla dolu
Росстани	Место, где одна дорога расходится на две или три, Перекресток	Bir yolun ikiye, üçe ayrıldığı yer, kavşak
Рудить	Окрашивать в красный цвет	Kırmızı renge boyamak
Рушадь	Резать	Kesmek
Рыпеть	О людях; ворчать, гневаться	İnsanlara kızmak, homurdanmak
Сдвижина	Частая перемена	Sık değişim
Сеностав	Сенокосная пора	Hasat zamanı
Сигать	Прыгать	Zıplamak
Скалепки	Отрубки, Щепки	Talaş, Kütük parçası
Скепать	Колоть	Delmek, Kesmek (odun vs.)
Скоп	Общее собрание	Genel toplantı
Скулубаться	Всколебаться	Sallanmak
Сподеваться	Ожидать	Beklemek

Спорина	Прибыль	Kar, kazanç
Ставец	Кувшин	Sûrahi
Стреха	Крыша	Çatı
Сугонь	Погоня	Kovalamaca
Суслон	Несколько снопов, Сложенных в кучу	Yığın halinde istiflenmiş
Сулой	Мутный квас и густое сусло из которого варят ржаной кисель	Çavdardan yapılan yoğun yapılı kvas
Схаменуться	Опомниться, Спohватиться	Kendine gelmek, uyanmak
Талька	Мера пряжи	İplik ölçüsü
Творить	Разводить, Растворять муку на теплой воде	Unu ılık suda eritmek
Трудные (деньги)	Трудовые	İş gücü, emek, alın teri
Трус	Заяц или Кролик	Tavşan
Туес	Берестяной бурак, Кубышка	Huş ağacından sele, sepet
Туганить	Понуждать	Zorlamak
Тюрик	Деревянный цилиндр на которой сматывают пряжу	İpin sarıldığı ahşap silindir
Ужище	Веревка	Halat
Уравина	Дубина	Sopa
Уросливая	Капризная	Kaprisli kadın
Хлуп	Птичье туловище	Kuş gövdesi
Чердак	Терем	Geleneksel Rus evi (ahşap yapı)
Чернизина	Отдаленный предмет, Чернеющий вдали	Uzakta bulunan karanlık nesne
Чивье	Рукоятка	Kulp
Чика	Удар	Vuruş, Darbe
Шабер	Сосед	Komşu
Шаньга	Род ватрушки или лепешки	Bir tür çörek, ekmek
Ширинка	Полотенце, Платок	Havlu, Baş örtüsü
Шишморник	Шишимора	Yaşlı kötü kalpli cadı kadın
Штуковат	Хитер	Kurnaz
Щепотко	Чисто, Богато	Temiz, Zengin
Яломок	Войлочный колпак	Keçeden yapılmış kalpak
Язычник	Вестник	Haberci, haber getiren
Ярица	Яровой хлеб	Tahıl ekmeği

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ayşe MERCAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Doktora Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler/ Tezler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-posta adresi	
Tarih	